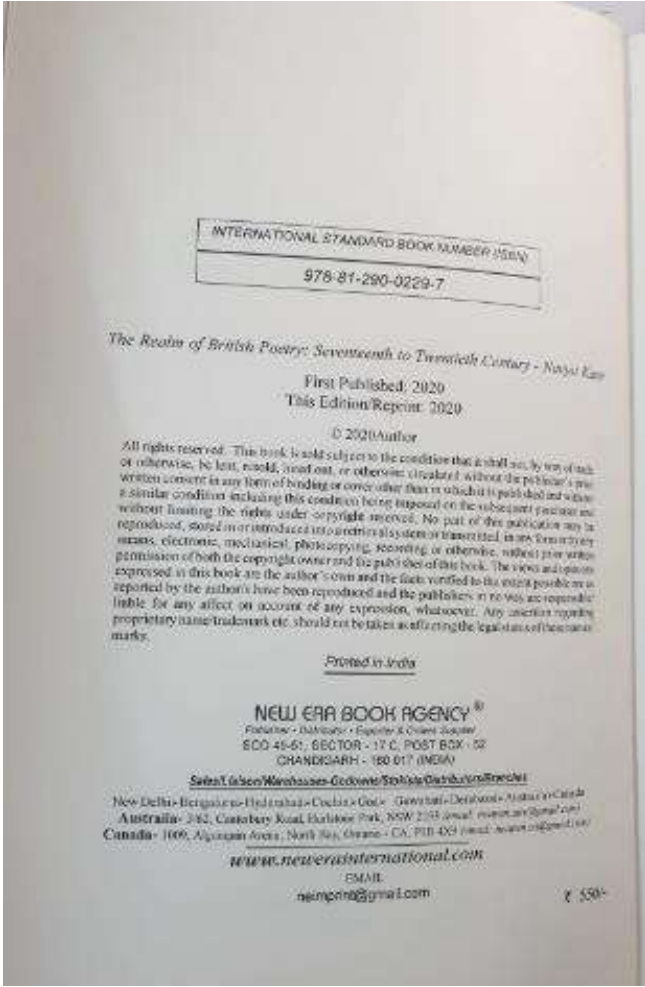

Dr Navjot Kaur
2020

Book: The Realm of British Poetry Seventeenth to twentieth century

978-81-290-0229-7

Mr Amrik Singh
2020

Book: Gurbani da nagri lipiantran: samasyavan te samadhaan
(Ed. By Mr Amrik Singh)

978-93-91236-55-7

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀਅੰਤਰਣ
ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਧਾਨ

ਡਾ. ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ

ਅਨੁਵਾਦਕ
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

Gurbani Da Nagari Lipiantran
Samsyavan Ate Samadhan

by
Dr. Harkirt Singh

Translation
Amrik Singh

Edition 2021

ISBN 978-93-91236-55-7

International Publishers & Book Suppliers

Saptrishi Publication approved by UGC

Offices

Green Avenue, K.K. Road, Sri Muktsar Sahib

Street 22466 133RD, Avenue South East, City : Kent,
State: Washington, Zip Code 98042 (USA) Ph. +12532435688

#16, Fallowfield Road, LEICESTER- U.K. LE5-6LQ

Published by

Saptrishi Publication

Plot No. 25/6, Industrial Area, Phase-2,
Near Tribune Chowk, Chandigarh.

Website : www.saptrishipublication.com

E-mail:- saptrishi94@gmail.com

94638-36591, 77174-65715

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

SAPTRISHI PUBLICATION

M. 77174-65715, 94638-36591

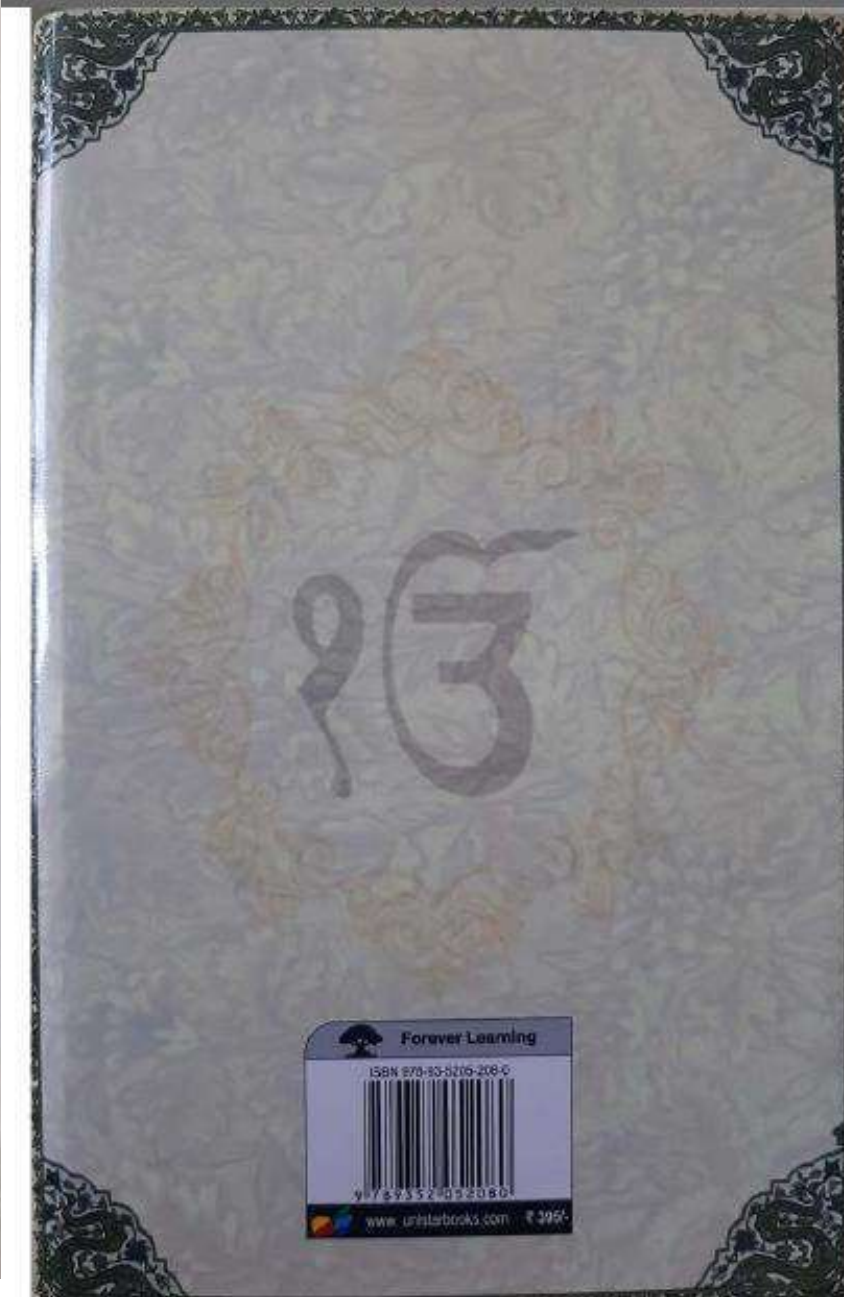
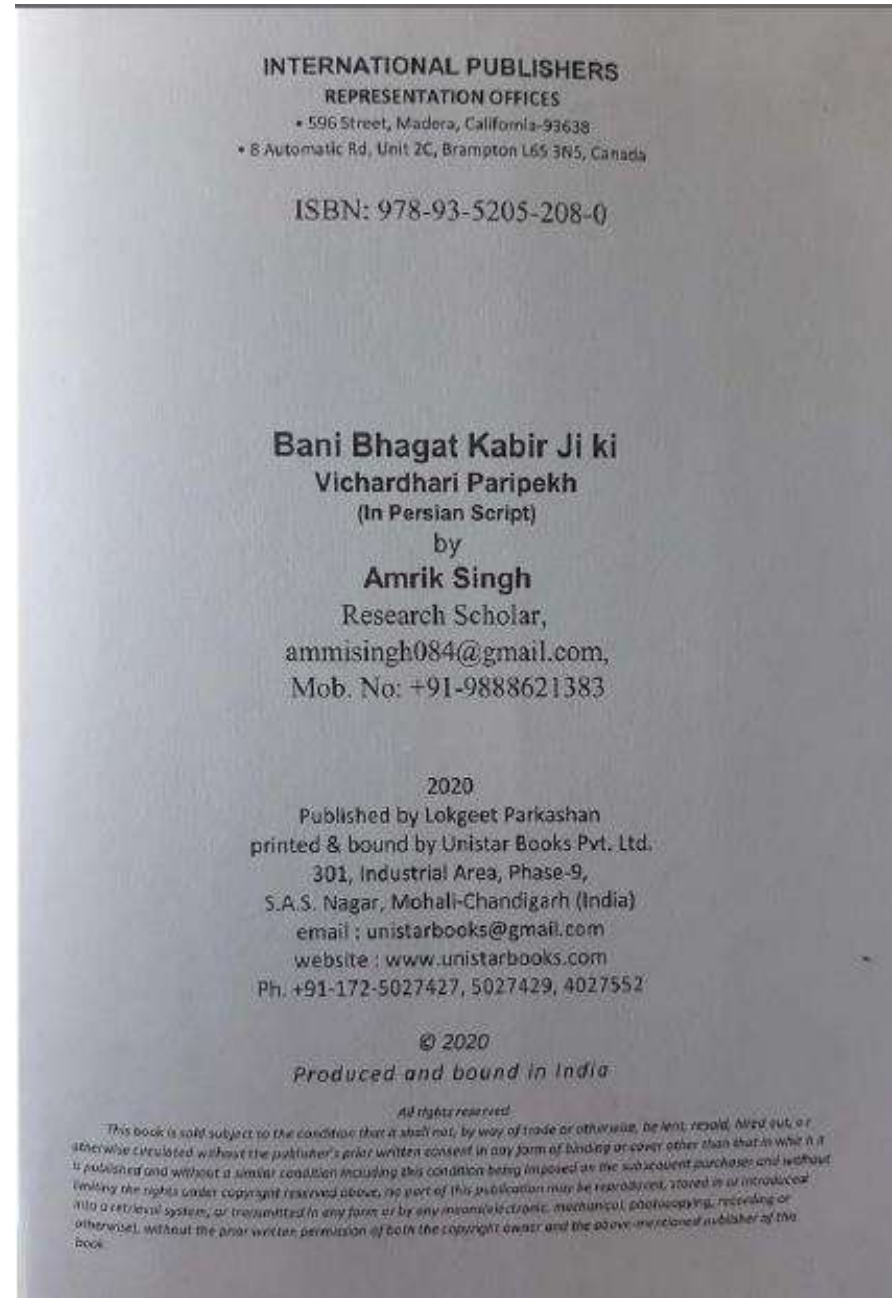
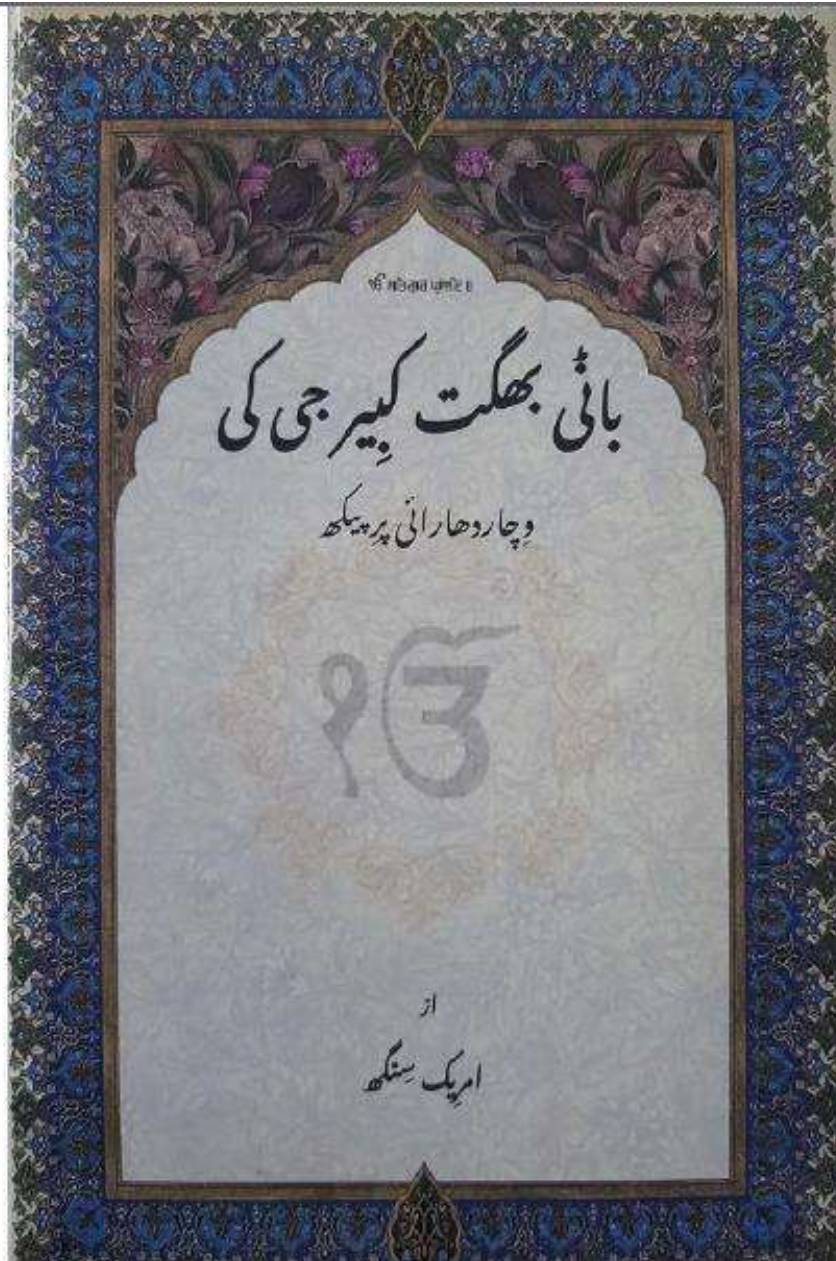
www.saptrishipublication.com

Mr Amrik Singh
2020

Book: Bani Bhagat Kabir Ji Ki: Vichardhari Pripekh (in Persian
Script) (Ed. By Mr Amrik Singh)

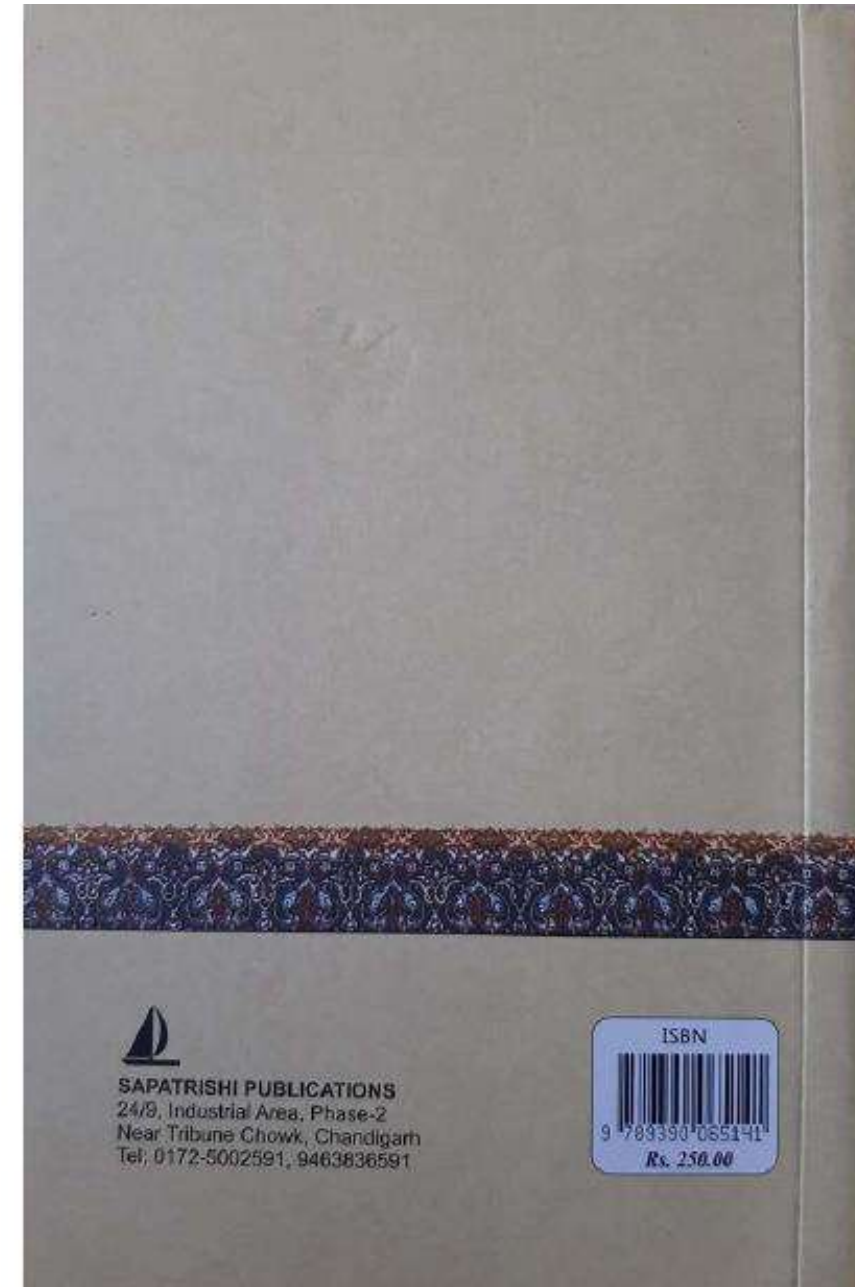
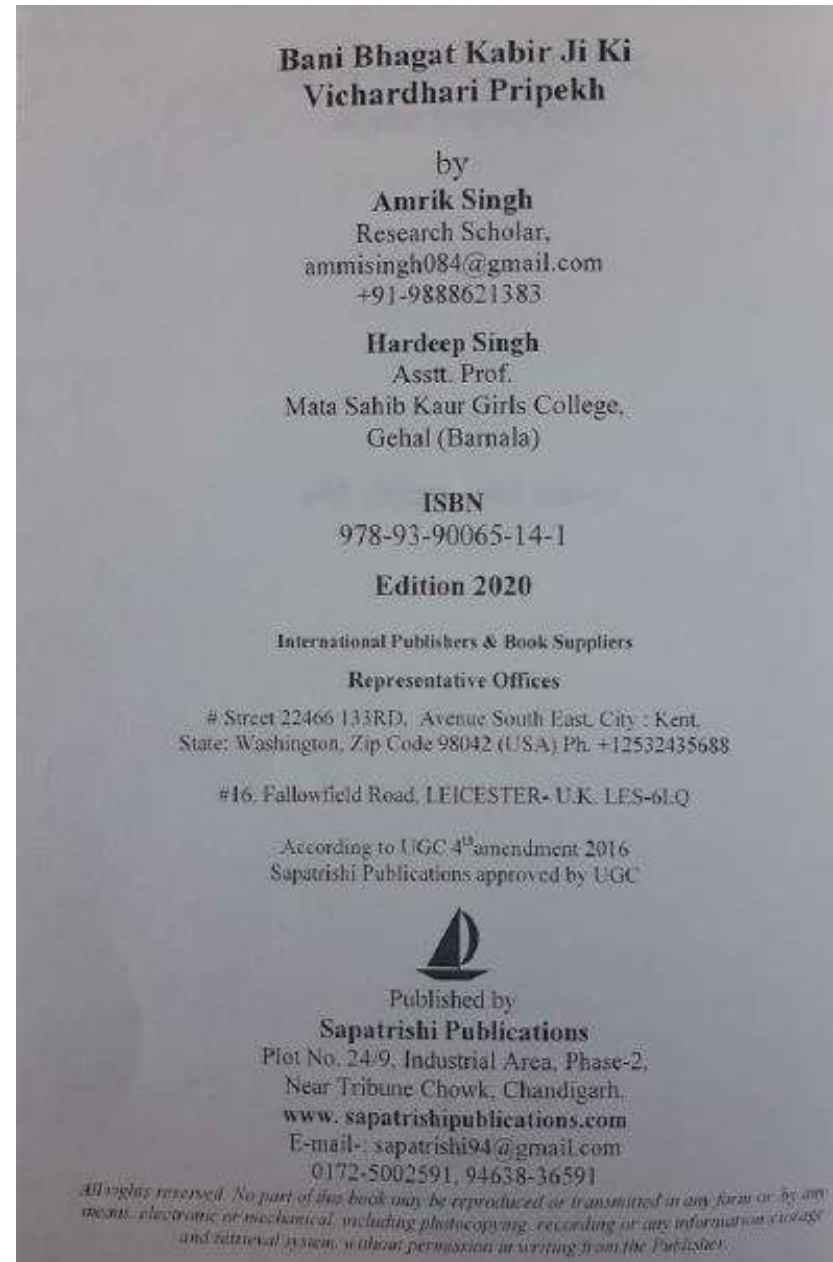
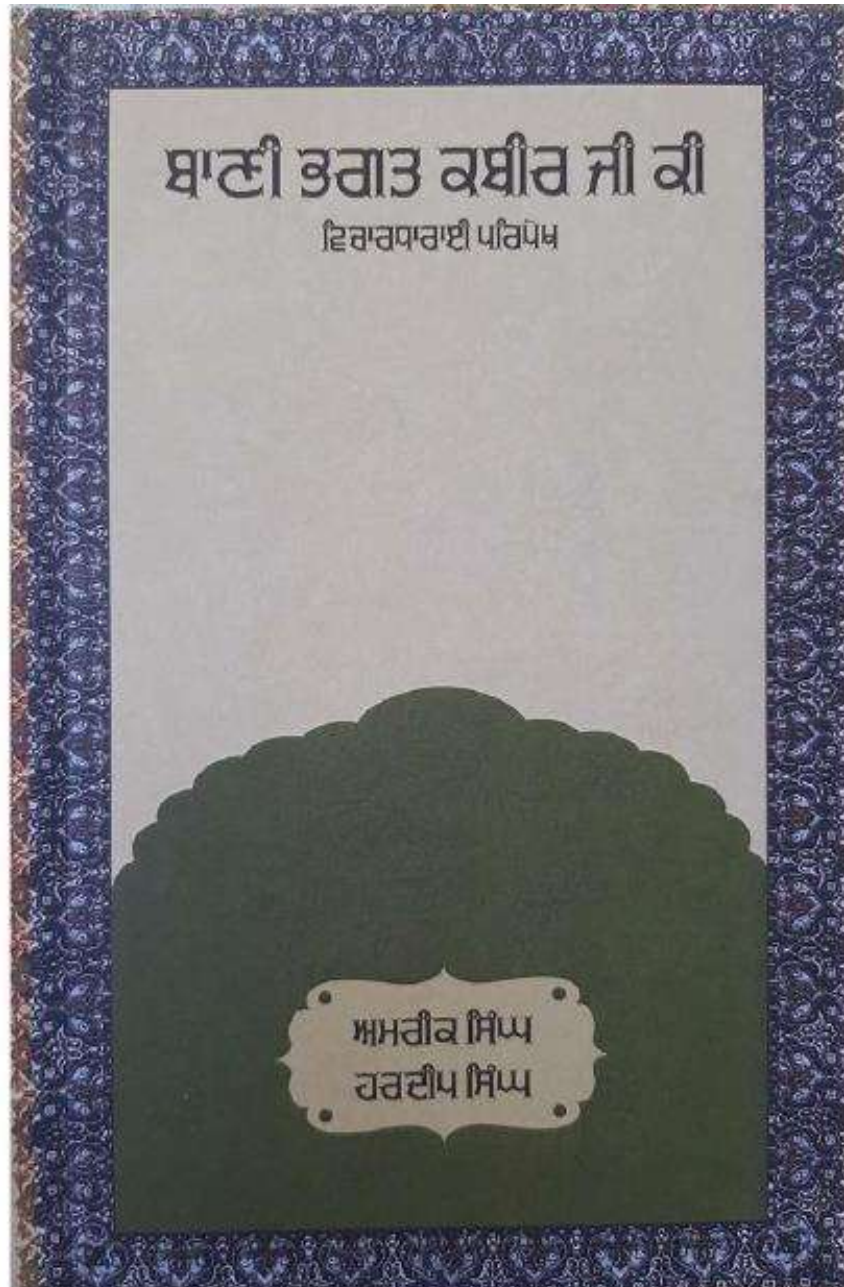
978-93-5205-208-0

Mr Amrik Singh
2020

Book: Bani Bhagat Kabir Ji Ki: Vichardhari Pripekh (Ed. By
Mr Amrik Singh)

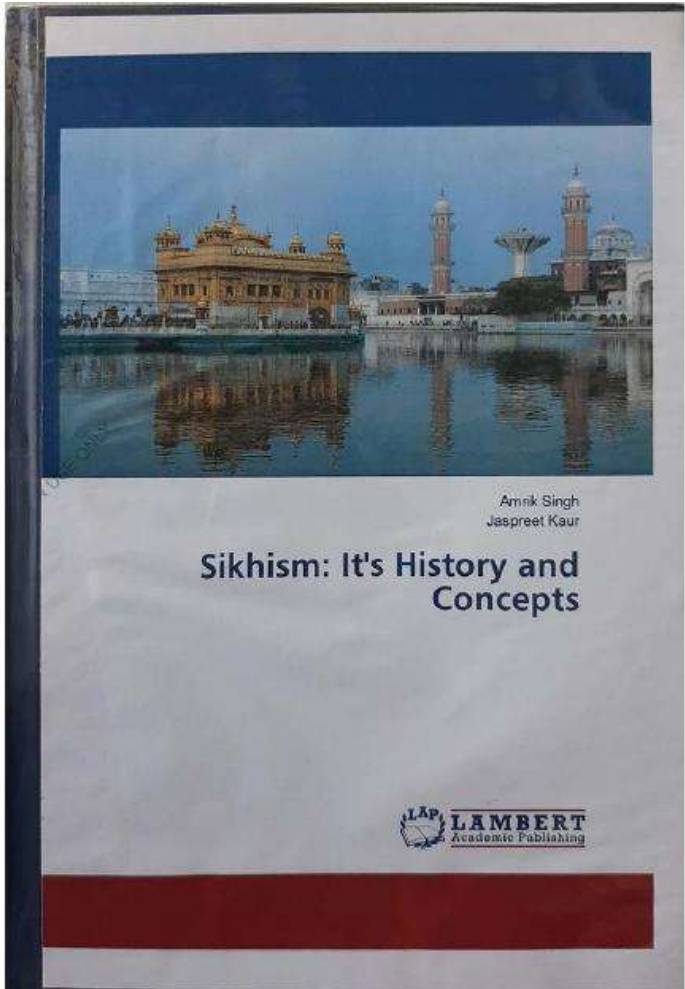
978-93-90065-14-1

Mr Amrik Singh
2020

Book: Sikhism: Its History & Concepts (Ed. By Mr Amrik Singh)

978-620-2-66648-0

Imprint
Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

Publisher:
LAP LAMBERT Academic Publishing
is a trademark of
International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group
17 Melfrum Street, Beau Bassin 71504, Mauritius
Printed at: see last page
ISBN: 978-620-2-66648-0

Copyright © Amrik Singh, Jaspreet Kaur
Copyright © 2020 International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group

Amrik Singh
Jaspreet Kaur

200

Sikhism: It's History and Concepts

FOR AUTHOR USE ONLY

LAP LAMBERT Academic Publishing

Guru Nanak, who appeared in this illusory world in mid 15th century, was a great revolutionary as well as a reformist thinker. He established the Sikh institution through emphasizing on the concepts of Shabad Guru. His light (Nanak-lyot) later through his successors taught the world the concept of humility, compassion, righteousness and service to the Guru. The concept of Shabad Guru and Shabad Braham was prevalent since ancient times, but the importance which was given by Guru Nanak and his lyot to the Shabad Guru is really ineffable. When someone enshrines the ambrosial words of the True Guru with in their heart, they became totally in bliss (Maha Anand). The one, whom The Lord bless with His mercy, they constantly meditates and recite the prayers of Lord. Even through becoming the dust of the feet His humble servants, one become able to sacrifice their life and get the blessed vision of His Darshan. Gurus and their ferocious Sikhs sacrificed their life and emerged in the Eternal Light. Later, Maharaja Ranjit Singh established the First Sikh Empire.

FOR AUTHOR USE ONLY

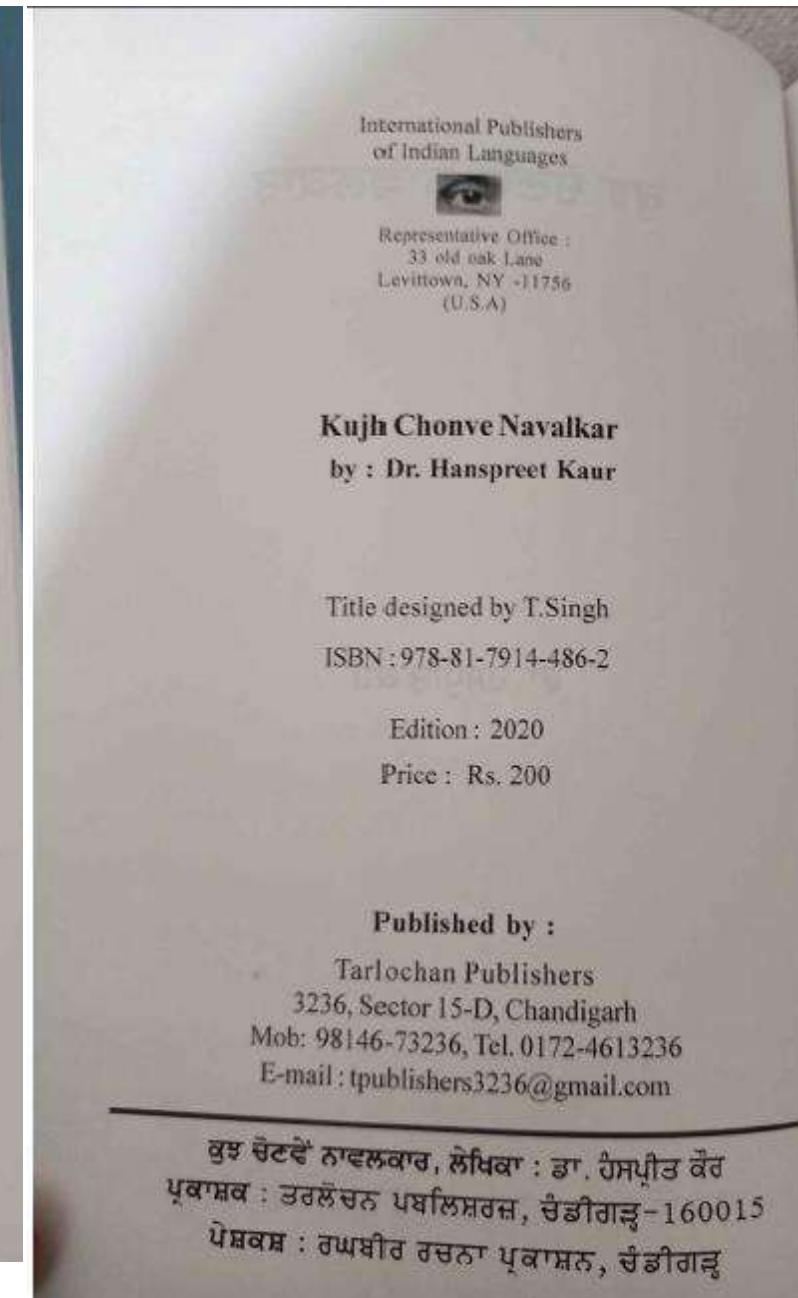
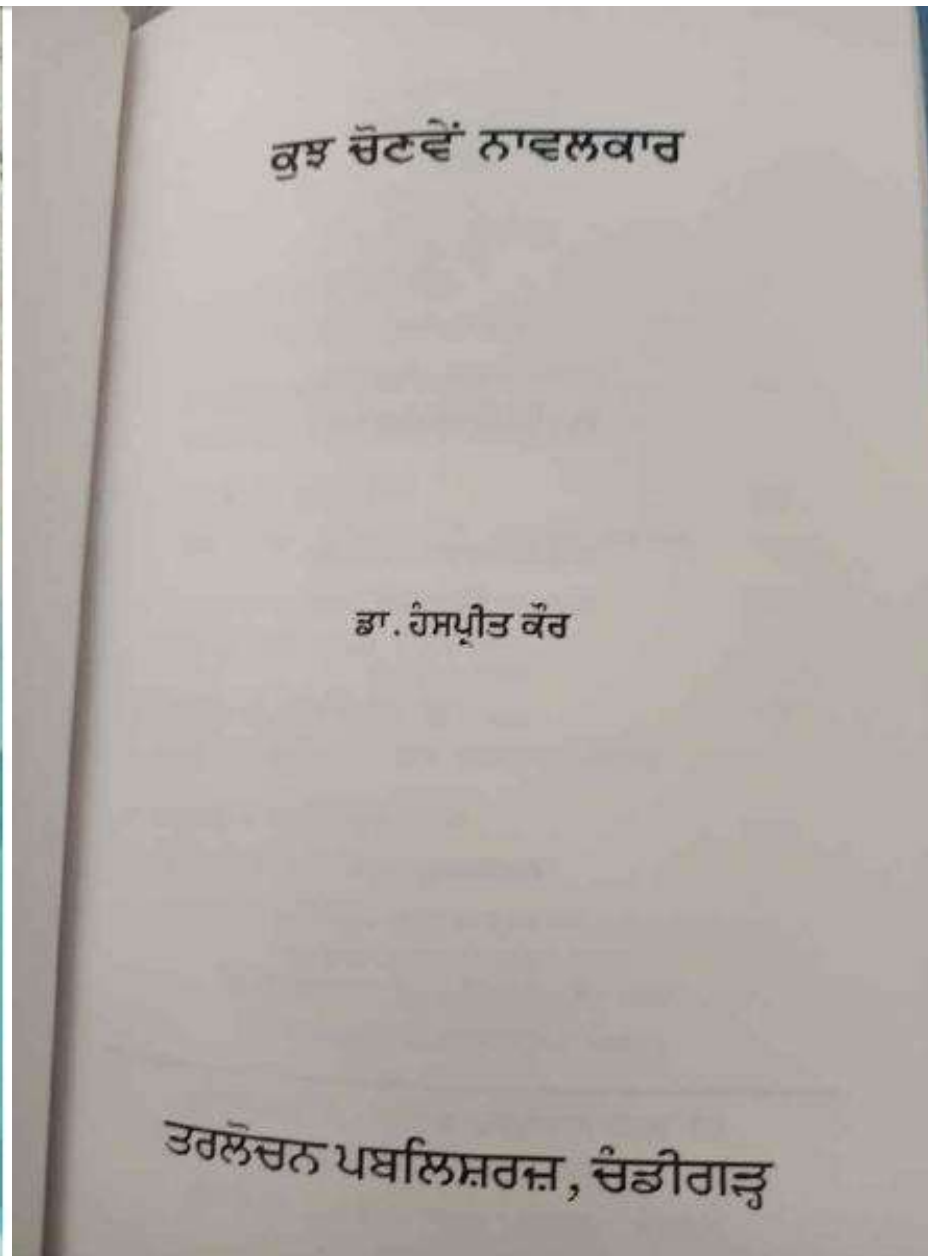
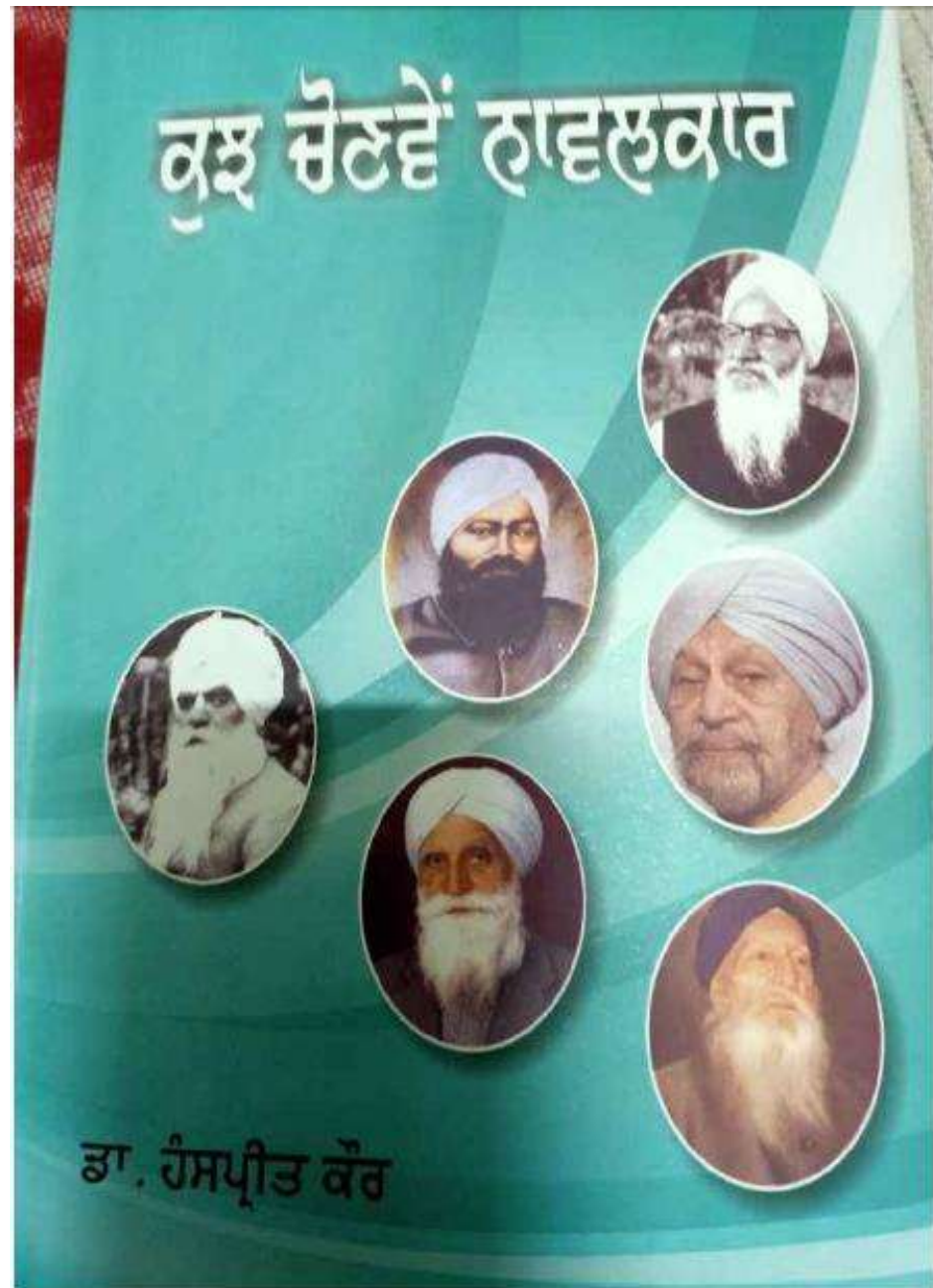
Myself Amrik Singh and pursuing research on Urdu Translation and Transliteration of Gurubani (Sikh Religious Text). It is my fortunate that I got opportunity to draw a brief sketch on History of Sikhism.

978-620-2-66648-0

Dr Hanspreet Kaur
2020

Book: Kujh Chonve |Navalkar (Ed. By Dr Hanspreet Kaur)

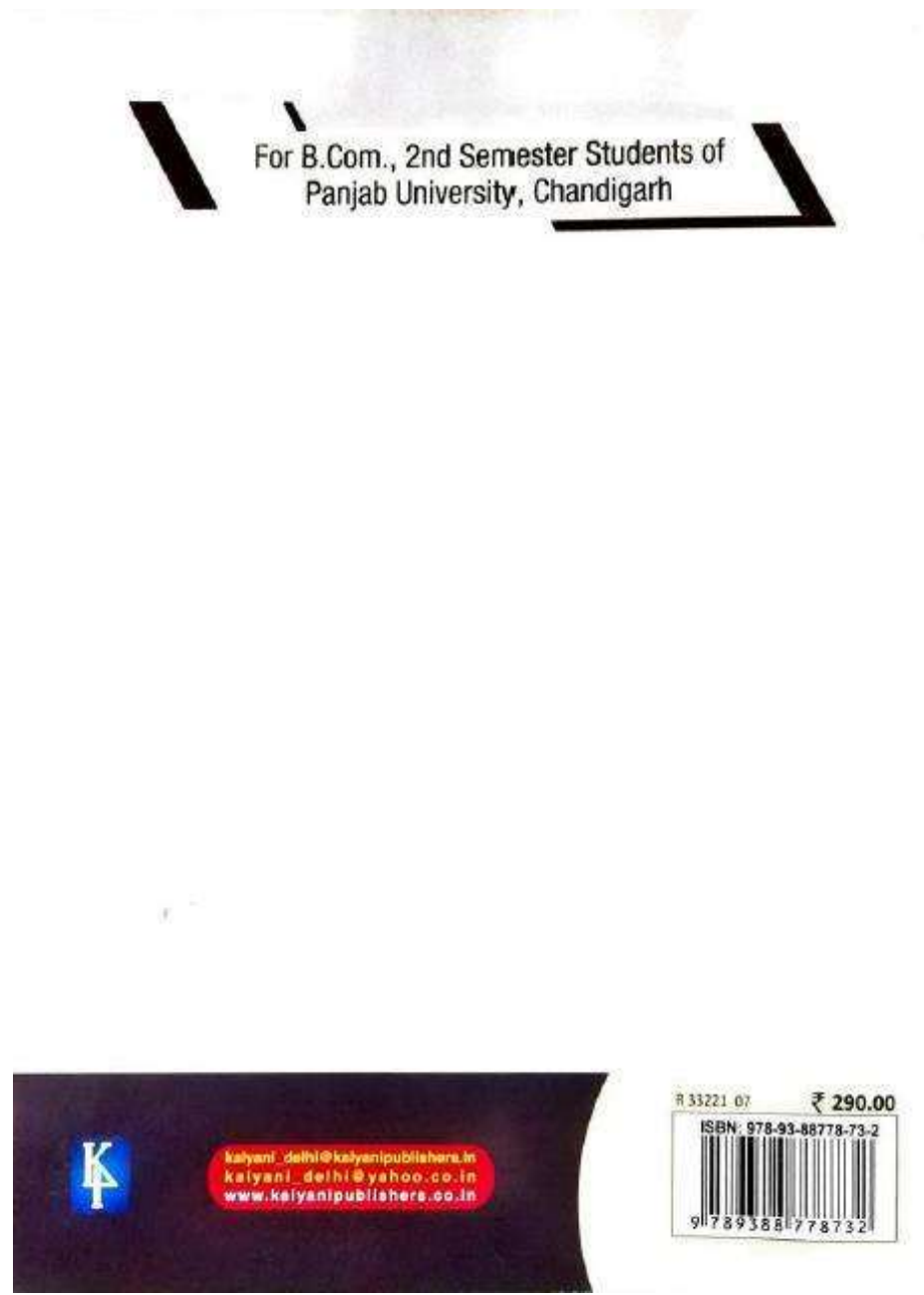
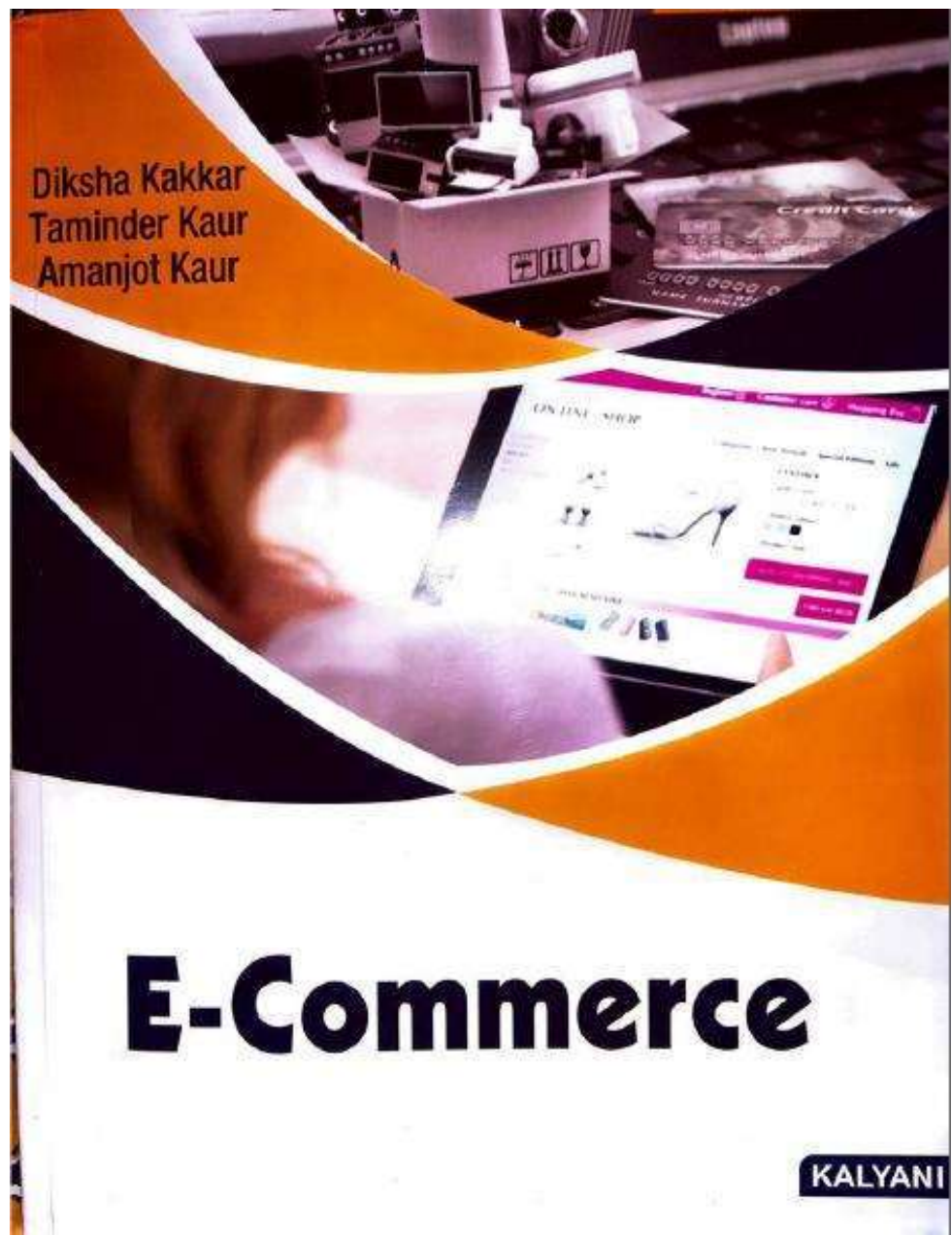
978-81-7914-486-2

Ms Amanjot Kaur
2020

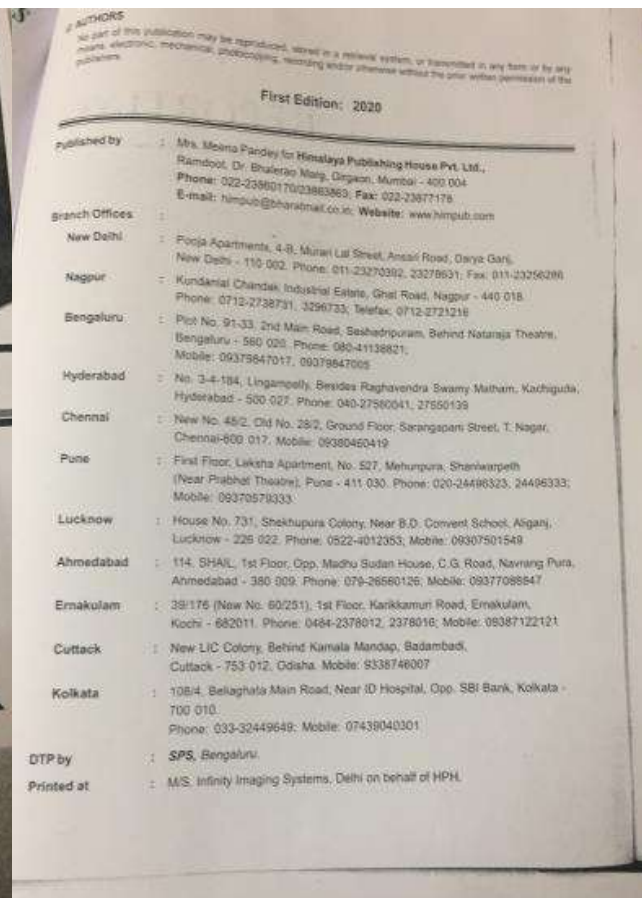
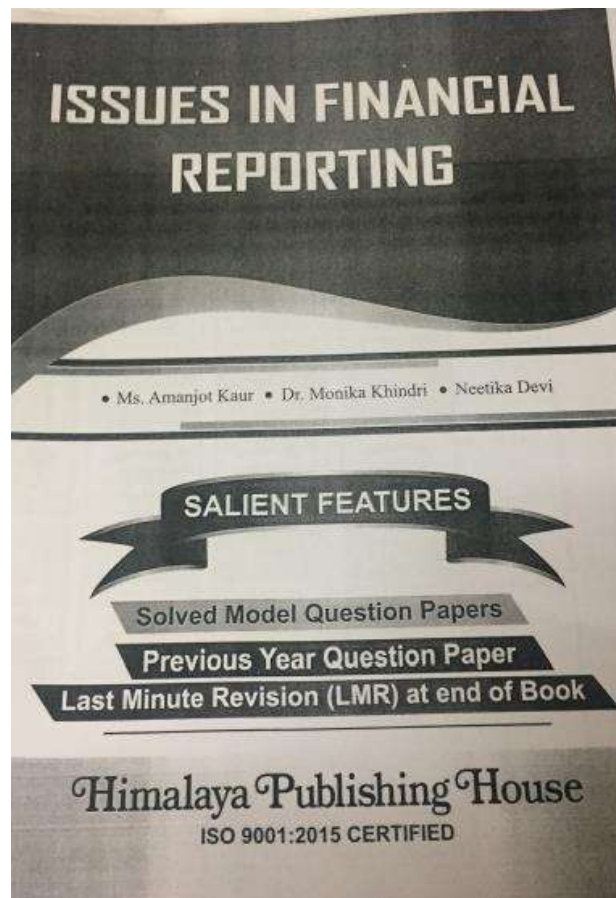
Book: E-Commerce (Ed. By Ms Amanjot Kaur)

978-93-88778-73-2

Name : Ms Amanjot Kaur
 Book : Issues in Financial Reporting

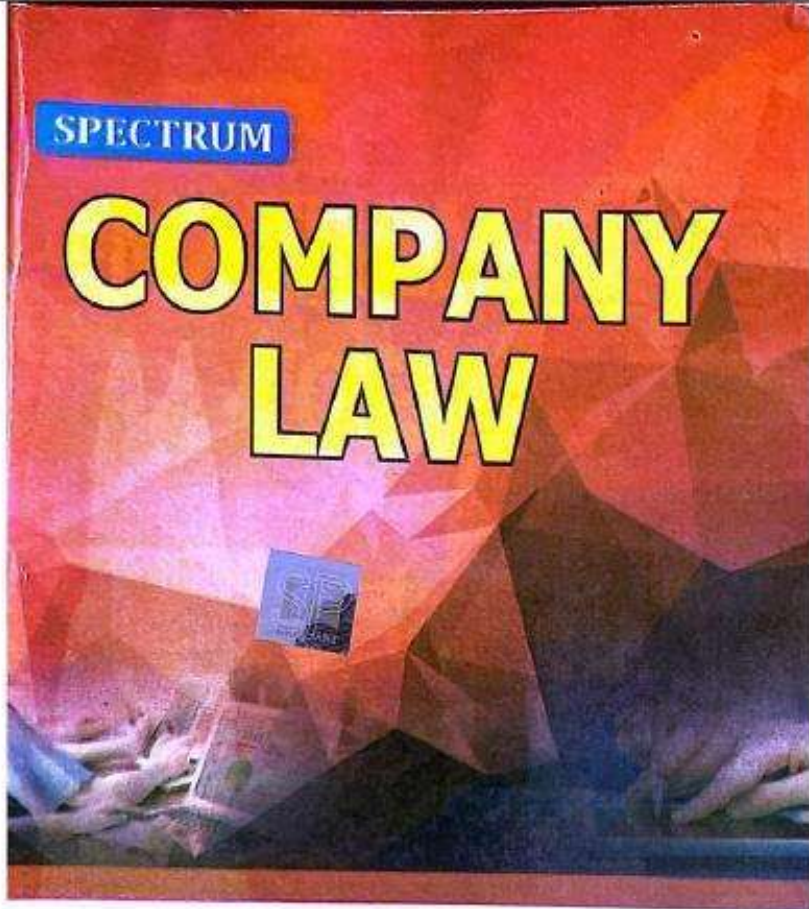
ISBN No. : 978-93-89652-83-3
 Year : 2020

Dr Manveen Gill
2020

Book: Company Law (Ed. By Dr Manveen Gill)

978-93-5181-315-6

**B.Com. Semester-III
P.U.**

**SHARMA PUBLICATIONS
JALANDHAR**

SPECTRUM
COMPANY LAW

for
B.Com.
SEMESTER-III
P.U.

BY

RAMNEEK KAUR
M.Com., B.Ed. UGC (NET),
Head, Deptt. of Commerce
G.T.B. Khalsa College for Women,
DASUYA.

Dr. MANVEEN GILL
B.A., M. Com., M. Phil, Ph.D.,
Assistant Professor,
Post Graduate Deptt. of Commerce,
Sri. Guru Gobind Singh College,
CHANDIGARH.

SHARMA PUBLICATIONS

N.D. 118, Tanda Road, Jalandhar.
Phone : 0181-2284080, 6280996429
Email-id : sharmapublication.sharma@gmail.com
Website : www.sharmapublications.com

All rights Reserved
(This book or a part thereof may not be reproduced in any form without the written permission of the Publisher)

Neither Sharma Publications nor its authors guarantee the accuracy or completeness of any information published herein, and neither Sharma Publications nor its authors shall be responsible for any errors, omissions, or damages arising out of use of this information.

FIRST EDITION : 2020

PRICE : ₹ 240/-

ISBN : 978-93-5181-315-6

Every Copy of this book has the hologram of S P Students should buy only that book which has the hologram.

Published By : Prof. D.R. Sharma for Sharma Publications, N.D. 118, Tanda Road, Jalandhar

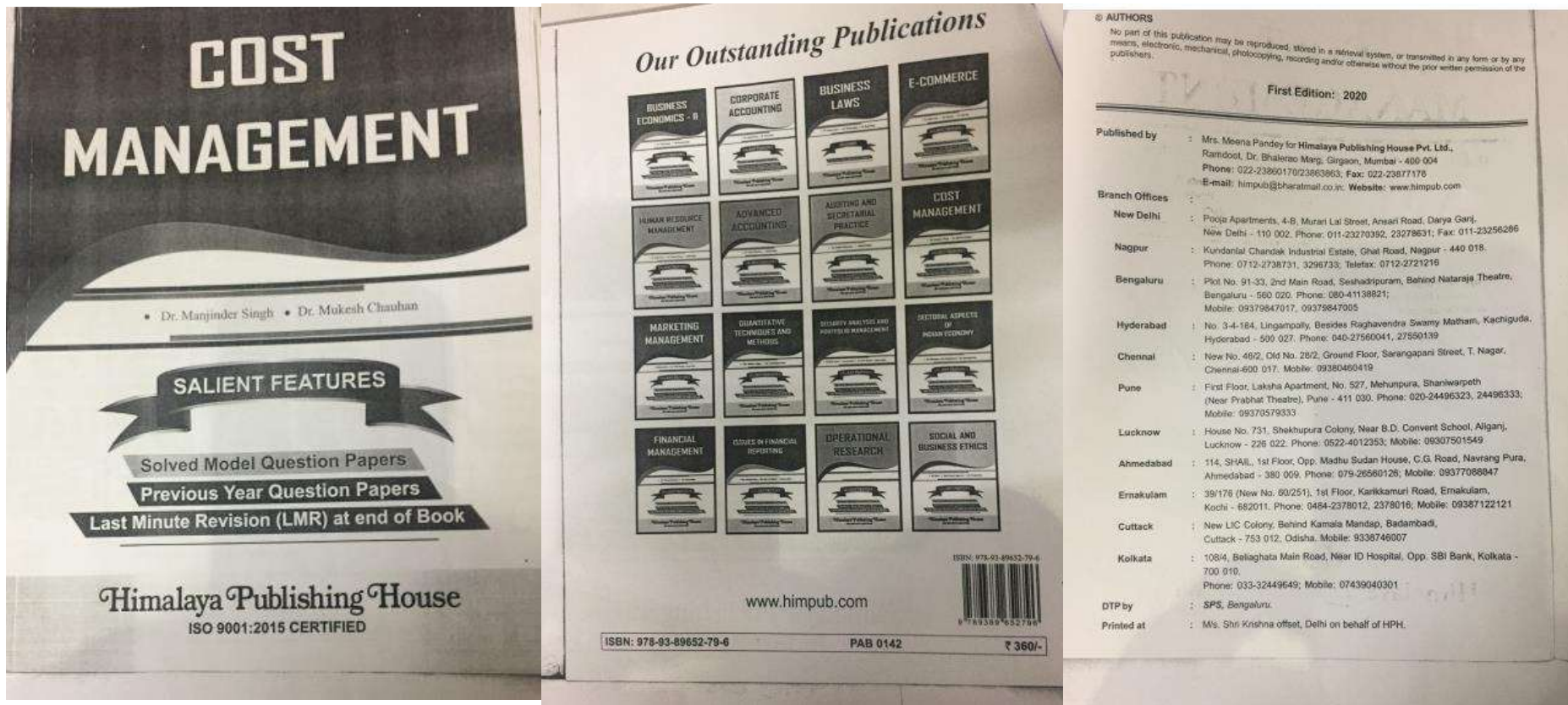
Composed By : Nisha Handa for Accurate Centre, Jalandhar

Printed at : Alpha Printing Press, Jalandhar

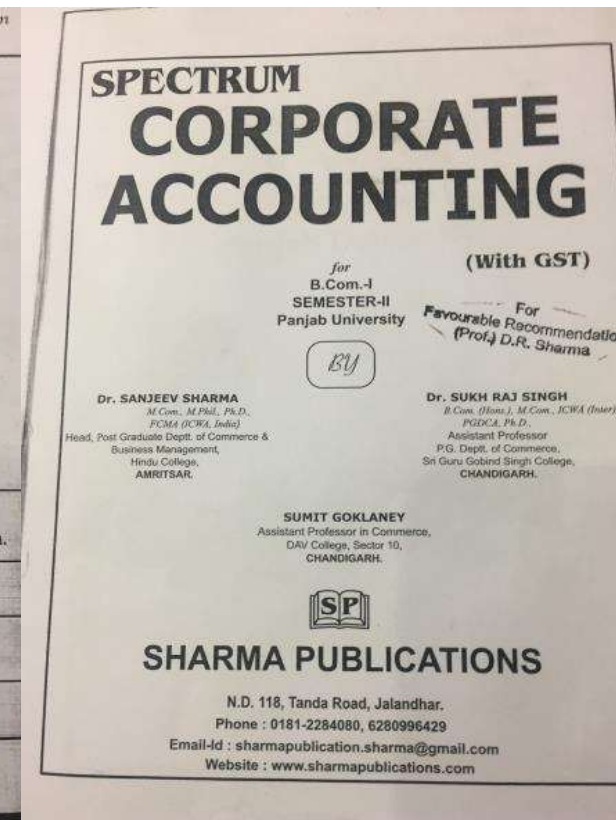
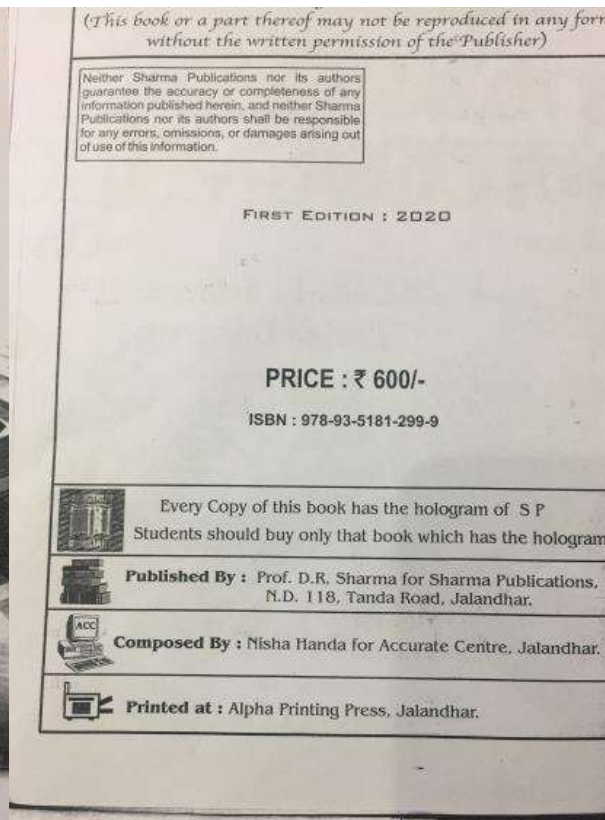
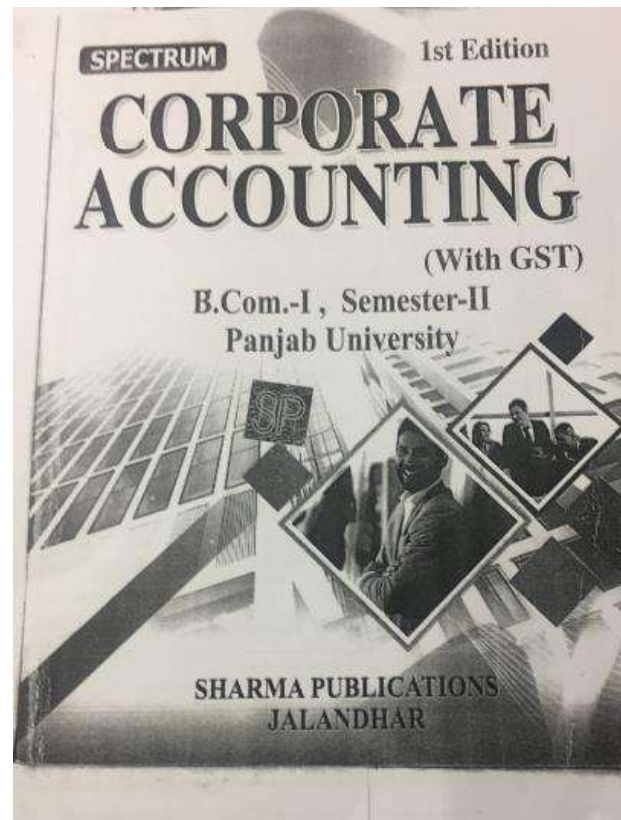
Name : Dr Manjinder Singh
 Book : Cost Management

ISBN No. : 978-93-89652-79-6
 Year : 2020

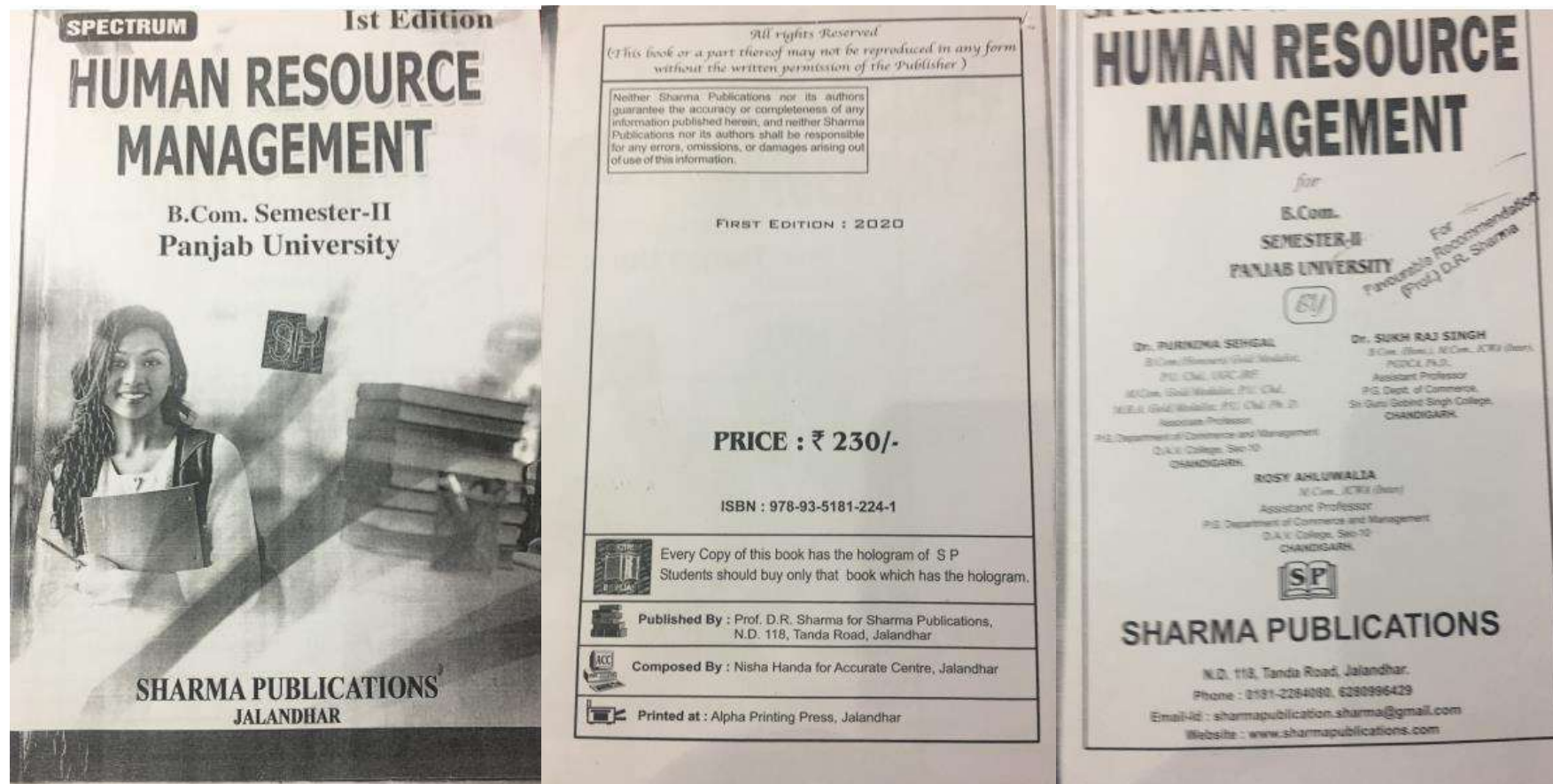
Name : Dr Sukh Raj Singh
Book : Corporate Accounting

ISBN No. : 978-93-5181-299-9
Year : 2020

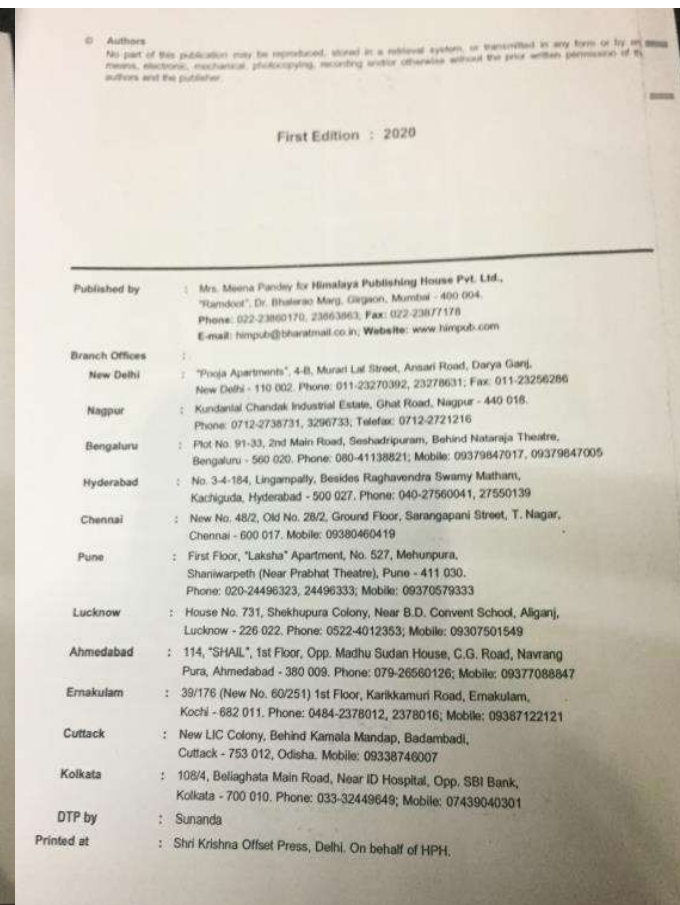
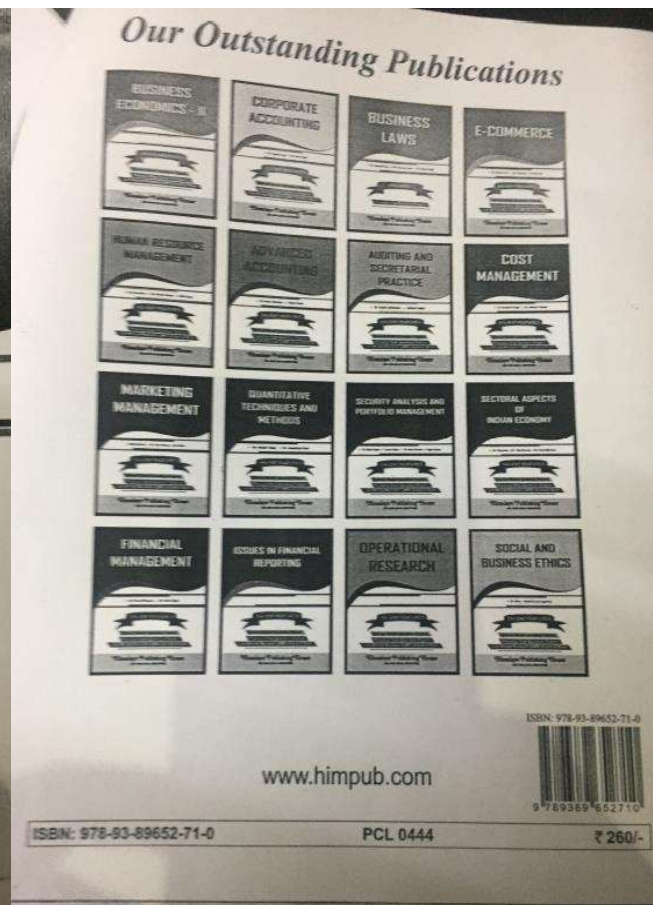
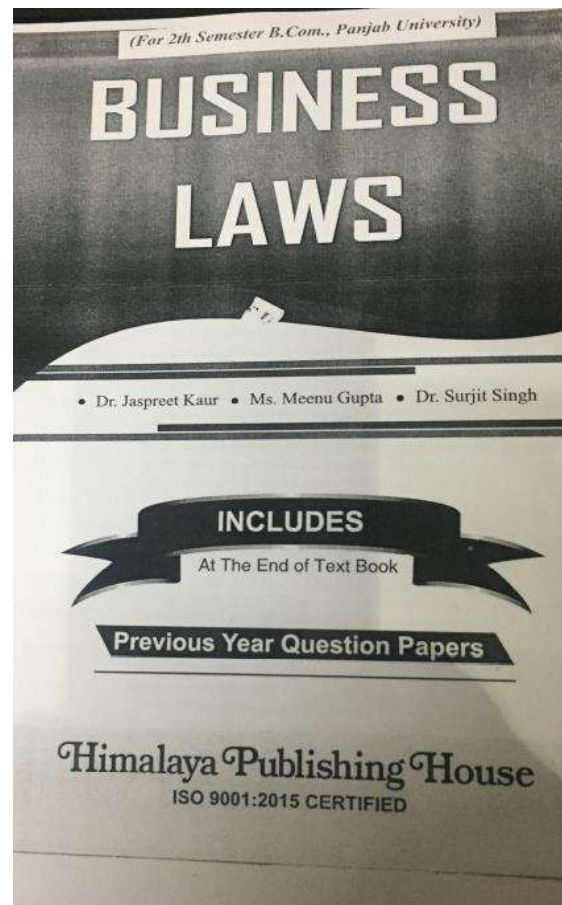
Name : Dr Sukh Raj Singh
Book : Human Resource Management

ISBN No. : 978-93-5181-224-1
Year : 2020

Name : Dr Surjit Singh
Book : Business Laws

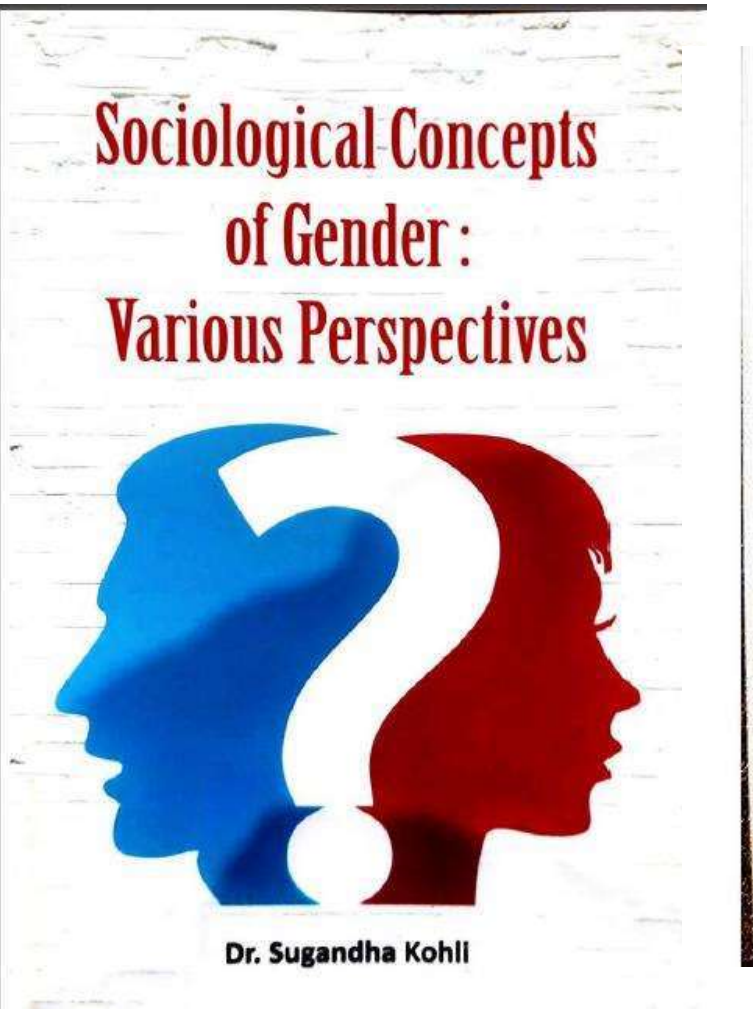
ISBN No. : 978-93-89652-71-0
Year : 2020

Dr Sugandha Kohli Kaang
2020

Book: Sociological Aspects of Gender: Various Perspectives
(Ed. By Dr Sugandha Kohli Kaang)

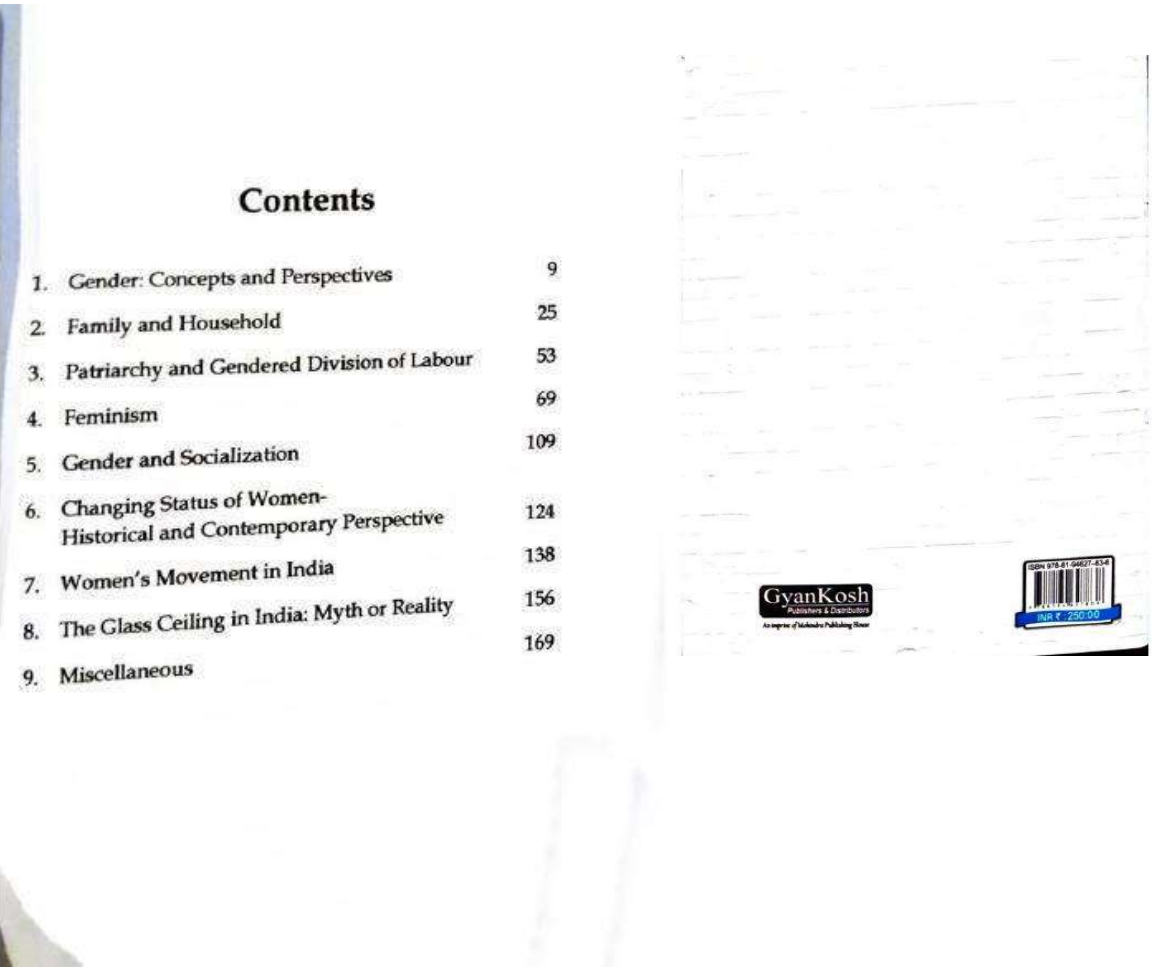
978-81-94637-83-8

© Author
Edition 2020
ISBN : 978-81-94627-83-8

Published by
GYANKOSH PUBLISHERS & DISTRIBUTORS
Registered office: SCO 289, 1st Floor, Opposite Nirman Theatre
Sector-32D, Chandigarh - 160 031
Branch office: 605, Tower CV 5, Capetown
GH-01/A, Sector 74, Noida, Uttar Pradesh
Ph. 0172 - 5088686, 9872889970
email: info@orderyourbooks.com
www.orderyourbooks.com
Printed at Savitar Press, Chandigarh.

All Rights Reserved.
No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or
in any form or by any means, mechanical, photocopying, recording, or otherwise
the prior permission in writing of the Author. Information contained in this book
obtained from sources believed to be reliable. However, neither Publisher nor
guarantee the accuracy or completeness of any information published herein.
every effort has been made to ensure that the book is free from errors of
neither the Publisher nor its Author shall be responsible for any errors, if
damages arising out of use of this information.

Contents

1. Gender: Concepts and Perspectives	9
2. Family and Household	25
3. Patriarchy and Gendered Division of Labour	53
4. Feminism	69
5. Gender and Socialization	109
6. Changing Status of Women- Historical and Contemporary Perspective	124
7. Women's Movement in India	138
8. The Glass Ceiling in India: Myth or Reality	156
9. Miscellaneous	169

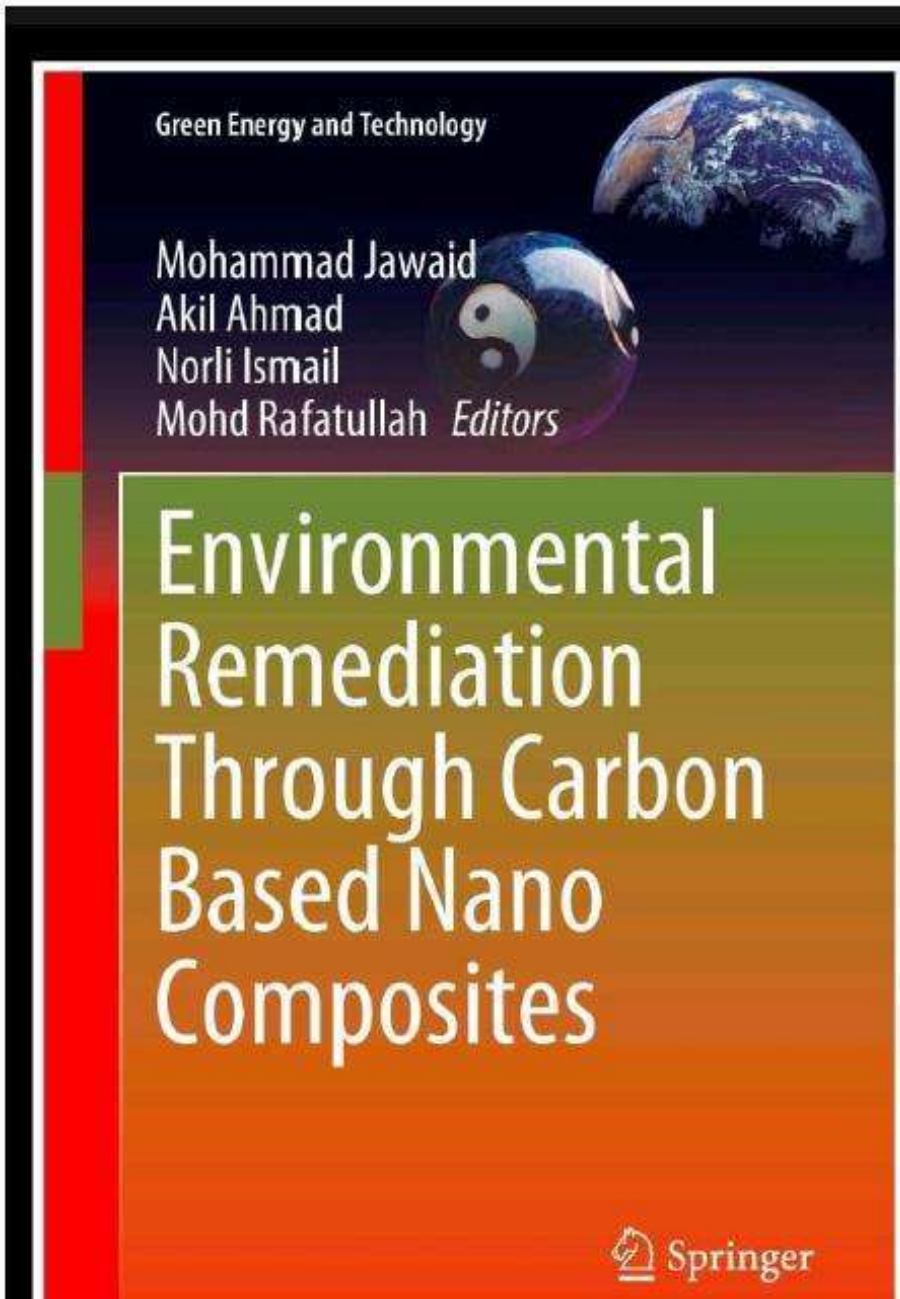
GyanKosh
Publishers & Distributors
An imprint of Savitar Publishing House

Dr Kirtanjot Kaur
2021

Book Chapter: Nanocomposites Materials as Environmental
Cleaning in the book "Environmental Remediation Through
Carbon Based Nanocomposites Green Energy and Technology"

978-981-15- 6699-8_7

Editors
 Mohammad Jawaid
 Laboratory of Biocomposite Technology
 Universiti Putra Malaysia
 Serdang, Selangor, Malaysia

Norli Ismail
 School of Industrial Technology
 Universiti Sains Malaysia
 Penang, Pulau Pinang, Malaysia

Akil Ahmad
 School of Industrial Technology
 University Sains Malaysia
 Penang, Pulau Pinang, Malaysia

Mohd Rafatullah
 School of Industrial Technology
 University Sains Malaysia
 Penang, Pulau Pinang, Malaysia

Mohammad Jawaid · Akil Ahmad ·
Norli Ismail · Mohd Rafatullah
Editors

Environmental Remediation Through Carbon Based Nano Composites

ISSN 1865-3529 ISSN 1865-3537 (electronic)
 Green Energy and Technology
 ISBN 978-981-15-6698-1 ISBN 978-981-15-6699-8 (eBook)
<https://doi.org/10.1007/978-981-15-6699-8>

© Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2021
 This work is subject to copyright. All rights are reserved by the Publisher, whether the whole or part
 of the material is concerned, specifically the rights of translation, reprinting, reuse of illustrations,
 recitation, broadcasting, reproduction on microfilms or in any other physical way, and transmission
 or information storage and retrieval, electronic adaptation, computer software, or by similar or dissimilar
 methodology now known or hereafter developed.
 The use of general descriptive names, registered names, trademarks, service marks, etc. in this
 publication does not imply, even in the absence of a specific statement, that such names are exempt from
 the relevant protective laws and regulations and therefore free for general use.
 The publisher, the authors and the editors are safe to assume that the advice and information in this
 book are believed to be true and accurate at the date of publication. Neither the publisher nor the
 authors or the editors give a warranty, expressed or implied, with respect to the material contained
 herein or for any errors or omissions that may have been made. The publisher remains neutral with regard
 to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

This Springer imprint is published by the registered company Springer Nature Singapore Pte Ltd.
 The registered company address is: 152 Beach Road, #21-01/04 Gateway East, Singapore 189721,
 Singapore

Toxicology and Environmental Application of Carbon Nanocomposite	1
Asim Ali Yaqoob, Mohamad Nasir Mohamad Ibrahim, Akil Ahmad, and A. Vijaya Bhaskar Reddy	
The Role of Carbon Nanocomposite Membranes for Water and Wastewater Treatment	19
Sapna Raghav, Pallavi Jain, Ritu Painuli, and Dinesh Kumar	
Environmental Monitoring by Removing Air Pollutants Using Nanocomposites Materials	43
Rekha Sharma, Sapna, and Dinesh Kumar	
Synthesis, Characterization, and Properties of Carbon Nanocomposites and Their Application in Wastewater Treatment	61
V. Madhavi, A. Vijaya Bhaskar Reddy, and G. Madhavi	
Magnetite Carbon Nanomaterials for Environmental Remediation	85
Reena Saxena, Amit Lochab, and Megha Saxena	
Volatile Organic Compounds Detection Using Carbon Nano Composites	123
Bhupinder Kumar, Vaneet Kumar, Saruchi, and Ashvinder Kumar Rana	
Nanocomposites Materials as Environmental Cleaning	135
Kirtanjot Kaur, Vaneet Kumar, and Saruchi	
Composition and Arrangement of Carbon-Derived Membranes for Purifying Wastewater	157
Ritu Painuli, Pallavi Jain, Sapna Raghav, and Dinesh Kumar	

Nanocomposites Materials as Environmental Cleaning

Kirtanjot Kaur, Vaneet Kumar, and Saruchi

Abstract Remediation of the environment with the help of nanocomposites is a thrust area. Nanocomposites are high-performance materials with an extensive range of applications not only in engineering, plastics, elastomers, pest detection control, and agricultural productivity but also in the remediation of the environment from various hazardous pollutants. This chapter will provide an insight into the various types of nanocomposites, its composition, and its application in the removal of specific contaminants. A good attempt has been made to provide brief of various types of nanocomposites used for remediation of soil, groundwater, and air. Details of different technologies that are commonly employed for this are adsorption, absorption, chemical reactions, filtration, and photocatalysis will be elaborated. The chapter entails an overview of the treatment of pollutants like heavy metals, dyes, chlorinated organic compounds, halogenated herbicides, organophosphorus compounds with a smarter and greener approach using nanocomposites as compared to conventional methods, their applications in building, slow release of fertilizers and medicinal applications highlighting their role in the remediation of the environment.

Check for
updates

Cite this chapter as:

Kaur K., Kumar V., Saruchi (2021)
Nanocomposites Materials as
Environmental Cleaning. In:
Jawaid M., Ahmad A., Ismail N.,
Rafatullah M. (eds) Environmental
Remediation Through Carbon
Based Nano Composites. Green
Energy and Technology. Springer,
Singapore.

https://doi.org/10.1007/978-981-15-6699-8_7

First Online

26 September 2020

DOI

https://doi.org/10.1007/978-981-15-6699-8_7

Publisher Name

Springer, Singapore

Print ISBN

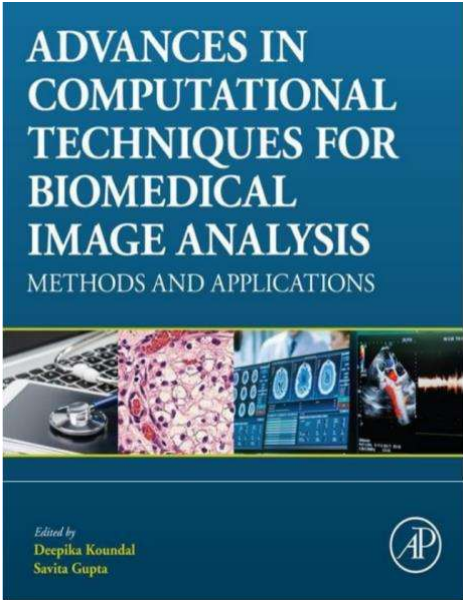
978-981-15-6698-1

Online ISBN

978-981-15-6699-8

eBook Packages

Book Chapter: 'Medical Image Fusion Framework for Neuro Brain Analysis; Advances in Computational Techniques for Biomedical Image Analysis'; **In the book:** 'Advances in computational techniques for biomedical image analysis'

Advances in Computational Techniques for Biomedical Image Analysis
Methods and Applications
2020, Pages 57-69

3 - Medical image fusion framework for neuro brain analysis

Gurpreet Kaur ¹, Sukhwinder Singh ², Renu Vig ²

Show more ▾

+ Add to Mendeley Share Cite

<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-820024-7.00003-7> [Get rights and content](#)

Abstract

Multimodal neuro image fusion only partially confines the spatial content. Due to variation in image modalities, dark, less clear, and gloomy fusion results are obtained. To overcome these limitations and improve the results of existing techniques, we propose a two phase fusion method using fractional Fourier transform prefixed with the benchmark technique to fuse anatomical and functional brain images. The fractional Fourier transform of the original source images is computed and subsequently in the second phase benchmark techniques are applied on the processed images. The fusion rules used for the study are weighted energy rules for low frequency components and variance-based fusion rules for the high frequency component obtained from transforms. Anatomical and functional images from four brain analysis cases of cerebrovascular disease, neoplastic disease, degenerative disease and from inflammatory or infectious disease categories are evaluated to exemplify the study. Assessment metrics for objective evaluation and subjective evaluation were performed.

Advances in Computational Techniques for Biomedical Image Analysis
Methods and Applications
Book • 2020

[Browse this book](#) Share this book

[By table of contents](#)

Book description
Advances in Computational Techniques for Biomedical Image Analysis: Methods and Applications focuses on post-acquisition challenges such as image enhancement, detection of edges an ... [read full description](#)

Edited by:
Deepika Koundal and Savita Gupta

[About the book](#)

Details			
ISBN 978-0-12-820024-7	Language English	Published 2020	Copyright Copyright © 2020 Elsevier Inc. All rights reserved.
Imprint Academic Press	DOI https://doi.org/10.1016/C2019-0-00819-9		

Advances in Computational Techniques for Biomedical Image Analysis

Methods and Applications
EDITED BY

Deepika Koundal
Department of Virtualization, School of Computer Science, University of Petroleum and Energy Studies, Dehradun, India

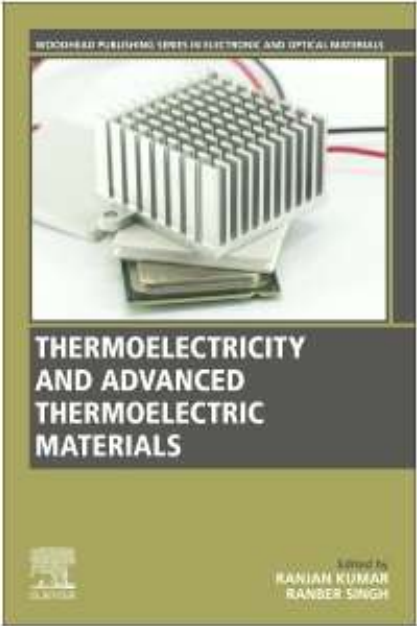
Savita Gupta
Director, University Institute of Engineering and Technology, Panjab University, Chandigarh, India

Dr Ranber Singh
2021

Book Chapter: Advances in the applications of thermoelectric materials; **In the book:** "Thermoelectricity and Advanced Thermoelectric Materials"

978-01-28199-84-8

Thermoelectricity and Advanced Thermoelectric Materials

1st Edition - June 3, 2021

☆☆☆☆☆ Write a review

Editors: Ranjan Kumar, Ranber Singh

Paperback ISBN: 9780128199848

eBook ISBN: 9780128204399

[View series: Woodhead Publishing Series in Electronic and Optical Materials](#)

Preview

[View on ScienceDirect](#) ➔

Thermoelectricity and Advanced Thermoelectric Materials

FIRST EDITION

Ranjan Kumar

*Professor, Physics Department, King Abdulaziz University, Kingdom of Saudi Arabia
Professor, Department of Physics, Panjab University, Chandigarh, India*

Ranber Singh

Department of Physics, Sri Guru Gobind Singh College, Chandigarh, India

12 - Advances in the applications of thermoelectric materials

Ranber Singh

Show more ▾

+ Add to Mendeley Share Cite

<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-819984-8.00011-4>

[Get rights and content](#)

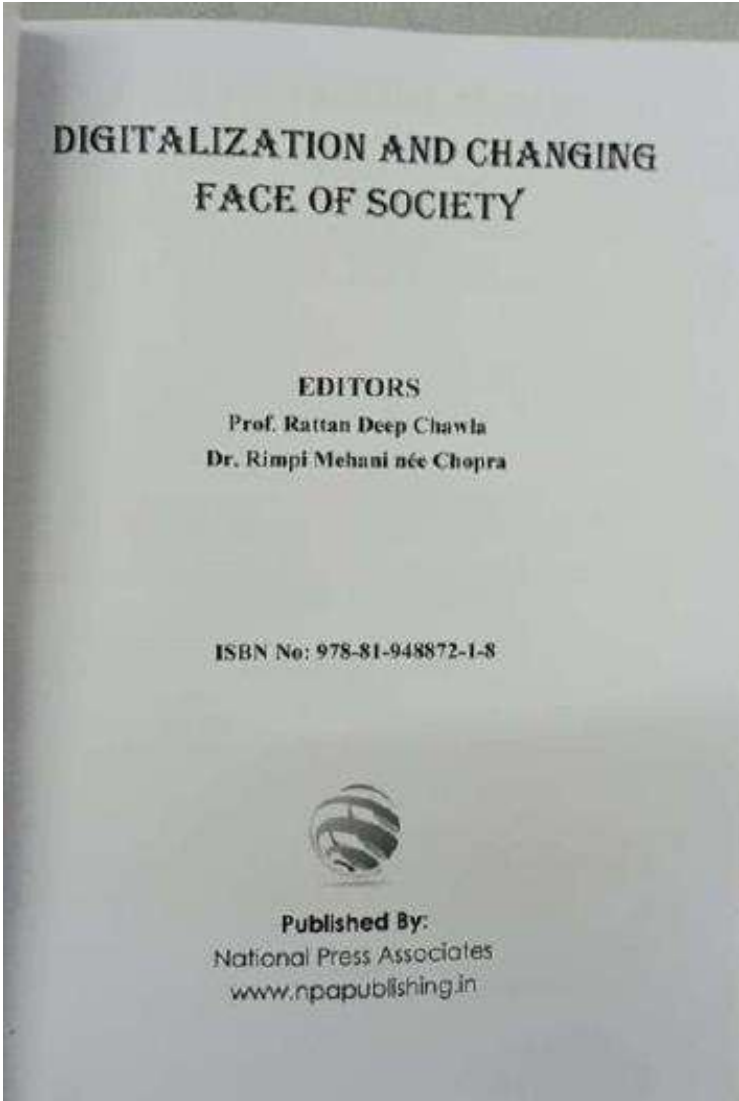
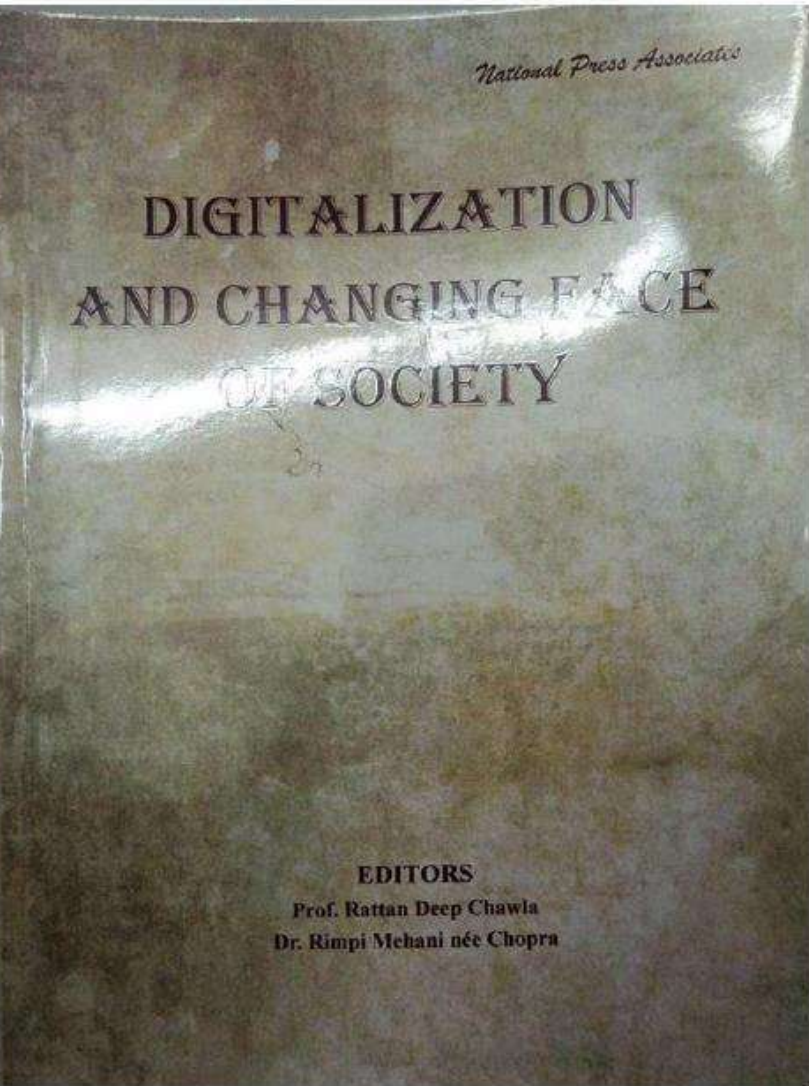
Abstract

Seebeck effect, Peltier effect, and Thomson effect together with other thermodynamic principles form the basis of functional thermoelectric (TE) modules being developed for various practical applications. The potential of a TE material for applications in TE modules depends upon its thermopower and figure of merit. There are different strategies that attempt to increase the TE efficiency of a material. In this chapter, we present recent advances in designing and assembly of TE materials and their applications. We discuss in detail TE modules such as Peltier coolers, TE power generators, solar TE devices, and automobile waste heat harvesting devices.

Ms Navneet Sandhu
Ms Anu Kaul
2020

Book Chapter: Role of ICT in Education; **In the book:**
"Digitization and Changing Face of Society"

978-81-948872-1-8

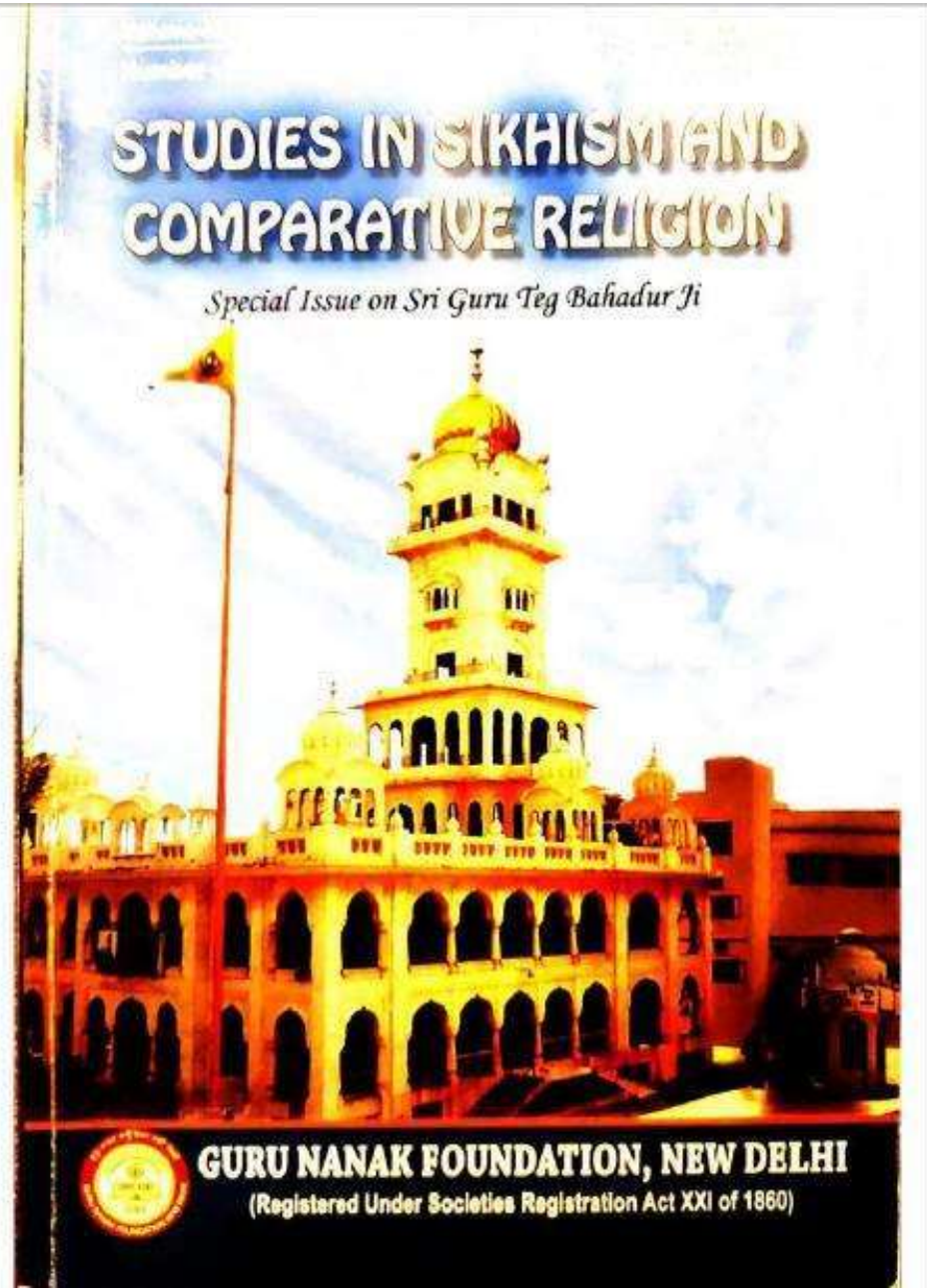

	<i>Gurpreet Kaur</i>	
Chapter III	<i>Effects of Digital Marketing on Society and Consumer Behavior by Sumandeep Kaur</i>	67
Chapter IV	<i>Impact of Digital Marketing and E-Business on Society Puneet Kumar, Poonam Dhand</i>	71
Chapter V	<i>Impact of E-Marketing on Society Prabhsimran Kaur</i>	75
Chapter VI	<i>Impact Of Digital Marketing on Society Payal Rani</i>	80
Section VII	Risks in Digital Age: Cyber Terrorism and Defence	
Chapter I	<i>Cyber Terrorism And Defence TavleenKaur, Tanveer Gill</i>	85
Chapter II	<i>Cyber – Crime Awareness Pooja</i>	89
Chapter III	<i>Risks of Cyber Terrorism HeenaJand</i>	92
Section VIII	Children in Digital World	
Chapter I	<i>Children in Digital World Akvinder Kaur</i>	96
Chapter II	<i>Childhood in the Digitalization Mehak Arora</i>	99
Section IX	Digital Transformation: Trends in Education	
Chapter I	<i>Role of ICT in Education Navneet Sandhu, Anu Kaul</i>	101
Chapter II	<i>Impact of Digital Media on Education Parampreet Kaur</i>	105
Chapter III	<i>Digital Transformation: Trends In Education Sector Nirmalfot Kaur</i>	109
Chapter IV	<i>Digital Technology in Special Education Amandeep Kaur</i>	113
Chapter V	<i>ਅਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ Harshiram kaur</i>	115

Dr Sugandha Kohli Kaang
2020

Book Chapter: Guru Tegh Bahadur Ji: An Apostle of Human Rights and Supreme sacrifice; **In the book "Study in Sikhism and Comparative Religion"**

81-9483261-4

CONTENTS

ਜੇਪਾਦਲੀ Who Killed Guru Tegh Bahadur? <i>Sirdar Kapur Singh, ICS</i>	1
Understanding The Sacrifice of Guru Tegh Bahadur Ji <i>Dr. Kehar Singh</i>	14
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਚਾਰਬਨਕ ਪੱਖ <i>ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ</i>	19
Guru Tegh Bahadur's Bani- Conceptual Analysis <i>Dr. Gurnam Kaur</i>	26
Relevance of Guru Tegh Bahadur Ji For Today's Indian Plural Society <i>Dr. Mohd. Habib</i>	39
Teachings of Sri Guru Tegh Bahadur Ji: A Perspective <i>Dr. D. P. Singh</i>	48
Travels of Guru Tegh Bahadur <i>Dr. Harpreet Kaur</i>	70
The Making of A Martyr: Guru Tegh Bahadur And His Times <i>Sr. Rupinder Singh Brar</i>	84
ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ <i>ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਸਰਨਦੀਪ ਕੌਰ</i>	102

Guru Tegh Bahadur Dev Ji: An Apostle Of Human Rights And Supreme Sacrifice <i>Dr. Sugandha Kohli Kaang</i>	111
Book Review By Dr. Bhai Harbans Lal By Dr. Hardev Singh Virk	117
Contributors	125
Our Publications	130
	131

GURU TEGH BAHADUR DEV JI: AN APOSTLE OF HUMAN RIGHTS AND SUPREME SACRIFICE
** Dr. Sugandha Kohli Kaang*

Abstract
Guru Tegh Bahadur Ji was a living prophet, a poet, a martyr, a philosopher and the greatest humanitarian was the torchbearer of human rights. The history reveals that he was the first martyr for human rights who made supreme sacrifice by laying down his life and achieved martyrdom for protecting the rights of followers who professed different religions. He was rightly called 'Hind Di Chadar' (savior of Hindus and their faith). He reacted morally to the persecution policy of Aurangzeb. He brought his spiritual ideals to counter the brutal force, and his life thus became a great flame of sacrifice. He was indeed a glorious martyr and a true saint. In the contemporary times, the countries are clamoring for protection of the human rights of its people, these rights were formulated by Sikh Gurus five centuries back. The protection of human rights was not only preached but also practiced by them. If we are able to enjoy freedom today, it is because of the supreme sacrifice of martyrs like Guru Arjan Dev, Guru Tegh Bahadur and Banda Singh Bahadur.

Keywords:
Guru Tegh Bahadur, Human Rights, Sacrifice, Martyrdom, Aurangzeb, saviour.

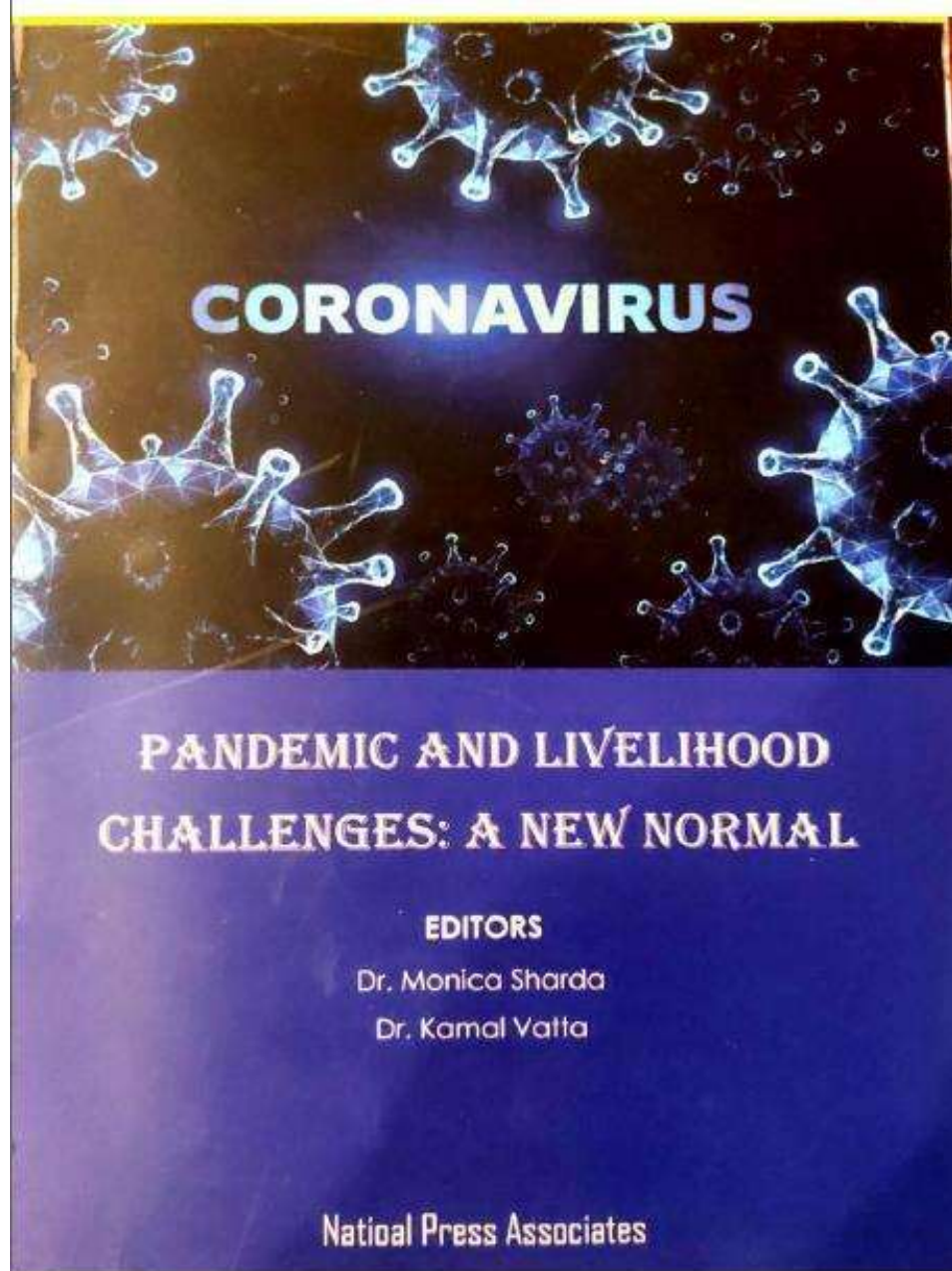
Guru Tegh Bahadur Ji, the ninth Sikh guru was the one of the greatest humanitarians and saviour of human rights. He is actually the connecting link between Guru Nanak Dev Ji and Guru Gobind Singh Ji thereby playing a pivotal role in preserving the Sikh values and basic human rights of the masses. All the Sikh gurus were the epitome of morality, righteous conduct and virtues. They had set an example of living a life full of values and righteousness. Without these virtues and conduct, there can be no divine worship. The Gurus not only guided their followers by their words but also practiced them in their life. They preached and practiced the ideals which they imparted to their followers.

**Asstt Professor, Dept. of Sociology, Guru Gobind Singh College, Chandigarh.*

Dr Sugandha Kohli Kaang
2020

Book Chapter: COVID-19 and Gendered Division of Labour’;
In the book: "Pandemic and Livelihood Challenges: A New Normal"

978-93-90863-07-5

CONTENTS		
S No.	Title and Author Name	Page No.
1.	IMPACT ASSESSMENT OF COVID-19 ON INDIAN AGRICULTURE <i>Gurlal Singh, Gurleen Kaur, Sarvpriya Singh</i>	1-9
2.	COVID-19, LABORERS AND FARMERS: QUESTION TO LIVELIHOOD <i>Atinder Pal Kaur, Gaganpreet Kaur</i>	10-15
3.	ART TEACHING AND LEARNING DURING COVID-19 PANDEMIC: ISSUES AND CHALLENGES <i>Pooja Sharma</i>	16-20
4.	CONSOLIDATION THROUGH MERGERS & ACQUISITIONS- A RULE RATHER THAN EXCEPTION <i>Mohd. Saleem</i>	21-27
5.	BLENDED LEARNING: A WAY FORWARD DURING AND AFTER PANDEMIC COVID 19 <i>Sangeeta Rani</i>	28-33
6.	COVID-19 AND GENDERED DIVISION OF LABOUR <i>Sugandha Kohli Kaang</i>	34-37
7.	LIFE-CHANGING FIVE LESSONS TAUGHT BY THE PANDEMIC OF NOVEL COVID -19 <i>Tukaram Rangrao Haggunde</i>	38-40
8.	COVID-19: REPRECURSSIONS FOR THE INFORMAL EMPLOYMENT <i>Robina</i>	41-45
9.	THE NEW NORMAL FOR EDUCATION AMID COVID-19 <i>Payal</i>	46-51
10.	DEPENDENCE ON ONLINE EDUCATION DUE TO COVID- 19 <i>Harpreet Kaur</i>	52-56
11.	PANDEMIC AND LIVELIHOOD CHALLENGES: A NEW NORMAL <i>Jogdeep Singh, Harpreet Kaur</i>	57-61
12.	CHANGE IN INDIAN KITCHENS ADAPTING TO NEW NORMAL AMID CORONA VIRUS PANDEMIC <i>Arvinder Kaur Saini</i>	62-66

Pandemic and Livelihood Challenges: A New Normal

CHAPTER 6

COVID-19 AND GENDERED DIVISION OF LABOUR

**Sugandha Kohli Kaang
Assistant Professor Sociology, SGGS College-26, Chandigarh

ABSTRACT

COVID-19 pandemic has made us realize that in spite of being highly technologically advanced, we have proven to be very weak and helpless in battle against this virus. It has profoundly impacted the lives of the individuals. An attempt has been made to study the impact of lockdown on the division of labour on the basis of Gender. The concept of Gender Division of Labour explains the sex-based division of labour in society. The study was conducted on 50 families living in Panjab University, Chandigarh. Both quantitative and qualitative methods were made to conduct this study. The significant findings of the study show change in the division of labour at home among middle-class families. Both Husband and wife jointly did the domestic chores and simultaneously worked from home. As most of the women were working, so domestic work was combined responsibility of husband, wife and children. Whereas a minority of couples felt it to be a terrible phase which they were forced to spend within the four walls. It was among those families where the bonding was not strong, and members shared a weak relationship. Some of the women respondents experienced the frustration of heavy domestic work and the estranged relationship has made their life very difficult and hoped that this lockdown period should end as soon as possible so that they encountered less of the confrontations. It had brought majority positive changes in society, especially amongst the upper-middle class of society.

KEYWORDS: COVID-19, family, relationships, lockdown, corona virus, domestic work, bonding.

INTRODUCTION

COVID-19, the novel virus has affected millions of people's lives. It has caused great havoc and destruction. The repercussion of corona virus has penetrated everywhere. No region in the world has left unscathed from its wrath. It has brought life to a standstill. None of us could have ever imagined the effect of a minute particle called corona virus would have impacted the lives of individuals significantly and brought life to a standstill. There are many individuals who have been unlucky to have come under its contact and suffer severe illness. There are many who have lost life, and some have recovered also. It has made us realize that in spite of being highly technologically advanced, we are nothing in front of such a virus. The reality is such that our life is actually very fragile. A microscopic virus can kill us. This is a reality check for all of us. The stringent measures by the government in the form of lockdown have controlled the situation to some extent. Unlike malaria and chikungunya, where the carriers are mosquitoes, in this pandemic, the carriers are humans. That's why the policy of social distancing was adopted.

The novel coronavirus has impacted everyone, some people more drastically than others. For some families, it could also mean making significant changes in their daily routines due to the financial hardships they face. For some families, it could mean monotony and boredom. For others, it could be increasing tiff between parents and children and increase in bickering between husband-wife whereas for some it can be a good time for families' union. Although, this pandemic has brought insurmountable troubles, at the familial front it has come with some blessings for the misguided man.

CONCEPT AND METHODOLOGY

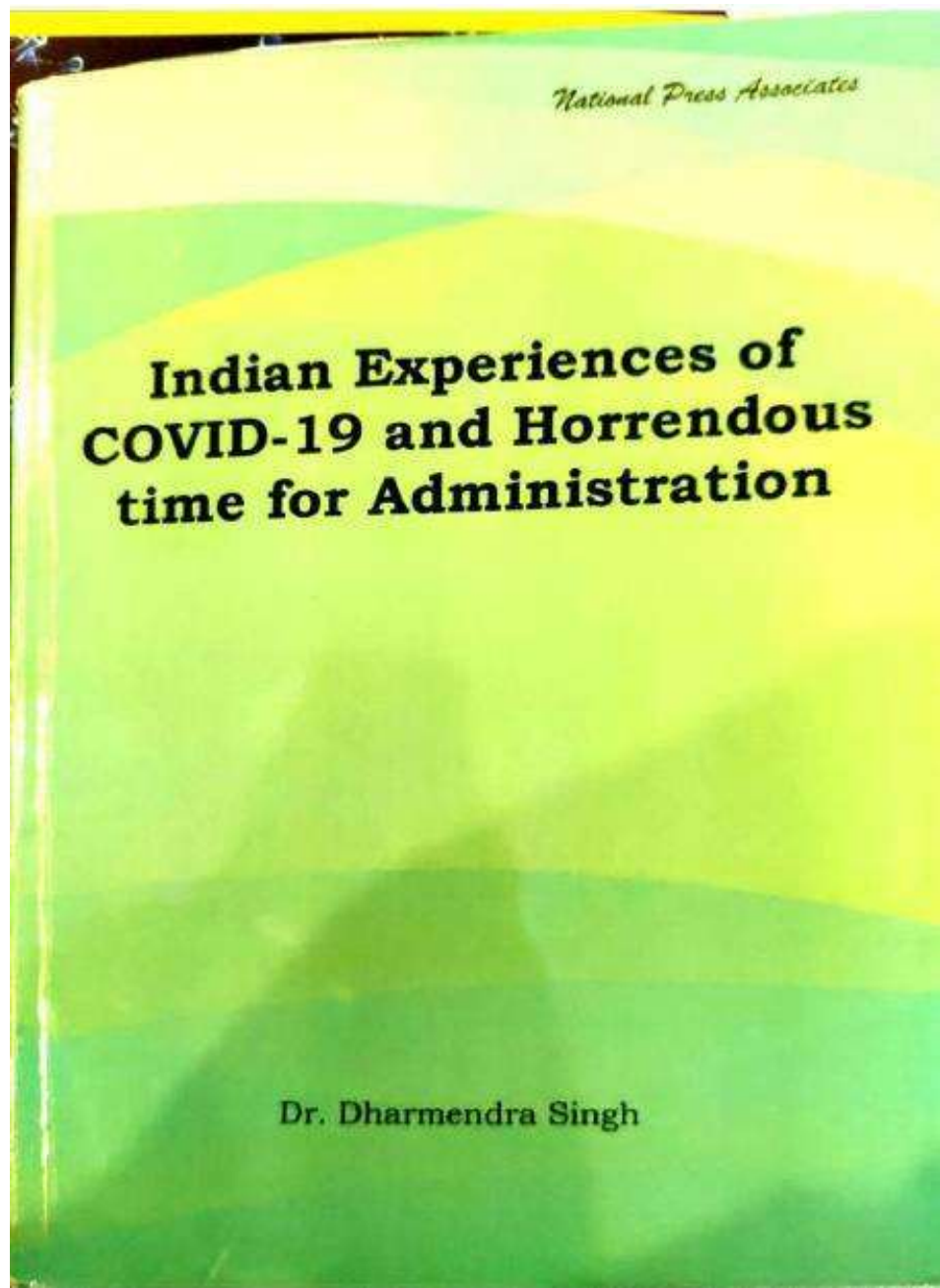
In my study, interviews were conducted on 50 families (Husband and wife) living in my vicinity. They were asked a specific set of questions related to the division of work in their family. The respondents belonged to the upper middle class and were highly educated. Further, 10 case studies were also conducted on the respondents.

Family, the pivotal primary group is one of the most important units of society. Family means a group of people living together who are related to each other by blood and by marriage. Generally, it constitutes husband and wife either living alone or with their children. But the man in today's time has become so individualistic which had led to

Dr Sugandha Kohli Kaang
2020

Book Chapter: 'COVID-19 and its Impact on Family Relationships: A Sociological Study; **In the book:** "Indian Experiences of COVID-19 and Horrendous Time for

978-81-947590-1-0

CONTENTS

SECTION- A: COVID 19 AND SOCIAL ASPECTS

Sr. No.	Chapter Title	Page No.
1.	Social and Administrative Practices during COVID-19: Special Reference to India and New Zealand Dr. Dharmendra Singh	1
2.	Social Aspect of Corona Virus (COVID-19) Dr. Rajneesh	9
3.	Rise in the Domestic Violence: The corona virus impact Dr. Vinod Kumar	14
4.	COVID-19 and its Impact on Family Relationships: A Sociological Study Dr. Sugandha Kohli Kaang	17
5.	COVID-19 and Social Practice Badrunnisa, S. Machappa T, and Dipankar Majumder	21
6.	The Lockdown Living: The Extent of Pandemic Highlights Anarene Roy, Sreeja Ajith and AnuAnns Pious	27
7.	Indian Migrant Workers in the Contemporary Phase of COVID-19 Pandemic Dr. Narinder Kumar	33
8.	Corona: A Nightmare Sanjay Verma	39
9.	Pandemic in India (COVID-19) Jagtar Singh	43
SECTION- B: COVID 19 AND MEDICAL ASPECTS		
10.	COVID- 19 Pandemic and Mental Health Dr. Nidhi Sharma	46
11.	Facing COVID-19 Disaster: A Matter of Locus of Control and Health Dr Divya Monga	50
12.	Proceeding towards Herd Immunity in the times of COVID-19: Policy Concerns Pratyush Sharma and Prof. (Dr.) Jatinder Kumar	56
13.	PANDEMIC & PSYCHOLOGY: Understanding the role of altruism in administering behavioural change Dr. Jotika Judge	60
14.	Assessing Social Adjustment V/s Depression in Adolescents During Lockdown Saanjh Arora	64
15.	COVID-19: A Study on Stress and Discrimination Among Frontline Workers Gayatri Ahuja	68
16.	A Comparative Study on Mindfulness Among Men and Women Amidst the Coronavirus Crisis Ghanishta Tuli	72
17.	COVID-19: A study on Perceived Threat and Health Hardiness among middle-aged adults Smriti Saini	77

Indian Experiences of COVID-19 and Horrendous time for Administration

COVID-19 AND ITS IMPACT ON FAMILY RELATIONSHIPS: A SOCIOLOGICAL STUDY

Sugandha Kohli Kaang
Assistant Professor, Department of Sociology, SGGGS College-26, Chandigarh

ABSTRACT

COVID-19, the pandemic has caused great destruction and has made us realise that inspite of being highly technologically advanced, we are nothing in front of such virus. It has profoundly impacted the life of individuals. There has been alteration in the familial relationships. Due to adequate time during lockdown, there has been change in family bonding. An attempt has been made to study the impact of lockdown on family life. The study was conducted on 50 families living in Panjab University, Chandigarh. Both quantitative and qualitative methods were made to conduct this study. The major findings of the study is increased bonding among family members as they got quality time to spend together. Majorly, husbands had started valuing they wives more and had started co-sharing the domestic work. Husband and wife jointly did the domestic chores. As most of the women were working, so work from home and domestic work was joint responsibility of husband, wife and children. Whereas minority of couples felt it to be a terrible phase which they were forced to spend within the four walls. It was among those families where the bonding was not strong and members shared a weak relationship. Some of the women respondents experienced frustration of heavy domestic work and estranged relationship have made their life very difficult and hoped that this lockdown period should end as soon as possible so that they encountered less of the confinements.

It had brought majorly positive changes in the society especially amongst the upper middle class of the society.

Keywords: COVID-19, family, relationships, lockdown, corona virus, domestic work, bonding.

COVID-19, the nefarious evil has taken toll on millions of people's lives. It has caused great havoc and destruction. The repercussion of corona has penetrated everywhere. No region in the world has left unescapd from its wrath. It has brought life to a standstill. None of us could have ever imagined the effect of a minute particle called corona virus would have impacted the life of individuals greatly and brought life to a standstill. There are many individuals who have been unlucky to have come under its contact and suffer severe illness. There are many who have lost life and some have recovered also. It has made us realise that inspite of being highly technologically advanced, we are nothing in front of such virus. The reality is such that our life is actually very fragile, a microscopic virus can kill us. This is a reality check for all of us. The stringent measures by the government in the form of lockdown has controlled the situation to some extent. Unlike malaria and chikungunya where the carriers are mosquitoes, in this pandemic the carriers are humans. That's why policy of social distancing was adopted.

The novel coronavirus has impacted everyone, some people more drastically than others. For some families, it could also mean making big changes in their daily routines due to the financial hardships they face. For some families it could mean monotony and boredom. For others it could be increasing tiff between parents and children and increase in bickering between husband-wife where as for some it can be a good time for families unison. Although, this pandemic has brought insurmountable troubles, but at the familial front it has come with some blessings for the misguided man.

In my study interviews were conducted on 50 families (Husband and wife) living in my vicinity. They were asked a certain set of questions related to their family. The respondents belonged to upper middle class and were highly educated. Further, 10 case studies were also conducted on the respondents.

Family, the pivotal primary group is one of the most important unit of society. Family means a group of people living together who are related to each other by blood and by marriage. Generally it constitutes husband and wife either living alone or with their children. But man in today's time has become so individualistic which had led to downfall of familial values. India is known for its cherished values which had declined to the outward interest and

17

Secure and Robust Watermarking Scheme based on Motion Features for Video Object

Publisher: IEEE [Cite This](#) [PDF](#)

Rakesh Ahuja; Purnima; Mohd Junedul Haque; Sarvesh Tanwar; Nidhi Gautam; Ajay Rana [All Authors](#)

37 Full Text Views

- Abstract
- Document Sections
- I. Introduction
- II. Related Work
- III. Encryption of Watermark
- IV. Video Watermarking Process
- V. Simulation Results

Abstract: The rapid development of worthy internet bandwidth transfers the digital multimedia objects to remote computer system instantaneously. The advent of digital technologies makes possible to create multiple identical copies of the original video. These two revolutionary changes in technologies exploited by malicious user also to make false claim for ownership protection, copyright protection, copy control and many more issues. The proposed technique suggested an innovative method by embedding the different segments of scrambled watermark in the extracted motion features of the video. The encryption key used to encrypt the watermark is depend upon the features of video and it always different for each different video. The scheme is robust and imperceptible enough to secure the watermark embedded into the video object. The outcome reveals that the scheme is robust to intentional and unintentional image and video specific attacks considered to occur frequently in nature. The superiority of the algorithm is that it found better robustness against compression attack.

Published in: 2020 8th International Conference on Reliability, Infocom Technologies and Optimization (Trends and Future Directions) (ICRITO)

Date of Conference: 4-5 June 2020 **INSPEC Accession Number:** 19988088

Date Added to IEEE Xplore: 15 September 2020 **DOI:** 10.1109/ICRITO48877.2020.9197967

▼ ISBN Information: **Publisher:** IEEE

Electronic ISBN: 978-1-7281-7016-9 **Conference Location:** Noida, India

CD: 978-1-7281-7013-8

Print on Demand (PoD) ISBN: 978-1-7281-7017-6

I. Introduction
The advent of high bandwidth of internet makes easier to share the multimedia objects by means of audio, video, image and text to remote workstation instantaneously, regardless of their terrestrial location with no compromise of security and quality. The advancement of multimedia technology, digital technologies and quick internet services introduces several issues as creation of several identical copies, tempering, false ownership and redistribution of same or tempered contents to unauthorized customer. Therefore, perfect solutions are required to protect the ownership, copyright, authenticity, security and replication of the source

2020 8th International Conference on Reliability, Infocom Technologies and Optimization (Trends and Future Directions) (ICRITO) Amity University, Noida, India, June 4-5, 2020

Secure and Robust Watermarking Scheme based on Motion Features for Video Object

Rakesh Ahuja
Chitkara University Institute of Engineering and Technology
Chitkara University Punjab, India
rakesh.ahuja@chitkara.edu.in

Purnima
Chitkara University Institute of Engineering and Technology
Chitkara University Punjab, India
purnima.arvind@gmail.com

Mohd Junedul Haque*
Chitkara University Institute of Engineering and Technology
Chitkara University Punjab, India
*junedul.haque@chitkara.edu.in
*Corresponding Author
Ajay Rana
AIIT, Amity University Uttar Pradesh
Noida, India
ajay_rana@amity.edu

Sarvesh Tanwar
Amity Institution of Information Technology
Amity university,
Noida, Uttar Pradesh
s.tanwar1521@gmail.com

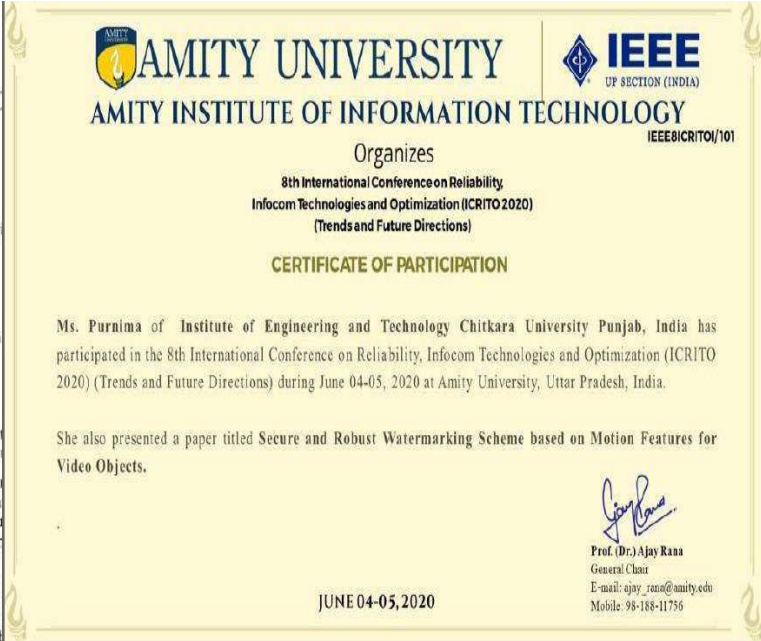
Nidhi Gautam
University Institute of Applied Management Sciences
Panjab University, Chandigarh
nidhi121@gmail.com

Abstract— The rapid development of worthy internet bandwidth transfers the digital multimedia objects to remote computer system instantaneously. The advent of digital technologies makes possible to create multiple identical copies of the original video. These two revolutionary changes in technologies exploited by malicious user also to make false claim for ownership protection, copyright protection, copy control and many more issues. The proposed technique suggested an innovative method by embedding the different segments of scrambled watermark in the extracted motion features of the video. The encryption key used to encrypt the watermark is depend upon the features of video and it always different for each different video. The scheme is robust and imperceptible enough to secure the watermark embedded into the video object. The outcome reveals that the scheme is robust to intentional and unintentional image and video specific attacks considered to occur frequently in nature. The superiority of the algorithm is that it found better robustness against compression attack.

Keywords— Copyright Protection, Discrete Cosine Transform, Digital Video Watermarking, Motion Frames, Multimedia Security, Singular Value Decomposition.

I. INTRODUCTION

digital watermark technology is providing feasible solution for last two decades. Yet, some of the challenges still exist. Digital watermarking is a technique to hide the extra information into the host signal with the aim that relationship must exist between the host signal and extra information. The copyright information as watermark can be embedded into the video object in order to proof copyright after extraction of the same as and when unauthorized. Other major requirements are to maintain balance tradeoff among the perceptibility, robustness, payload capacity. The embedded signal must be robust enough so that it cannot be destroyed by any unlawful person nevertheless can be extracted by the authorized person to proof for copyright protection or ownership. The additional information required to embed into the cover object depends upon the type of application and accordingly watermark information embedded into the cover data. The categories of embedded signal may be owner name, signature, logo, copyright, serial number, copy control signal, binary images, gray level images, color images, text, distributor name, customer name, transactions dates or other applicable digital formats. These watermark signals are used in a wide variety of watermarking applications [1] includes broadcast

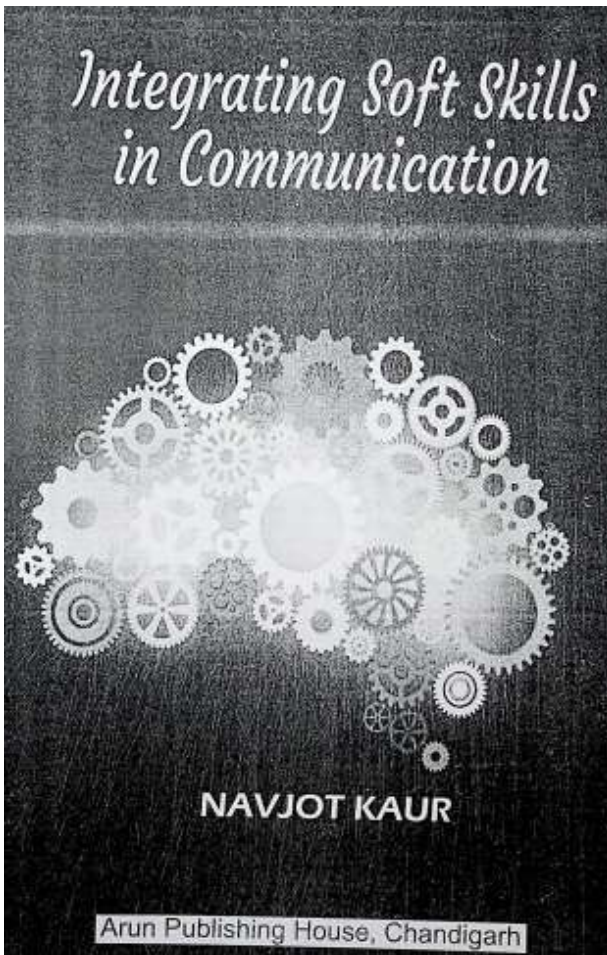

Dr Navjot Kaur

Book: Integrating Soft Skills in Communication (2019)

ISBN: 978-81-8048-297-7

New Era International Imprint

Integrating Soft Skills in Communication

It has been observed that ninety per cent of us are not conscious of our communication ninety per cent of the time! And those of us who are conscious about our communication, are more conscious of *what* we communicate than *how* we communicate. Herein the desirable qualities of soft skills or interpersonal skills need to be acquired and strengthened. A constant effort must be made by every student towards building these skills. *Integrating Soft Skills in Communication* prepares students for effective communication by focussing on soft skills development. The comprehensive content will help students master this art of communication which is important socially and professionally. Over the last couple of decades, there has been a shift in terms of the skills demanded by employers. It has been observed that an understanding has grown about the importance of soft skills more than ever and how they could be the game changer determining the levels of success. Soft skills have become synonymous with 'people skills' or even 'human skills' – these are our anchors that ground us and remind us that we are real. Maya Angelou aptly said-

"At the end of the day people won't remember what you said or did, they will remember how you made them feel."

Dr. Navjot Kaur

Dr. Navjot Kaur is an Associate Professor in the Postgraduate Department of English, Sri Guru Gobind Singh College, Sector 26, Chandigarh. She has taught English Literature, English language skills and Business communication at Postgraduate and Undergraduate levels for over two decades now. She did her PhD from Panjab University, Chandigarh and is currently supervising many scholars for their doctoral research. She has authored books and contributed scholarly articles to various National and International academic journals and anthologies. She has been Resource Person at various International and National level Seminars, Conferences and Workshops. She has delivered expert talks and presented numerous research papers based on her areas of specialisation. She has organised many International and National level Seminars and Workshops. She is life member of various International Literary Societies and Member Board of Postgraduate Studies, Panjab University, Chandigarh.

Price: ₹ 795.00 - US \$ 43.95

ISBN 978-81-8048-297-7

Arun Publishing House
SCO 49-51, Sector - 17C,
Chandigarh - 160 017 (India)
email: arunpublishing@gmail.com

Arun Publishing House
SCO 49-51, SECTOR 17 C,
CHANDIGARH - 160 017
EMAIL: arunpublishing@gmail.com
Tel. - (0172) - 2702189

Sales Agent/Warhouses/Godowns/Stockists/Distributors/Branches

Chandigarh > New Delhi > Bangalore > Hyderabad > Cochin > Goa >
Gwalior > Dehradun > Australia > Canada
Australia - 362, Canterbury Road, Harbison Park, NSW 2193
(email: arunpub.asia@gmail.com)
Canada - 91 (email: navjota.col@gmail.com)

Integrating Soft Skills in Communication - Navjot Kaur

International Standard Book Number (ISBN): 978-81-8048-297-7

First Published: 2019

© 2019 Author

All rights reserved. This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of both the copyright owner and the publisher of this book.

The views and opinions expressed in this book are the author's own and the facts verified to the extent possible are as reported by the author's have been reproduced and the publishers in no way are responsible/liable for any effect on account of any expression, whatsoever. Any assertion regarding proprietary name/trademark etc. should not be taken as affecting the legal status of these names/marks.

Designed and Photo-composed at:
New Era Book Agency
SCO 49-51 (Basement), Sector - 17C
Chandigarh - 160 017 (India)
Tel.: 2702118

Printed in India

₹ 795.00

Published by and printed through Arun Publishing House, Chandigarh - 160 017 (India)

Integrating Soft Skills in Communication

Dr. Navjot Kaur

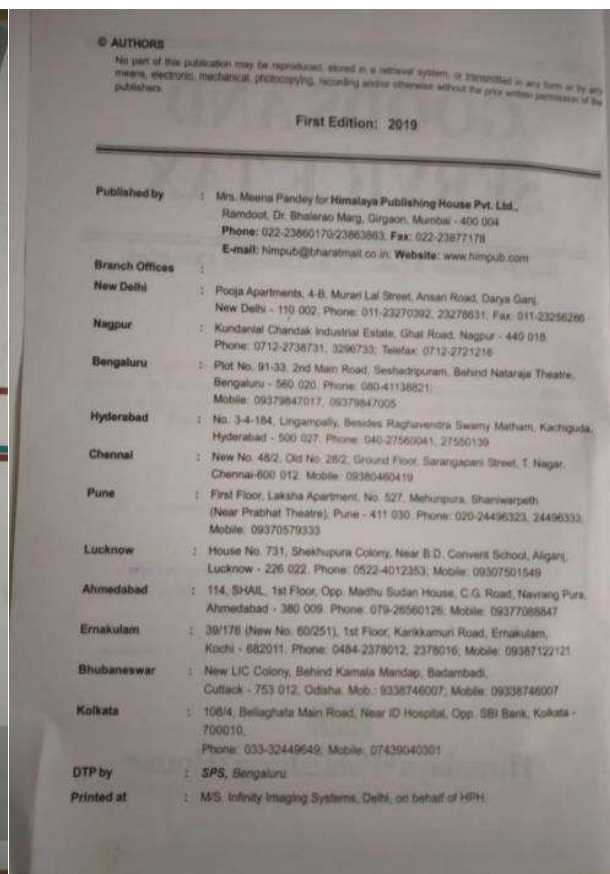
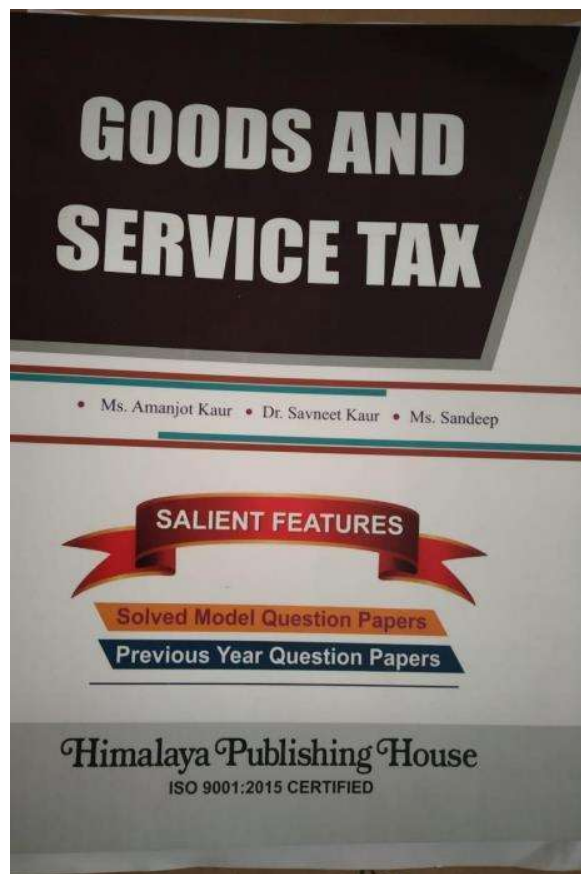
Associate Professor
Post Graduate Department of English,
Sri Guru Gobind Singh College,
Sector - 26, Chandigarh

Arun Publishing House
SCO 49-51, Sector - 17C,
Chandigarh - 160 017 (India)

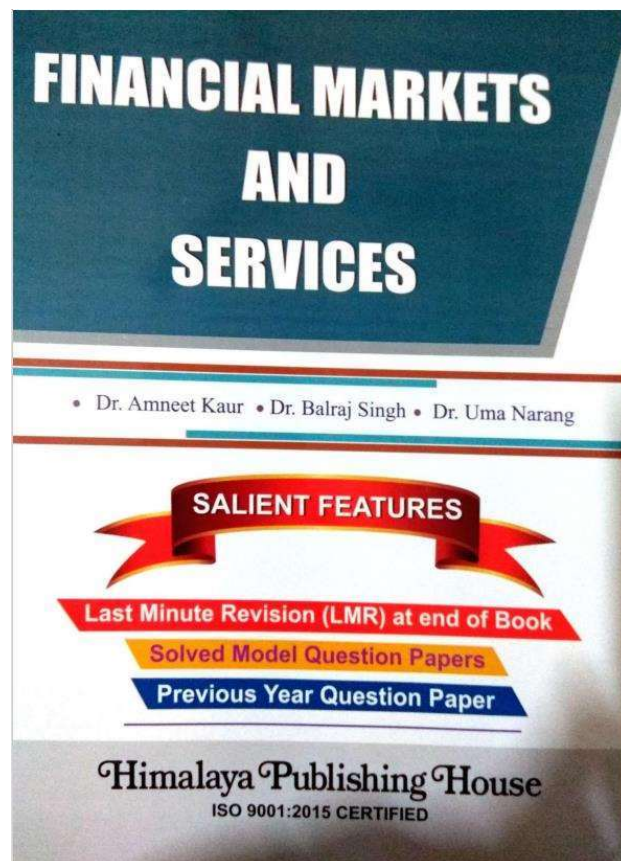
Name : Ms Amanjot Kaur
 Book : Goods and Service Tax

ISBN No. : 978-93-5367-591-2
 Year : 2019

Name : Dr Balraj Singh
Book : Financial Markets and Services

ISBN No. : 978-93-5367-553-0
Year : 2019

Our Outstanding Publications

BUSINESS ECONOMICS - I	INTERNATIONAL AND SMALL BUSINESS	PRODUCTION AND OPERATIONS MANAGEMENT	COMMERCIAL LAW
PSYCHOLOGY FOR MANAGERS	PRINCIPLES & PRACTICES OF MANAGEMENT	COMPANY LAW	
BANKING AND INSURANCE	FINANCIAL MARKETS AND SERVICES		

www.himpub.com

ISBN: 978-93-5367-553-0

PCF 0844 ₹ 198/-

FINANCIAL MARKETS AND SERVICES

[For 5th Semester B.Com. of Panjab University, Chandigarh]

Dr. Amneet Kaur M.Com., Ph.D
Assistant Prof., Department of Commerce,
Guru Gobind Singh College for Women,
Sec. 26, Chandigarh.

Dr. Balraj Singh M.Com., Ph.D
Assistant Prof., Department of Commerce,
Sri Guru Gobind Singh College,
Sec. 26, Chandigarh.

Dr. Uma Narang M.Com., Ph.D
Associate Prof., P.G. Department of Commerce,
P.G. Govt. College, Sec. 46, Chandigarh.

With Best Compliments From
Himalaya Publishing House Pvt. Ltd.
New Delhi
Representative.....
Mob No.....

HPH
Himalaya Publishing House
ISO 9001:2015 CERTIFIED

Name : Dr Balraj Singh
Book : Management Accounting

ISBN No. : 978-93-5367-592-9
Year : 2019

MANAGEMENT ACCOUNTING

• Dr. Balraj Singh • Ms. Kamalpreet Kaur • Dr. Nidhi Grover

SALIENT FEATURES

- Last Minute Revision (LMR) at end of Book**
- Solved Model Question Papers**
- Previous Year Question Papers**

Himalaya Publishing House
ISO 9001:2015 CERTIFIED

Our Outstanding Publications

BUSINESS ECONOMICS - I	ENTREPRENEURSHIP AND SMALL BUSINESS	PRODUCTION AND OPERATION MANAGEMENT	COMMERCIAL LAW	
PSYCHOLOGY FOR MANAGERS	PRINCIPLES & PRACTICES OF MANAGEMENT	COMPANY LAW	BANKING AND INSURANCE	
FINANCIAL MARKETS AND SERVICES	INDIAN ECONOMY	ISSUES IN INDIAN COMMERCE	MANAGEMENT ACCOUNTING	GOODS AND SERVICE TAX

www.himpub.com

ISBN: 978-93-5367-592-9 PAB 0108 ₹ 275/-

MANAGEMENT ACCOUNTING

(For 5th Semester B.Com., Panjab University, Chandigarh)

Dr. Balraj Singh M.Com, Ph.D
Assistant Professor, Department of Commerce,
Sri Guru Gobind Singh College, Chandigarh.

Ms. Kamalpreet Kaur M.Com, M.Phil
Assistant Professor, Department of Commerce,
Govt. College of Commerce and Business
Administration, Chandigarh.

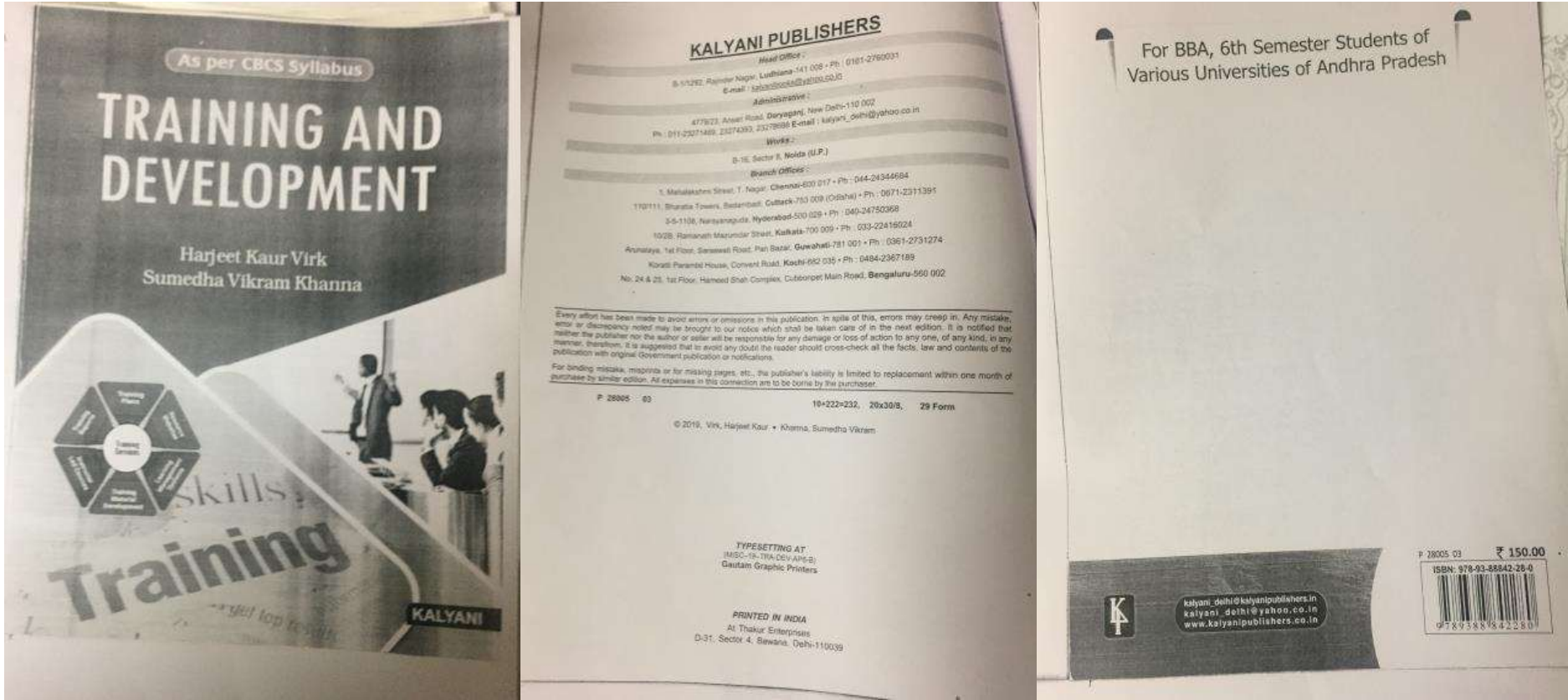
Dr. Nidhi Grover M.Com, C.S., Ph.D
Assistant Professor, Department of Commerce and Business Management,
GGSDS College, Chandigarh.

With Best Compliments From
Himalaya Publishing House Pvt. Ltd.,
New Delhi
Representative: *Neelgoyal*
Mob. No.: *9511851167*

HPH
Himalaya Publishing House
ISO 9001:2015 CERTIFIED

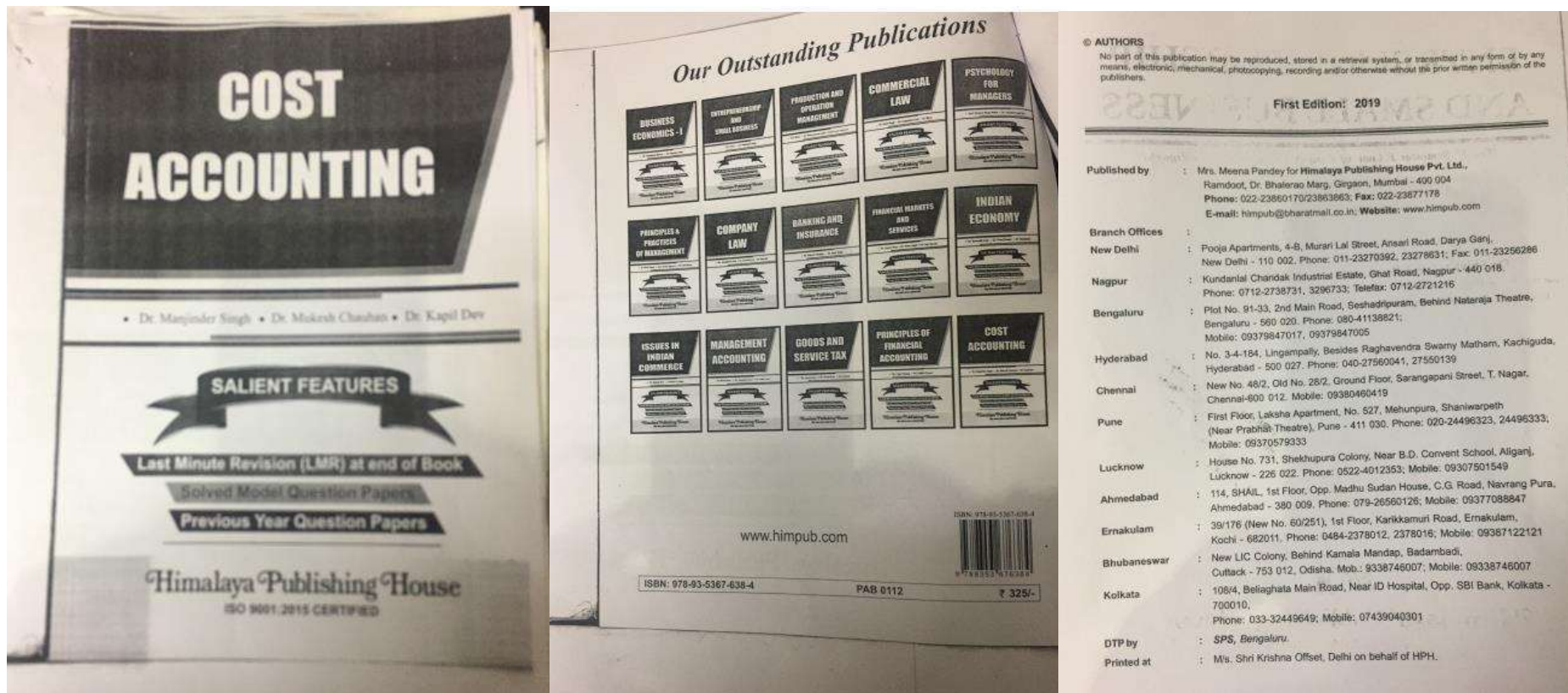
Name : Dr Harjeet Kaur Virk and Ms Sumedha Vikram Khanna
Book : Training and Development

ISBN No. : 978-93-88842-28-0
Year : 2019

Name : Dr Manjinder Singh
 Book : Cost Accounting

ISBN No. : 978-93-5367-638-4
 Year : 2019

© AUTHORS
 No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording and/or otherwise without the prior written permission of the publishers.

First Edition: 2019

Published by : Mrs. Meena Pandey for Himalaya Publishing House Pvt. Ltd.,
 Ramdoot, Dr. Bhalerao Marg, Gegaon, Mumbai - 400 004
 Phone: 022-23860170/23863963; Fax: 022-23877178
 E-mail: himpub@bharatmail.co.in; Website: www.himpub.com

Branch Offices :

New Delhi : Pooja Apartments, 4-B, Munari Lal Street, Ansari Road, Darya Ganj,
 New Delhi - 110 002. Phone: 011-23270392, 23278631; Fax: 011-23256286
 Phone: 0712-2738731, 3296733; Telefax: 0712-2721216

Nagpur : Kundanlal Chandak Industrial Estate, Ghat Road, Nagpur - 440 018.
 Phone: 0712-2738731, 3296733; Telefax: 0712-2721216

Bengaluru : Plot No. 91-93, 2nd Main Road, Seshadripuram, Behind Nataraja Theatre,
 Bengaluru - 560 020. Phone: 080-41138821;
 Mobile: 09379847017, 09379847005

Hyderabad : No. 3-4-194, Lingampally, Besides Raghavendra Swamy Matham, Kachiguda,
 Hyderabad - 500 027. Phone: 040-27560041, 27550139

Chennai : New No. 48/2, Old No. 28/2, Ground Floor, Sarangapani Street, T. Nagar,
 Chennai-600 012. Mobile: 09380460419

Pune : First Floor, Laksha Apartment, No. 627, Mehunpura, Shanwarpeth
 (Near Prabhakar Theatre), Pune - 411 030. Phone: 020-24496323, 24496333;
 Mobile: 09370579333

Lucknow : House No. 731, Shekhupura Colony, Near B.D. Convent School, Allganj,
 Lucknow - 226 022. Phone: 0522-4012353; Mobile: 09307501549

Ahmedabad : 114, SHAIL, 1st Floor, Opp. Madhu Sudan House, C.G. Road, Navrang Pura,
 Ahmedabad - 380 009. Phone: 079-26590128; Mobile: 09377088847

Ernakulam : 39/176 (New No. 60/251), 1st Floor, Karikkamuri Road, Ernakulam,
 Kochi - 682011. Phone: 0484-2378012, 2378016; Mobile: 09367122121

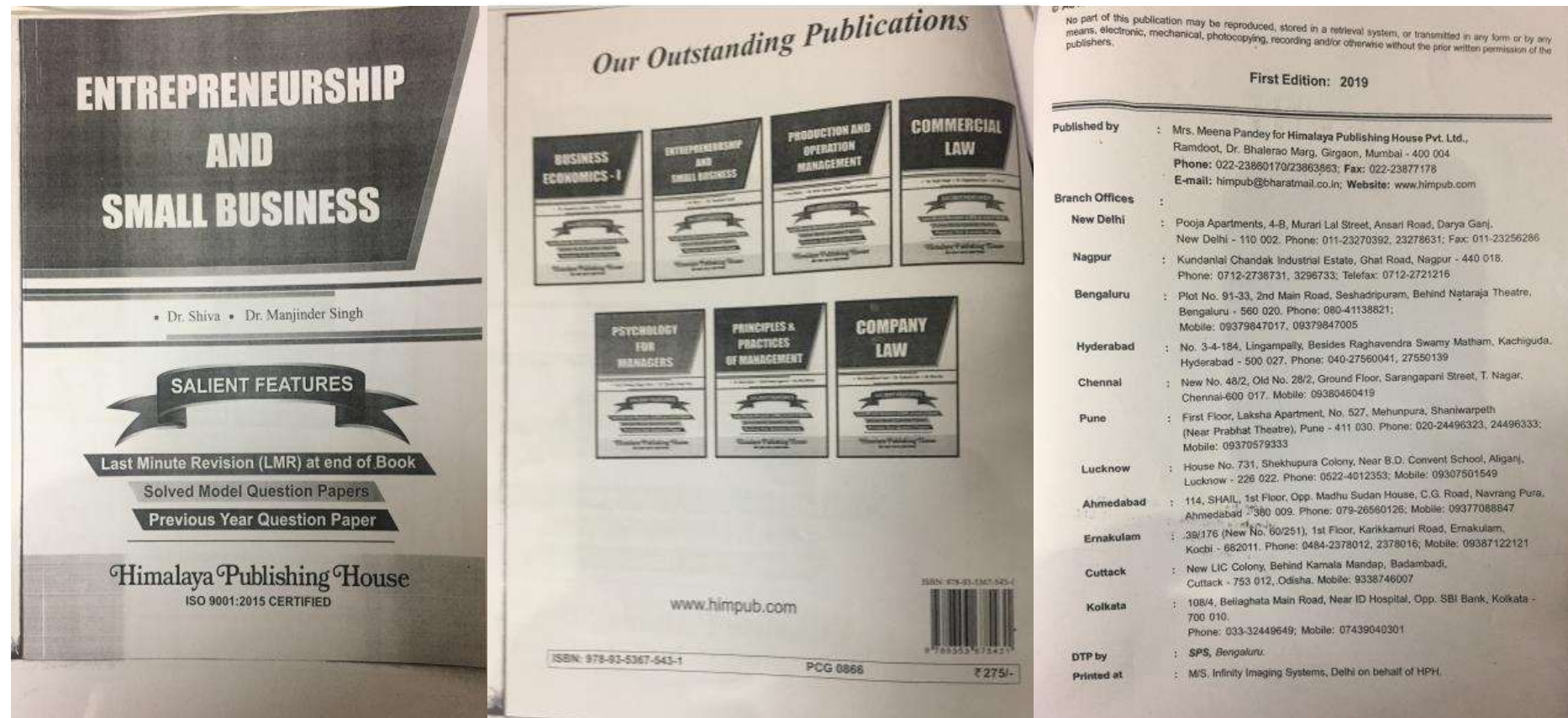
Bhubaneswar : New LIC Colony, Behind Kamala Mendap, Badambadi,
 Cuttack - 753 012, Odisha. Mob.: 9338746007; Mobile: 09338746007

Kolkata : 106/4, Beliaghata Main Road, Near ID Hospital, Opp. SBI Bank, Kolkata -
 700010.
 Phone: 033-32449649; Mobile: 07439040301

DTP by : SPS, Bengaluru.
 Printed at : M/s. Shri Krishna Offset, Delhi on behalf of HPH.

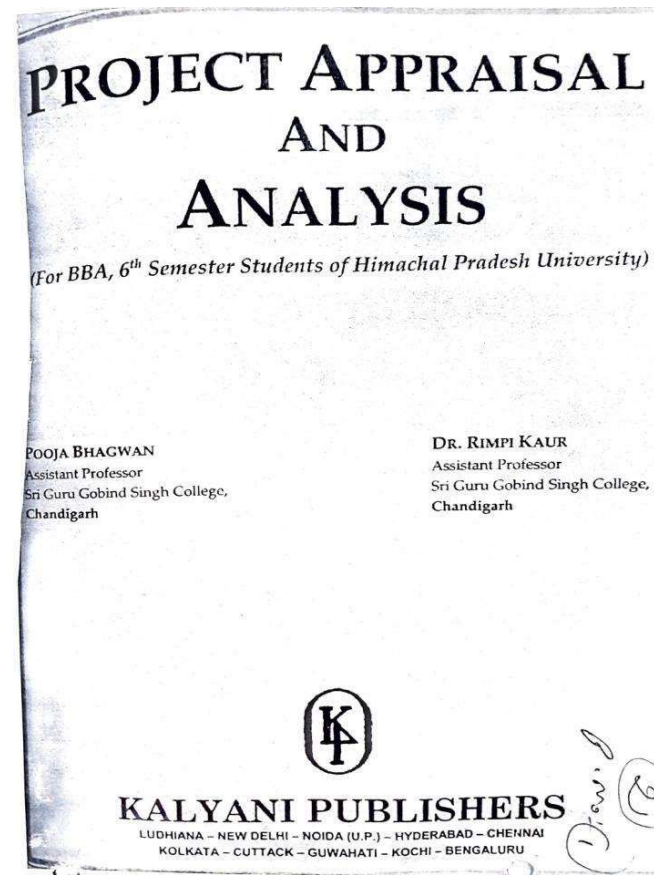
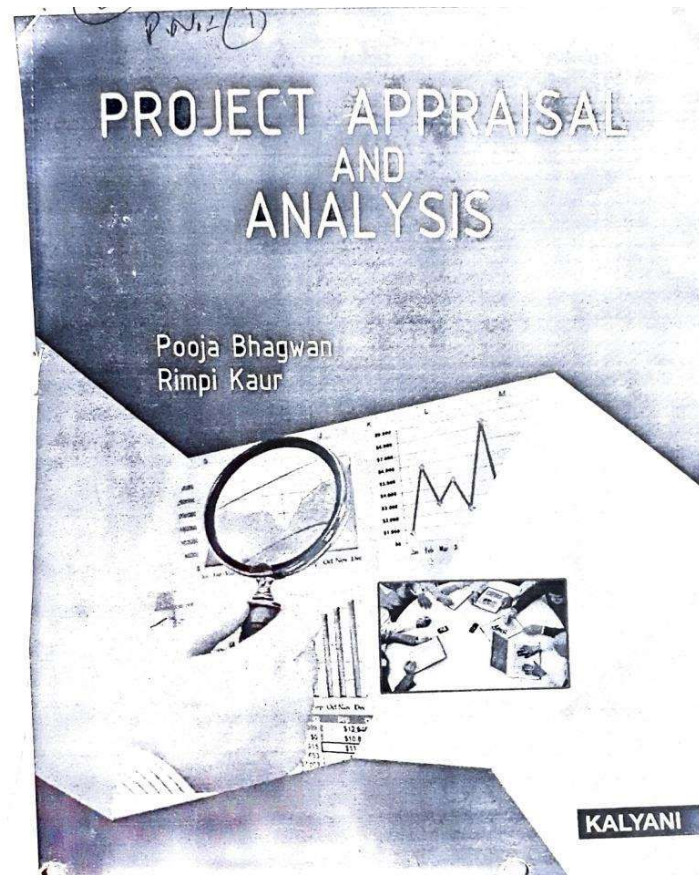
Name : Dr Manjinder Singh
Book : Entrepreneurship and Small Business

ISBN No. : 978-93-5367-543-1
Year : 2019

Name : Ms. Pooja Bhagwan and Dr Rimpi
Book : Project Appraisal and Analysis

ISBN No. : 978-93-272-9939-7
Year : 2019

KALYANI PUBLISHERS
Head Office :
B-11/292, Rajinder Nagar, Ludhiana-141 008 • Ph : 0161-2766031
E-mail : kalyanibooks@yahoo.co.in
Administrative
4779/23, Ansari Road, Daryaganj, New Delhi-110 002
Ph : 011-23271469, 23274393, 23278568 E-mail : kalyani_delhi@yahoo.co.in
Works :
B-16, Sector 8, Noida (U.P.)
Branch Offices :
1, Mahalakshmi Street, T. Nagar, Chennai-600 017 • Ph : 044-24314684
110/111, Bharati Towers, Badambadi, Cuttack-753 009 (Odisha) • Ph : 0671-2311391
3-5-1108, Narayanaguda, Hyderabad-500 029 • Ph : 040-24750368
10/2B, Ramanath Mazumdar Street, Kolkata-700 009 • Ph : 033-22416024
Arunalaya, 1st Floor, Saraswati Road, Pan Bazar, Guwahati-781 001 • Ph : 0361-2731274
Koratti Parambil House, Convent Road, Kochi-682 035 • Ph : 0484-2367189
No. 24 & 25, 1st Floor, Hameed Shah Complex, Cubbonpet Main Road, Bengaluru-560 002

Every effort has been made to avoid errors or omissions in this publication. In spite of this, errors might have crept in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice which shall be taken care of in the next edition. It is notified that neither the publisher nor the author or seller will be responsible for any damage or loss of action to any one of any kind, in any manner, therefrom. It is suggested that in order to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication as and when available.

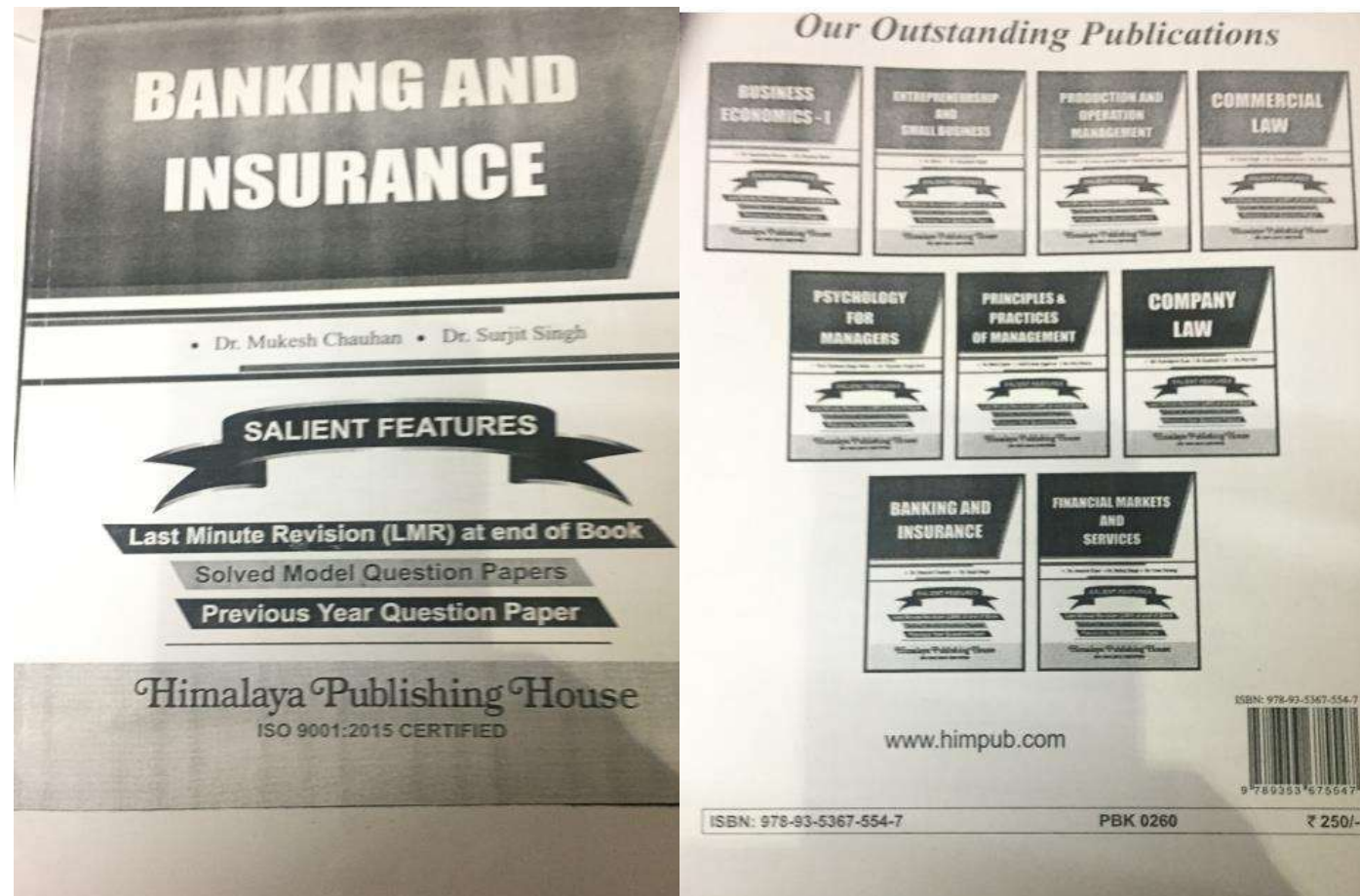
In the event of a printing mistake, misprints or for missing pages, etc., the publisher's liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

O 27580 05 10+218=228, 28x40/16, 14.5 Form
© 2019, Bhagwan, Pooja • Kaur, Rimpi

TYPESETTING AT
(VIP-19-PAA-HP6)
Gautam Graphic Printers,
ISBN : 978-93-272-9939-7
PRINTED IN INDIA
At Deepak Pustak Bandhnalaya
M-205, Sec-2, Bawana Industrial Area, Delhi

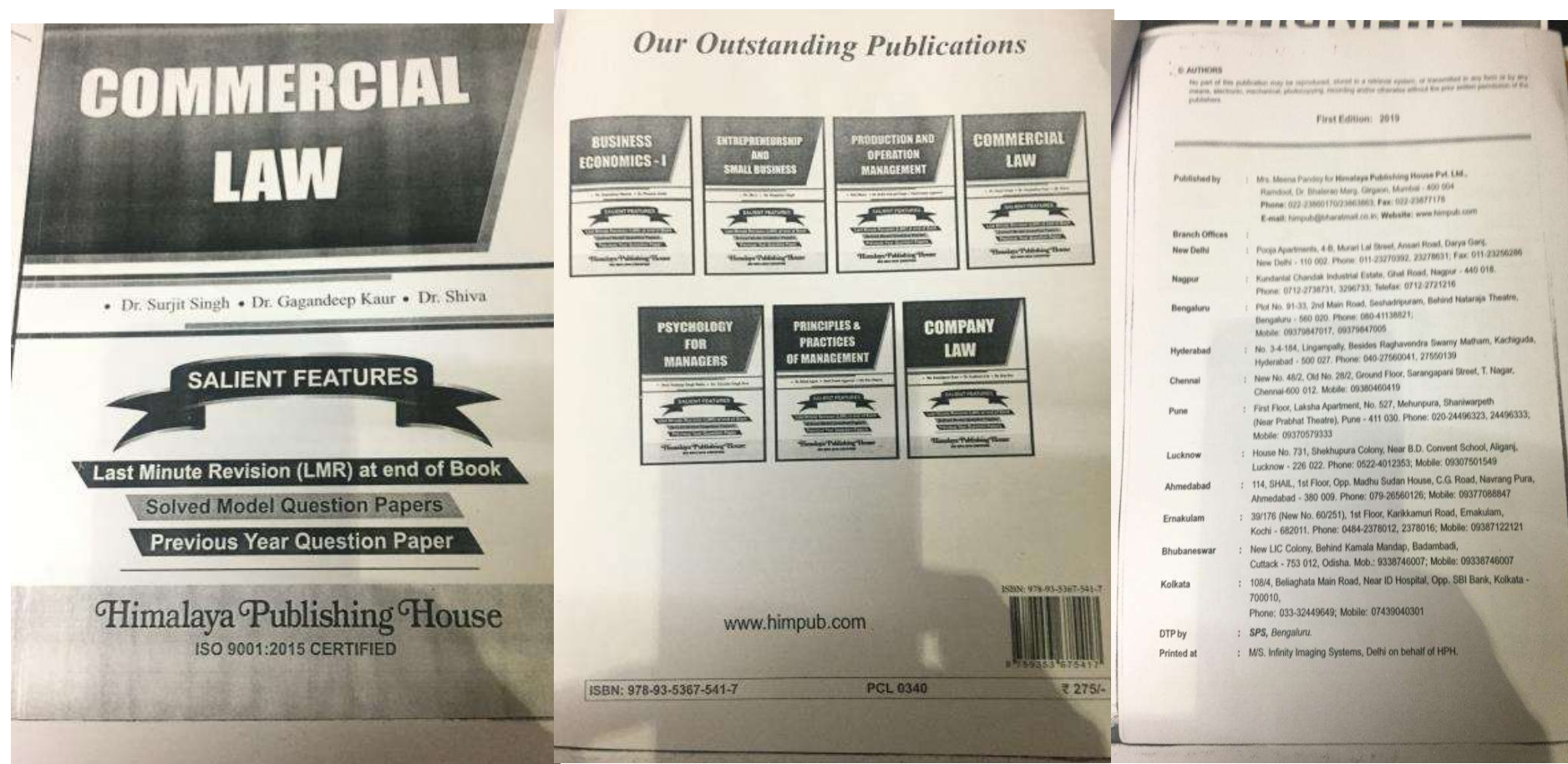
Name : Dr Surjit Singh
Book : Banking and Insurance

ISBN No. : 978-93-5367-554-7
Year : 2019

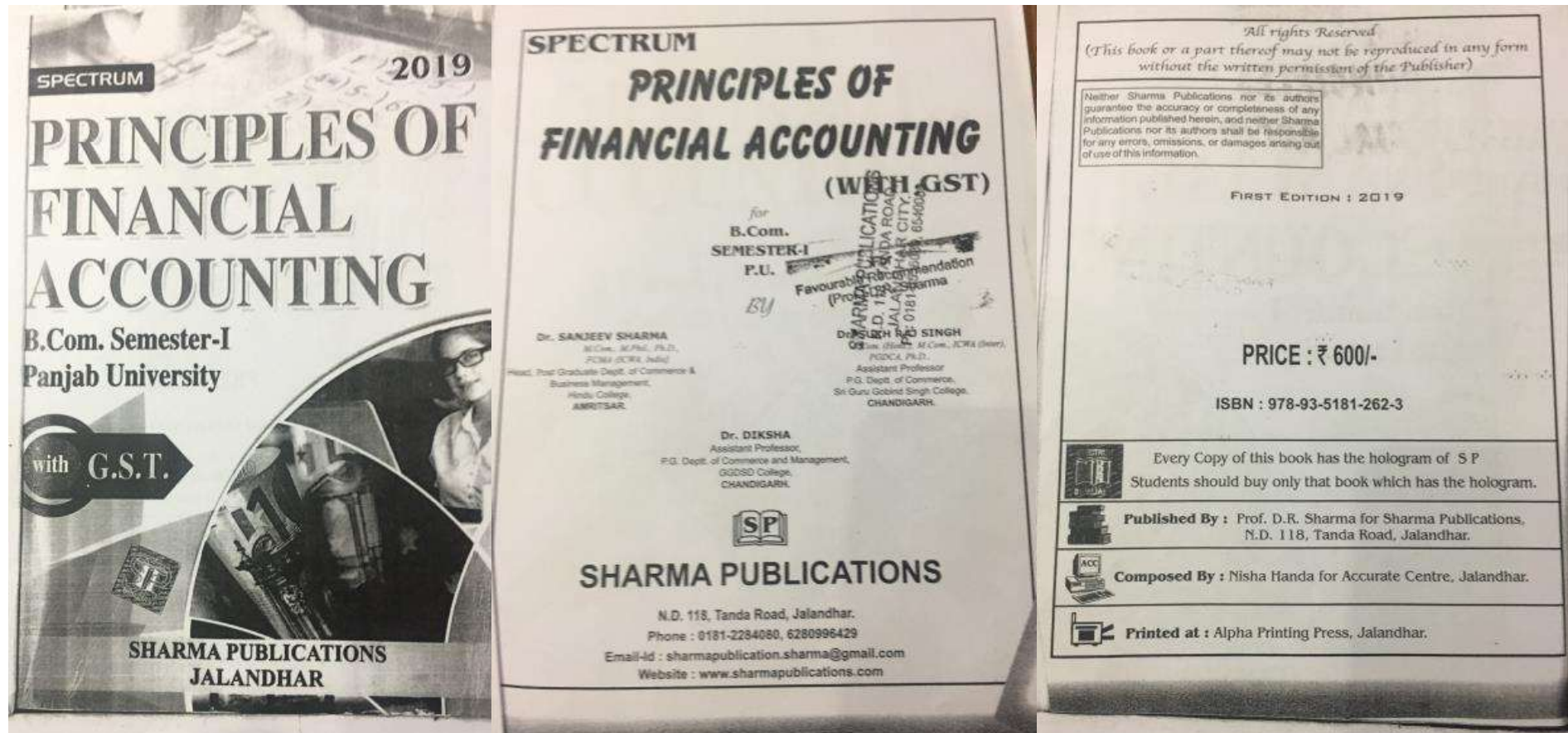
Name : Dr Surjit Singh
Book : Commercial Law

ISBN No. : 978-93-5367-541-7
Year : 2019

Name : Dr Sukh Raj Singh
Book : Principles of Financial Accounting

ISBN No. : 978-93-5181-262-3
Year : 2019

Name : Dr Taranjit Rao
Book : Social and Business Ethics

ISBN No. : 978-93-89652-81-9
Year : 2019

SOCIAL AND BUSINESS ETHICS
(For 6th Semester B.Com., Panjab University, Chandigarh)

With Best Compliments From:
Himalaya Publishing House Pvt. Ltd.
New Delhi

Representatives: _____
Mob. No. _____

Dr. Shiva M.Com., Ph.D.,
Associate Professor & Head,
Department of Commerce,
Dev Sonny College for Women, Chandigarh.

Savit Kumar Aggarwal
Associate Professor in Commerce,
Head, Post Graduate Department of Commerce,
Swami Puranand Mahavidyalaya,
Mukerian, Punjab.

Dr. Taranjit Rao M.Com., Ph.D., ICWA (C),
Assistant Prof., P. G. Department of Commerce,
S.K.S College, Sector-26, Chandigarh.

SALIENT FEATURES

- Solved Model Question Papers
- Previous Year Question Paper
- Last Minute Revision (LMR) at end of Book

Himalaya Publishing House
ISO 9001:2015 CERTIFIED

Our Outstanding Publications

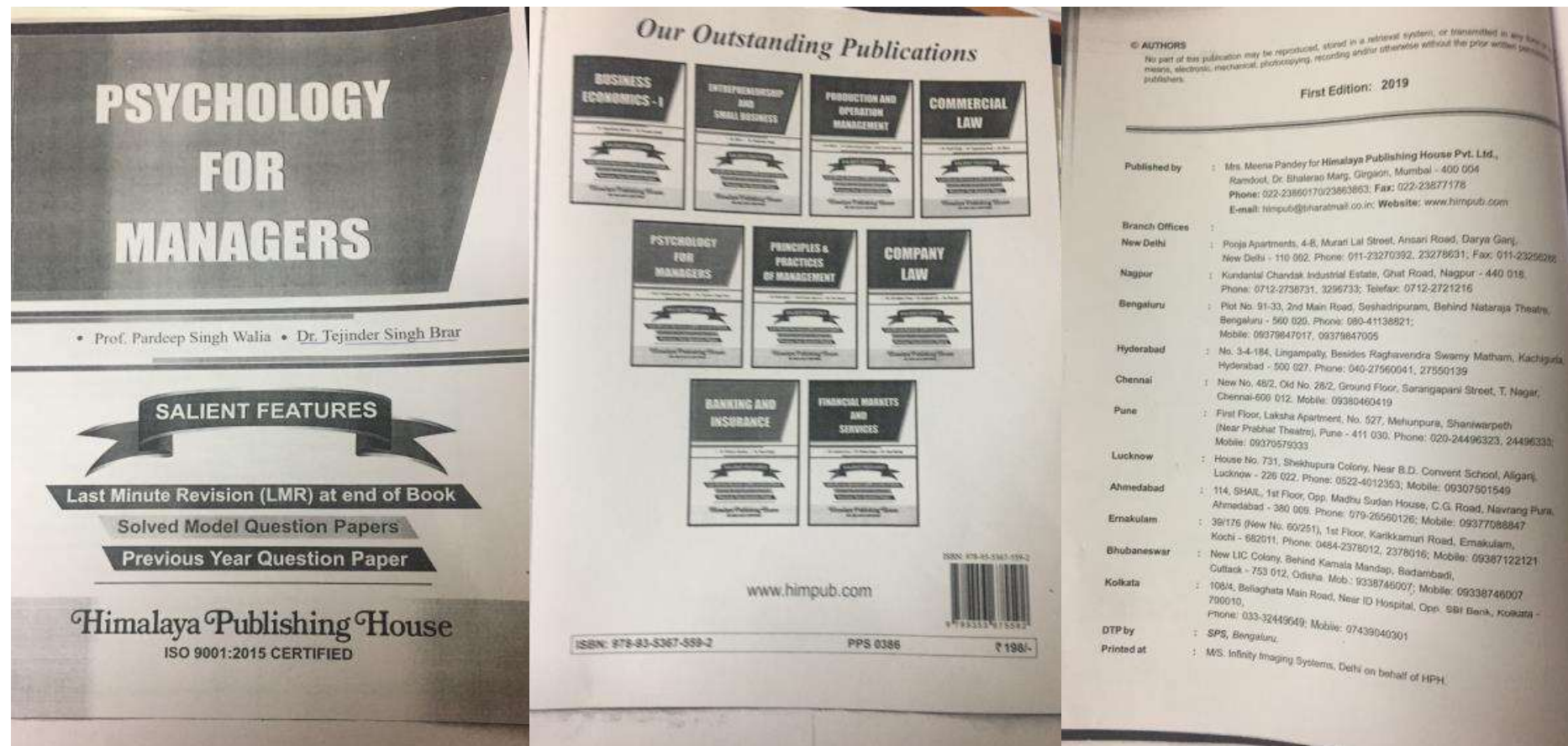
BUSINESS ECONOMICS - II	CORPORATE ACCOUNTING	BUSINESS LAWS	E-COMMERCE
HUMAN RESOURCE MANAGEMENT	ADVANCED ACCOUNTING	AUDITING AND SECRETARIAL PRACTICE	COST MANAGEMENT
MARKETING MANAGEMENT	QUANTITATIVE TECHNIQUES AND METHODS	SECURITY ANALYSIS AND PORTFOLIO MANAGEMENT	SECTORAL ASPECTS OF INDIAN ECONOMY
FINANCIAL MANAGEMENT	ISSUES IN FINANCIAL REPORTING	OPERATIONAL RESEARCH	SOCIAL AND BUSINESS ETHICS

www.himpub.com

ISBN: 978-93-89652-81-9
PCG 0998 ₹ 215/-

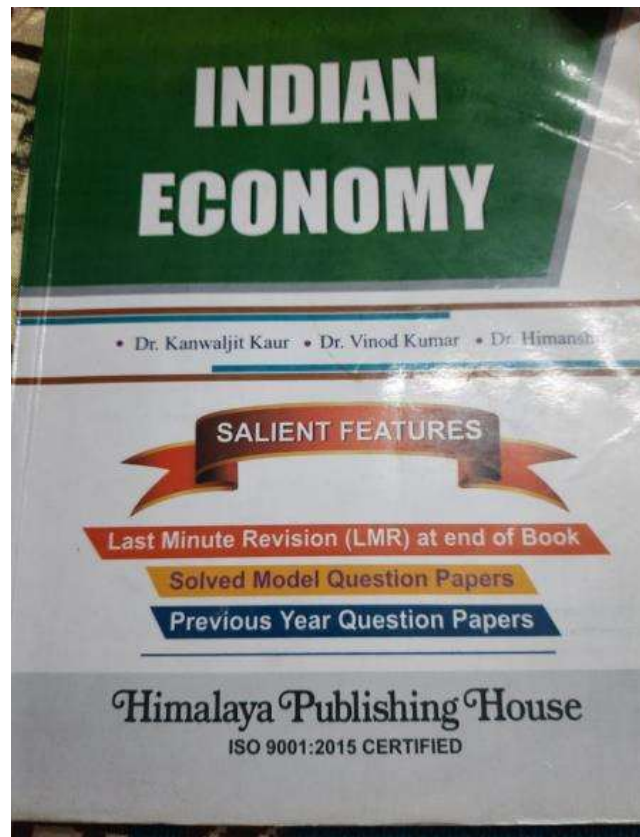
Name : Dr Tejinder Singh Brar
Book : Psychology for Managers

ISBN No. : 978-93-5367-559-2
Year : 2019

Name : Dr Kanwaljit Kaur
Book : Indian Economy

ISBN No. : 978-93-5367-567-7
Year : 2019

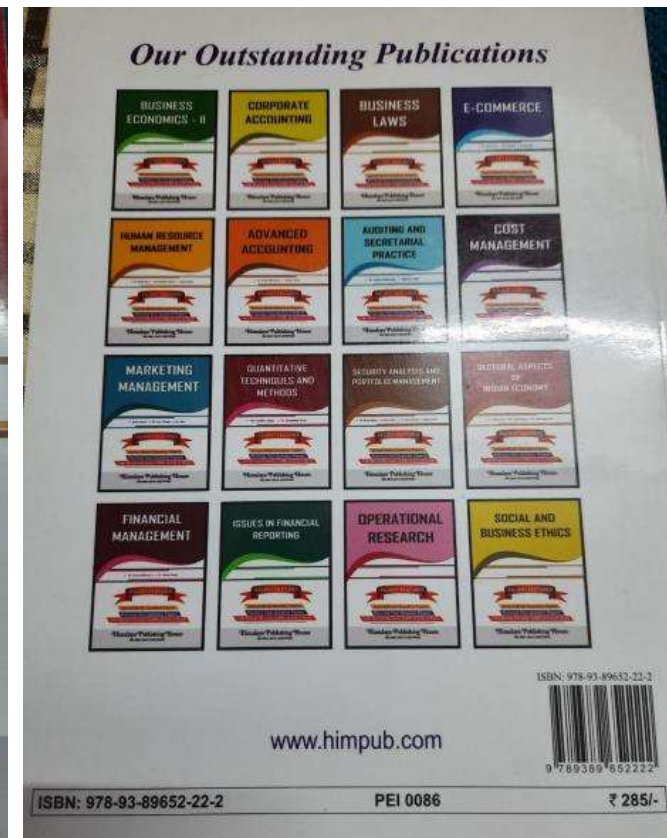
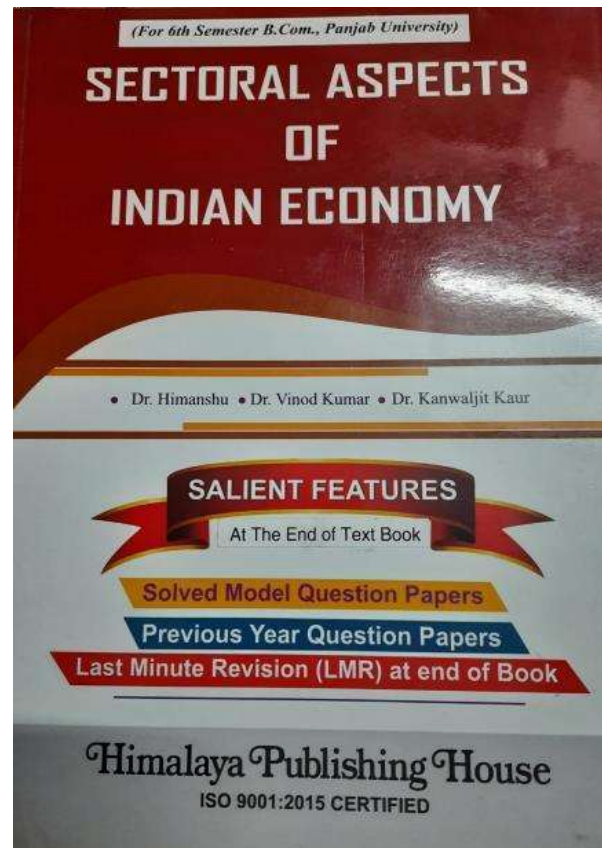

Name : Dr Kanwaljit Kaur

Book : Sectoral Aspects of Indian Economy

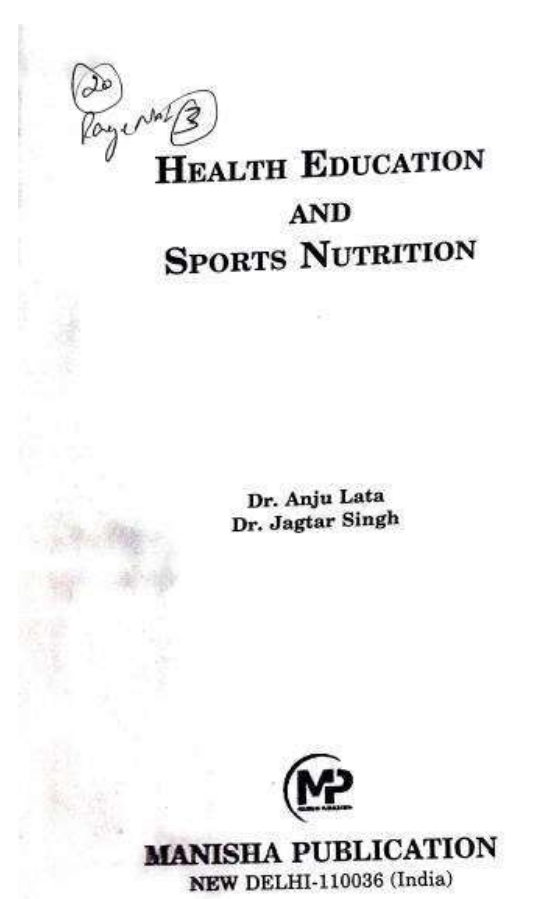
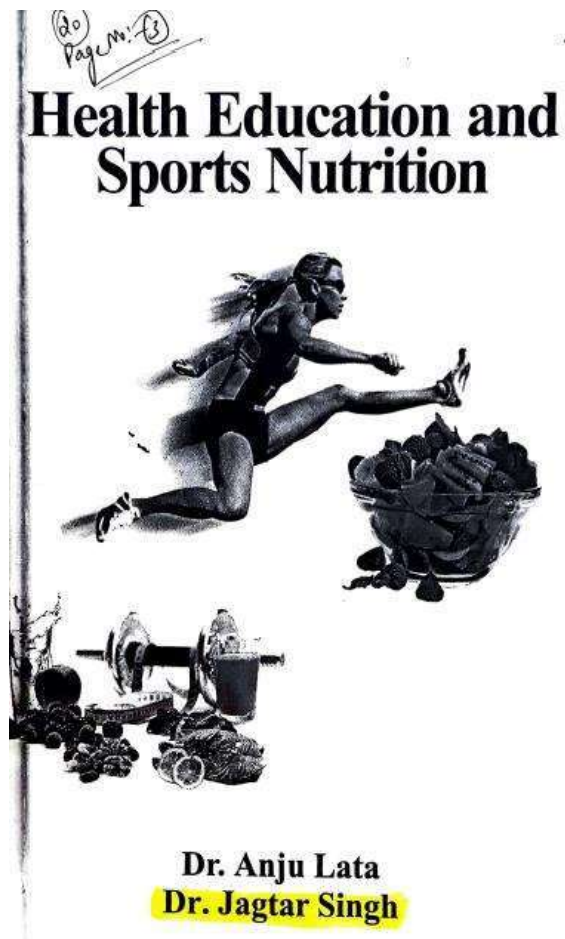
ISBN No. : 978-93-89652-22-2

Year : 2019

Name : Dr Jagtar singh
Book : Health Education and Sports Nutrition

ISBN No. : 978-93-88032-67-4
Year : 2019

(20) Page no: 13

HEALTH EDUCATION AND SPORTS NUTRITION

© Author(s)
First Published 2019
ISBN: 978-93-88032-67-4

[No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of the publisher].

Published in India by
MANISHA PUBLICATION
7/100, A Block, Swaroop Vihar, Kadipur, Delhi-110036
Mobiles: 9818804536, 9811195333
Email: manishabooks111@gmail.com
Visit us at: www.manishapublication.com

Printed at: Trident Enterprises, Delhi.

Name : Dr Jasvinder Singh Bhatti
Book Chapter : Exosome nanocarriers: a natural novel
and perspective approach in drug delivery system'
In the book : Nanoarchitectonics in Biomedicine

ISBN No. : 978-012-8162-00-2
Year : 2019

Nanoarchitectonics in Biomedicine
Book • 2019

Edited by:
Alexandru Mihai Grumezescu

↓ About the book

Browse this book [Share this book](#)

↓ By table of contents

Book description
Nanoarchitectonics in Biomedicine describes this new area of nanoscience that has emerged as a major branch of nanoscience. The book brings together recent applications and discuss ... [read full description](#)

ISBN 978-0-12-816200-2	Language English	Published 2019
Imprint William Andrew	DOI https://doi.org/10.1016/C2017-0-04439-7	

Nanoarchitectonics in Biomedicine
2019, Pages 189-218

Chapter 7 - Exosome nanocarriers: A natural, novel, and perspective approach in drug delivery system

Jasvinder Singh Bhatti ¹, Rajesh Vijayvergiya ², Bhupinder Singh ³, Gurjit Kaur Bhatti ^{3,4}

[Show more](#) ▾

+ Add to Mendeley [Share](#) [Cite](#)

<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816200-2.00008-6> [Get rights and content](#)

Abstract

Exosomes are 40–150 nm, extracellularly, secreted lipid nanovesicles capable of performing vital biological functions. Exosomes are highly efficient in intercell transport mechanisms and offer a novel approach as a drug delivery system. Exosomes possess proficiency in delivering molecules like mRNA and miRNA to cells and even protect them from enzymatic degradation. With this inherent ability, exosomes qualify as therapeutic agents for diverse pathological conditions

Name : Dr Preet Kanwal

Book Chapter : Quality assessment models for open source projects hosted on modern web-based forges: A review in "Communications in Computer and Information Science"

ISBN No. : 978-981-15-1383-1

Year : 2019

ICICCT: International Conference on Information, Communication and Computing Technology

© 2019

Information, Communication and Computing Technology

4th International Conference, ICICCT 2019, New Delhi, India, May 11, 2019, Revised Selected Papers

Editors ([view affiliations](#))
Abdullah Bin Gani, Pradipt Kumar Das, Latika Kharb, Deepak Chahal

Conference proceedings
ICICCT 2019

34 Citations | 8,6K Downloads

Part of the [Communications in Computer and Information Science](#) book series (CCIS, volume 1026)

DOI: 10.1007/978-981-15-1384-8_4 • Corpus ID: 209795778

Quality Assessment Models for Open Source Projects Hosted on Modern Web-Based Forges: Review

[Jaswinder Singh](#), [Anu Gupta](#), [P. Kanwal](#) • Published 11 May 2019 • Computer Science • Communications in Computer and Information Science

Selection and adoption of appropriate open source application is quite critical for an organization as the open source projects exhibit a quality range from very low to very high. There exist various open source software quality assessment models that aid organizations in measuring the quality of a software project and to select a particular software application based upon some quality score. Commercial involvement and usage of social networking features by modern web-based open source project... [Expand](#)

[View via Publisher](#) [Save to Library](#) [Create Alert](#) [Cite](#)

Bibliographic information

Book Title	Book Subtitle	Editors
Information, Communication and Computing Technology	4th International Conference, ICICCT 2019, New Delhi, India, May 11, 2019, Revised Selected Papers	Abdullah Bin Gani Pradipt Kumar Das Latika Kharb Deepak Chahal
Series Title	Series Abbreviated Title	DOI
Communications in Computer and Information Science	Communic.Compl.InfScience	https://doi.org/10.1007/978-981-15-1384-8
Copyright Information	Publisher Name	eBook Packages
Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2019	Springer, Singapore	Computer Science Computer Science (FO)
Softcover ISBN	eBook ISBN	Series ISSN
978-981-15-1383-1	978-981-15-1384-8	1865-0929
Series E-ISSN	Edition Number	Number of Pages
1865-0937	1	XIII, 313
Number of Illustrations	Topics	
90 b/w illustrations, 109 illustrations in colour	Computer Systems Organization and Communication Networks Information Systems and Communication Service Machine Learning	

Name : Ms Paramjeet Kaur

Book Chapter: Guru Nanak Bani di Samkaleen Prasangikta;

In the book: Guru Nanak Dev Ji di Bani : Tatkali ate Samkali Parsang

ISBN No. : 978-93-889771-17-3

Year : 2019

**Guru Nanak Dev Ji di Bani:
Tatkali ate Samkali Parsang**
by
Chief Editor
Dr. Harish Kumari
(Principal)
Editor
Balvir Kaur (Dr.)
(Assistant Professor in Punjabi)
Assistant Editor
Navin Kumar, (Prof.)
(Assistant Professor in Punjabi)
Puneet (Prof.)
(Assistant Professor in Punjabi)
Khalsa College (Asr.) of Technology & Business Studies, Mohali
ISBN 978-93-88977-17-3
Edition 2019
International Publishers & Book Suppliers
Representative Offices
Street 22466 133RD, Avenue South East, City : Kent,
State: Washington, Zip Code 98042 (USA) Ph. +12532435688
16, Fallowfield Road, LEICESTER- U.K. LE5-6LQ
According to fourth amendment 2016 by UGC
Sapatrishi Publications approved by UGC-Punjab University, Chandigarh
The responsibility for the facts stated, opinion expressed or conclusion reached at is
entirely that of the Authors and not of College & Editors.

Published by
Sapatrishi Publications
24/9, Industrial Area, Phase-2,
Near Tribune Chowk, Chandigarh.
094630-88272, 0172-5002591
E-mail:- sapatrishi94@gmail.com
All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or
mechanical, including photocopying, recording or any information storage and retrieval system, without permission in
writing from the Editor.

• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ: ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ <i>ਡਾ. ਸਵਿਦਰ ਪਾਲ</i>	291
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ <i>ਡਾ. ਰਾਮਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਬੈਨੀਪਾਲ</i>	299
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀਨ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ <i>ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ</i>	304
• ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ : ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ <i>ਪ੍ਰੋ. ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ</i>	308
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਰਚਿਤ ਵਾਰ ਆਸਾ: ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ <i>ਹਰਵਿਦਰ ਸਿੰਘ</i>	312
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਕਲਪ <i>ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਜੀਤ ਕੌਰ ਸਿੰਘ</i>	321
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਾਝ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ <i>ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ</i>	328
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ <i>ਡਾ. ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ ਬਠੂਆ</i>	335
• ਮਹਲਾ ੧: ਦਖਣੀ ਓਸਕਾਰ ਅਤੇ ਪਟੀ ਬਾਣੀ 'ਚ ਨਾਮ <i>ਪ੍ਰੋ. ਨਵੀਨ ਕੁਮਾਰ</i>	341
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਕਲਪ <i>ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ</i>	350
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਬਿਥ <i>ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ</i>	356
• ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ <i>ਡਾ. ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ</i>	360
• ਨਵੇਂ ਸਾਹਿਤਕ ਯੁੱਗ ਦੇ ਮੋਢੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ <i>ਪ੍ਰੋ. ਹਿਰਦੇਪਾਲ ਸਿੰਘ</i>	363
• ਅੰਤਰ ਧਰਮ ਸੰਵਾਦ-ਸਿੱਧ ਗੋਸਿਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ <i>ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ</i>	367
• ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ <i>ਪ੍ਰੋ. ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ</i>	374
• ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸੈਕਟ ਅਤੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ <i>ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਸੇਠੀ</i>	382

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀਨ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਭਾਗ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ,
ਸੈਕਟਰ-26, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਪਰਬਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬਲਦੇ ਸਾਥੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੇ ॥¹
ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਲ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਮੂਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ
ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਸ਼-ਕਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ
ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਯੁੱਗ-ਯੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸਰੋਤ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਵਭੌਮਿਕ ਤੇ
ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ ਸੱਚਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਾਣੀ 'ਖਸਮ
ਕੀ ਬਾਣੀ' ਅਤੇ 'ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥²
ਜੈਸੀ ਮੇ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲ ॥³

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਜੋਕੇ
ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਹੈ। ਇੱਕੋਠੀ ਸਦੀ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਕਈ ਅਹਿਮ ਵਿਗਿਆਨਕ, ਤਕਨੀਕੀ,
ਸੱਚਾਰ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਸਦਾ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਹੀ ਇਕ ਗਲਬਲ ਪਿੰਡ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਤਿਭਯਨੀ
ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ
ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ :

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ-

ਅੰਤ ਨ ਜਾਪੈ ਕੀਤਾ ਆਕਾਰੁ ॥

ਅੰਤੁ ਨਾ ਜਾਪੈ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥⁴

ਰਚਨਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ-

ਕਰਤੇ ਕੇ ਕਰਣੈ ਨਾਹੀ ਸੁਮਾਰੁ ॥⁵

ਸੁਰਜ ਚੰਦ ਆਦਿਕ ਕਰੜਾਂ ਹੀ ਹਨ-

ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ ॥⁶

ਕਰਤੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਲੱਖ ਜੱਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ-

304/ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ: ਤਤਕਾਲੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ

Name : Dr Shelly Narang
Book : The Eternal Homelessness:
Unchanging Narratives of Contemporary Indian Women

ISBN No. : 978-93-5113-978-2
Year : 2018

**THE ETERNAL
HOMELESSNESS**
*Unchanging Narratives of
Contemporary Indian Women*

Shelly Narang

INTERNATIONAL PUBLISHERS
REPRESENTATIONS OFFICES
1750 Seven Meters, California, USA
1750 Seven Meters, California, USA

(TM)
Page No. 102

ISBN: 978-93-5113-978-2

**THE ETERNAL
HOMELESSNESS**
*Unchanging Narratives of
Contemporary Indian Women*
by
Shelly Narang
narang.shelly@gmail.com

2018
Printed & printed by
Umma Books Pvt. Ltd.
301, Industrial Area, Phase-9, Sector-66-A,
S.A.S. Nagar, Mohali-Chandigarh (India)
email: ummabooks@gmail.com
website: www.ummabooks.com
Ph: +91-172-5027427, 5027429, 4027552

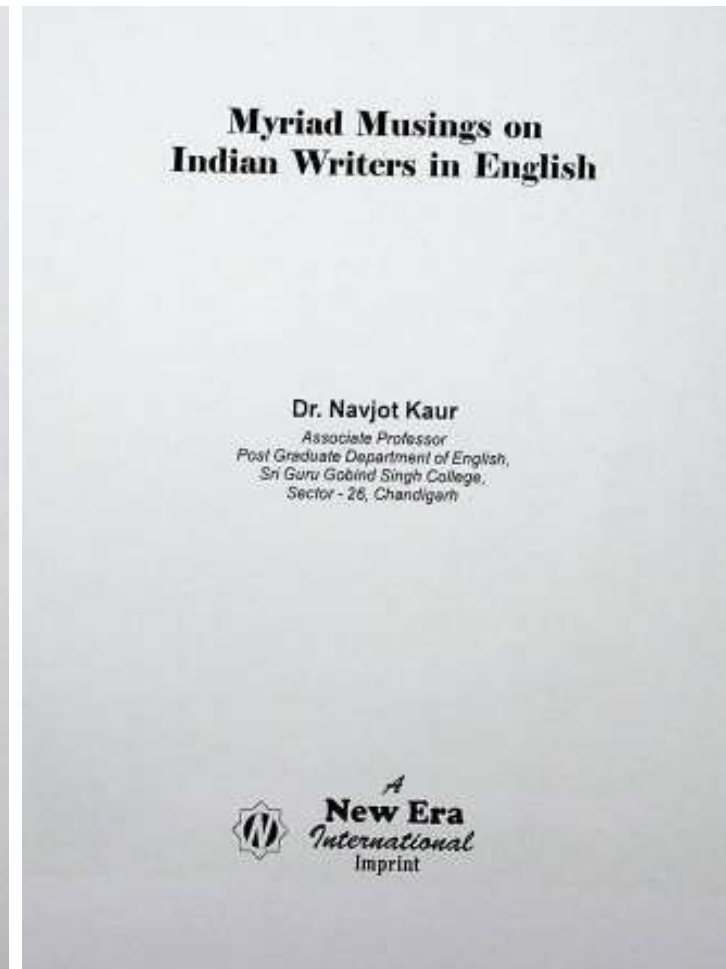
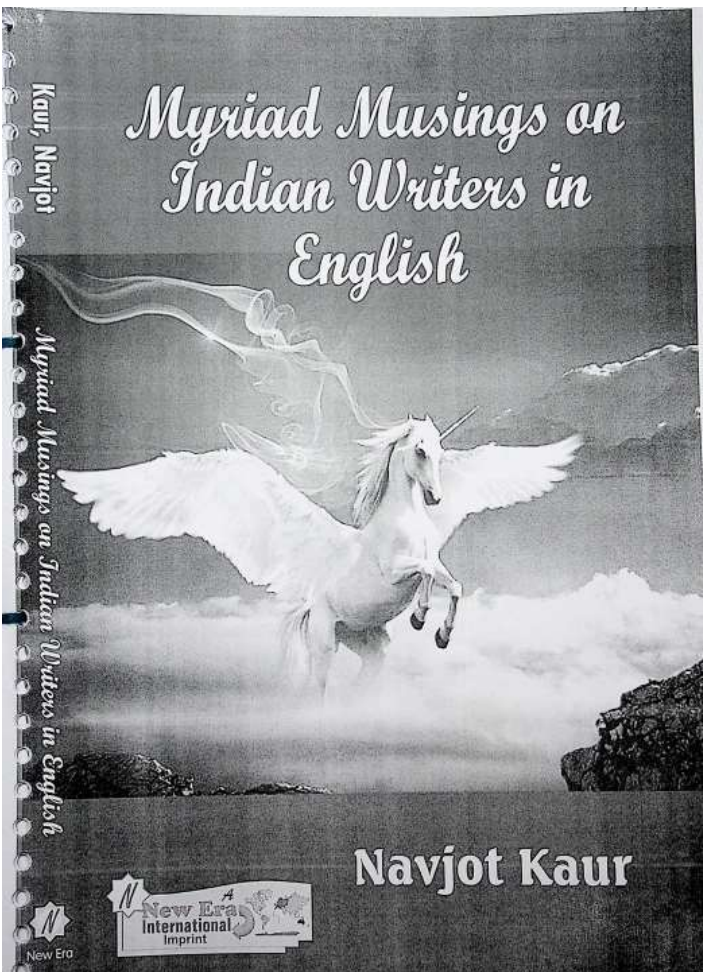
© 2018
Produced and bound in India

All rights reserved
This book is a copyright of the publisher. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The publisher shall not be liable for any loss or damage to the extent permitted by law.

Dr Navjot Kaur **Book:** Myriad Musings on Indian Writers in English (2018)

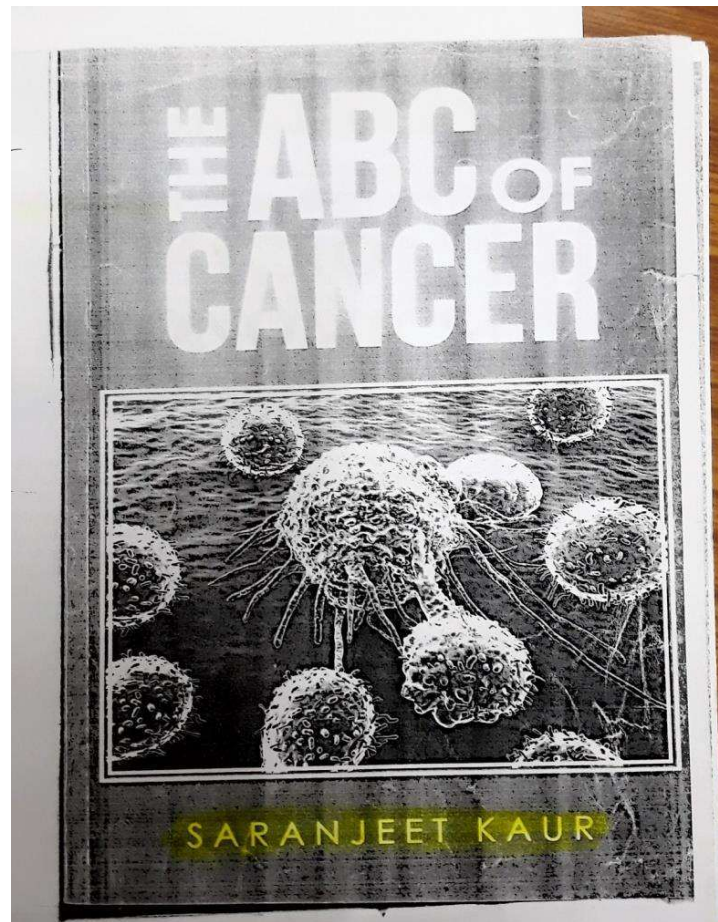
ISBN: 978-81-290-0173-3

New Era International Imprint

Name : Dr. Saranjeet Kaur
Book : The ABC of Cancer

ISBN No. : 978-1-5737-0342-9
Year : 2018

Copyright © 2018 by Saranjeet Kaur.

ISBN: Softcover 978-1-5437-0342-9

All rights reserved. No part of this book may be used or reproduced by any means, graphic, electronic, or mechanical, including photocopying, recording, taping or by any information storage retrieval system without the written permission of the author except in the case of brief quotations embodied in critical articles and reviews.

Because of the dynamic nature of the Internet, any web addresses or links contained in this book may have changed since publication and may no longer be valid. The views expressed in this work do not necessarily reflect the views of the publisher, and the publisher hereby disclaims any responsibility for them.

The information provided in this book is designed to provide theoretical knowledge to students on the subjects discussed. This book is not meant to be used, nor should it be used, to diagnose or treat any medical condition. For diagnosis or treatment of any medical problem, consult your own physician. The author is not responsible for any specific health or allergy needs that may require medical supervision and is not liable for any damage or negative consequences from any treatment, action, application or preparation, to any person reading or following the information in this book.

Print information available on the last page.

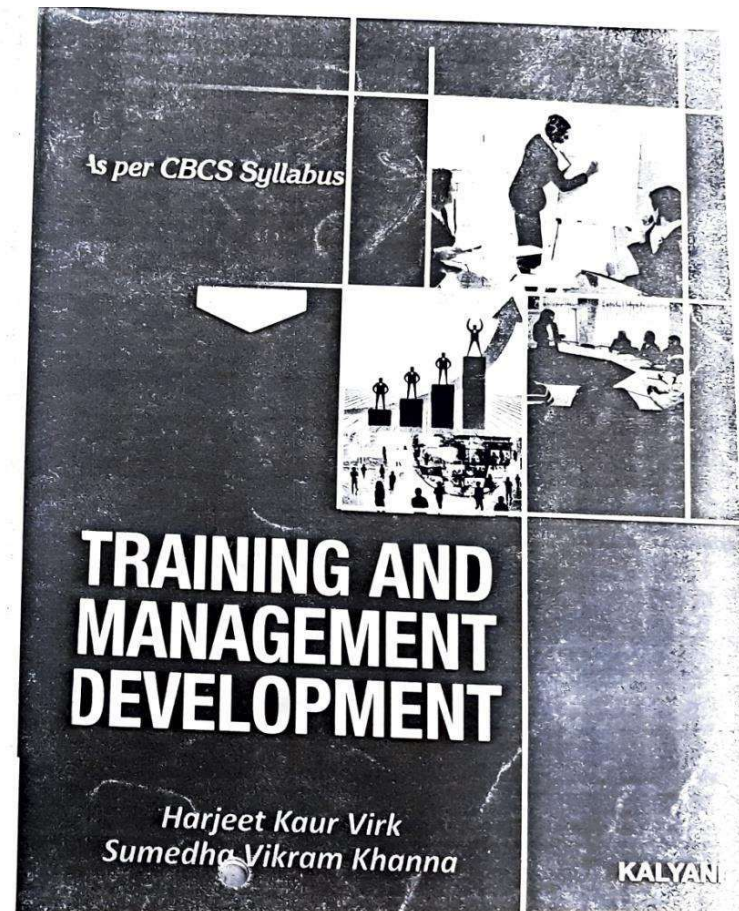
To order additional copies of this book, contact
Partridge India
000 800 10062 62
orders.india@partridgepublishing.com
www.partridgepublishing.com/india

Name : Dr. Harjeet Kaur Virk and Ms. Sumedha Vikram Khanna
Book : Training and Management Development

ISBN No. : 978-93-272-9223-7
Year : 2018

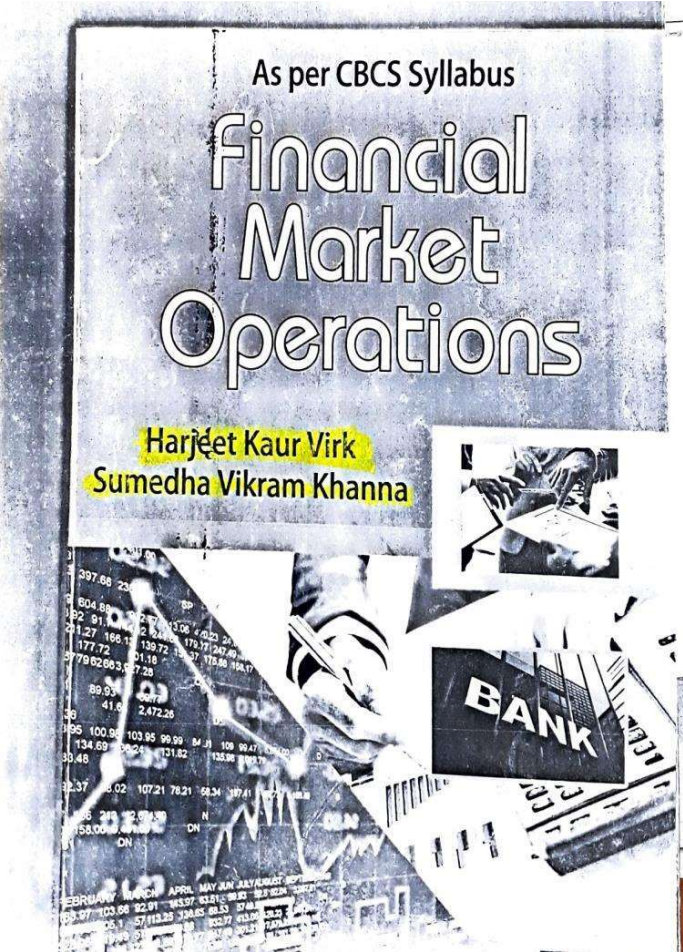
For BBA, 5th Semester Student of
Himachal Pradesh University

(3)
P.No: E1

Name : Dr. Harjeet Kaur Virk and Ms. Sumedha Vikram Khanna
Book : Financial Market Operations

ISBN No. : 978-93-272-9007-3
Year : 2018

2

For B.Com., 3rd Semester Students of M.G. University
and also useful for Allied Courses of other Universities

O 25798 05 ₹ 140.00
ISBN: 978-93-272-9007-3

Dr Harjeet Kaur Virk
2018

Book: Social and ethical issues in business

978-93-272-8608-3

Social and Ethical Issues in Business

■ Rajal Kapoor
■ Anupreet Kaur
■ Harjeet Kaur Virk

KALYANI

KALYANI PUBLISHERS

Head Office

B-1/1292, Rajinder Nagar, Ludhiana-141 008 • Ph : 0161-2760031, 2745756
E-mail : kalyanibooks@yahoo.co.in Website : www.kalyanipublishers.co.in

Administration Office

4779/23, Ansari Road, Daryaganj, New Delhi-110 002
Ph : 011-23271469, 23274393 E-mail : kalyani_delhi@yahoo.co.in

Works

B-16, Sector-B, NOIDA (U.P.)

Branches

1, Mahalakshmi Street, T. Nagar, Chennai-600 017 • Ph : 044-24344684
Gopabandhu Lane, Behind Govt. Bus Stand, Badambadi,
Cuttack-753 012 (Odisha) • Ph : 0671-2311391

3-5-1108, Narayanaguda, Hyderabad-500 029 • Ph : 040-24750368
10/29, Ramanath Mazumdar Street, Kolkata-700 009 • Ph : 033-22416024

Anunayasa, 1st Floor, Saraswati Road, Pan Bazar, Guwahati-781 001 • Ph : 0361-2731274
Koratti Parambil House, Convent Road, Kochi-682 035 • Ph : 0484-2367189
No. 24 & 25, 1st Floor, Hameed Shah Complex, Cubbonpet Main Road, Bengaluru-560 002

Every effort has been made to avoid errors or omissions in this publication. In spite of this, errors or creep in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice, which shall be taken care of in the next edition. It is notified that neither the publisher nor the author or seller will be responsible for any damage or loss of action to any one, of any kind, in any manner, therefrom. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications.

For binding mistake, misprints or for missing pages, etc., the publisher's liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All additional expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

10 + 254 = 264 Pages 20" x 30" 33 Forms

KPP N 24969 05

© 2018, Kapoor, Rajal • Kaur, Anupreet • Virk, Harjeet Kaur

Gautam Graphic Printers
(TARUN-17-SEIB-PB6)

ISBN 978-93-272-8608-3

PRINTED IN INDIA

Kalyani Printings, B-15, Sector 8, NOIDA
and published by Mrs. Usha Raj Kumar for
Kalyani Publishers, New Delhi-110 002

For BBA 6th Semester Students of Panjab University, Chandigarh

kalyani_delhi@yahoo.co.in
kalyani_delhi@kalyanipublishers.co.in
www.kalyanipublishers.co.in

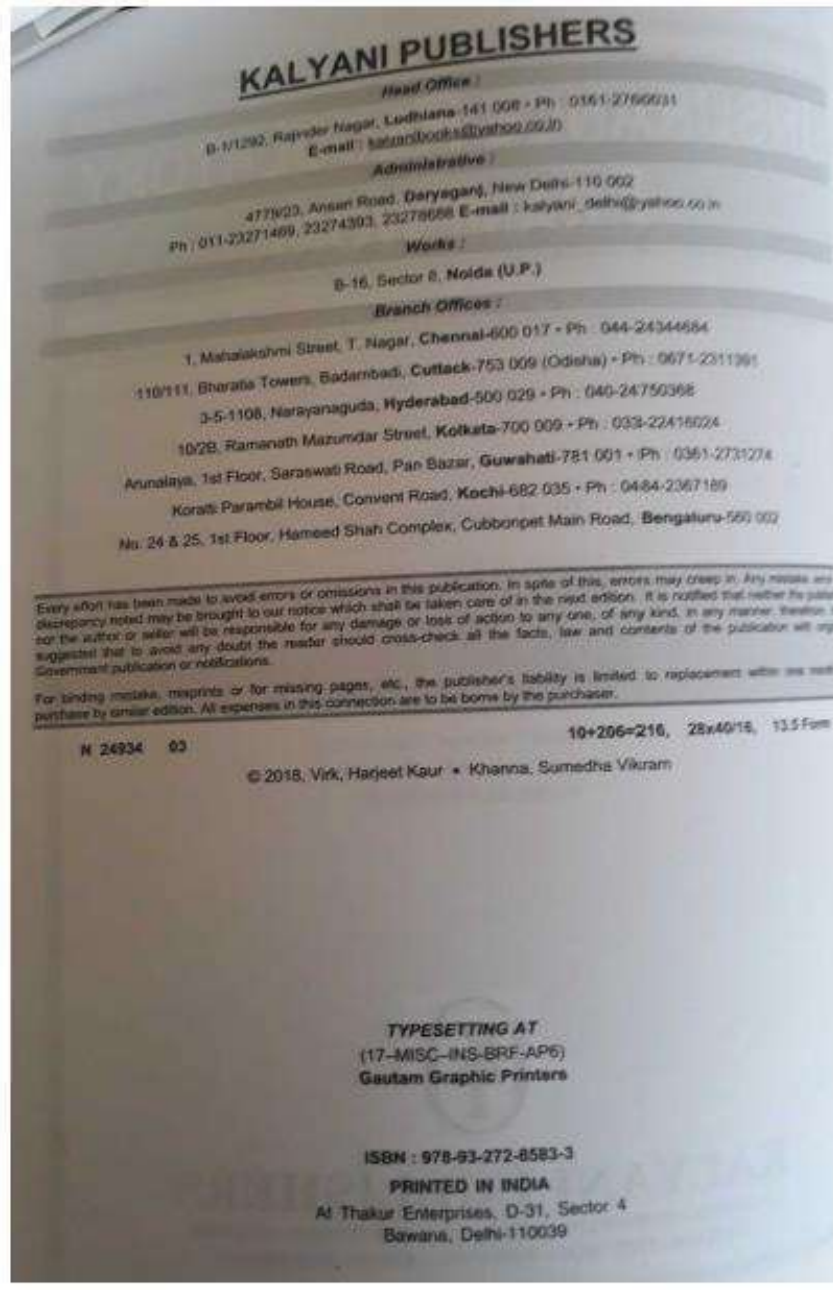
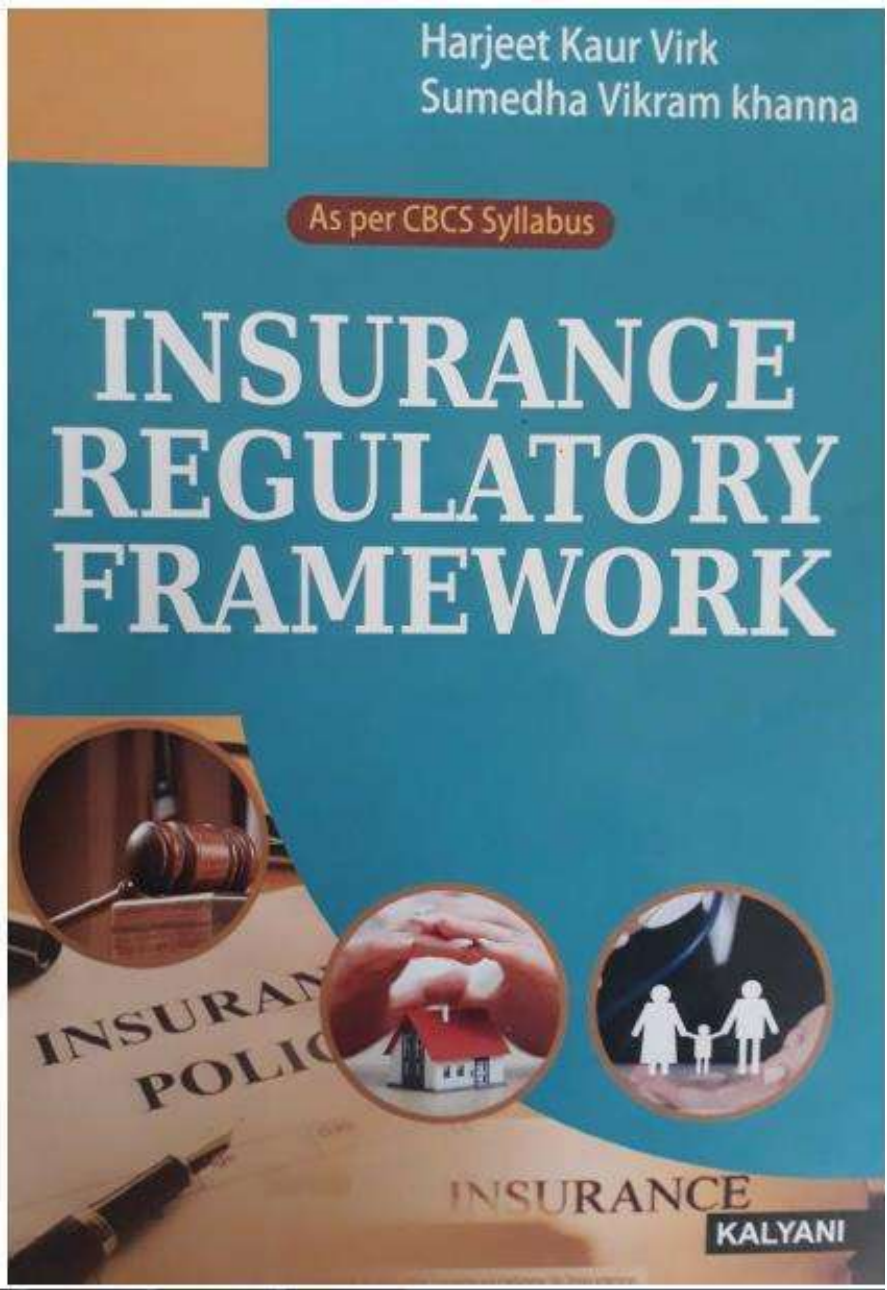
N 24969 05 ₹ 270.00

Dr Harjeet Kaur Virk
Ms Sumedha Vikram Khanna
2018

Book: Insurance regulatory framework

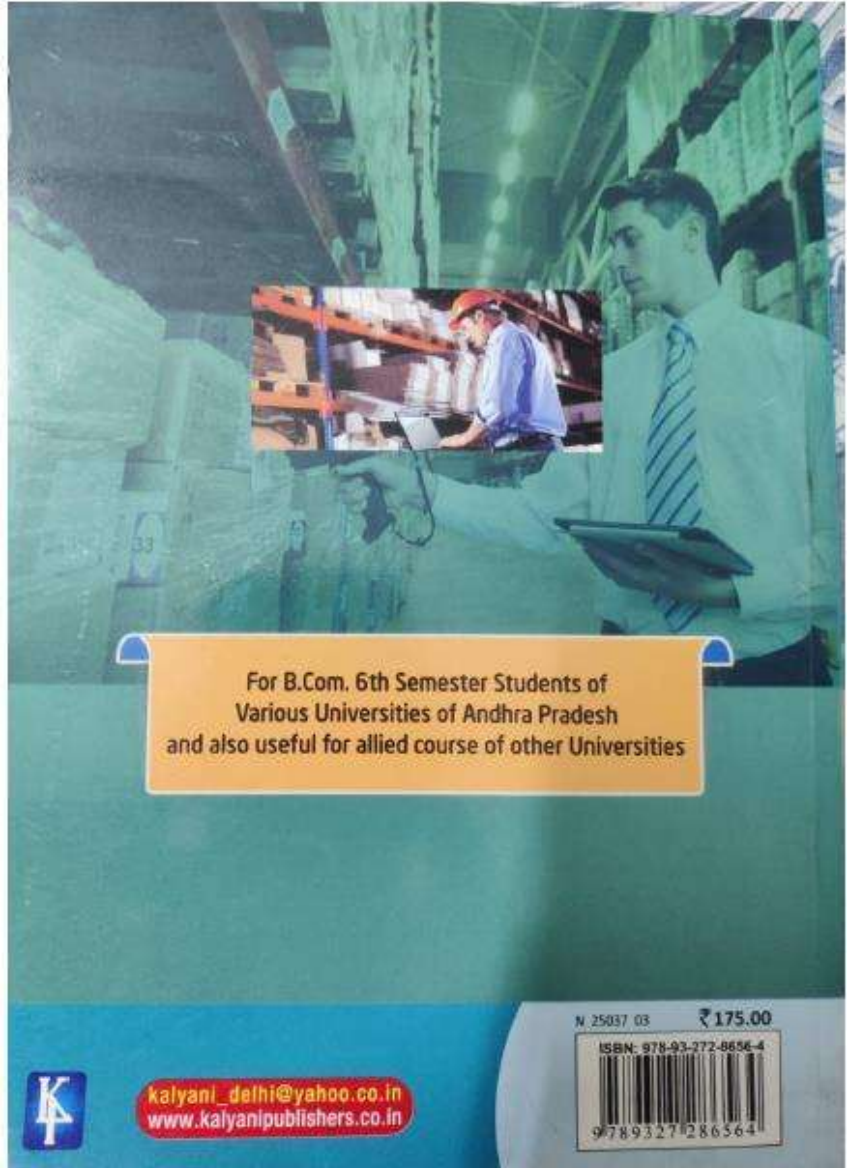
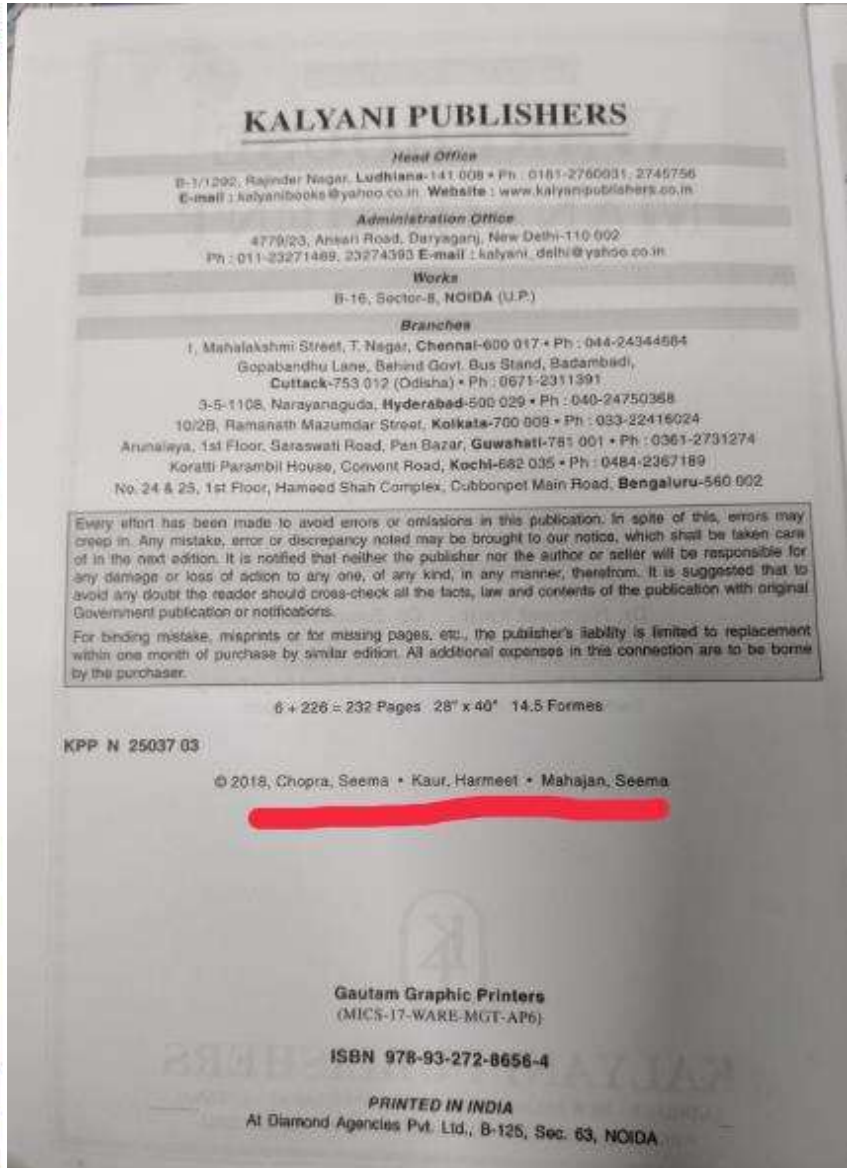
978-93-272-8583-3

Dr Seema Mahajan,
Dr Harmeet Kaur,
Dr Seema Chopra
2018

Book: Warehouse management

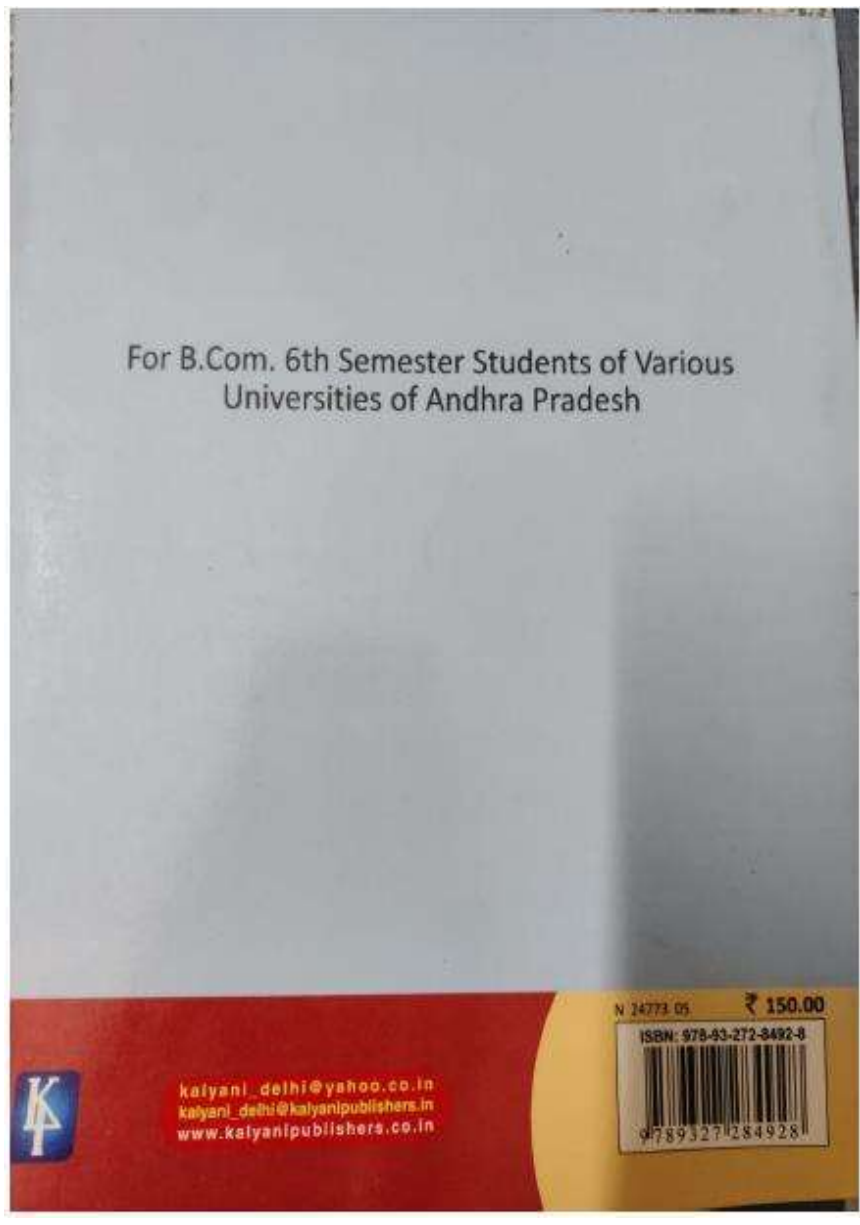
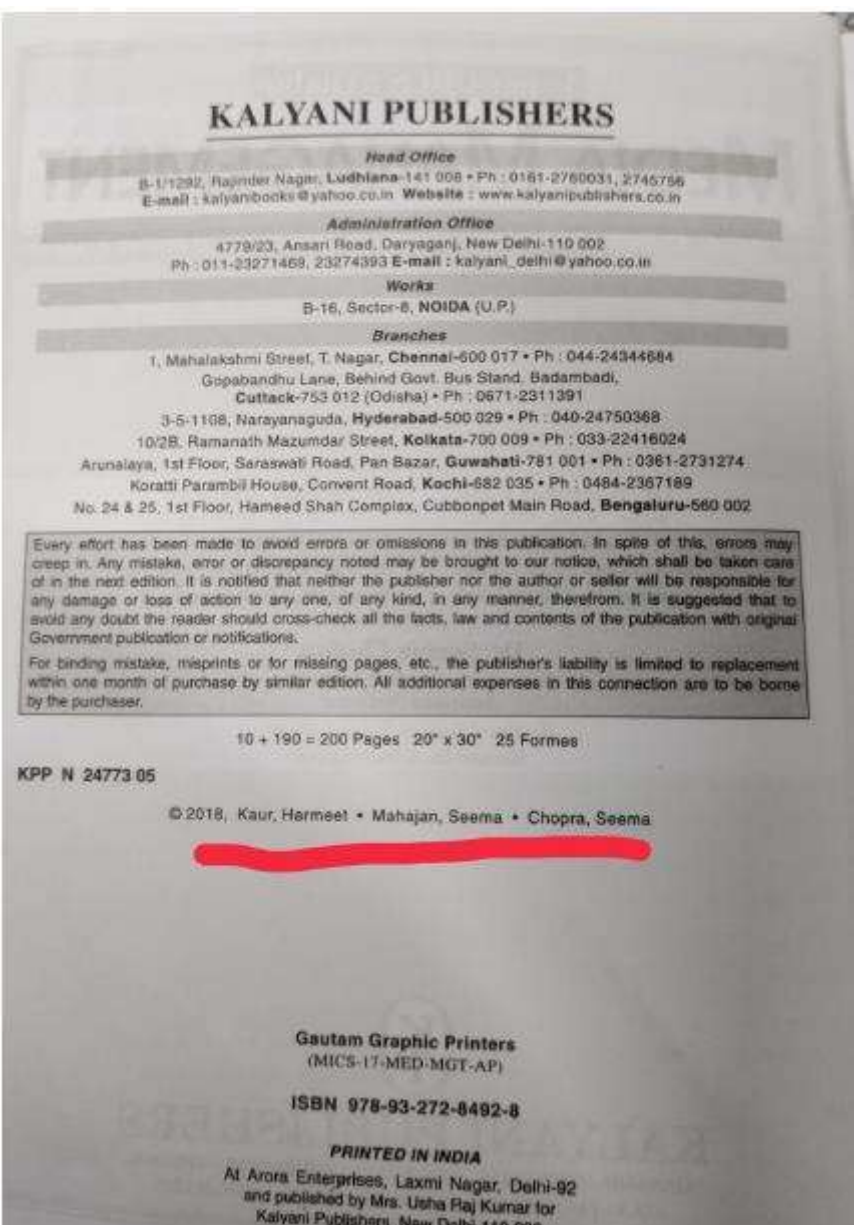
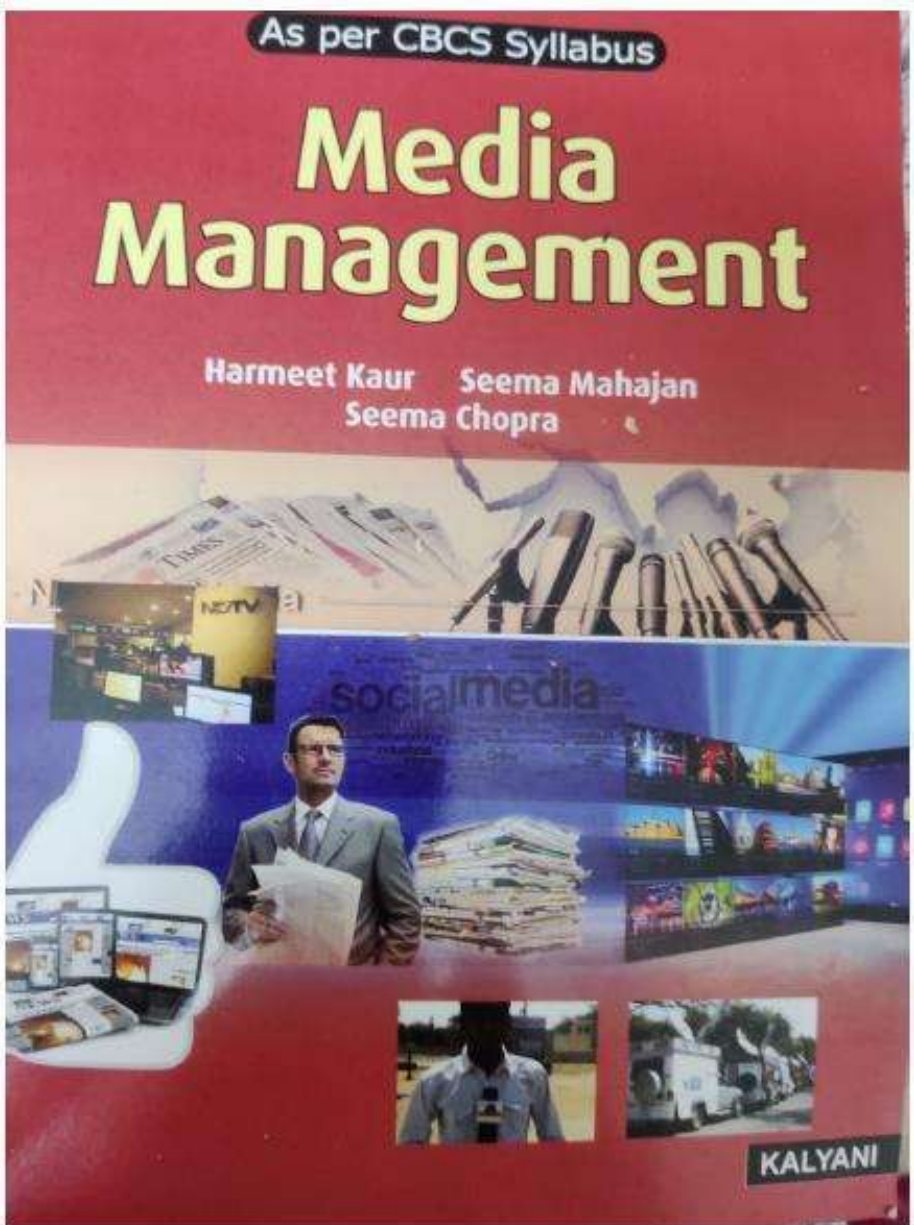
978-93-272-8656-4

Dr Seema Mahajan,
Dr Harmeet Kaur,
Dr Seema Chopra
2018

Book: Media management

978-93-272-8492-8

Ms Ashima Mangla & Mr Harsh Gandhar
2018

Book: Micro Economics

KALYANI PUBLISHERS

Head Office :

B-1/1292, Rajinder Nagar, Ludhiana-141 005 • Ph : 0181-2760031
E-mail : kalyanibooksraj@gmail.com

Administrative :

477923, Ansari Road, Daryaganj, New Delhi-110 002
Ph : 011-23271469, 23274383, 23278668 E-mail : kalyani_delhi@yahoo.co.in

Works :

B-16, Sector 8, Noida (U.P.)

Branch Offices :

- 1, Mahalakshmi Street, T. Nagar, Chennai-600 017 • Ph : 044-24344684
- 110/111, Bharata Towers, Badambadi, Cuttack-753 009 (Odisha) • Ph : 0671-2311391
- 3-5-1108, Narayanaaguda, Hyderabad-500 029 • Ph : 040-24750986
- 10/2B, Ramanath Mazumdar Street, Kolkata-700 009 • Ph : 033-22416024
- Atulnaya, 1st Floor, Saraswati Road, Pan Bazar, Guwahati-781 001 • Ph : 0361-2731274
- Koratti Parambil House, Convent Road, Kochi-682 005 • Ph : 0484-2367189
- No. 24 & 25, 1st Floor, Hameed Shah Complex, Cubbonpet Main Road, Bengaluru-560 002

Every effort has been made to avoid errors or omissions in this publication. In spite of this, errors may creep in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice which shall be taken care of in the next edition. It is notified that neither the publisher nor the author or seller will be responsible for any damage or loss of action to any one, of any kind, in any manner, therefrom. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications.

For binding mistake, misprints or for missing pages, etc., the publisher's liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

O 25761 95

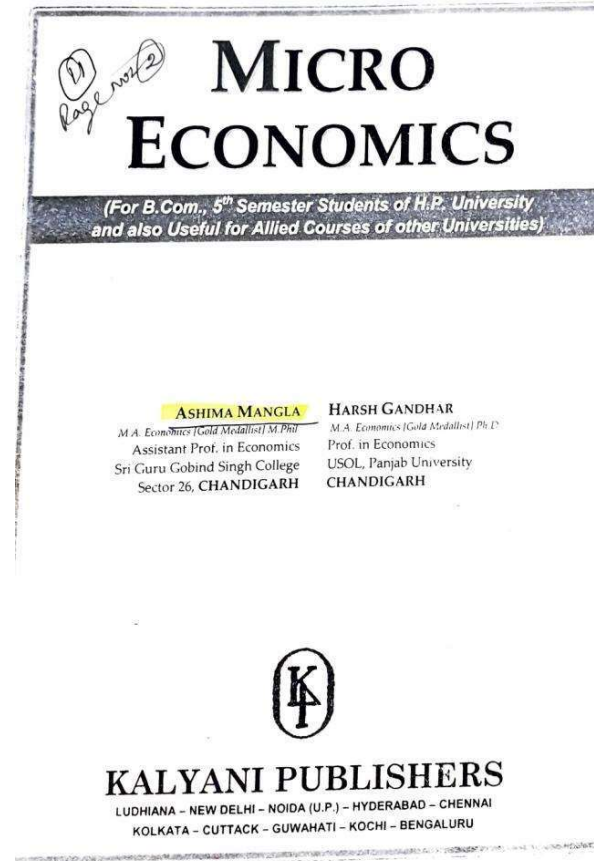
06+322+328, 20x30cm, 41 Form

© 2018 Mangla, Ashima • Gandhar, Harsh

TYPESETTING AT
(VP-18-M-ECO-HP5)
Gautam Graphic Printers

ISBN : 978-93-272-8990-9

PRINTED IN INDIA
At Thakur Enterprises
D-31, Sector 4, Bewana, Delhi-110009

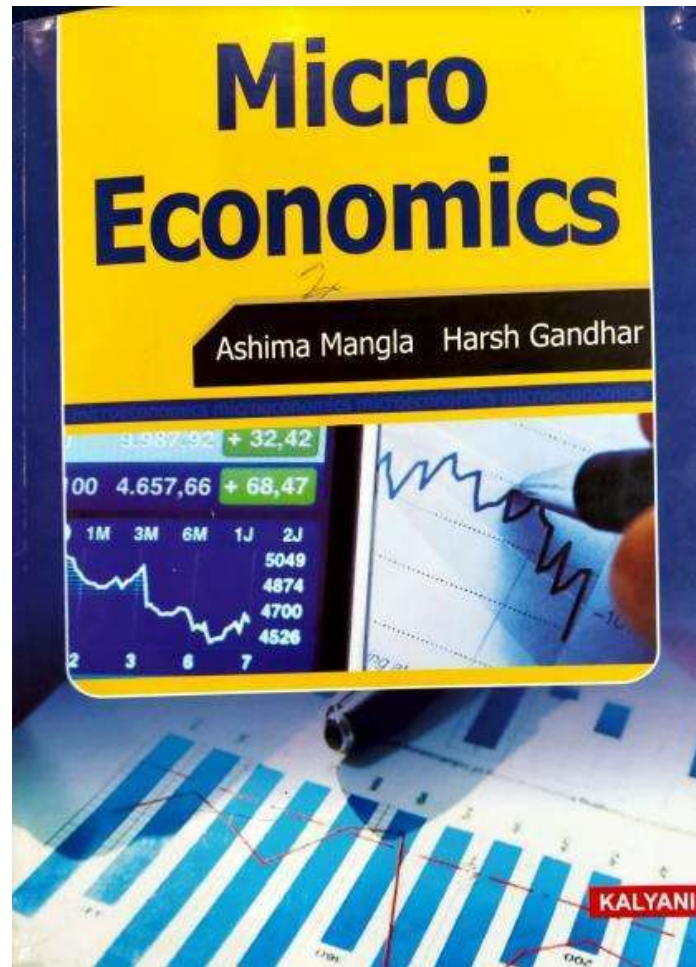
ASHIMA MANGLA
M.A. Economics (Gold Medalist) M.Phil
Assistant Prof. in Economics
Sri Guru Gobind Singh College
Sector 26, CHANDIGARH

HARSH GANDHAR
M.A. Economics (Gold Medalist) Ph.D.
Prof. in Economics
USOL, Panjab University
CHANDIGARH

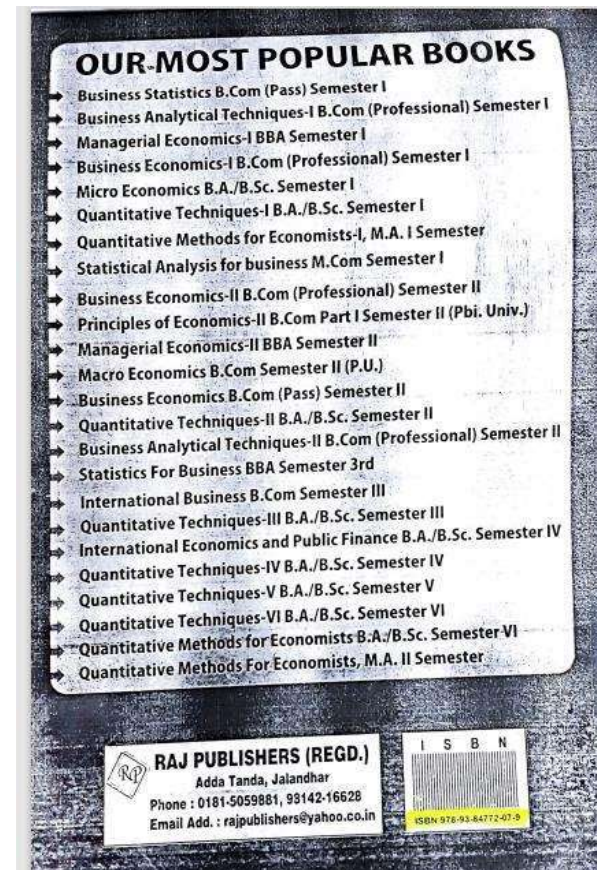
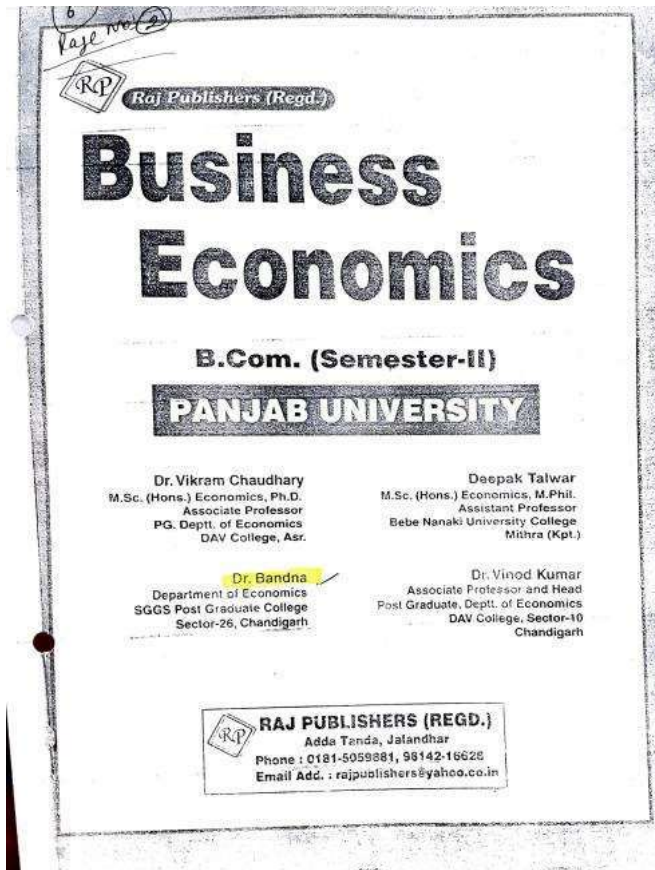
KALYANI PUBLISHERS
LUDHIANA - NEW DELHI - NOIDA (U.P.) - HYDERABAD - CHENNAI
KOLKATA - CUTTACK - GUWAHATI - KOCHI - BENGALURU

KALYANI

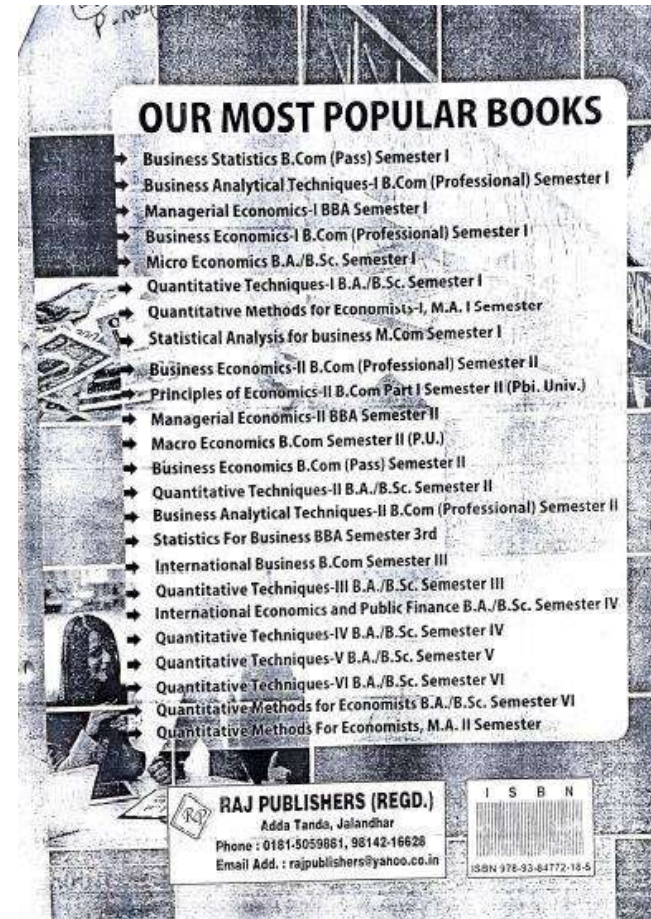
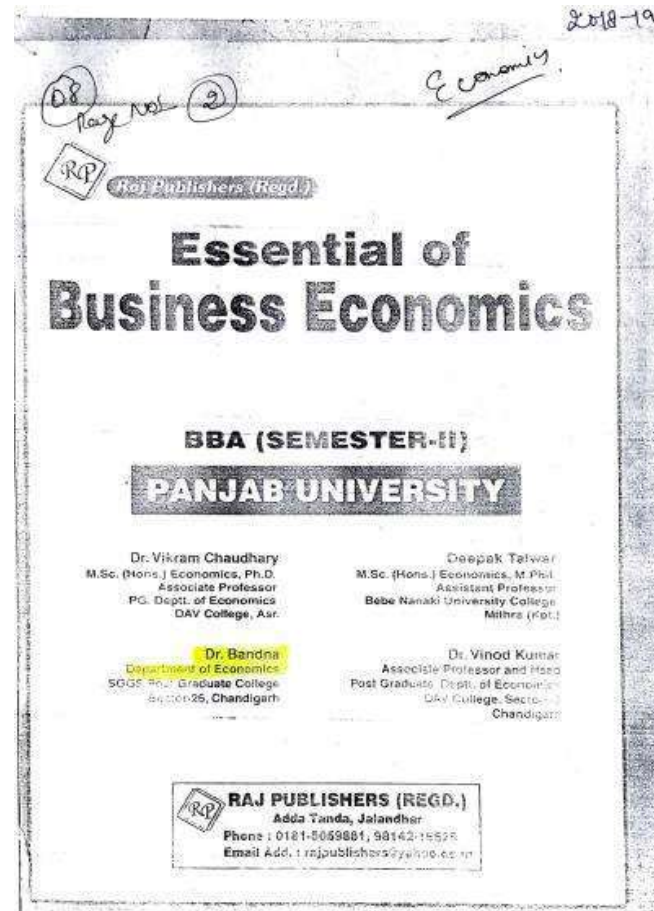
Name : Dr. Bandna goindi
Book : Business Economics

ISBN No. : 978-93-84772-07-9
Year : 2018

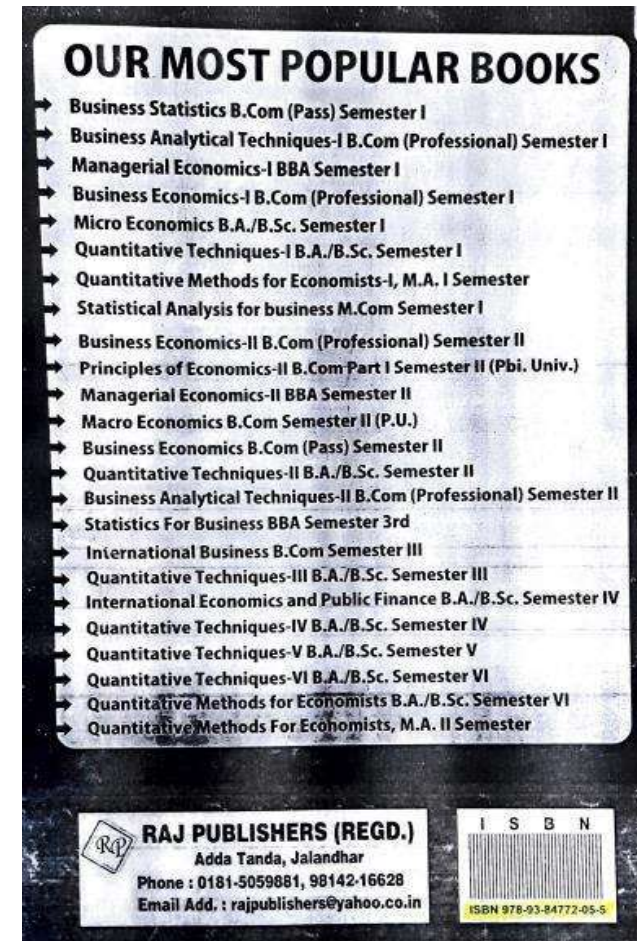
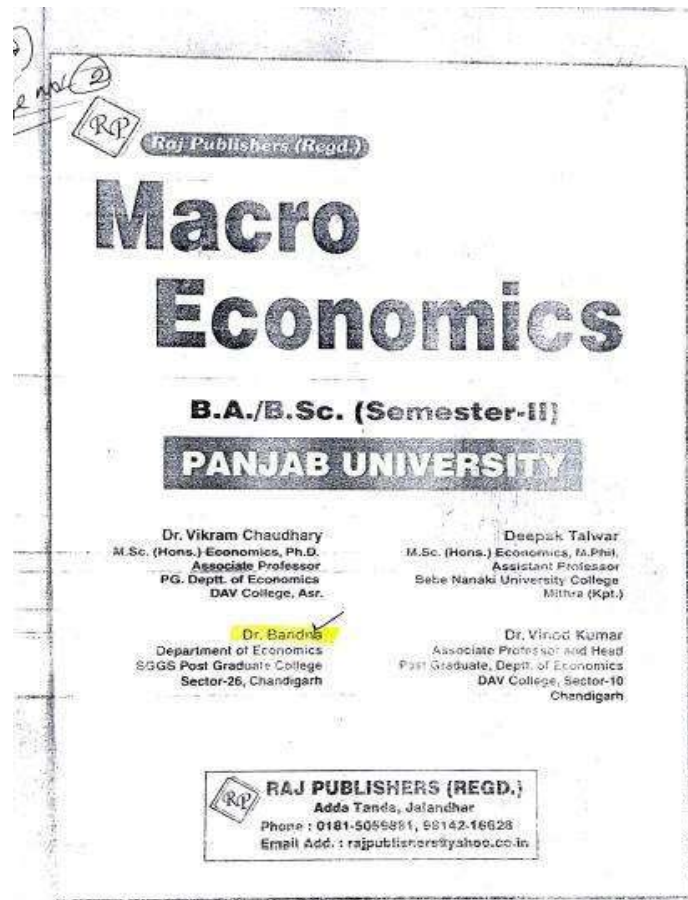
Name : Dr Bandna goindi
Book : Essentials of Business Economics

ISBN No. : 978-93-84772-18-5
Year : 2018

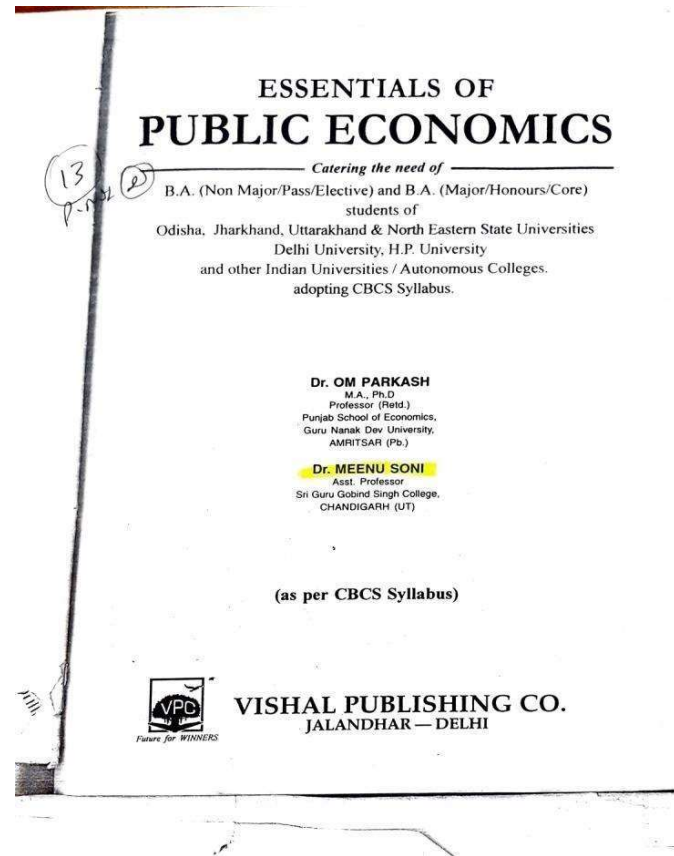
Name : Dr Bandna goindi
Book : Macro Economics

ISBN No. : 978-93-84772-05-5
Year : 2018

Name : Dr Meenu Soni
Book : Essentials of Public Economics

ISBN No. : 978-93-87015-33-3
Year : 2018

Published by :
VISHAL PUBLISHING CO.
BOOKS MARKET,
OLD RAILWAY ROAD, JALANDHAR 144 008 (PB.) INDIA
Ph. : (0181) (O) 5005403 (R) 5005401, 5005402
Telefax : (0181) 5005406 • E-mail : support@vishalpubco.com, vishalpubco@gmail.com
Website : www.vishalpubco.com

Branch Office :
4271X1, 1st Floor, 3-Ansari Road, Daryaganj,
DELHI 110 002 INDIA
Ph. : (011) 23260206

© Copyrights Reserved, 2018-19

"No part of this publication, which is material protected by this copyright notice may be reproduced or transmitted or utilized or stored in any form or by any means now known or hereinafter invented, electronic, digital or mechanical, including photocopying, scanning, recording or by any information, storage or retrieval system, without prior written permission from the publisher and author."

₹ 220-00 (for Odisha State)
₹ 230-00 (for other States)
₹ 500-00 (International Edition)

ISBN : 978-93-87015-33-3 ✓

Information contained in this book has been published by Vishal Publishing Co. and has been obtained by its author from sources believed to be reliable and are correct to the best of his knowledge. However, the publisher and its author shall in no event be liable for any errors, omissions or damages arising out of use of this information and specifically disclaim any implied warranties or merchantability or fitness for any particular use.

Typesetted & Created by :
TRINITY EDUCATIONAL AIDS
JALANDHAR - 144 008 (PB.) INDIA

Name : Ms. Sugandha Kohli
 Book Chapter : Implementation of Human Ideals of Bani Sahit
 for Bringing Stability in Global Community;
 In the book : Vartman Sahitya ke vividh pariprekshya

ISBN No. : 978-93-5113-956-0
 Year : 2018

वर्तमान साहित्य के विविध परिप्रेक्ष्य
 ਵਰਤਮਾਨ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਿਪੇਖ
 Varatman Sahitya ke Vividh Pariprekshya

मुख्य सम्पादक
 प्रोफेसर राजिन्दर पाल सिंह जोशी
 सम्पादक
 डॉ. ऋतु मनीट
 डा. अमरदीप बौर
 Dr. Amit Narula

INTERNATIONAL PUBLISHERS
 REPRESENTATION OFFICES
 596 Street, Madera, California-95638
 8 Automatic Rd, Unit 2C, Brampton L6S 3N5, Canada

ISBN: 978-93-5113-956-0

वर्तमान साहित्य के विविध परिप्रेक्ष्य
 ਵਰਤਮਾਨ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਿਪੇਖ
 Varatman Sahitya ke Vividh Pariprekshya
 मुख्य सम्पादक

प्रोफेसर राजिन्दर पाल सिंह जोशी

सम्पादक

डॉ. ऋतु मनीट
 डा. अमरदीप बौर
 Dr. Amit Narula

2018
 Published, Printed & bound by
 Unistar Books Pvt. Ltd.
 301, Industrial Area, Phase-9,
 S.A.S. Nagar, Mohali-Chandigarh (India)
 email : unistarbooks@gmail.com
 website : www.unistarbooks.com
 Ph. +91-172-5027427, 5027429, 4027552

© 2018
 Produced and bound in India

All rights reserved.
 This work is sold subject to the condition that it shall not, in any form or otherwise, be loan, rental, hired out, or otherwise circulated in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without the prior written permission of the copyright owner and the above publisher.

शुभकामनाएँ

मुझे यह जान कर अति हर्ष का अनुभव हो रहा है कि 'वर्तमान साहित्य के विविध परिप्रेक्ष्य' विषय पर केंद्रित एक दिवसीय राष्ट्रीय संगोष्ठी में प्रस्तुत आलेखों को पुरस्कार रूप में प्रकाशित किया जा रहा है। यह संगोष्ठी की सार्थकता का सबसे बड़ा प्रमाण है। इस तरह के प्रकाशन के माध्यम से ही हम पाठकों, शोधार्थियों तथा साहित्य-प्रेमियों के बड़े विस्तृत परिवार तक अपनी बात पहुँचा सकते हैं।

प्रस्तुत पुस्तक वर्तमान साहित्य के विविध पहलुओं को विभिन्न विषयों के माध्यम से हिंदी, पंजाबी और अंग्रेजी भाषा में प्रस्तुत करती है। प्रस्तुत पुस्तक वर्तमान साहित्य के इतिहास, समाजशास्त्र, राजनीतिशास्त्र, एवं विधि जैसे अनेकों विषयों के साथ सम्यक् को स्पष्ट करने में समर्थ सिद्ध हुई है। पुस्तक को साकार रूप देने के लिए तीनों भाषाओं के प्रतिष्ठित विद्वानों ने अपने कार्य को पूर्ण निष्ठा और प्रतिबद्धता से पूर्ण किया है।

मैं पुस्तक के मुख्य सम्पादक प्रो. राजिन्दरपाल सिंह 'जोशी' तथा उनके संपादक मंडल के सभी सदस्यों को इस बहुआयामी पुस्तक के लिए साधुवाद देता हूँ, प्रस्तुत पुस्तक वर्तमान साहित्य की अपार संभावनाओं और चुनौतियों को पाठकों के समक्ष प्रकट करके उनकी जिज्ञासा को शांत करने में सार्थक कदम है।

मेरी ओर से भविष्य की स्वर्णिम योजनाओं के लिए हार्दिक शुभकामनाएँ।

माधव कौशिक
 अध्यक्ष, चंडीगढ़ साहित्य अकादमी,
 चंडीगढ़

Content

1. Implementation of human ideals of bani sahit for bringing stability in global community <i>Sugandha Kohli, Prof. Jaspal Kaur Kaang</i>	277
2. The interface between sociology and literature <i>Dr. Ranjay Vardhan</i>	244
3. Unmasking gender and identity : a study of mahasweta devi's breast stories <i>Dr. Amit Narula</i>	257
4. Present literature and psychology <i>Mrs. Bandana Kumari</i>	265
5. Literature and Environmental Concerns <i>Dr Rashmi Kohli</i>	271
6. Chemical drugs in punjab ; Origin, Cause and Effects <i>Dr Gagandeep Gyani</i>	280
7. Literature, History and Sociology <i>Mr. Iqbalpreet Singh</i>	287

IMPLEMENTATION OF HUMAN IDEALS OF BANI SAHIT FOR BRINGING STABILITY IN GLOBAL COMMUNITY

Sugandha Kohli
 Prof. Jaspal Kaur Kaang

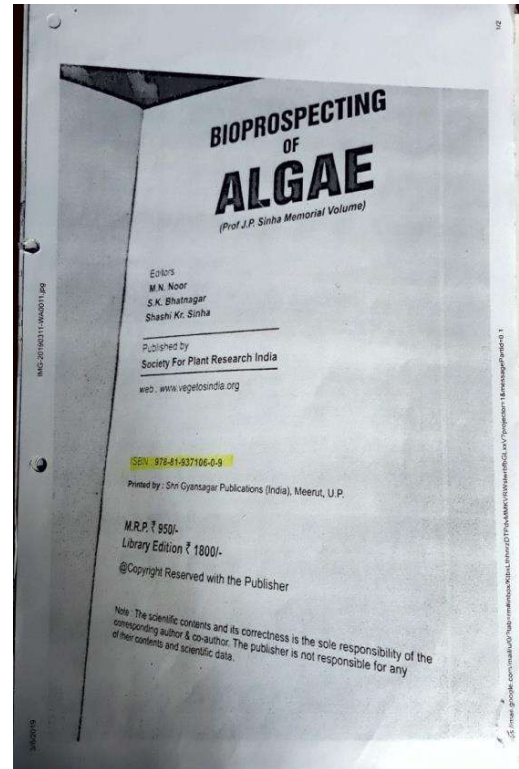
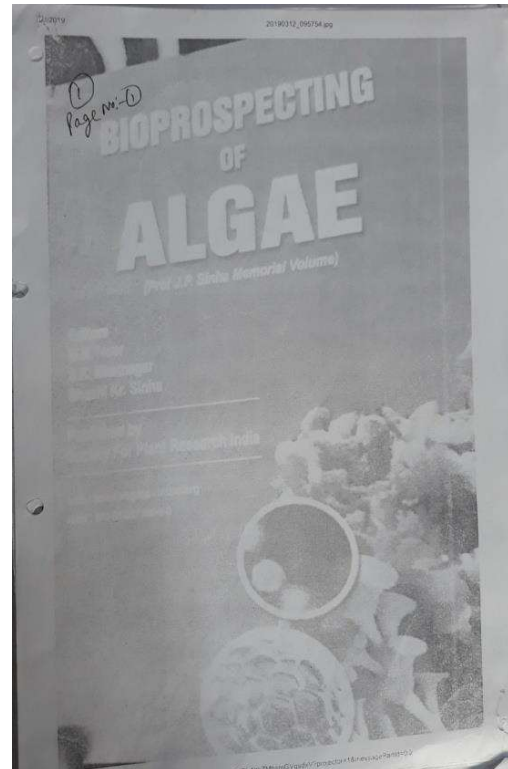
Religion is closely linked to the conscious as well as the sub-conscious of a particular social group, Religion gives expression to its transcendental and spiritual experiences and takes the shape of a social organization by providing the members of the group with a definite code of conduct and a life-style governed by strict discipline. On the one hand, religion lays bare the possibilities and ways of bringing human being in unity with God and, on the other, it promotes the feelings of fraternity and cooperation by advising a human being to adopt a humanistic approach while dealing with others, an approach which goes to form the foundation of the development of any social group. There are a number of religions in the world and many of these have their specific scriptures which contain the tenets to be adopted by the devotees and the scriptures also help in maintaining distinct entities of the respective religions. Bani Sahit is the cherished scripture of the Sikhs as it contains the exclusive Sikh philosophy and religious code of conduct to be adopted by the followers of Sikh religion.

Bani Sahit Compiled in *Guru Granth Sahib* is such a creative work of Indian medieval age that enshrines, on the one hand, matchless elaboration of spirituality and, on the other, a powerful expression of the message of revolutionary ideals of social welfare, multicultural distinctness and eternal ethical code.

Asstt. Professor (Sociology), S.G.G.S. College, Sector 26, Chandigarh
 Professor and Academic-Incharge Department of Guru Nanak Sikh Studies, Panjab University, Chandigarh

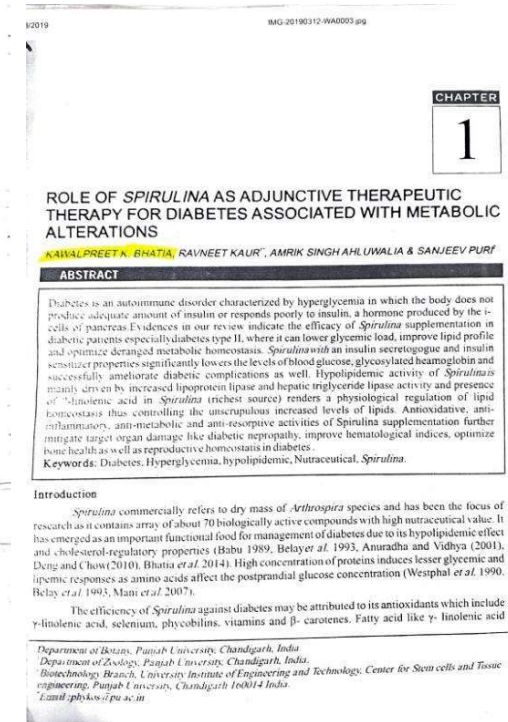
Name : Dr. Kawalpreet Kaur
 Book Chapter : Role of Spirulina as Adjunctive Therapeutic
 Therapy for Diabetes Associated with Metabolic Alterations;
 In the book : Bioprospecting of Algae, Society for Plant Research India

ISBN No. : 978-81-937106-0-9
 Year : 2018

CONTENTS

S. No.	Contributed article	Page No.
1	Role of Spirulina as adjunctive therapeutic therapy for diabetes associated with metabolic Alterations KAWALPREET K. BHATIA, RAVNEET KAUR, AMRIK SINGH AHLUWALIA & SANJEEV PURI	1-10
2	Morphological and cytological analysis of <i>Chara fibrosa</i> var. <i>fibrosa</i> forma <i>tylacantha</i> (Nordst.) R.D.W. ICHH PURAK and M.N. NOOR	11-14
3	Biodiversity assessment of seaweeds (marine macro-algae) of Odisha coast and their utilization J. RATH AND S. P. ADHIKARY	15-32
4	Cytotaxonomic consideration of <i>Chara socotrensis</i> f. <i>nuda</i> (Pat) R.D.W. from Maharashtra, India M. V. ING'WALE, V.C. KARANDE AND C.T. KARANDE	33-38
5	Sequences of karyology and susceptibility of mutagenic chemicals in Charophyta: A resume ICHH PURAK, S.K. BHATNAGAR AND M.N. NOOR	39-58
6	Seaweeds: Distribution, Production and Uses P.V. SUBBA RAO, C. PERIYASAMY, K. SURESH KUMAR, A. SRINIVASA RAO AND P. ANANTHARAMAN	59-78
7	Cyanobacteria: A cure for cancer DURDANA YASIN, MOSHAHID ALAM RIZVI & TASNEEM FATMA	79-98
8	Bioplastic from Cyanobacteria SABBIR ANSARI & TASNEEM FATMA	99-107
9	Microalgal based biofuel production: Prospects and Perspective NARCK'JAI G, MUBARAK ALI D & N. THAJUDDIN	109-142
10	Algal blooms: Understanding the key to biomass production DHARITRI BORAN, G. SUBRAMANIAN AND N. THAJUDDIN	143-174
11	Phycoremediation-Can it address major issues in conventional systems? V. SIVASUBRAMANIAN	175-191
12	Biotechnological researches from laboratory to land with special reference to algae VIDYAVATI	182-185

Dr Mandeep Kaur Dhami

Dr Inderpal Pasricha

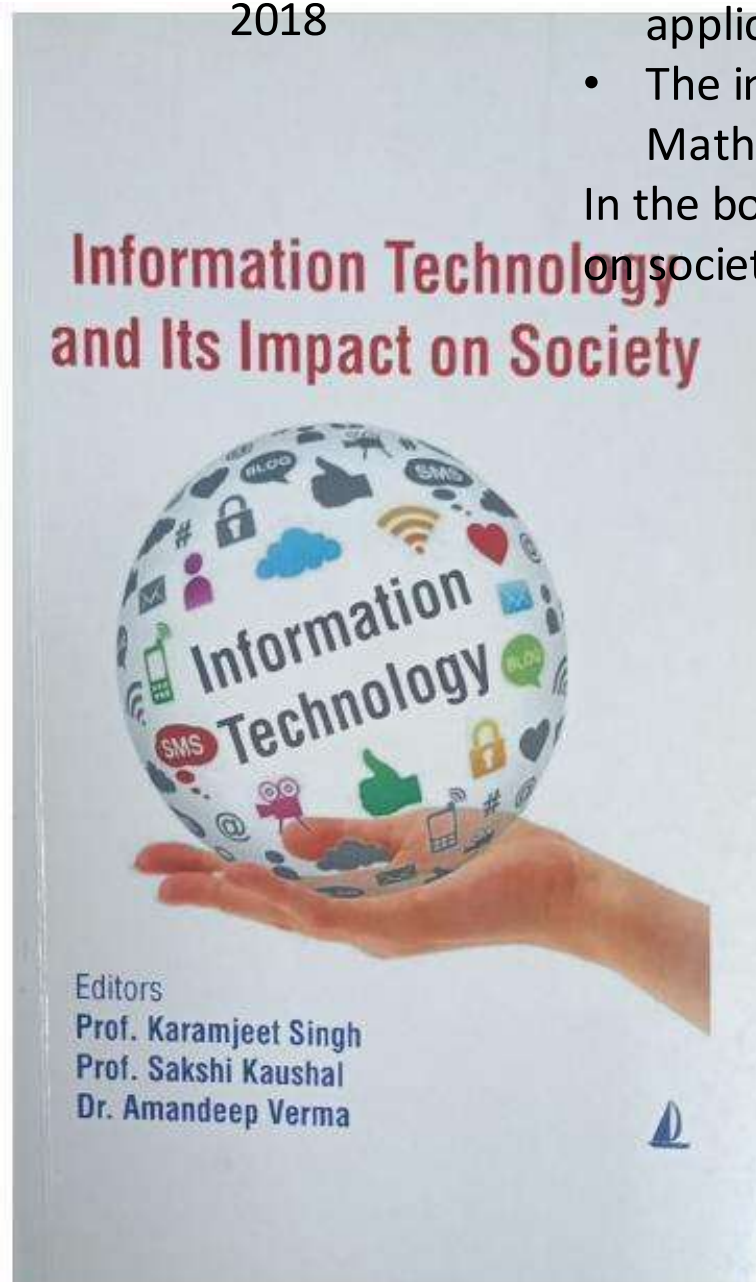
Dr Soma De

2018

- Book Chapter:
- Applications of excel in chemistry;
- Overview of chemical imaging and its applications
- The impact of information technology in Mathematics

In the book: Information Technology and its impact on society

978-93-86632-87-6

Information Technology and Its Impact on Society

Editors

Prof. Karamjeet Singh
Prof. Sakshi Kaushal
Dr. Amandeep Verma

ISBN

978-93-86632-87-6

Editon 2018

The responsibility for the facts stated opinion expressed or conclusion reached at is entirely that of the authors and not of the Editors.

Published by

Sapatriishi Publications
24/9, Industrial Area, Phase-2,
Near Tribune Chowk, Chandigarh.
094630-88272, 0172-5002591

E-mail: sapatriishi94@gmail.com

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher and Editors.

10. Systems Biology: An Interface between Biological Sciences & Information Technology	76
<i>Tammanna Ravee Sahrawat</i>	
11. The Impact of Information Technology on Mathematics	84
<i>Soma De</i>	
12. Applications of Smart Phone in Biosensing	88
<i>Nishima Wangoo</i>	
13. Synergism of Information Technology and Mathematics	96
<i>Arvind Garg</i>	
14. Impact of Information Technology on Chemical Sciences	98
<i>Jyoti Agarwal</i>	
15. Blogging as New Literary Medium and Idiom	105
<i>Navdeep Kahol</i>	
16. Overview of Chemical Imaging and Its Applications	111
<i>Inderpal Pasricha</i>	
17. Psychological Impact of Social Media	118
<i>Amandeep Kaur</i>	
18. The Role of ICT in Higher Education in India	124
<i>Kanwal Dhanhoya Grewal</i>	
19. Science and Technology of Ancient India	132
<i>Moirangthem Pramod</i>	
20. Role of Information Technology in Mathematics	137
<i>Amanpreet Singh</i>	
21. Applications of Excel in Chemistry	143
<i>Mandeep Kaur Dhami</i>	
22. E-Governance and Labour Welfare in India	150
<i>Virender Kumar Negi</i>	

- Book Chapter:
- Applications of excel in chemistry;
- Overview of chemical imaging and its applications
- The impact of information technology in Mathematics

978-93-86632-87-6

In the book: Information Technology and its impact on society

Applications of Excel in Chemistry

Mandeep Kaar Dhani*

Abstract:

Data analysis is an important part of chemistry. Data analysis consists of collecting, manipulating, plotting and regression. Microsoft Excel is a spreadsheet program included in the Microsoft Office suite of applications, which is used for data storage, plotting and mathematical manipulation using both basic and complex arithmetic operations and functions. The features available in Excel for data analysis have increased its usage in the field of chemistry. In the present work, Microsoft Excel application software has been used for balancing of chemical equations, highlighting the use of Excel in the field of chemistry.

Keywords: MicrosoftExcel, chemistry, balancing of chemical equations.

Introduction & Review of Literature

Information technology(IT) is the application of computersto store, study, retrieve, transmit and manipulatedata [1].The terminformation technologyin its modern sense first appeared in a 1958 article in which information technology was described as collection of techniques for - data processing; application of statistical and mathematical methods to decision-making; and the simulation of higher-order thinking through computer programs [2]. Spreadsheet software, which contains a rectangular array of cells in rows and columns for storing data, is one of the most-used technologies for storing, manipulating, and displaying data [3]. Microsoft Excel is a spreadsheetprogram included in theMicrosoft Officesuite of applications, which is used for data storage,

* Assistant Professor, Department of ChemistrySri Guru Gobind Singh College, Sector 26, Chandigarhmk_dhani@yahoo.in

Overview of Chemical Imaging and Its Applications

Inderpal Pasricha*

Abstract:

Chemical Imaging (CI) is quantitative chemical mapping which gives analysis from the simultaneous measurement of spectra and spatial time information and is useful for the chemical identification and quantification. Vibrational spectroscopic methods, such as Near Infra Red (NIR) and Raman spectroscopy, combined with imaging are particularly useful for analysis of biological/pharmaceutical forms. These analytical methods are used for process monitoring and quality control during various stages of production. This paper gives an overview of chemical imaging principles, types of CI. Recent applications of chemical imaging are also discussed.

Keywords: chemical imaging, analytical, Raman, NIR, instrumental

Introduction and Review of Literature

Chemical imaging systems were introduced in the early 1990s .But these were not available commercially due to non-availability of focal plane array to read IR imageson commercial scale. With the introduction of high speed electronics, sophisticated computers and infrared cameras, laboratory chemical imaging system came into picture. In the earlier period, CI was only used for novel research in certain specific laboratories .But in less than a decade chemical imaging became a more competent analytical technique used for quality control and assurance. On the other hand the parallel nature of chemical imaging data helps in analyzing

* Department of Chemistry, SGGGS College, Chandigarh

The Impact of Information Technology on Mathematics

Soma De *

Abstract

In this twenty first century, computer based technologies have been widely used in learning and teaching of mathematics. In most of the developed countries governments have taken public policies to use information technologies even in the classroom teaching. Here we discuss few critical issues regarding the use of information technology in mathematics. In the one hand information technology has positive effect on complex calculations and in the other hand human thinking process is being replaced by computers. As a result hands are being excessively used in keyboards in comparison with the use of brain, which may be a barrier in the development of fundamental mathematics whether its pure or applied in nature.

Keywords: mathematics teaching, research, overuse of computers, the strengths of thinking

Introduction

The imaginative strength of human mind has resulted in many breakthrough discoveries, from the discovery of the theory of general relativity by Albert Einstein to the proof of Fermat's last theorem in number theory by Andrew Wiles. In his famous book "A Mathematician's Apology" G. H. Hardy argued about the kind of intellectual power one needs to make some original contribution in pure mathematics [2]. However, in modern times information technology has changed the way

* Department of Mathematics, Sri Guru Gobind Singh College, Sector 26, Chandigarh

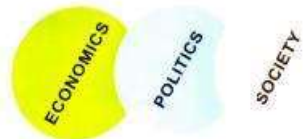
Dr Kanwaljit Kaur
2018

Book Chapter: Indo-Bhutan relations: Challenges and benefits; In the book: Development of Nations: An interplay of economics, politics and society

978-93-84661-49-6

Development of Nations:

AN INTERPLAY OF ECONOMICS, POLITICS & SOCIETY

Editors:
Kanwaljit Kaur
Shad Ahmad Khan

DEVELOPMENT OF NATIONS:
An Interplay Of Economics, Politics & Society

By
Dr Kanwaljit Kaur
Shad Ahmad Khan

Edition : 2017

ISBN: 975-93-84661-49-6

© Reserved

No part of this book shall be reproduced, reprinted or translated for any purpose without the prior written permission of the publisher.

The views expressed in the book are of individual authors for which they are responsible. For any information, data and views, the publishers and editors are not responsible. We do not warrant the accuracy or completeness of the information, text, graphics, illustrations or any other items contained within these articles. We accept no liability for any loss, damage or inconvenience caused as a result of reliance on such content. Only the author is responsible for the subject content. An attempt has been made to edit the papers for qualitative improvement.

Publisher:

MADAAN PUBLISHING HOUSE
Opp. Panjab University, Patiala
Ph. 90414-86996, 98767-86663, 0175-2283292
Email: madaanpublishinghouse@gmail.com

BIOREMEDIATION OF CONTAMINATED SOIL FOR ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY	AYSHA BANWARI LAL NAMUL HAQ	210
ROLE OF BUSINESS IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH ENVIRONMENT PROTECTION	PARMINDER WALIA	216
HUMAN RIGHTS		
VIOLATION OF WOMEN HUMAN RIGHTS IN INDIA	GITA G. PANDYA	225
EDUCATION, EMPLOYMENT AND LIVING STATUS OF THE MUGA-SILK WEAVERS OF SUALKUCHI AREA IN ASSAM, INDIA	MALLIKA KALITA UTPAL KALITA	229
HUNGER, FOOD SECURITY AND ECONOMIC DEVELOPMENT	HARINDER KAUR	234
VIOLATION OF HUMAN RIGHTS IN RURAL AREA OF INDIA	T.V.MUNDE ANJALI B.BONDAR	239
UNAUTHORIZED ACCESS: VIOLATION OF COPYRIGHT, NOT JUST A CYBERCRIME	G. PREETHAM SAMEER	242
THE STUDY OF YOUTH'S LIFE SATISFACTION IN BHUTAN	MADHUR BATRA VANINARULA	246
MICRO FINANCE AND FINANCIAL INCLUSION		
MICROFINANCE AND ITS IMPACT ON NUTRITION INTAKE OF WOMEN IN INDIAN STATE OF PUNJAB	SHABANA GANDHI	255
PERFORMANCE OF MICRO FINANCE SECTOR IN INDIA: STRATEGIC SHIFTS	DIMPAL VIJ MUKESH JAIN	263
FINANCIAL LITERACY AMONG MUSLIMS ENGAGED IN PETTY BUSINESS IN MUMBAI	SURENDRA JADHAV	272
A STUDY ON SELF - HELP GROUPS BANK LINKAGE PROGRAMME FOR UPLIFTMENT OF THE POOR	PRAVEEN SHARMA	278
FINANCIAL INCLUSION AND MSME	KANWALJIT KAUR	283

ROLE OF BUSINESS IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH ENVIRONMENT PROTECTION

ABSTRACT

The principle of sustainable development aims at achieving a balance between development and the protection of environment. The objective is to bring about development but at the same time, protect the environment so as to ensure that, not only the needs of present generation are met, rather the resources are available even to the future generations for meeting their needs and the interrelated with business activities. The business uses the natural resources for manufacturing various products to fulfill the needs. In the process, lots of industrial waste is discarded along with gaseous emissions, leading to pollution and other impacts on the environment. The need of the hour is to conduct the business in such a way as to minimize this negative impact on the environment. So, the corporate around the world are trying to incorporate various "green business practices" in environmentally sound and reduce the negative impact of business activities on the environment and alongside increase its efficiency and goodwill. In this light, the present paper makes an effort to study the role of business in sustainable development.

Key Words: Sustainable Development, Environment Protection, Green Business Practices

INTRODUCTION

India, the second most populous country of the world, at present is far behind the other countries as far as the protection of environment and ecology is concerned. As per Environment Performance Index (2016), India is ranked at 141st position among 180 countries. There are number of environmental concerns like, global warming, air pollution, depletion of ground water, alarming use of plastics, climate change, waste disposal, which need immediate attention for long term sustainability.

The principle of Sustainable Development aims at achieving a balance between development and environment. The objective is to bring about development and alongside to protect the environment, so as to ensure that not only the needs of present generation are met, rather the resources are available even to the future generations for their needs, and that there is equity. The key issues of Sustainable Development are intertwined with business activities. The business uses the natural resources to produce services for satisfying the human wants. Each stage of this production and ultimate consumption process has some impact on the environment. The resources, especially non-renewable, need to be utilized wisely, to ensure that those are not absolutely exhausted in the present and are also available for the future.

The manufacturing processes and even the products produced have, in the last few decades, led to various environmental issues like Global Warming, Ozone Depletion, Natural resource depletion and other negative effects on our planet's flora and fauna. The need of the hour is to conduct the business activities in such a way as to minimize its negative effects on the environment. There is a need to produce green products, through green processes, using green, (i.e.), environment friendly materials. Indiscriminate exploitation of natural resources, improper discarding of industrial waste and gaseous and other harmful substances have negatively impacted our environment.

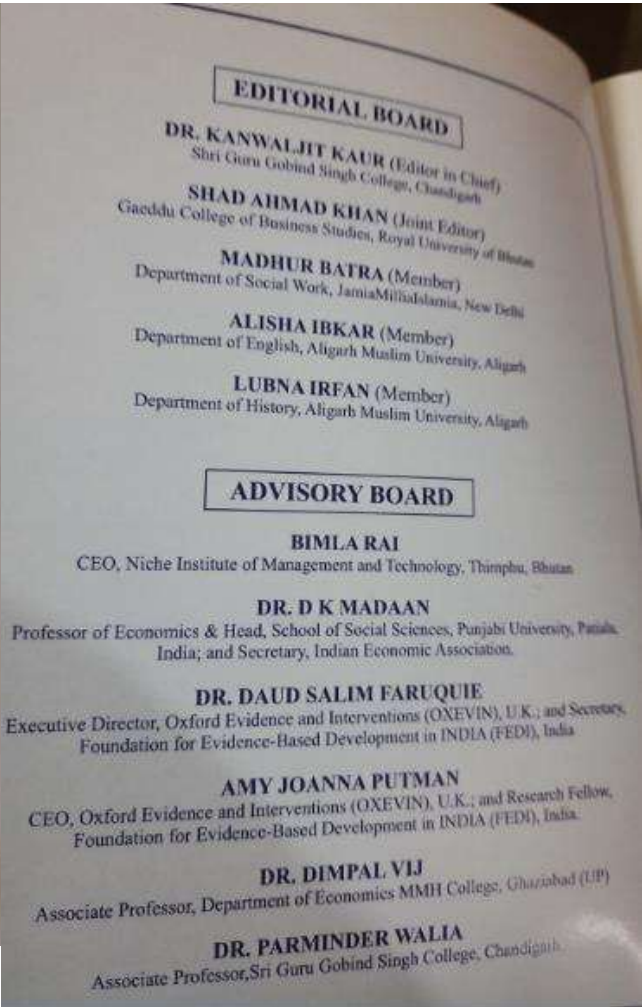
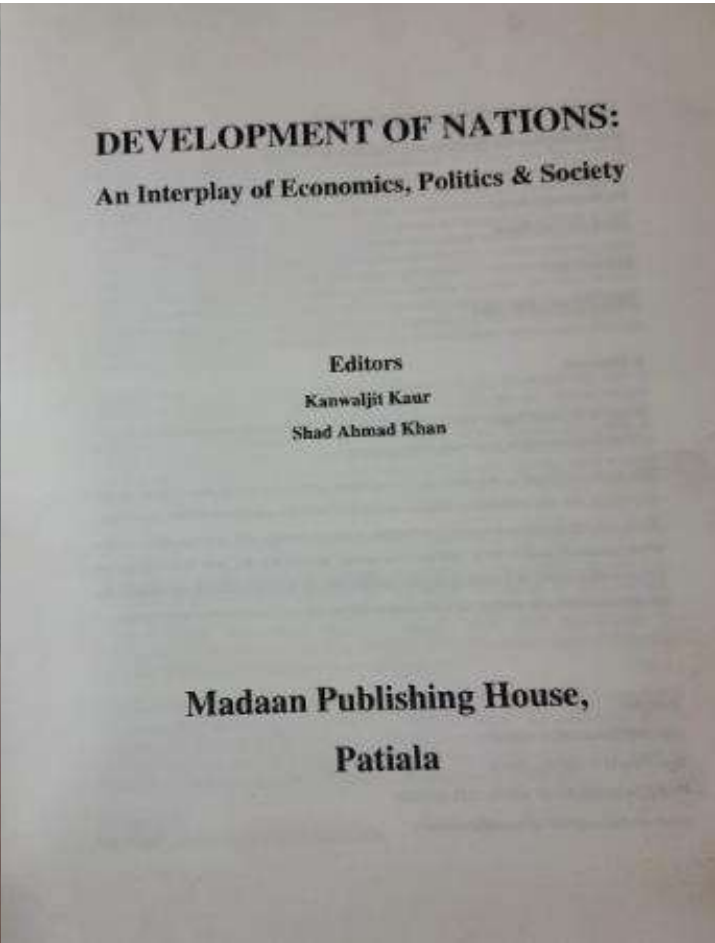
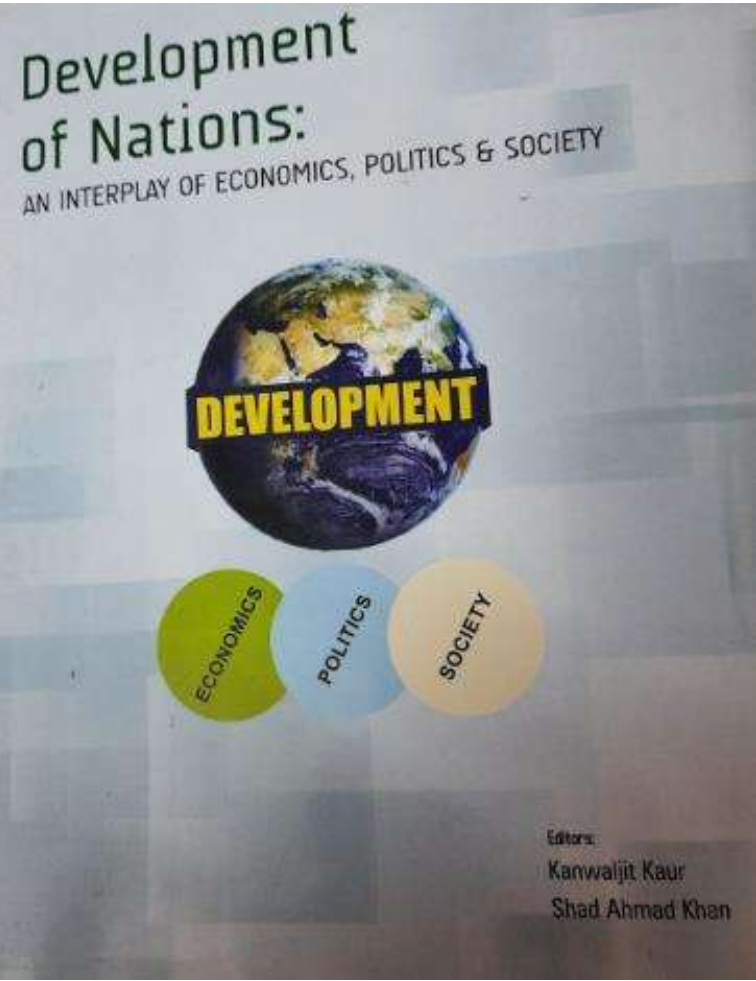
OBJECTIVES OF THE STUDY

- To understand the need for green business strategies for sustainable development
- To study the factors due to which business organisations go green
- To study various green business strategies

Dr Kanwaljit Kaur
2018

Book Chapter: Indo-Bhutan relations: Challenges and benefits;
In the book: Development of Nations: An interplay of
economics, politics and society

978-93-84661-49-6

Dr Kanwaljit Kaur
2018

Book Chapter: Indo-Bhutan relations: Challenges and benefits;
In the book: Development of Nations: An interplay of
economics, politics and society

978-93-84661-49-6

TABLE OF CONTENTS		Page No.
INTERNATIONAL RELATIONS		
POST-SAFTA TRADE COMPLEMENTARITY BETWEEN INDIA AND BHUTAN	DAVINDER KUMAR MADAAN	3
ECOPRENERUSHIP IN BHUTAN AND SIKKIM: BENINGN BLEND OF CULTURAL VALUES, DEVELOPMENT AND ENVIRONMENTAL CONCIUSNESS	CHUNKU BHUTIA	11
AN ANALYSIS OF INDIA'S GROWING TRADE RELATIONS WITH UAE	SAJMA FARHAT	23
INDO-BHUTAN RELATIONS: CHALLENGES AND BENEFITS	KANWALJIT KAUR	29
GOVERNANCE, PUBLIC POLICY AND TECHNOLOGY		
LEGAL ISSUES ON CYBERCRIMES AND REGULATION: A STUDY IN India	K. JOSEPH BALA PRATHAP	37
NAAMGHAR: A CENTRE FOR POLITICAL, SOCIAL AND ECONOMIC UNDERSTANDING OF ASSAM	GUTIMALI GOSWAMI	42
INFORMATION TECHNOLOGY: A BOON FOR POLICY MAKERS IN INDIAN HIGHER EDUCATION	D. S. AMOJI B. R. RADHAKRISHNA B. SUBRAMANIAN	46
CASTE AS THE CORE TERRAIN OF INDIAN POLITICO-ECONOMIC INTERPLAY: PROBING INTO CONTEMPORARY INCIDENCES OF VIOLENCE	KISHOR GAIKWAD	55
MODERN SUPPORT FOR POLITICAL GOVERNANCE FOR THE DEVELOPMENT OF A NATION	MANOJ KUMAR SINGH	59
GROSS NATIONAL HAPPINESS AS PUBLIC POLICY FOR SUSTAINABLE SOCIETIES: A COMPARISON OF BHUTAN AND SWEDEN	FAISAL HASSAN M. ILYAS KHAN ANNA ROSENGREN M. OWAIS KHAN M. ARAFAT H. RIZVI	63
GREEN PUBLIC PROCUREMENT: RELEVANCE FOR GROWING ECONOMY LIKE India	SHAD AHMAD KHAN ASIF ALI SYED	68

DEVELOPMENT OF NATIONS:
An Interplay Of Economics, Politics & Society

By
Dr Kanwaljit Kaur
Shad Ahmad Khan

Edition : 2017
ISBN: 978-93-84661-49-6

© Reserved

No part of this book shall be reproduced, reprinted or translated for any purpose whatsoever without the prior written permission of the publisher.

The views expressed in the book are of individual authors for which they themselves are responsible. For any information, data and views, the publishers and editors are not responsible. We do not warrant the accuracy or completeness of the information, text, graphics, links or other items contained within these articles. We accept no liability for any loss, damage or inconvenience caused as a result of reliance on such content. Only the author is the authority for the subject content. An attempt has been made to edit the papers for qualitative improvement.

Publisher:
MADAAN PUBLISHING HOUSE
Opp. Punjabi University, Patiala
Ph. 90414-66996, 98767-66663, 0175-2283292
Email: madaanpublishinghouse@gmail.com

INDO-BHUTAN RELATIONS: CHALLENGES AND BENEFITS

Dr. Kanwaljit Kaur
Associate Prof. in International
Studies College, Chandigarh, India

ABSTRACT

Indian Government recognized Bhutan as an independent country in 1947. Bhutan is one of the few landlocked countries which are independent, never conquered, occupied, or governed by any outside power. Bhutan is a landlocked country with limited economic scope and military might. It has earned the mark of a peaceful country as compared to its neighbors in the South Asian region. In the early half of the 20th century, Bhutan began to develop political relations towards its southern neighbors - starting a close relationship with India for enhancing its own territorial security and prospects for socio-economic development. The initiation of Indo-Bhutan friendship is due to the efforts of Indian Prime Minister Pandit Jawaharlal Nehru and His Majesty Jigme Dorji Wangchuck, the third King of Bhutan. Indian assistance has greatly expanded in every field of Bhutan's development. India continues to provide the largest and most diverse assistance to Bhutan among all other related relations between India and Bhutan in form of cooperation between a large country and a small neighbor. The basis for relations between India and Bhutan is formed by the Indo-Bhutan Treaty of 1949, which provides for, "perpetual peace and friendship, free trade and commerce and equal justice to each other's citizens." India's major concern with Bhutan are the strategic situation in the north-east. Invasions have established a serious concern. Bhutan itself follows a restrictive policy as regards its relations with China. Bhutan has acknowledged the benefits from India. There is hope that the present cordial relations will continue and will benefit both the countries.

Key words: Landlocked country, Treaty of 1949, Development, Security concern, Cooperation and friendship.

INTRODUCTION

"The Indo-Bhutan ties are a model in international relations today. India is a big power and Bhutan is a small landlocked kingdom. Still, we get along very well. What can be more satisfying than this model relationship?" Deva Varma of Bhutan (1996)

India-Bhutan relations have sustained their friendship amidst vicissitudes and changes. The treaty of 1949 between India and Bhutan is very important to both countries' relations. The relationship has been one of dynamism and change. On February 8, 2007, a new treaty was signed between Prime Minister Manmohan Singh, the then India's Minister of External Affairs, and Jigme Khesar Namgyal Wangchuck, the then Crown Prince and now King of Bhutan. It further reaffirms the mutual trust. The treaty recognizes Bhutan's "sovereignty and Territorial Integrity Elements" and is a framework for future interactions. Bhutan appreciated India for its assistance and cooperation as the security threat. India is also sensitive to Bhutan's development needs. The relationship has helped Bhutan to have a unique development path based on Gross National Happiness.

OBJECTIVES

- To study the factors which link the two countries for a unique relationship
- To study the historical background and actual working of Treaty of 1949.
- To study the benefits of relationship between the two countries and the challenges in the relationship in future.

METHODOLOGY

Secondary sources like Books and Newspaper reports are used in the study.

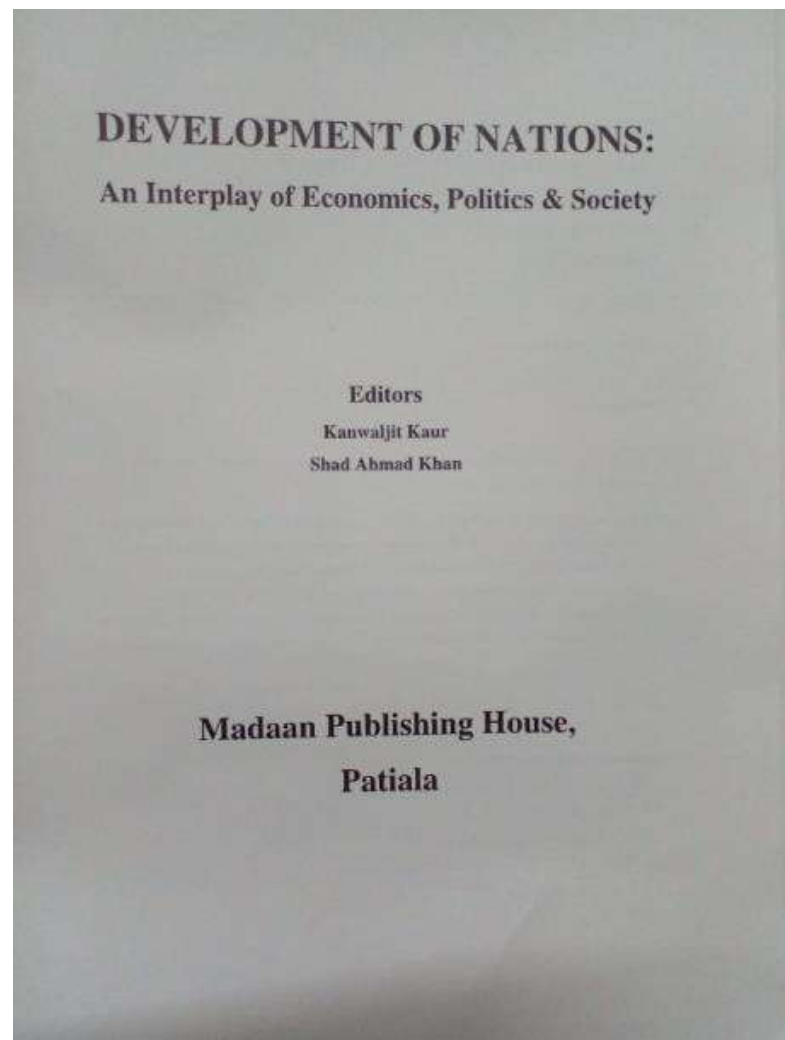
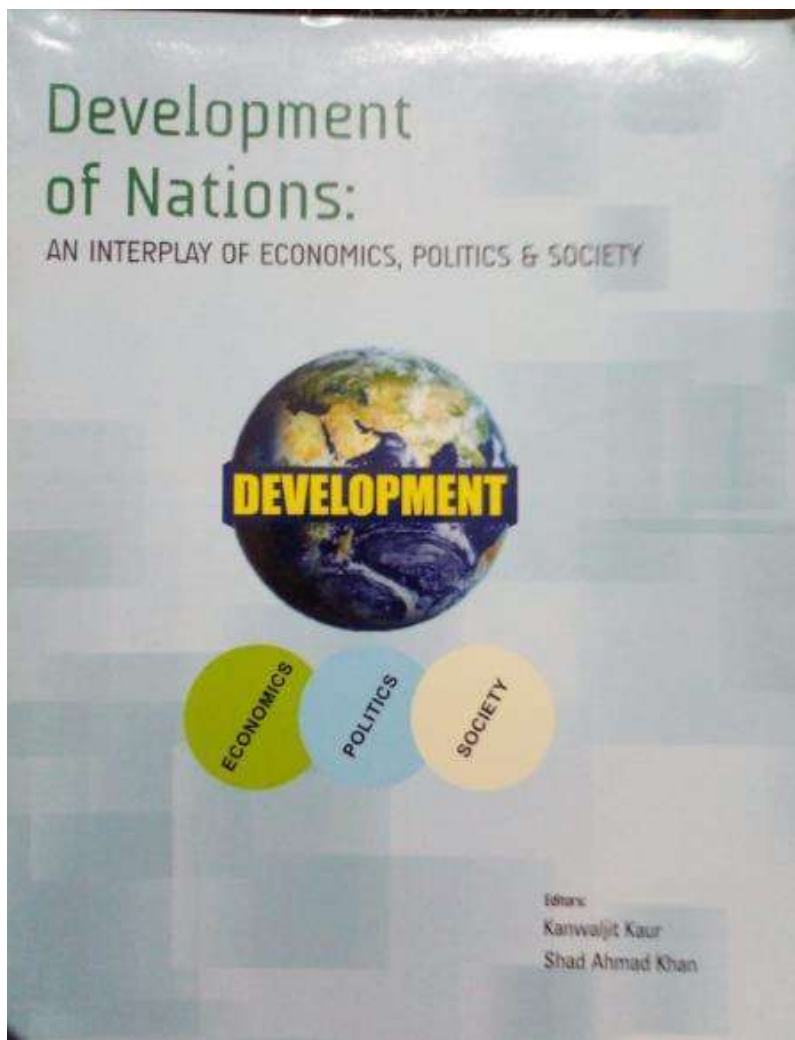
The Treaty of 1949: The Treaty of 1949 (see Article) provides the basic framework for conducting relations between the two countries. The first Article states, "There shall be perpetual peace and friendship between the Government of India and the Government of Bhutan." The Article 2 states, "The Government of India undertakes to exercise no interference in the internal administration of Bhutan. The Government of Bhutan agrees to be guided by the advice of the Government of India in regard to its external relations." Article 3 of the treaty defines framework for the relationship and also stipulates values of trust and equality. Various

28

Dr Kanwaljit Kaur
Dr Parminder Walia
2018

Book Chapter: Financial inclusion and MSME; In the book: in
the book Development of Nations: An interplay of economics,
politics and society

978-93-84661-49-6

Dr Kanwaljit Kaur
2018

Book Chapter: Financial inclusion and MSME; In the book: in the book Development of Nations: An interplay of economics, politics and society

978-93-84661-49-6

**MEASURE, MANAGE & FACILITATE
CHANGE TO HARNESS ORGANIZATIONAL
POTENTIAL**

Chief Editor
Dr. S.S. Bhakar
Director
Prestige Institute of Management
Gwalior, M.P.

Editors
Chanda Gulati
Dr. Rahul Pratap Singh Kaurav
Himani Saxena

Department of Management, Prestige Institute of Management
Gwalior, M.P.

Bharti Publications
New Delhi • Mumbai (India)

(xii)

87. Implementation of TQM in Production of Biodiesel from Waste Cooking Oil <i>S. K. Sharma, Dr. D.D. Shukla, Dr. Kamal Kishor Khatri, Nitesh Singh Rajput & Sudhanshu Sharma</i>	540-545
88. Growth and Performance of MSME Sector in India: Some Problems and Perspectives <i>Sahani Ahmad Bhat & Surendra Meher</i>	546-554
89. B-School Students' Intentions to Pursue Entrepreneurship <i>Dr. Saleh Raghavendra & Dr. Kalau Chenni</i>	555-558
90. Ethics in Business Leads to Better Corporate Social Responsibility (A Study on Aurangabad Industries) <i>Saregini R. Pandit</i>	559-565
91. Challenges and Prospects of Widow Women Entrepreneur in Madhya Pradesh: A Critical Review of Studies <i>Diveya Pathak, Dr. Jai Prakash Sharma & Dr. Manoj Kumar Dash</i>	566-578
92. Growth of Entrepreneurship in India: Pre and Post Independence <i>Dr. Vandana Jain & Dr. Amrita Sahu</i>	579-583
93. Potential for the Development of Heritage Tourism in South Kashmir of Jammu and Kashmir: A Dilapidated Look <i>Jahangir Ahmad Malik & Dr. R. A. Sharma</i>	584-591
94. Analysis and Design of Efficient Collaborative Filtering Based Optimization Approach <i>Krishan Kant Yadav, Dr. Manisha Singh & Dr. Sanjiv Sharma</i>	592-598
95. Perception of Youth towards Green Business <i>Dr. Kanwaljit Kaur & Kamal Preet Kaur</i>	599-610
96. E-Commerce: It's Challenges & Future in Global Market <i>Dr. Vikram Singh</i>	611-618
97. q-Laplace Transform of the Basic Analogue of Wright-type Hypergeometric Function <i>Altaf Ahmad & Reeta Chauhan</i>	619-625
98. Agriculture Tourism - The Emerging Concept of Sustainable Economic Development <i>Dr. G.M. Dubey & Poonam Mishra</i>	629-638
99. "Emporiatics" Key for Healthy Traveling <i>Dr. Madhvi Singh, Dr. Rashika Agarwal, Dr. Adityan & Vandana Shukla</i>	639-645

65

Perception of Youth Towards Green Business
Dr. Kanwaljit Kaur & Kamal Preet Kaur

ABSTRACT

The concept of green business is originated due to the use of chemical products by consumers. Green business helps ensure sustainable consumption of resources at a society level. Today India has one of the youngest populations (34.8%) in the world which will result in reaping demographic dividend. As a result, there are great opportunities towards green business in India. Green business adopts principles, policies and practices that improve the quality of life for consumers, their employees, communities in which they operate and environment. The main objective is to analyze the opinion of youth for green business. The paper is based on primary data with a sample of 105 young respondents. Factorial-variant study. Likert scale (Strongly Agree, Agree, Neutral, Disagree, Strongly Disagree) used to get the questionnaires filled. For data analysis, Reliability, Normality, T-test and Anova applied to measure the impact of more than two variables of the demographics.

Keywords: Green Business, Young Population, Environment, Quality.

INTRODUCTION

Consumer's concern for environmental has become one of the most important issues in every part of people's lifestyles. People around the world are becoming more aware of the environmental stresses. Human beings are responsible for the deterioration of the Earth. This is a major impetus for green products which has resulted in the growth of green business. The concept of green business is originated due to the use of chemical products by consumers. Every consumer is concerned about the quality of environment which is posing threat to the very existence of mankind. Market for environmentally-friendly goods and services are increasing with every passing day. Green lifestyles or green behaviours are specific lifestyle choices. It helps ensure sustainable consumption of resources at a society level. A daily way of life involves principled choices over a broad range of behaviours. Indian literature shows that a wise consumer is waking up to the merits of Green products. But it is still a new

Associate Professor, Economics, SGGGS College, Chandigarh
Email: kanwaljit@yahoo.co.in
Asst. Prof. Department of Commerce, Punjabi University, Patiala, Punjab
Email: apsharma333@gmail.com

First Published, 2018

ISBN : 978-93-84661-49-6

Printed in India:

BHARTI PUBLICATIONS
4819/24, 3rd Floor, Ansari Road, Darya Ganj
New Delhi-110002
Mobile : +91-9899897381
E-mail : bhartipublications@gmail.com
info@bhartipublications.com
Website : www.bhartipublications.com

Associate Office:
Mumbai : 61/478, Motilal Nagar, No. 3, M G Road Goregaon,
West Mumbai-400900

Dr Kanwaljit Kaur
Dr Parminder Walia
2018

Book Chapter: Role of business in sustainable development through environment protection; In the book: Development of Nations: An interplay of economics, politics and society

978-93-84661-49-6

BIOREMEDIATION OF CONTAMINATED SOIL FOR ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY	AYSHA BANWARI LAL NAMUL HAQ	210
ROLE OF BUSINESS IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH ENVIRONMENT PROTECTION	PARMINDER WALIA	216
HUMAN RIGHTS		
VIOLATION OF WOMEN HUMAN RIGHTS IN India	GITA G. PANDYA	225
EDUCATION, EMPLOYMENT AND LIVING STATUS OF THE MUGA-SILK WEAVERS OF SUALKUCHI AREA IN ASSAM, India	MALLIKA KALITA UTPAL KALITA	229
HUNGER, FOOD SECURITY AND ECONOMIC DEVELOPMENT	HARINDER KAUR	234
VIOLATION OF HUMAN RIGHTS IN RURAL AREA OF INDIA	T.V.MUNDE ANJALI B.BONDAR	239
UNAUTHORIZED ACCESS - VIOLATION OF COPYRIGHT, NOT JUST A CYBERCRIME	G. PREETHAM SAMEER	242
THE STUDY OF YOUTH'S LIFE SATISFACTION IN BHUTAN	MADHUR BATRA VANINARULA	246
MICRO FINANCE AND FINANCIAL INCLUSION		
MICROFINANCE AND ITS IMPACT ON NUTRITION INTAKE OF WOMEN IN INDIAN STATE OF PUNJAB	SHABANA GANDHI	255
PERFORMANCE OF MICRO FINANCE SECTOR IN INDIA: STRATEGIC SHIFTS	DIMPAL VIJ MUKESH JAIN	263
FINANCIAL LITERACY AMONG MUSLIMS ENGAGED IN PETTY BUSINESS IN MUMBAI	SURENDRA JADHAV	272
A STUDY ON SELF - HELP GROUPS BANK LINKAGE PROGRAMME FOR UPLIFTMENT OF THE POOR	PRAVEEN SHARMA	278
FINANCIAL INCLUSION AND MSME	KANWALJIT KAUR	283

ROLE OF BUSINESS IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH ENVIRONMENT PROTECTION

Dr. Parminder Walia
Dr. Gauri Guland Singh Colah
(Lead Eds., 2018)

ABSTRACT

The principle of sustainable development aims at achieving a balance between development and the protection of environment. The objective is to bring about development but at the same time, protect the environment so as to ensure that not only the needs of the present generation are met, rather the resources are available even to the future generations for meeting their needs and that there is an equity. In this perspective, the role of business cannot be undermined as the key issues related to sustainable development are interlinked with business activities. The business uses the natural resources for manufacturing various products to satisfy human needs. In the process, lots of industrial waste is discarded along with gaseous emissions, leading to pollution and other negative impacts on the environment. The need of the hour is to conduct the business in such a way as to minimize their negative effect on the environment. So, the corporate around the world are trying to incorporate various "green business practices" which are environmentally sound and reduce the negative impact of business activities on the environment and alongside increase the business efficiency and goodwill. In this light, the present paper makes an effort to study the role of business in sustainable development.

Key Words: Sustainable Development, Environment Protection, Green Business Practices

INTRODUCTION

India, the second most populous country of the world, at present is far behind the other countries as far as the protection of environment and ecology is concerned. As per Environment Performance Index (2016), India is ranked at 141st position out of total 180 countries. There are number of environmental concerns like, global warming, air pollution, depletion of ground water, alarming use of plastics, climate change, waste disposal, which need immediate attention for long term sustainability.

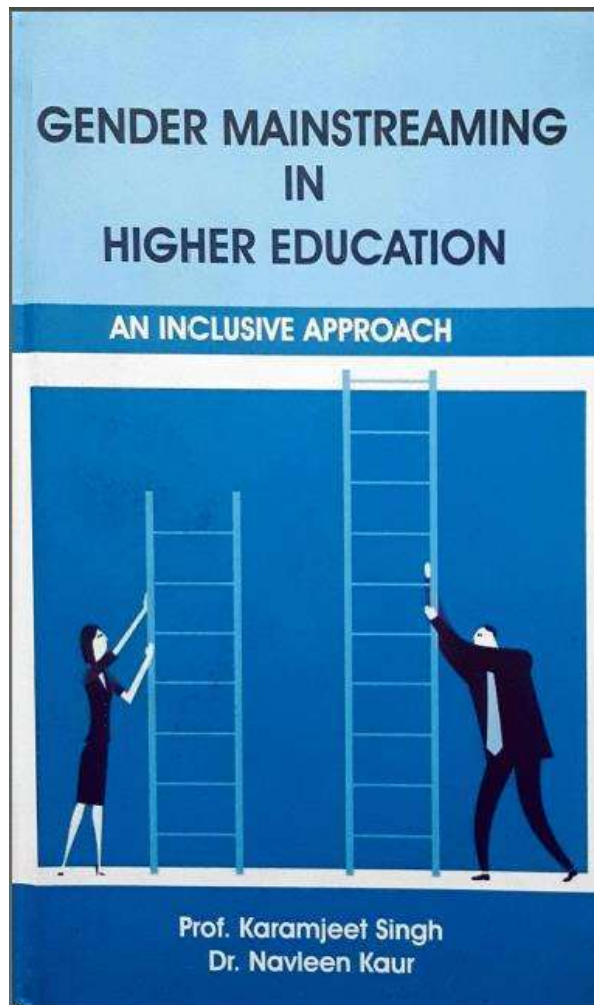
The principle of Sustainable Development aims at achieving a balance between development and environment. The objective is to bring about development and alongside to protect the environment, so as to ensure that not only the needs of present generation are met, rather the resources are available even to the future generations for their needs, and that there is equity. The key issues related to Sustainable Development are intertwined with business activities. The business uses the natural resources to produce goods and services for satisfying the human wants. Each stage of this production and ultimate consumption process has some impact on the environment. The resources, especially non-renewable, need to be utilized wisely, to ensure that these are not absolutely exhausted in the present and are also available for the future.

The manufacturing processes and even the products produced have, in the last few decades, led to various environmental issues like Global Warming, Ozone Depletion, Natural resource depletion and other negative effects on our planet's flora and fauna. Hence, the need of the hour is to conduct the business activities in such a way as to minimize its negative effects on the environment. The need there is a need to produce green products, through green processes, using green, (i.e.), environment friendly practices. The indiscriminate exploitation of natural resources, improper discarding of industrial waste and gaseous and other harmful emissions have negatively impacted our environment.

OBJECTIVES OF THE STUDY

- To understand the need for green business strategies for sustainable development
- To study the factors due to which business organisations go green
- To study various green business strategies

216

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted, in any form or by any means, without permission. Any person who does any unauthorised act in relation to this publication may be liable to criminal prosecution and civil claims for damages.

Disclaimer: The views expressed in the articles are those of the Authors/Contributors and not necessarily of the editors and publisher. Authors/Contributors are themselves responsible for any kind of Plagiarism found in their articles and any related issues.

First Published, 2018

ISBN : 978-93-86608-30-7

Printed in India:

BHARTI PUBLICATIONS
4819/24, 3rd Floor, Ansari Road, Darya Ganj
New Delhi-110002
Mobile : +91-9899897381
E-mail : bhartipublications@gmail.com
info@bharatipublications.com
Website : www.bhartipublications.com

Associate Office:

Mumbai : 61/478, Motilal Nagar, No. 3, M G Road, Goregaon,
West Mumbai-400900

Published by Onkar Bharti for Bharti Publications.

Typeset by Gaurav Graphics, Printed at Milan Enterprises, Delhi.

(xi)

22. **Bridging Gender Gap in Entrepreneurship** 246-258
Pooja Chandok
23. **Promoting Gender Equality in Corporate Sector** 259-266
Pooja Mittal
24. **Women Representation in Top Management and their Impact on Performance** 267-277
Ramandeep Mann
25. **Gender Responsive Culture in Classrooms** 278-284
Rekha
26. **Gender Diversity in Indian Financial Sector** 285-295
Rimpi Kaur
27. **Cyber Stalking: Online Harassment of Women** 296-303
Rohan Kaushal
28. **Gender Bias in Cultural Context** 304-313
Shaminder Singh Sandhu
29. **Gender Differences in Fashion Consumption** 314-318
Sonia
30. **Socio-Economic Parameters: Barriers in Women's Health** 319-328
Sonu Bhambri

Book Chapter: Gender diversity in Indian financial sector; In
the Book: Gender mainstreaming in higher education : An
Inclusive Approach

CHAPTER
26
Gender Diversity in Indian Financial Sector

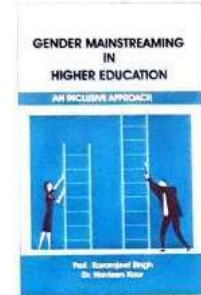
*Dr. Rimpi Kaur**

Abstract

After globalization, world has realized that under-utilization of women exacerbates economic growth. Gender diversity contributes in better organizational and financial performance. A study conducted by Catalyst found that for the period 1996-2000, the companies (Fortune 500) with the highest women representation substantially better than the companies with the lowest women representation. Even among companies listed on BSE-100, nine banks out of eleven have women representation at the top management level and grew at noticeable rate. Financial sector is the most accessible sector that provides ample opportunities for women to success. As Chanda Kochhar, Shikha Sharma, Chitra Ramakrishna, Natna Lal Kidwai and many more efficient women executives of financial services sector proved that women can outshine in every sector even after facing many challenges. The paper studies the status of gender diversity in Indian financial sector and also poses the challenges faced by them and measures to improve their presence in the corporate sector.

Keywords: Global Perspective, Women in Indian Financial Sector, Challenges and Measures to Improve their Representation.

* Assistant Professor, Sri Guru Gobind Singh College, Chandigarh, Punjab

At the global level, the concept of gender mainstreaming was first proposed at the 1985 Third World Conference on Women in Nairobi, Kenya. The idea has been pushed in the United Nations Development Community at different forums and was formally featured in 1995 at the Fourth World Conference on Women in Beijing, China, and the concept was cited in the document that resulted from the conference, the Beijing Platform for Action. In fact, Gender Mainstreaming is a globally accepted strategy for promoting gender equality. It is a process rather than a goal of creating knowledge and awareness of and responsibility for gender equality among all educational professionals engaged in tertiary education. It is not an end in itself but a strategy, an approach, a means to achieve the goal of gender equality in higher education institutions through sensitization, and educating the key stakeholders that the costs of women's marginalization and gender inequalities are borne by all in the education sector as a whole (from pre-primary to tertiary and life-long education). Mainstreaming involves ensuring that gender perspectives and giving attention to the goal of gender equality, are central to all activities – education, policy, curriculum, research, advocacy, resource allocation, facilities, planning, implementation and monitoring of tertiary education programmes.

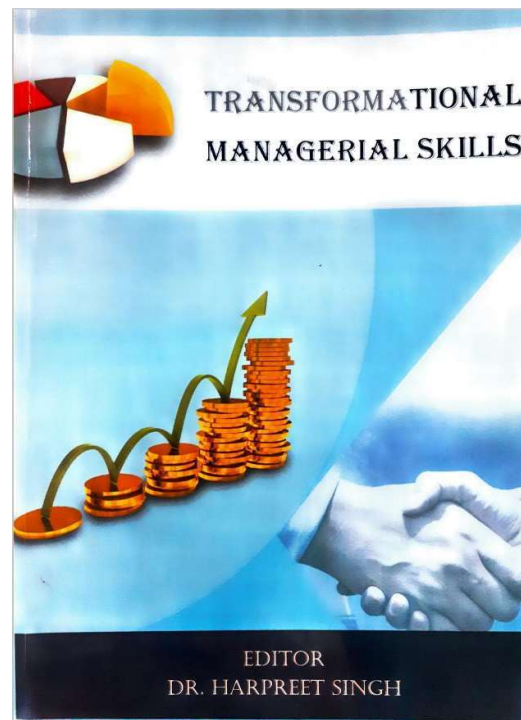
Name : Dr. Meenu Soni

Book Chapter : Black Money in India: Status, Causes and Consequences

In the book : Transformational Managerial Skills

ISBN No. : 978-93-85835-60-5

Year : 2018

TRANSFORMATIONAL MANAGERIAL SKILLS
Amrit Kaur, Rupali Jain

EDITORS
Dr. Harpreet Singh
Principal, GGN Institute of Management & Technology, Civil Lines, Ludhiana (P.B.)

© 2018, Gujranwala Guru Nanak Institute of Management & Technology, Civil Lines, Ludhiana (PB)
All rights reserved 2018. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by means of electronic or mechanical including photocopy, recording or any information stored in a retrieval system, without the prior written permission of the publisher.
ISBN No: 978-93-85835-60-5
Price: Rs 800/-
The Responsibility for the facts or opinions expressed in the papers are entirely of the Authors. Neither College nor the Publisher is responsible for the same.

Printed in India By
NATIONAL PRESS ASSOCIATES
Admin Office: C-24, Ground Floor, Panchsheel Vihar, Malviya Nagar, New Delhi-110017, India
Regional Office: #79, Guru Angad Dev Nagar, Flower Enclave, Ludhiana (PB), India.
Branch Office: C-104, Anuroop Society, Vartak Nagar, Thane (West) - 400606, Maharashtra, India
Email: info@npjournals.org | www.npjournals.com

CROWDFUNDING: AN INNOVATIVE WAY TO FINANCE SOCIAL ENTREPRENEURS
Amrit Kaur, Rupali Jain

ENTREPRENEURSHIP: EMPLOYABILITY (ROLE OF ENTREPRENEURSHIP EDUCATION ON EMPLOYABILITY)
Anjana Khurana

FACTORS AFFECTING PURCHASE INTENTION OF GENERAL INSURANCE CUSTOMERS: A CONCEPTUAL ANALYSIS
Ashok Kumar

USER'S SATISFACTION ON SOCIAL MEDIA NETWORK
B. Indraprakashini

ARTICLE ON FUTURISTIC APPROACH TOWARDS EMPLOYABILITY AND ENTREPRENEURSHIP THROUGH E-COMMERCE
Baljeet Kaur

PRESENT STATUS OF COMMERCE AS A VOCATIONAL STREAM
Bhavna Gera, Dr. Rachika Jain

BLACK MONEY IN INDIA: STATUS, CAUSES AND CONSEQUENCES
Dr. Meenu Soni

INTER-CASTE DISPARITY IN MSME DEVELOPMENT: A STUDY OF INDIAN SOCIETY
Dr. R.C. Tyagi, Dr. Tarannum Siddiqui

FUTURE RENEWABLE ENERGY: ALTERNATIVES FOR AUTOMOBILES OPERATED BY NON-RENEWABLE ENERGY SOURCES
Hardeep Kaur, Dr. B.S. Handal

WORK LIFE BALANCE AMONG UNIVERSITY AND COLLEGE TEACHERS OF AMRITSAR CITY (PUNJAB)
Hardeep Singh, Dr. Rohan Sharma

CORPORATE SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: A MODEL DEVELOPMENT FOR THE UNDISCOVERED JOURNEY OF THE NEW AGE ENTREPRENEURSHIP
Dr. Medak Gupta, Harinder Kaur Doo

ROLE OF DEPARTMENT OF SCIENCE AND TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP WITH SPECIAL REFERENCE TO STEP- GNDEC, LUDHIANA
Harshdeep Kaur, Dr. Pooja Chahal

GREEN MARKETING: A NEW MILESTONE BY ENTREPRENEURS
Malika Rani

GAP BETWEEN SKILLING AND EMPLOYABILITY OF WOMEN IN INDIA: A STUDY
Naina

BRAND PERSONALITY - AN IMPORTANT WEAPON FOR TOURISM DESTINATION (JAMMU)
Rajesh Singh Chib, Rajinder Singh

SPIRITUALITY AND MANAGEMENT- INEVITABLE FOR FUTURE ENTREPRENEURS
Rajni Dhingra

SPORTS TOURISM'S ENVIRONMENT- A NEED OR AN EXPLOIT
Ravi Kumar

FUTURE EMPLOYMENT & OPPORTUNITIES AFTER CHARTERED ACCOUNTANCY COURSE IN INDIA
Sukhmani Kaur

TREND ANALYSIS OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT
Vanika Chawla

TRANSFORMATIONAL MANAGERIAL SKILLS
Dr. Meenu Soni
Sri Guru Gobind Singh College, Sector 26, Chandigarh, India

BLACK MONEY IN INDIA: STATUS, CAUSES AND CONSEQUENCES
Dr. Meenu Soni

INTRODUCTION
Black money is both an economic and a social problem. In the latter context, it is perceived as a problem with adverse socio-economic effects on society, like social inequalities, social deprivations, etc., in the former context, it is perceived as a parallel economy, underground or an unofficial economy that is the consequence of the economic policies of the government and its damaging effects on country's economy and nation's planning development. While a problem like poverty affects those who are unemployed, unemployment affects those who are unemployed, alcoholism and drug affect those who consume them, black money is a problem which does not affect those who have black money but it affects the common man in society.

In India, Black money refers to funds earned on the black market, on which income and other taxes have not been paid. As we know that in the present times, black money is used in our country up to a large extent so it is not possible in a very short time. Different people defines it in a different way with different terms such as unaccounted income, black income, black wealth, underground wealth, or at economy level it is known as black economy, parallel economy, shadow economy and unofficial economy. Therefore, all in all these terms usually refers to an income on which the taxes are imposed by the government but have not been paid.

According to National Institute of Public Finance and Policy defines- "Black Money is the aggregate of incomes which are taxable but not reported to authorities."

Need and Significance of the study:
As we know that in Ancient times our country, INDIA, was popularly known as "Golden Bird" because people of our country were more civilized in terms of coordination and co-operation, worked in a very enthusiastic & honest manner so as to provide fruits of their work to everyone without any selfishness and/or jealousy i.e. they were not concerned about their earnings as compared to others. They focused on the welfare of the nation as a whole. So it could be predicted at that time that our country will become one of the greatest economies in the world and be at the top as regards developed country very soon, but sadly it did not happen. There are many reasons behind it but the basic reason is the "Use of BLACK MONEY" to a large extent in our country. So if we want to achieve the goal which we have perceived in the past then we have to discuss this issue to create awareness among the common man and at the same time Government need to adopt policies and measures to tackle this problem in an appropriate manner.

Review of Literature:
Rajni Arora (2012) in her paper "Black Money in India: Present status and future challenges" has given the view that in the present era, issue of BLACK MONEY has come into forefront of the society with active participation of our youth and parliament. She highlighted the present status of black money in India and its future challenges. Author explained that in the context of present status it includes sources from where black money is generated and its uses in the country at different levels. This paper requests Government in this context.

Manpreet Kaur (2015) in her paper "Black Money in India: Current status and impact on economy" has expressed her views that in the present era, issue of BLACK MONEY has come into forefront of the society with active participation of our youth and parliament. The paper represents the framework, policy options and strategies that Indian Government should adopt to address the issue. Author has suggested that to control the generation of black money there should be a strong and appropriate legislative framework.

Prof.H.L. Verma in his paper "Demonetization - Is It The Right Key To Unlock Black Money?" discussed the recent move by the Government to demonetize Rs.500 and Rs.1000 notes by replacing them with new currency has taken the entire nation by surprise. Money is so huge that it has almost nullified all efforts of development made in past. It seems to be such a devil which disrupts the overall efforts made by India so far. In this light, this research paper intends to bring attention to the concept, current status and reasons behind generation of black money along with a discussion about demonetization in India, pros and cons of this strategy and its expected results.

Objectives of the paper:

1. To know the present status of black money in INDIA.
2. To study the main reason behind the generation of black money.
3. To study the Impacts of Black Money on Indian Economy
4. To discuss the various measures to tackle the problem of black money in India.

Name : Ms. Amandeep Kaur

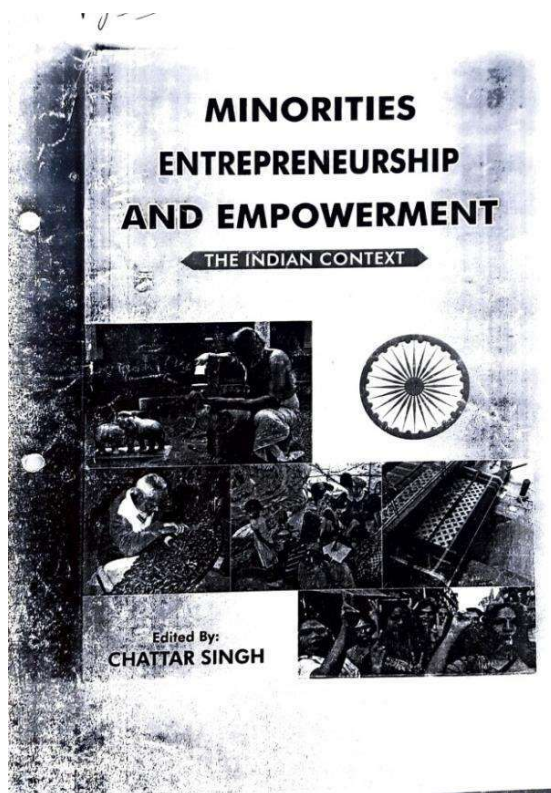
Book Chapter: Entrepreneurial Skills under the Mughal Patronage

(A Study of Royal Karkhanas During 17th Century);

In the book: Minorities Entrepreneurship and Empowerment: The Indian Context

ISBN No. : 978-93-86558-55-8

Year : 2018

© Author
Edition 2018
ISBN : 978-93-86558-55-8

Published by
Mohindra Publishing House
SCO 289, 1st Floor, Opposite Nirman Theatre
Sector-32D, Chandigarh - 160 031
Ph. 0172 - 5088686, 9872889970
email: info@orderyourbooks.com
www.orderyourbooks.com
Printed and Bound at Amit Arts, Chandigarh

All Rights Reserved.
No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission in writing of the Author. Information contained in this book has been obtained from sources believed to be reliable. However, neither Publisher nor its Author guarantees the accuracy or completeness of any information published herein. Although every effort has been made to ensure that the book is free from errors or omissions, neither the Publisher nor its Author shall be responsible for any errors, omissions or damages arising out of use of this information.

Contents

Foreword	vii
<i>Lt. Gen. (Rtd.) Dr. D.D.S. Sandhu</i>	
Preface	ix
<i>Prof. Chattar Singh</i>	
1. Minorities Entrepreneurship and Empowerment	1
<i>James Massey</i>	
2. Minorities in Indian Political Context	16
<i>Prof. Ranbir Singh</i>	
3. A Review of Minorities Entrepreneurship and Empowerment	25
<i>Prof. Chattar Singh</i>	
4. A Kachchhi Entrepreneur in East Africa	31
(Tarya Topan c.1870-c.1935)	
<i>Prof. Adhya Bharti Saxena</i>	
5. Empowering Female Domestic Workers	55
(An appraisal of Chandigarh Workers)	
<i>Dr. Seepana Prakasham</i>	
6. Entrepreneurial Skills under the Mughal Patronage	71
(A Study of Royal Karkhanas During 17 th Century)	
<i>Dr. Amandeep Kaur</i>	
7. Siddis and the Janjira State: Glimpse of Courage, Entrepreneurship and Identity	78
<i>N.Keshorjit Singh</i>	
8. Empowering Women through Literacy in the Punjab	92
<i>Seema Rani</i>	

6.

Entrepreneurial Skills under the Mughal Patronage

(A Study of Royal Karkhanas During 17th Century)

-Dr. Amandeep Kaur*

Mughal period is marked by many administrative as well as economic changes and developments. Mughal emperors took special interests in the commercial activities. Of all these activities especially important were the state workshops known as karkhanas.¹ In the contemporary sources royal workshops are mentioned as karkhana where raw materials was used and worked upon to produce finished commodities by employed artisans either on daily wages or on monthly salary.²

These Imperial karkhanas were mainly concerned with meeting the demands of the royal household. The emperor used to issue the farmans and instructions to the governors, officials and jagirdars in the provinces to induce the best master artisans and workers in various arts and crafts from all over India to join the karkhanas.³ The Mughal karkhanas covered a wide range of crafts like textile (manufacturing of all kinds of fabrics, cotton, silk, woolen, shawls, tents, carpets, drapers, etc.), jewellery (in gold, silver, pearls, all varieties of precious stones), perfumery, arms manufacturing (with separate workshops for firearms), bookbinding, saddle and harness making, all kinds of metal work, shoemaking, wood- and ivory cutting, oil making, lamp-making, palanquin-making as well as miniature painting and many more. Mughal Princes, high nobles and local potentates imitated the royal splendor and maintained their own karkhanas.⁴ The growing commercial mindness of the Mughal nobility was also responsible for the growth of urbanization.⁵

*Assistant Professor, Department of History, SGGGS College, Sec 26, Chandigarh

Dr Mandeep Kaur Dhama
Dr Inderpal Pasricha

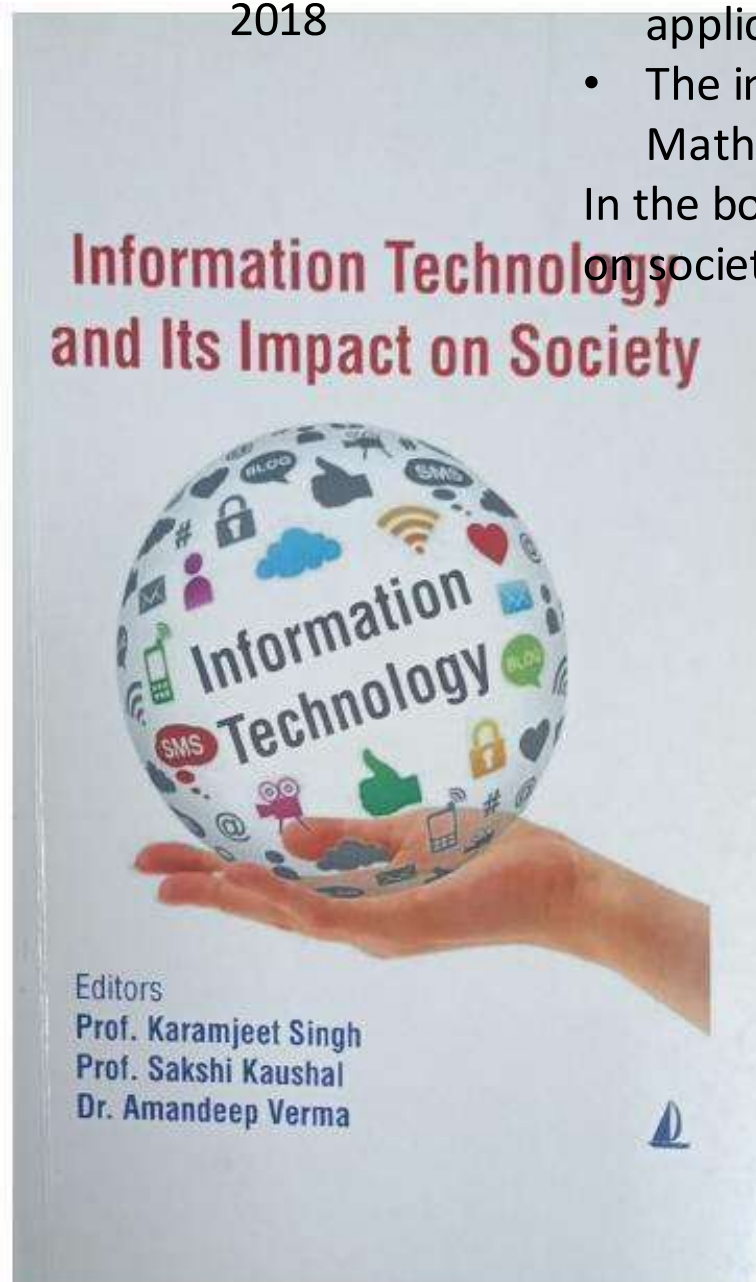
Dr Soma De

2018

- Book Chapter:
- Applications of excel in chemistry;
- Overview of chemical imaging and its applications
- The impact of information technology in Mathematics

In the book: Information Technology and its impact on society

978-93-86632-87-6

Information Technology and Its Impact on Society

Editors

Prof. Karamjeet Singh
Prof. Sakshi Kaushal
Dr. Amandeep Verma

ISBN

978-93-86632-87-6

Editon 2018

The responsibility for the facts stated opinion expressed or conclusion reached at is entirely that of the authors and not of the Editors.

Published by

Sapatrisi Publications
24/9, Industrial Area, Phase-2,
Near Tribune Chowk, Chandigarh.
094630-88272, 0172-5002591

E-mail: sapatrisi94@gmail.com

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher and Editors.

10. Systems Biology: An Interface between Biological Sciences & Information Technology	76
<i>Tammanna Ravee Sahrawat</i>	
11. The Impact of Information Technology on Mathematics	84
<i>Soma De</i>	
12. Applications of Smart Phone in Biosensing	88
<i>Nishima Wangoo</i>	
13. Synergism of Information Technology and Mathematics	96
<i>Arvind Garg</i>	
14. Impact of Information Technology on Chemical Sciences	98
<i>Jyoti Agarwal</i>	
15. Blogging as New Literary Medium and Idiom	105
<i>Navdeep Kahol</i>	
16. Overview of Chemical Imaging and Its Applications	111
<i>Inderpal Pasricha</i>	
17. Psychological Impact of Social Media	118
<i>Amandeep Kaur</i>	
18. The Role of ICT in Higher Education in India	124
<i>Kanwal Dhanhoya Grewal</i>	
19. Science and Technology of Ancient India	132
<i>Moirangthem Pramod</i>	
20. Role of Information Technology in Mathematics	137
<i>Amanpreet Singh</i>	
21. Applications of Excel in Chemistry	143
<i>Mandeep Kaur Dhama</i>	
22. E-Governance and Labour Welfare in India	150
<i>Virender Kumar Negi</i>	

- Book Chapter:
- Applications of excel in chemistry;
- Overview of chemical imaging and its applications
- The impact of information technology in Mathematics

978-93-86632-87-6

In the book: Information Technology and its impact on society

Applications of Excel in Chemistry

Mandeep Kaar Dhani*

Abstract:

Data analysis is an important part of chemistry. Data analysis consists of collecting, manipulating, plotting and regression. Microsoft Excel is a spreadsheet program included in the Microsoft Office suite of applications, which is used for data storage, plotting and mathematical manipulation using both basic and complex arithmetic operations and functions. The features available in Excel for data analysis have increased its usage in the field of chemistry. In the present work, Microsoft Excel application software has been used for balancing of chemical equations, highlighting the use of Excel in the field of chemistry.

Keywords: MicrosoftExcel, chemistry, balancing of chemical equations.

Introduction & Review of Literature

Information technology(IT) is the application of computersto store, study, retrieve, transmit and manipulatedata [1].The terminformation technologyin its modern sense first appeared in a 1958 article in which information technology was described as collection of techniques for - data processing; application of statistical and mathematical methods to decision-making; and the simulation of higher-order thinking through computer programs [2]. Spreadsheet software, which contains a rectangular array of cells in rows and columns for storing data, is one of the most-used technologies for storing, manipulating, and displaying data [3]. Microsoft Excel is a spreadsheetprogram included in theMicrosoft Officesuite of applications, which is used for data storage,

* Assistant Professor, Department of ChemistrySri Guru Gobind Singh College, Sector 26, Chandigarhmk_dhani@yahoo.in

Overview of Chemical Imaging and Its Applications

Inderpal Pasricha*

Abstract:

Chemical Imaging (CI) is quantitative chemical mapping which gives analysis from the simultaneous measurement of spectra and spatial time information and is useful for the chemical identification and quantification. Vibrational spectroscopic methods, such as Near Infra Red (NIR) and Raman spectroscopy, combined with imaging are particularly useful for analysis of biological/pharmaceutical forms. These analytical methods are used for process monitoring and quality control during various stages of production. This paper gives an overview of chemical imaging principles, types of CI. Recent applications of chemical imaging are also discussed.

Keywords: chemical imaging, analytical, Raman, NIR, instrumental

Introduction and Review of Literature

Chemical imaging systems were introduced in the early 1990s .But these were not available commercially due to non-availability of focal plane array to read IR imageson commercial scale. With the introduction of high speed electronics, sophisticated computers and infrared cameras, laboratory chemical imaging system came into picture. In the earlier period, CI was only used for novel research in certain specific laboratories .But in less than a decade chemical imaging became a more competent analytical technique used for quality control and assurance. On the other hand the parallel nature of chemical imaging data helps in analyzing

* Department of Chemistry, SGGGS College, Chandigarh

The Impact of Information Technology on Mathematics

Soma De *

Abstract

In this twenty first century, computer based technologies have been widely used in learning and teaching of mathematics. In most of the developed countries governments have taken public policies to use information technologies even in the classroom teaching. Here we discuss few critical issues regarding the use of information technology in mathematics. In the one hand information technology has positive effect on complex calculations and in the other hand human thinking process is being replaced by computers. As a result hands are being excessively used in keyboards in comparison with the use of brain, which may be a barrier in the development of fundamental mathematics whether its pure or applied in nature.

Keywords: mathematics teaching, research, overuse of computers, the strengths of thinking

Introduction

The imaginative strength of human mind has resulted in many breakthrough discoveries, from the discovery of the theory of general relativity by Albert Einstein to the proof of Fermat's last theorem in number theory by Andrew Wiles. In his famous book "A Mathematician's Apology" G. H. Hardy argued about the kind of intellectual power one needs to make some original contribution in pure mathematics [2]. However, in modern times information technology has changed the way

* Department of Mathematics, Sri Guru Gobind Singh College, Sector 26, Chandigarh

Name : Ms.Gurpreet Kaur
Conference Proceeding Medical Fusion of CLAHE Images
Using SWT and PCA for Brain Disease Analysis

ISBN No. : 978-981-13-1216-8
Year : 2018

11/23/21, 4:48 PM Medical Fusion of CLAHE Images Using SWT and PCA for Brain Disease Analysis | SpringerLink

SpringerLink

Medical Fusion of CLAHE Images Using SWT and PCA for Brain Disease Analysis

Proceedings of 2nd International Conference on Communication, Computing and Networking pp 427-437 | Cite as

- Gurpreet Kaur (✉) Email author (gurpreeth@gmail.com)
- Sukhwinder Singh (✉)
- Renu Vig (✉)

1. SGGS College, Chandigarh, India
2. University Institute of Engineering and Technology, Panjab University, Chandigarh, India

Conference paper
First Online: 08 September 2018

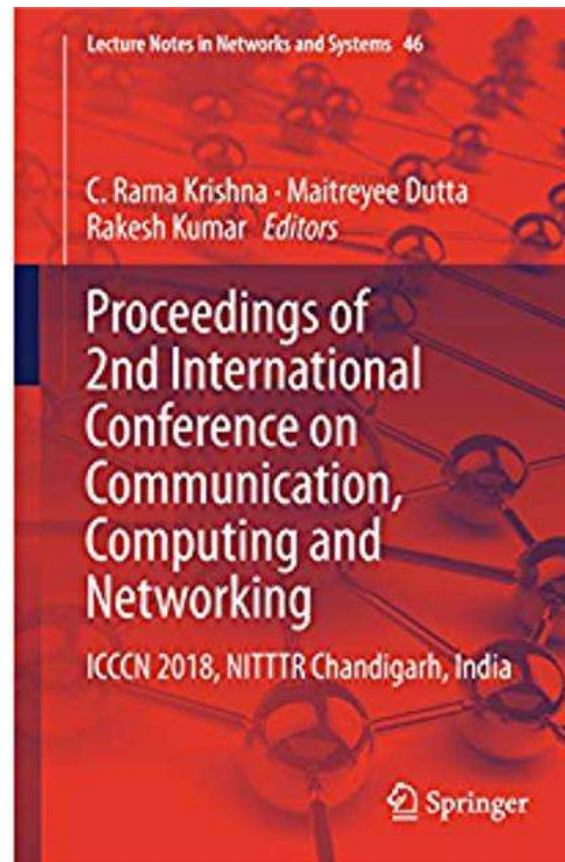
- 1.1k Downloads

Part of the *Lecture Notes in Networks and Systems* book series (LNNS, volume 46)

Abstract

The imaging technologies have become an essential component of medical care with faster scanning time and improved spatial resolution. Image fusion is a intricate technique to coalesce vital details from images and produce a single output. To unfold the modality aspects, its strength, limitation and compare the performance of single modal and multimodal image fusion, a contrast enhanced multiscale fusion framework techniques is proposed using stationary wavelets with restrictive coefficient spreading, in order to precisely transfer the salient features into the final image. On applying CLAHE, multiscale decomposition is applied to extort approximation and details using stationary wavelets. The detail diagonal, vertical and horizontal constituents are combined using absolute maximum selection criteria. Principal Component Analysis (PCA) combines approximation constituents of the medical images. Inverse stationary transform is applied on all the components. The two clinical brain analysis cases of degeneration and Neoplastic disease well illustrate the performance using statistical assessment evaluation techniques PSNR and MSE for comparisons. The plausible method efficiently compares the essence of single and multimodal image fusion and delivers superior result using proposed algorithms revealing imperative diagnostics details.

https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-13-1217-5_42

Ujjwal Kumar Kamila, Oishila Bandyopadhyay, Arindam Biswas
Pages 383-391

A Novel Approach of Optic Disk Detection for Diagnosis of Diabetic Retinopathy
Aakanksha Mahajan, Sushil Kumar, Rohit Bansal
Pages 393-406

Recurrence Plot Features of RR-Interval Signal for Early Stage Mortality Identification in Sudden Cardiac Death Patients
Reeta Devi, Hitender Kumar Tyagi, Dinesh Kumar
Pages 407-414

Festival Framework for Synthesis of Punjabi Voice
Sukhpreet Kaur Gill, Parminder Singh
Pages 415-425

Medical Fusion of CLAHE Images Using SWT and PCA for Brain Disease Analysis
Gurpreet Kaur, Sukhwinder Singh, Renu Vig
Pages 427-437

Hybrid Classifier for Bone Age Assessment
Amandeep Kaur, Kulwinder Singh Mann
Pages 439-444

Recent Advances and Challenges in Automatic Hyperspectral Endmember Extraction
Mahesh M. Solankar, Hanumant R. Gite, Rajesh K. Dhumal, Rupali R. Surase,
Dhananjay Nalawade, Karbhari V. Kale
Pages 445-455

Correction of Segmented Lung Boundary for Inclusion of Injured Diffused Regions from Chest HRCT Images
Rashmi Vishraj, Savita Gupta, Sukhwinder Singh
Pages 457-467

A Review of Passive Image Cloning Detection Approaches
Amit Doegar, Maitreyee Dutta, Gaurav Kumar
Pages 469-478

Pixel Level Image Fusion Using Different Wavelet Transforms on Multisensor & Multifocus Images
Harpreet Kaur, Kamaljeet Kaur, Neeti Taneja
Pages 479-488

Differentiation of Seizure and Non-seizure EEG Signals Using Analytical Approach
Nazia Parveen, S. H. Saeed

Dr. Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: Ajoke Sandrabh Vich Sri Guru Granth Sahib De Parsangikta'; In the book: Sri Guru Granth Sahib Ji Da Vishav Samaj nu Sadivi Sandesh

978-81-7914-915-7

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

**Sri Guru Granth Sahib Ji
Da Vishav Samaj nu Sadivi Sandesh**
Edit by : Paramjeet Kaur Aulakh
Mob. 98766-95506
Email: just_paramjeet@yahoo.com

Title designed by T. Singh
ISBN: 978-81-7914-915-7

Edition: 2017
Price: Rs. 200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੰਦੇਸ਼
ਸੰਪਾਦਕ: ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇੰਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

ਤਤਕਰਾ	
★ ਸ਼ੁਭ-ਸ਼ਬਦ / ਪ੍ਰੋ. ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ ਕਾਂਗ	V
★ ਸੰਪਾਦਕੀ / ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	VII
1. ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ > ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	13
2. ਜਪੁ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵੀ ਵਸੀਲੇ > ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ	30
3. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਉ ਅਤੇ ਭਾਉ ਦਾ ਸਕੰਲਪ > ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ	41
4. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਵੇਦਨਾ > ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ	49
5. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ : ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰ > ਡਾ. ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ	61
6. ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਲੇ 'ਨਾਮ-ਸਤਿਨਾਮ' ਦੀ ਸਮਾਜਕ- ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਰਥਕਤਾ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ : ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ) > ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ	72
7. ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਨਾਰੀ: ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ > ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਿਦੀਆਂ	86
8. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਚਿਤਰਿਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਾ-ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮ-ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਕਰਨਾ... > ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	96

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੰਦੇਸ਼ 11

ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ

੨. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਖੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੇ ॥
ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਪੂਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਸ਼-ਕਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰ੍ਥੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਯੁੱਗ-ਯੁੱਗਾਂਤਰਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਸਰੋਤ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਵਭੌਮਿਕ ਤੇ ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ ਸੱਚਾਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ-ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਮਹਾਮਾਨਯ ਪੁਸਤਕ 'ਸਤਗ੍ਰੰਥੀ' ਸਦੀ (1604 ਈ.) ਵਿੱਚ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਸਮੇਤ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਲਈ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਸਾਨੀ, ਅਮੁੱਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 1604 ਈ. ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਥਾਥਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸਨ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਸ ਸਦੀਵੀ ਜੋੜ ਨੂੰ ਜਗਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ 1708 ਈ. ਨੂੰ ਨਾਂਦੇੜ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ) ਵਿਖੇ

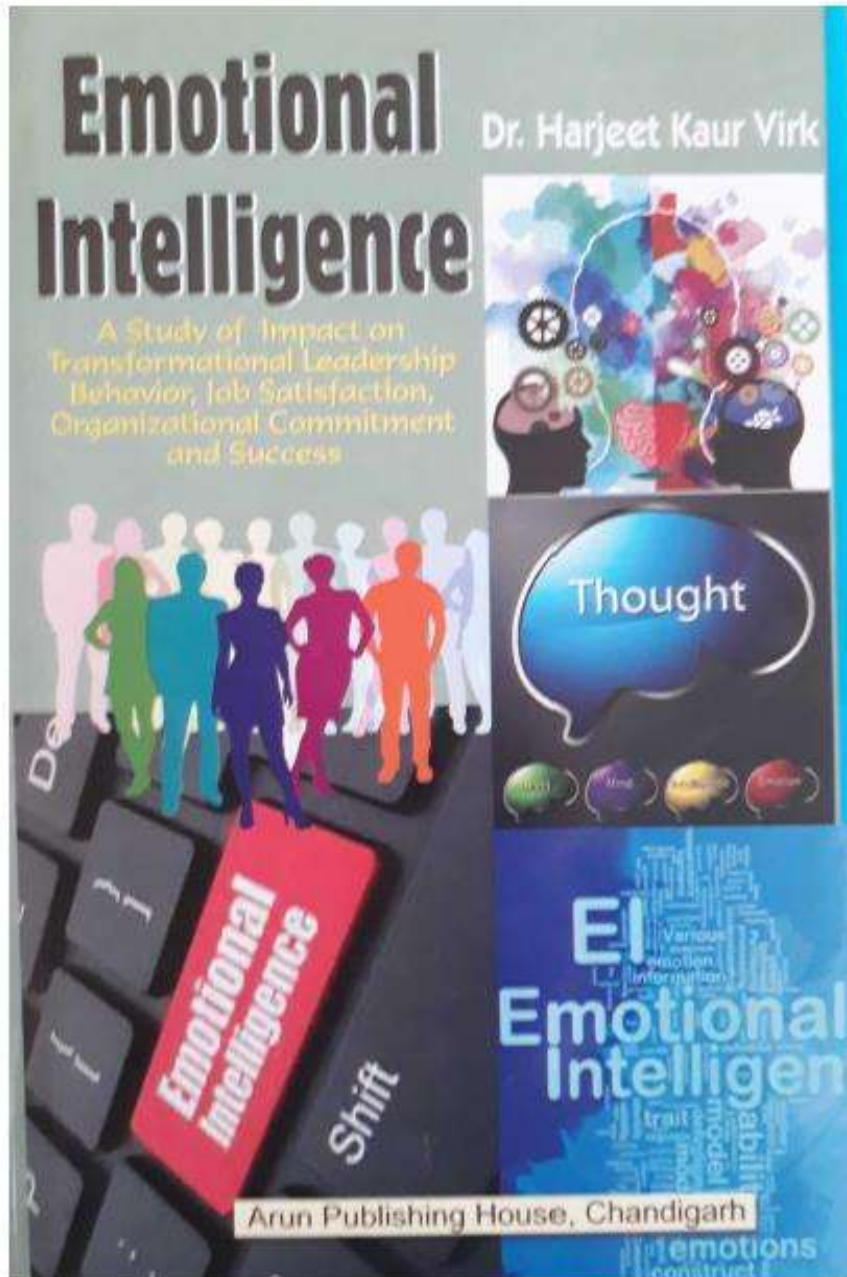
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਭਾਗ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ, ਸੈਕਟਰ-26, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੰਦੇਸ਼ 13

Dr Harjeet Kaur Virk
2017

Book: Emotional Intelligence

978-81-8048-286-1

Arun Publishing House Pvt. Ltd.
SCO 49-51, SECTOR 17 C,
CHANDIGARH - 160 017
EMAIL: arunpublishing@gmail.com
Tel. - (0172) - 2702189

Emotional Intelligence: A Study of Impact on Transformational Leadership Behavior, Job Satisfaction, Organizational Commitment and Success - Harjeet Kaur Virk

International Standard Book Number (ISBN): 978-81-8048-286-1

First Published: 2017

© Author
All rights reserved. This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form or binding or cover other than in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of both the copyright owner and the publisher of this book.

The views and opinions expressed in this book are the author's own and the facts verified to the extent possible are as reported by the author/s have been reproduced and the publishers in no way are responsible/liable for any affect on account of any expression, whatsoever. Any assertion regarding proprietary name/trademark etc. should not be taken as affecting the legal status of these names/marks.

- The Publication was financially supported by the ICSSR
- The responsibility for the facts stated, opinions expressed, or conclusion reached is entirely that of author and that the ICSSR accepts no responsibility for them; and
- the work was evaluated by Prof. Imram Saleem, Deptt. of Commerce, Aligarh Muslim University, AMU Campus, Aligarh (UP) -202001 on behalf of ICSSR.

Designed and Photo-composed at:
New Era Book Agency
SCO 49-51 (Basement), Sector - 17C
Chandigarh - 160 017 (India) Tel: 2702318

Printed in India ₹ 1104.00

Published by and printed through Arun Publishing House Pvt. Ltd., Chandigarh-17

Emotional Intelligence: A Study of Impact on Transformational Leadership Behavior, Job Satisfaction, Organizational Commitment and Success

Success of any organization in the long run depends very much on the quality of its human resource. Of all the prime resources of an organization namely, men, material, money, the human resource is recognized as the most vital and the most valuable because it's ultimately the human being who uses and controls all other resources and determines the efficient utilization of these resources. Emotional intelligence is a learned phenomenon and, therefore, it can be developed in people. Emotionally intelligent organizations need to nurture emotionally intelligent leaders and managers to get the ripple effect. In a business world these personal, social, managerial and leadership skills form the core of what separates 'star performers' from others and makes them new age Emotional Intelligence (EI)-managers who are 'a thinker-with-a heart.' The present book examines the impact of Emotional Intelligence on Transformational Leadership Behaviour, Job Satisfaction, Organizational Commitment and Success. It will make an important contribution in terms of identification of a significant impact of emotional intelligence on transformational leadership behaviour, job satisfaction, organizational commitment and perceived success in work setting of an organisation.

The Author

Dr. Harjeet Kaur Virk (B.Com Hon's, M.Com, Ph.D in Commerce and Business Management) is Assistant Professor in Department of Commerce, Sri Guru Gobind Singh College, Sector-26, Chandigarh. She has been awarded with Doctoral Degree from University Business School, Panjab University, Chandigarh in the year 2012. She is associated with teaching profession for the past ten years and contributed in the research field of Human Resource Management. She has published two books, 'Social and Business Ethics' and 'Training and Development' for B.Com and B.Com (Hon's) students respectively as per syllabus prescribed by Panjab University. She is a life member of Indian Commerce Association since 2009. She contributed various research papers in well reputed National and International Journals. She presented research papers in National and International Conferences held at India and abroad and also awarded with grants from Academic Administrative Bodies like UGC and ICSSR.

Price: ₹ 1104.00 - US \$ 44.95

Arun Publishing House Pvt. Ltd.
SCO 49-51, Sector - 17C,
Chandigarh - 160 017 (India)
email: arunpublishing@gmail.com

ISBN 978-81-8048-286-1

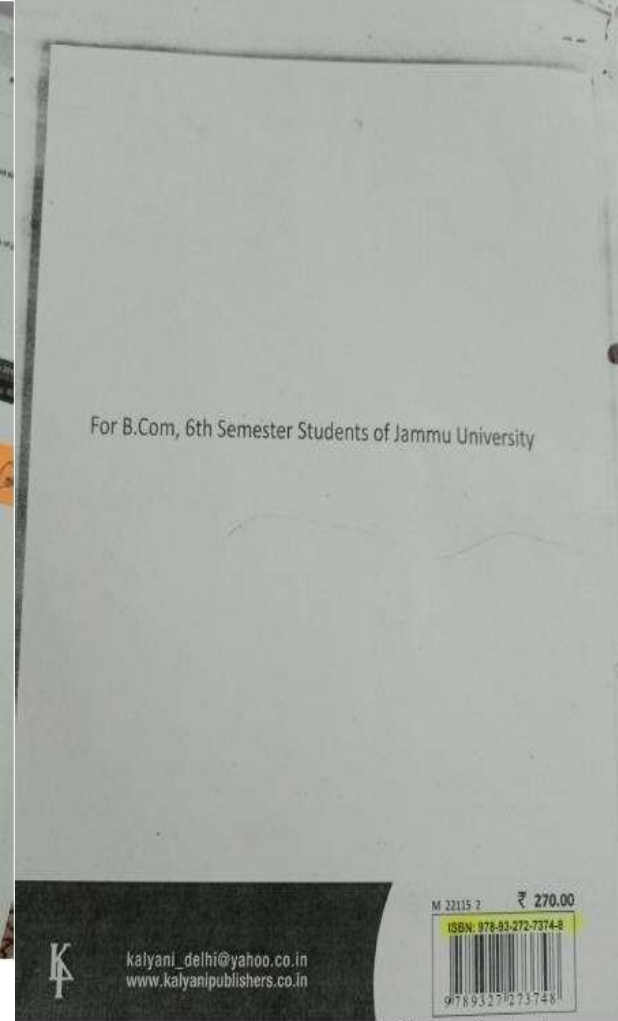
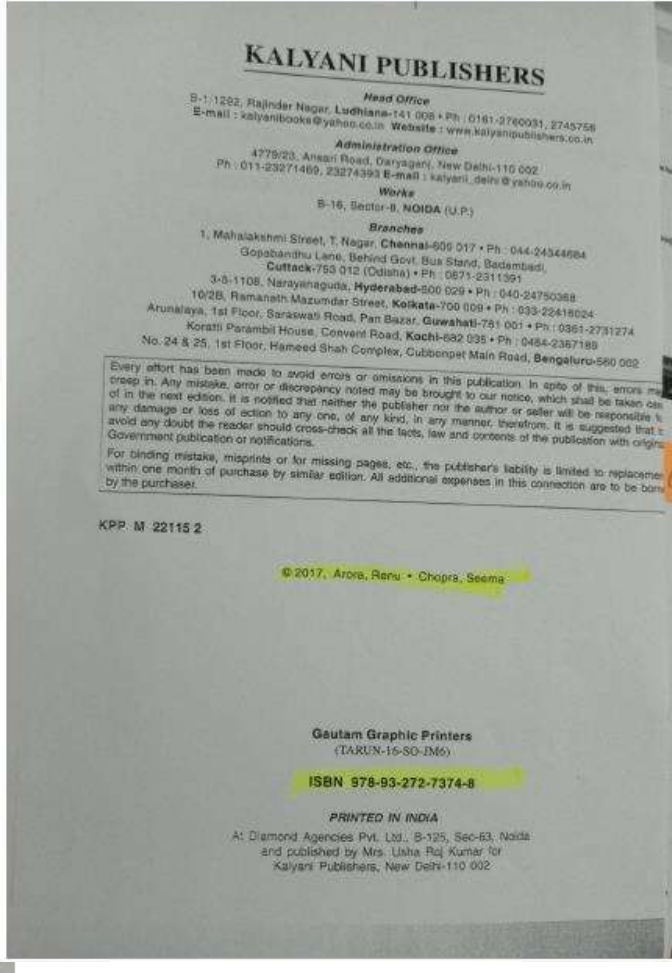
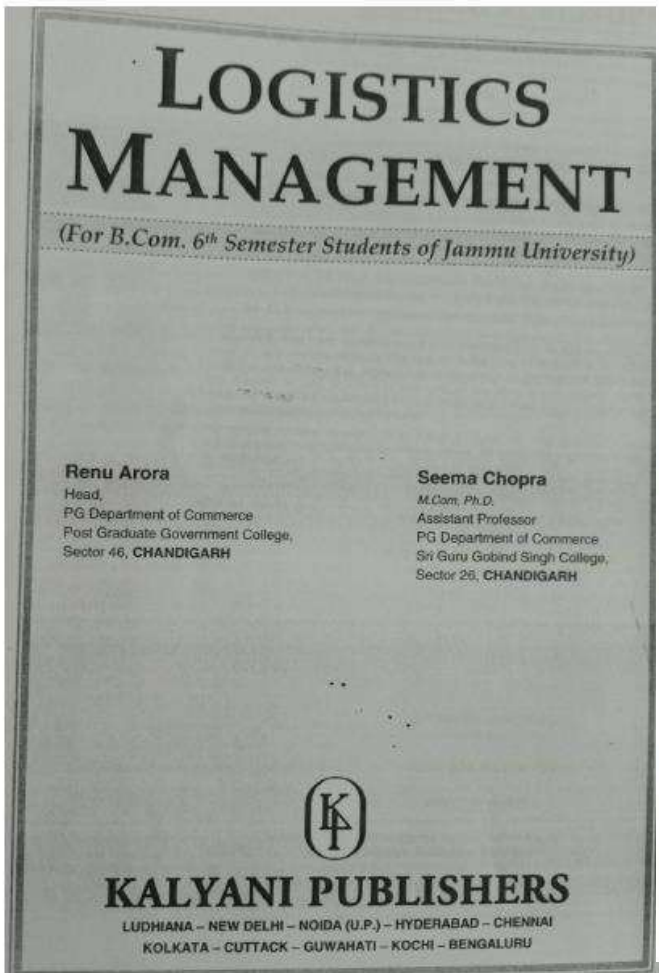
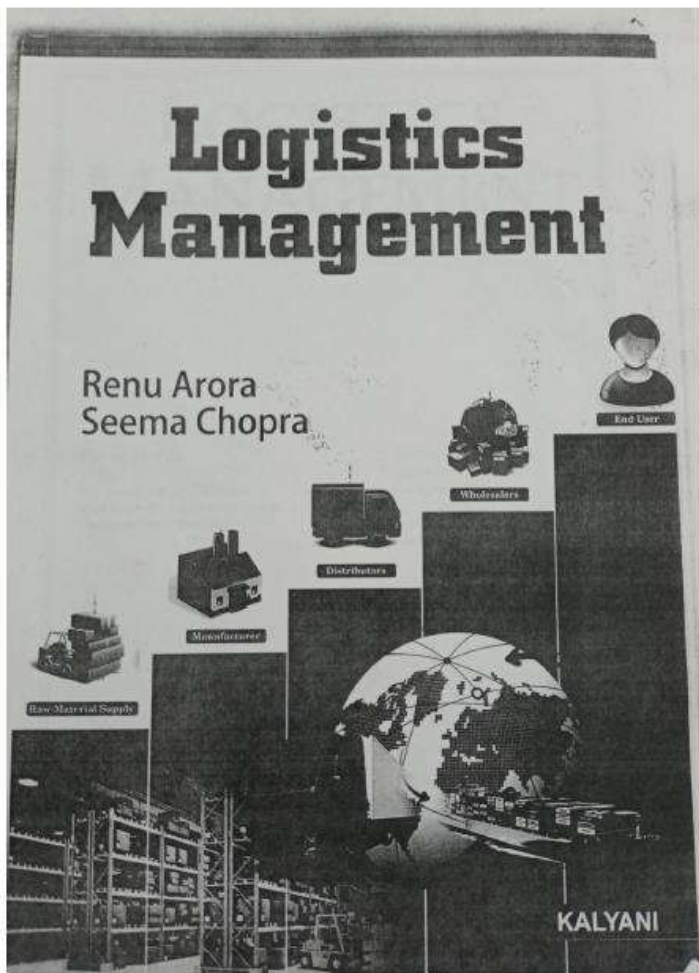

9 788180 482861

Dr Seema Chopra
2017

Book: Logistics Management

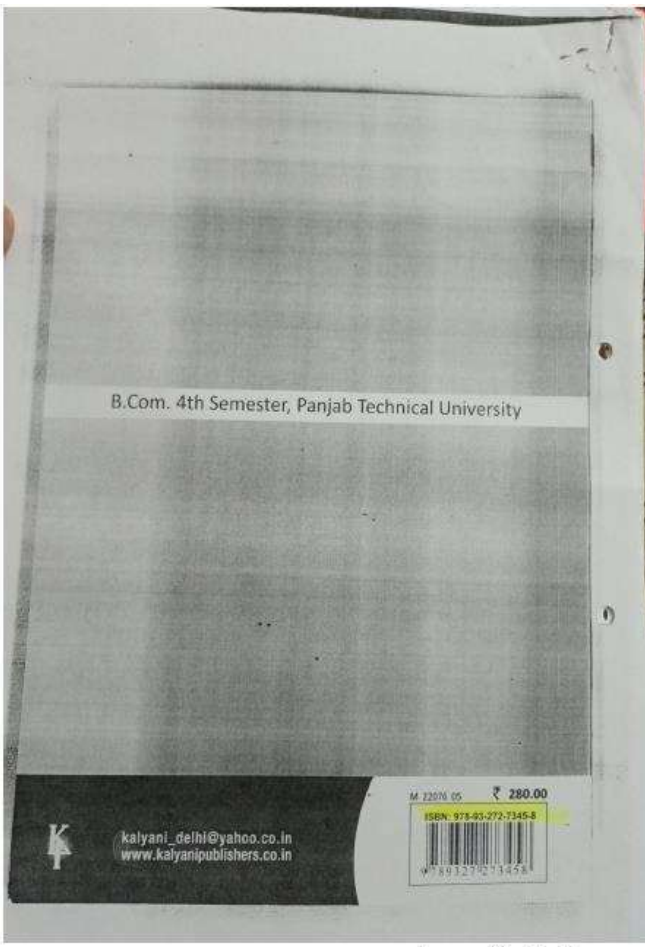
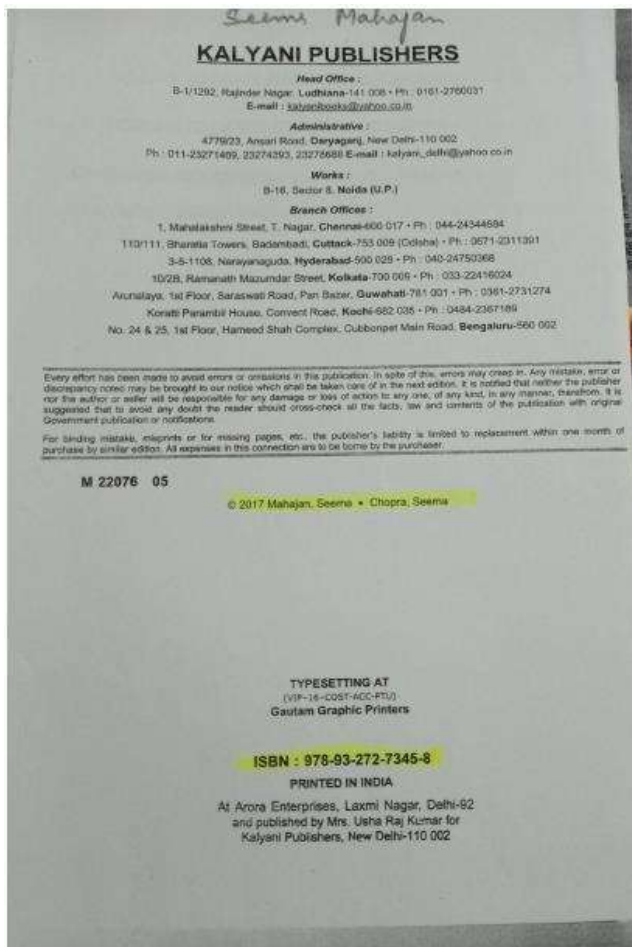
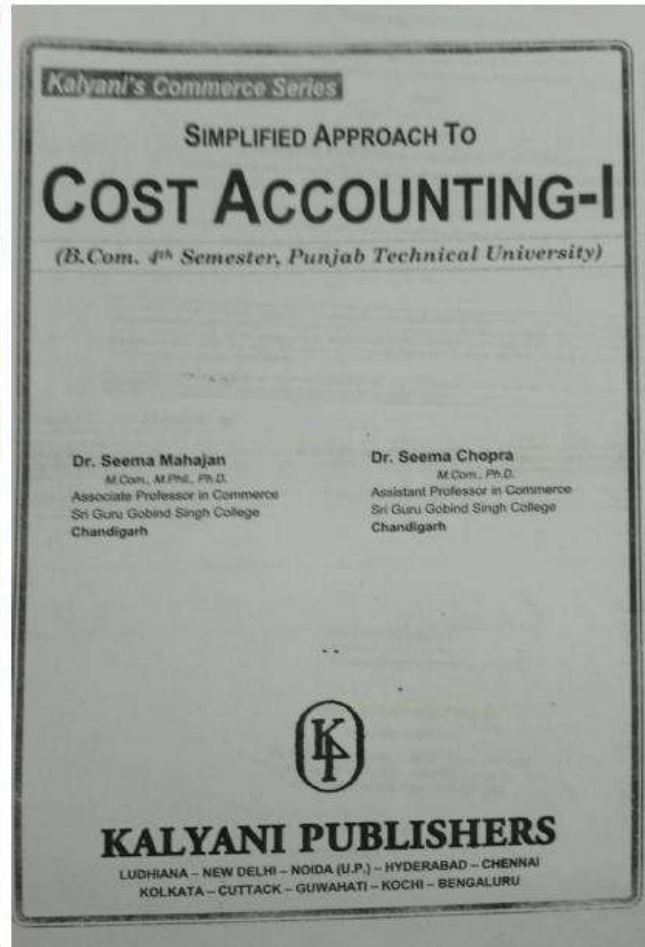
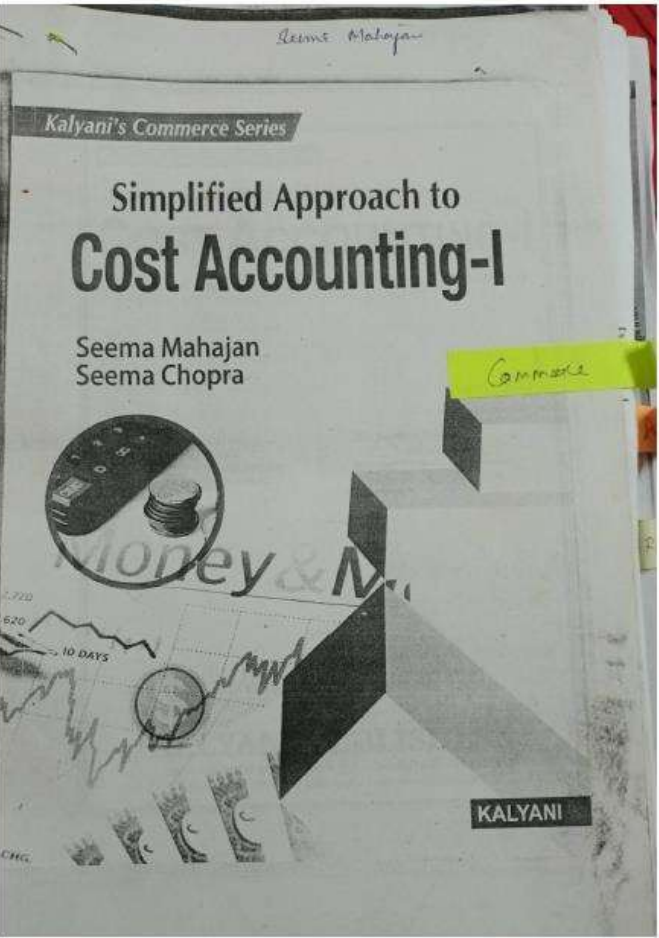
978-93-272-7374-8

Dr Seema Mahajan
Dr Seema Chopra
2017

Book: Cost Accounting-1

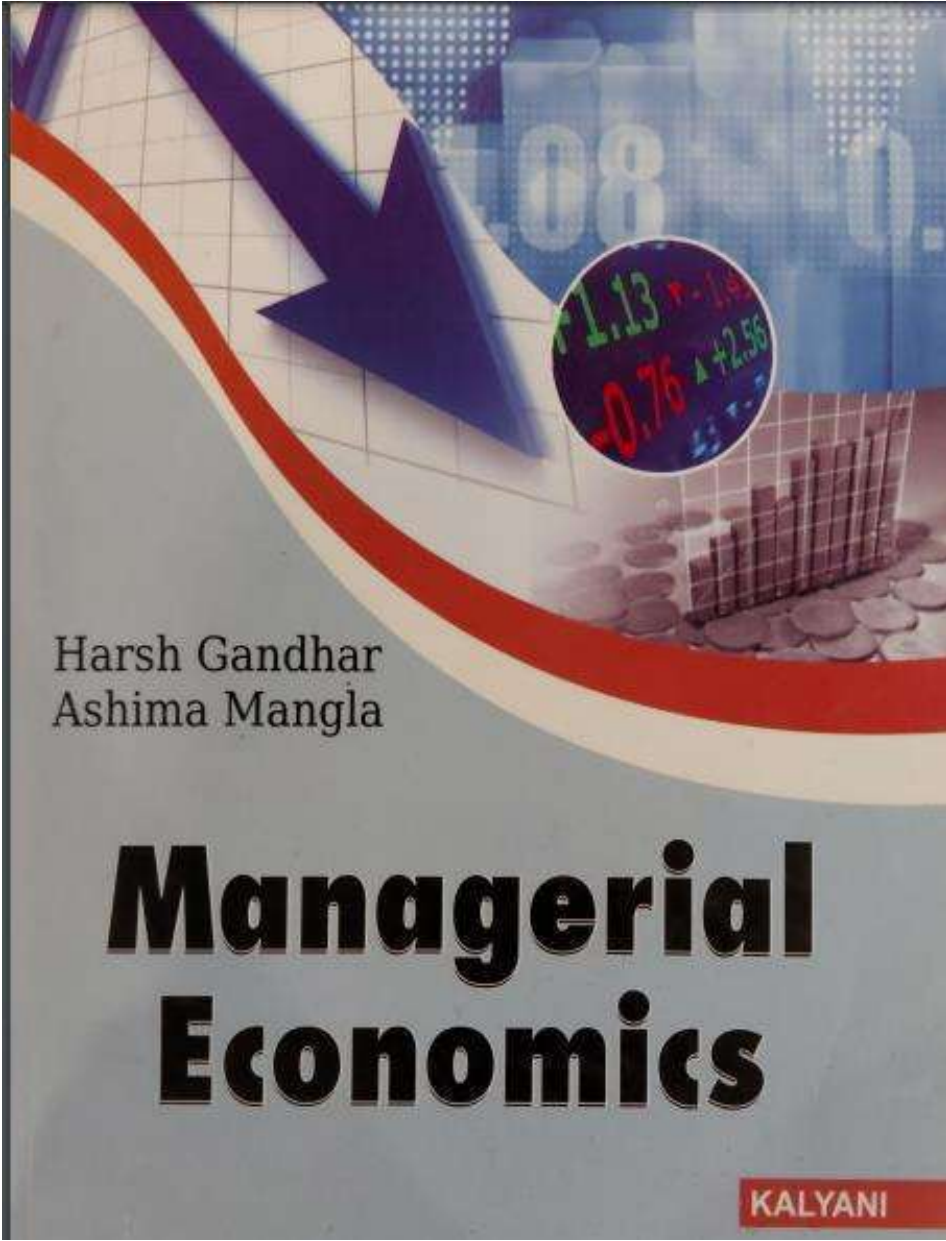
978-93-272-7345-8

Ms Ashima Mangla & Mr Harsh Gandhar
2017

Book: Managerial Economics

978-93-272-7207-9

KALYANI PUBLISHERS

Head Office

B-1/1292, Rajinder Nagar, Ludhiana-141 008 • Ph : 0161-2760031, 2745756
E-mail : kalyanipubs@yahoo.co.in Website : www.kalyanipublishers.co.in

Administration Office

4779-23, Ansari Road, Daryaganj, New Delhi-110 002
Ph : 011-23271469, 23274393 E-mail : kalyani_delhi@yahoo.co.in

Works

B-16, Sector-B, NOIDA (U.P.)

Branches

- 1, Mahalakshmi Street, T. Nagar, Chennai-600 017 • Ph : 044-24344684
Gopabandhu Lane, Behind Govt. Bus Stand, Badambadi,
Cuttack-753 012 (Odisha) • Ph : 0671-2311391
- 3-5-1108, Narayanaguda, Hyderabad-500 029 • Ph : 040-24750368
- 10/2B, Ramanath Mazumdar Street, Kolkata-700 009 • Ph : 033-22416024
- Arunalaya, 1st Floor, Saraswati Road, Pan Bazar, Guwahati-781 001 • Ph : 0361-2731274
- Koratti Parambil House, Convent Road, Kochi-682 035 • Ph : 0484-2367189
- No. 24 & 25, 1st Floor, Hameed Shah Complex, Cubbonpet Main Road, Bengaluru-560 002

Every effort has been made to avoid errors or omissions in this publication. In spite of this, errors may creep in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice, which shall be taken care of in the next edition. It is notified that neither the publisher nor the author or seller will be responsible for any damage or loss of action to any one, of any kind, in any manner, therefrom. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications.

For binding mistake, misprints or for missing pages, etc., the publisher's liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All additional expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

KPP M 21768 05

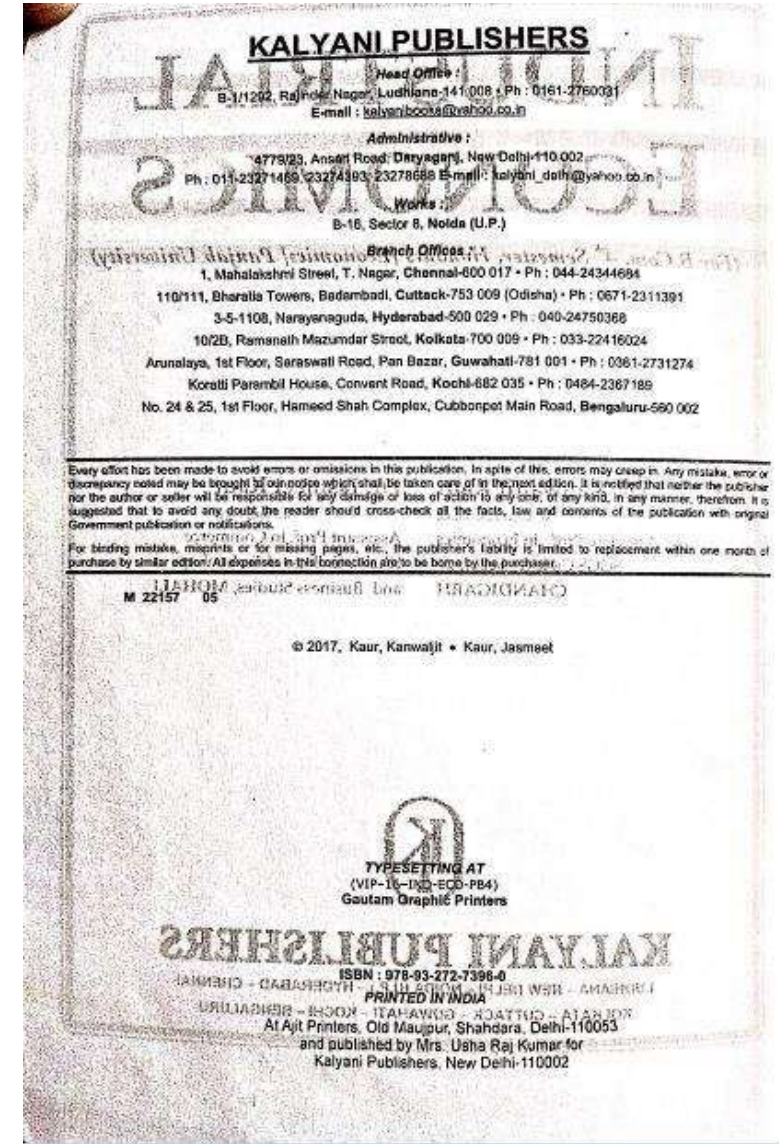
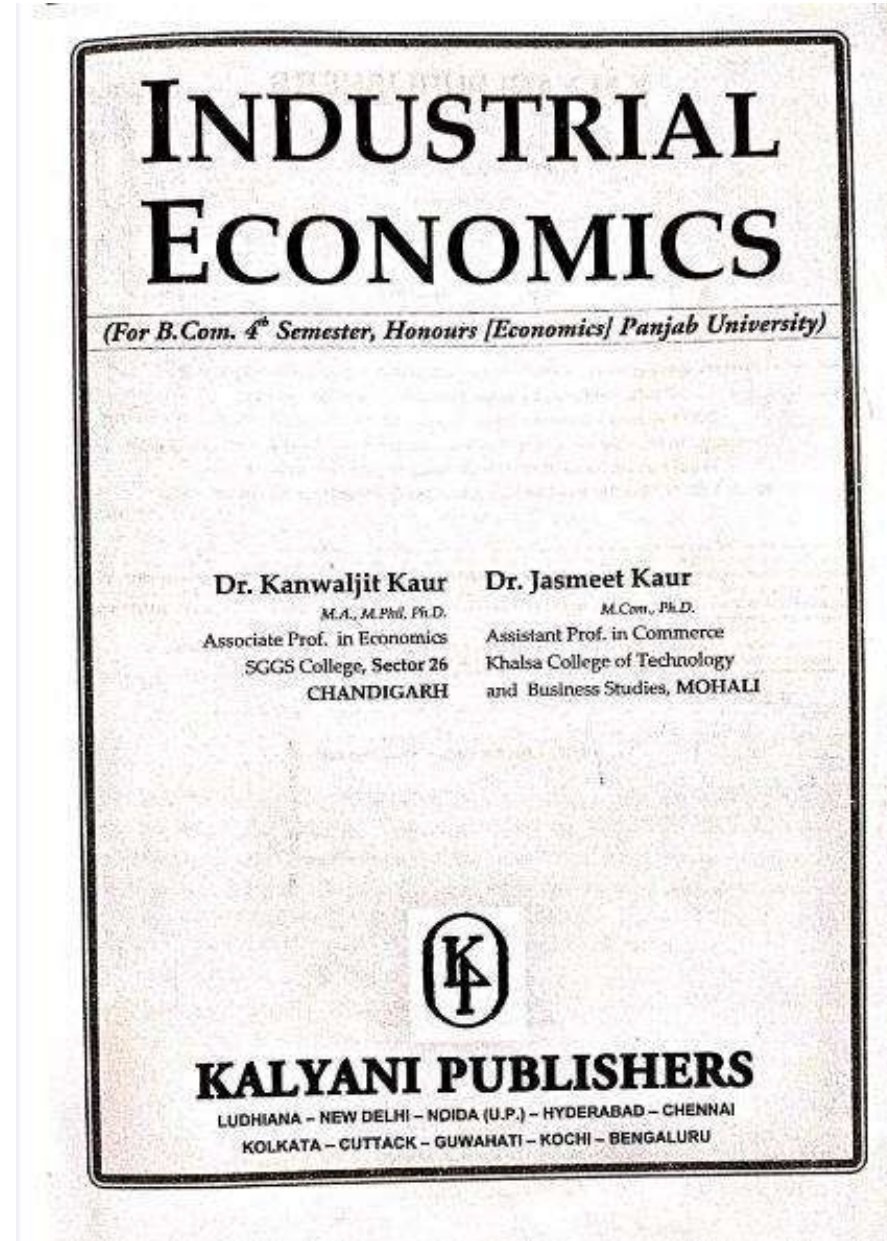
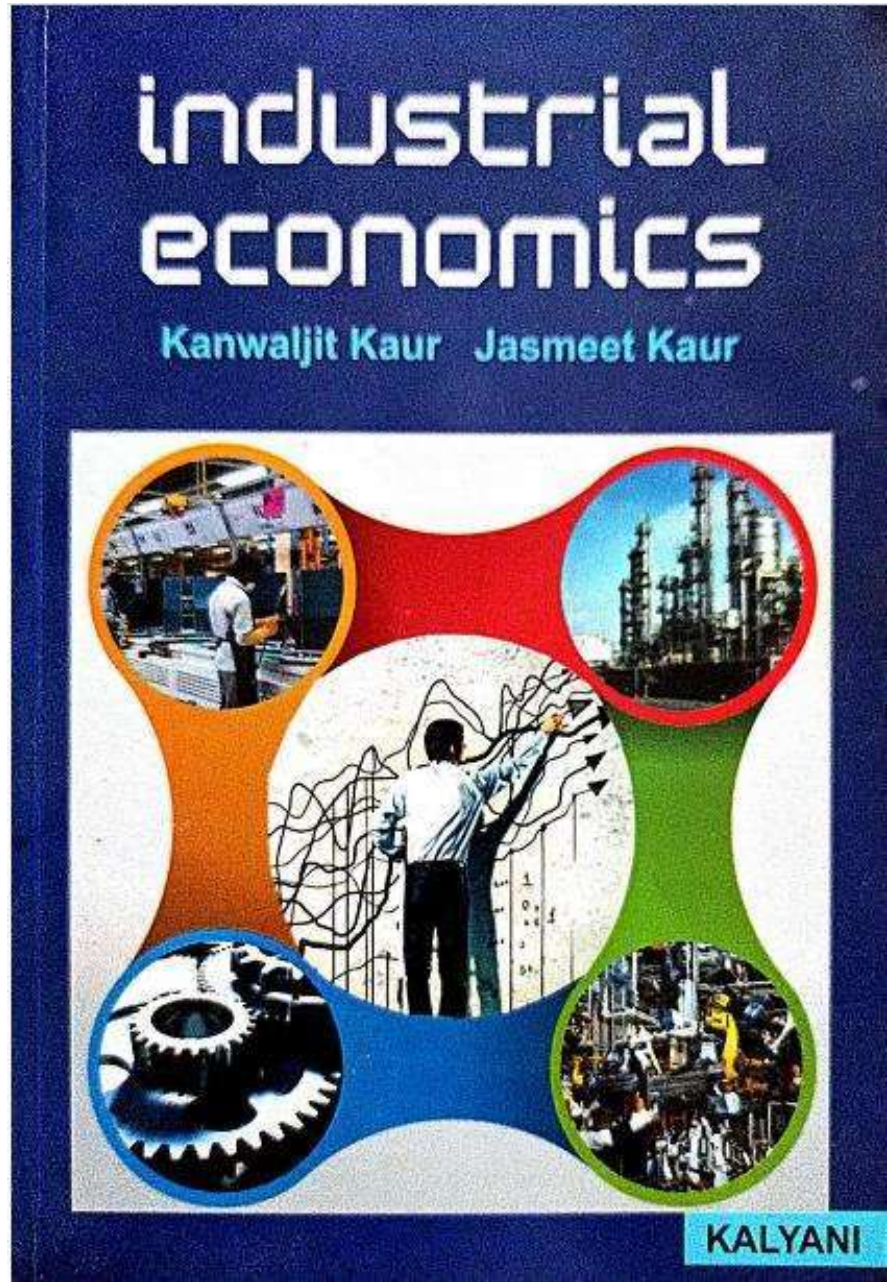
© 2017, Gandhar, Harsh • Mangla, Ashima

Gautam Graphic Printers
(VIP-16-M-ECO-HP2-B)

Dr Kanwaljit Kaur
2017

Book: Industrial Economics

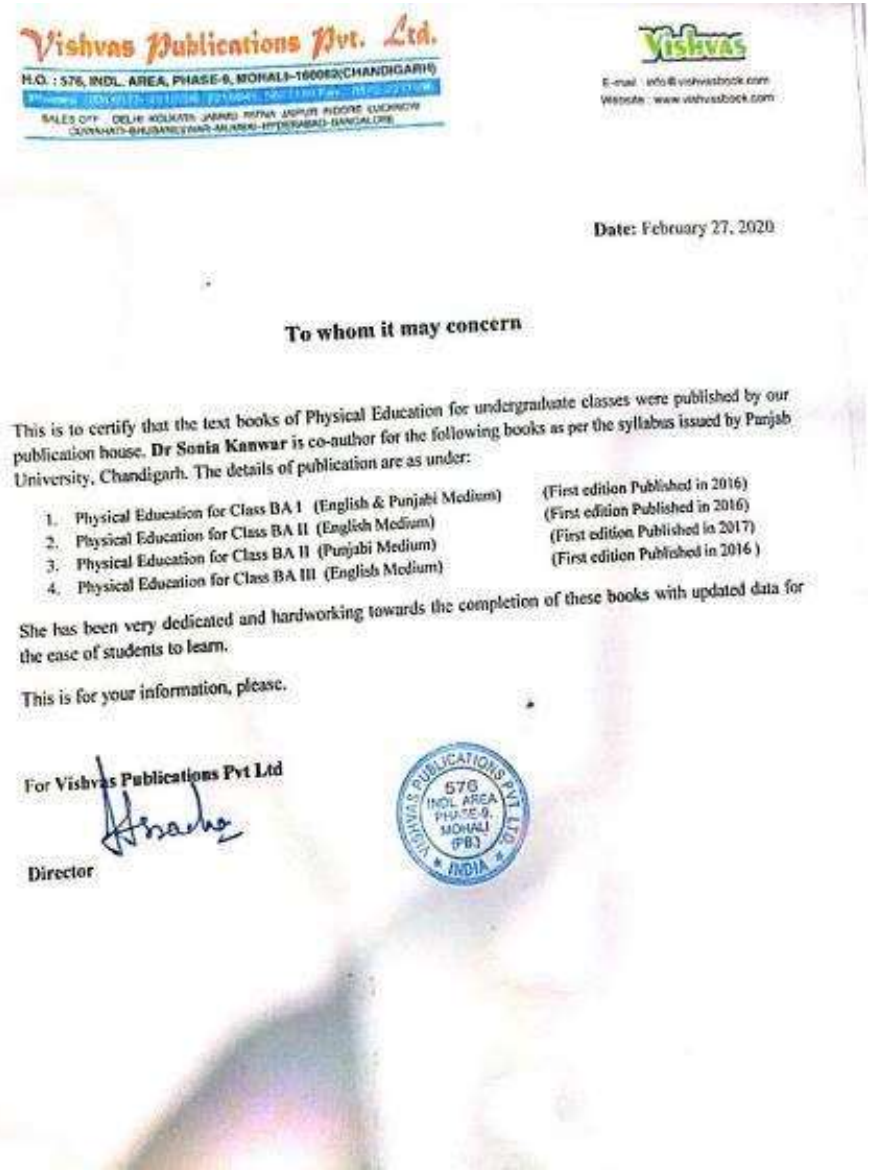
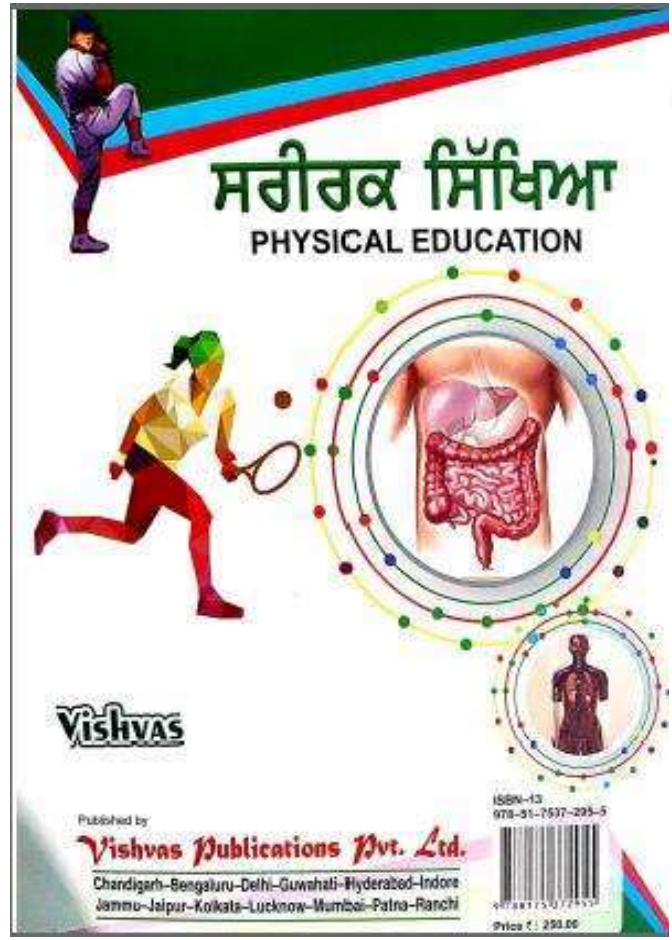
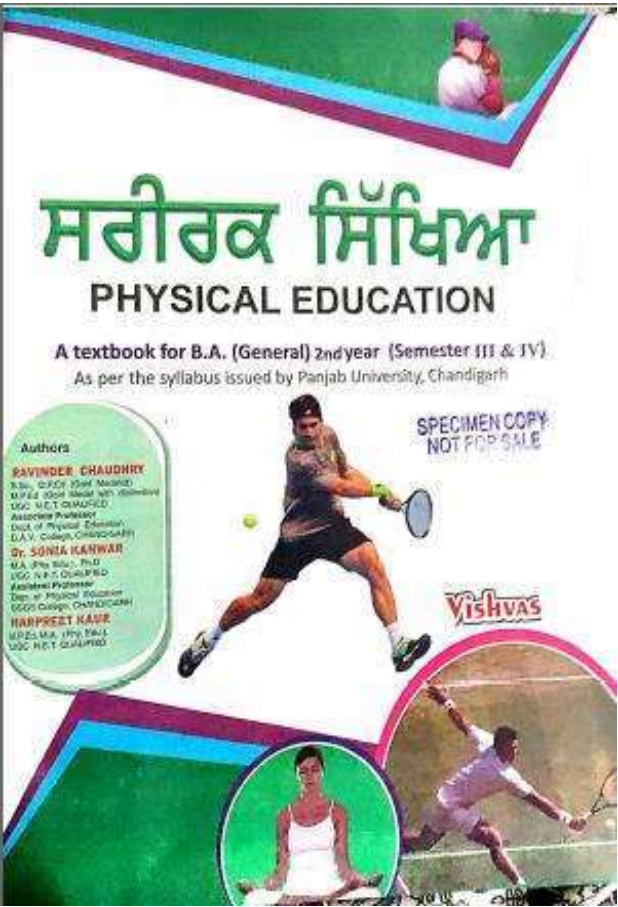
978-93-272-7396-0

Dr Sonia Kanwar
2017

Book: Physical Education; Books for BA 2nd Year (Punjabi Medium)

978-51-7537-295-5

Dr Paramjeet Kaur
2017

Book: Sri Guru Granth Sahib Ji de Samajik Soojh
Model

978-93-85670-98-5

©
Author

Sri Guru Granth Sahib Ji De Samajik Soojh Model
Paramjeet Kaur Aulakh
Mob. 9876695506
E-mail : just_paramjeet@yahoo.com

ISBN : 978-93-85670-98-5
Year : 2017
Price : 150 ₹

Published By
Gracious Books
Office : LIG-13 Phase-I Urban Estate, Patiala,
SCO : 23 Shalimar Plaza Opp. Punjabi University, Patiala,
Ph-91-175-5017642, 91-175-5007643
graciousbooks@yahoo.co.in
www.graciousbooks.in

Printed At : D. K. Fine Art Press

ਤਤਕਰਾ

- ਭੂਮਿਕਾ 9
- 1. ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ 'ਏਜੰਡਾ-2030'
ਦੇ ਮਿੱਥੇ ਟੀਚੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਮਾਡਲ 11
- 2. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁ ਸਭਿਆਚਾਰਵਾਦ
ਦਾ ਅਣਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ 28
- 3. ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਦਰਸ਼
ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ 38
- 4. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਇੱਕ ਸਮਾਜ
ਸੁਧਾਰਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 51
- 5. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਸਤ
ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੀ ਅਜੋਕੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਰਥਕਤਾ 61
- 6. ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰ 68
- 7. ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ 83
- ਭੂਮਿਕਾ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ
8. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨ 95

Published By
Gracious Books

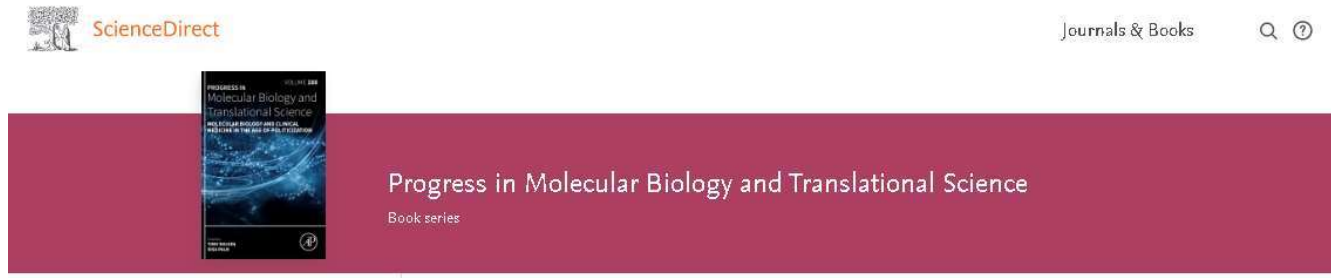
Office : LIG-13 Phase-I Urban Estate, Patiala,
SCO : 23 Shalimar Plaza Opp. Punjabi University, Patiala,
Ph-91-175-5017642, 91-175-5007643
graciousbooks@yahoo.co.in
www.graciousbooks.in

Printed At : D. K. Fine Art Press

Dr Jasvinder Singh Bhatti
2017

Book Chapter - Molecular Links and Biomarkers of Stroke, Vascular Dementia, and Alzheimer's Disease

978-0-12-811532-9

Chapters & Volumes

Formerly known as *Progress in Nucleic Acid Research and Molecular Biology*

<p>Volume 188, Issue 1 pp. 1 - 236</p> <p>• 2022</p> <p>Molecular Biology and Clinical Medicine in the Age of Politization</p>	<p>Volume 187, Issue 1 pp. 1 - 354</p> <p>• 2022</p> <p>Micro/Nanofluidics and Lab-on-Chip Based Emerging Technologies for Biomedical and Translational Research Applications - Part B</p>
<p>Volume 185 pp. 1 - 234 • 2021</p> <p>Advances in Aggregation Induced Emission Materials in Biosensing and Imaging for Biomedical Applications - Part B</p>	<p>Volume 184 pp. 1 - 234 • 2021</p> <p>Advances in Aggregation Induced Emission Materials in Biosensing and Imaging for Biomedical Applications - Part A</p>

Progress in Molecular Biology and Translational Science

Formerly known as: *Progress in Nucleic Acid Research and Molecular Biology*

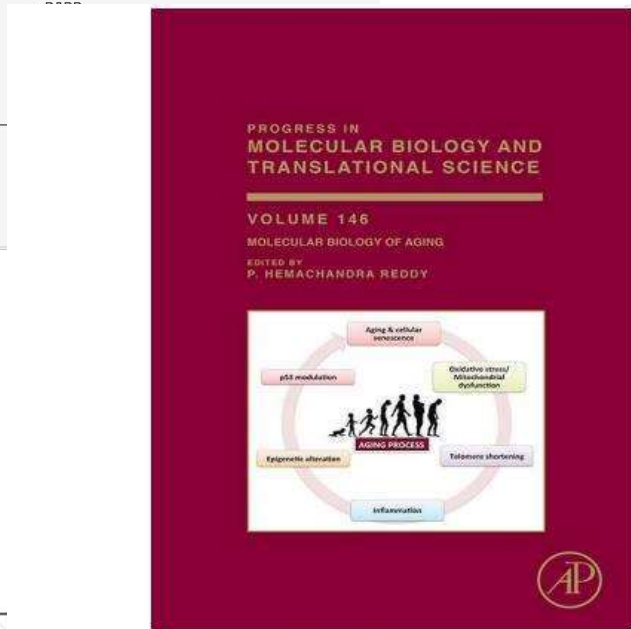
Scopus coverage years: from 2008 to Present

Publisher: Elsevier

ISSN: 1877-1173 E-ISSN: 1878-0814

Subject area: Biochemistry, Genetics and Molecular Biology; Molecular Medicine Biochemistry, Genetics and Molecular Medicine

Source type: Journal

From M. Vijayan, S. Kumar, J.S. Bhatti and P.H Reddy, Molecular Links and Biomarkers of Stroke, Vascular Dementia, and Alzheimer's Disease. In: P.Hemachandra Reddy, editor, *Progress in Molecular Biology and Translational Science, Vol. 146*, Burlington: Academic Press, 2017, pp. 95-126.
ISBN: 978-0-12-811532-9
© Copyright 2017 Elsevier Inc. Academic Press

Access through your institution Purchase PDF

Science Volume 146, 2017, Pages 95-126

Chapter Four - Molecular Links and Biomarkers of Stroke, Vascular Dementia, and Alzheimer's Disease

M. Vijayan*, S. Kumar*, J.S. Bhatti*, P.H Reddy*

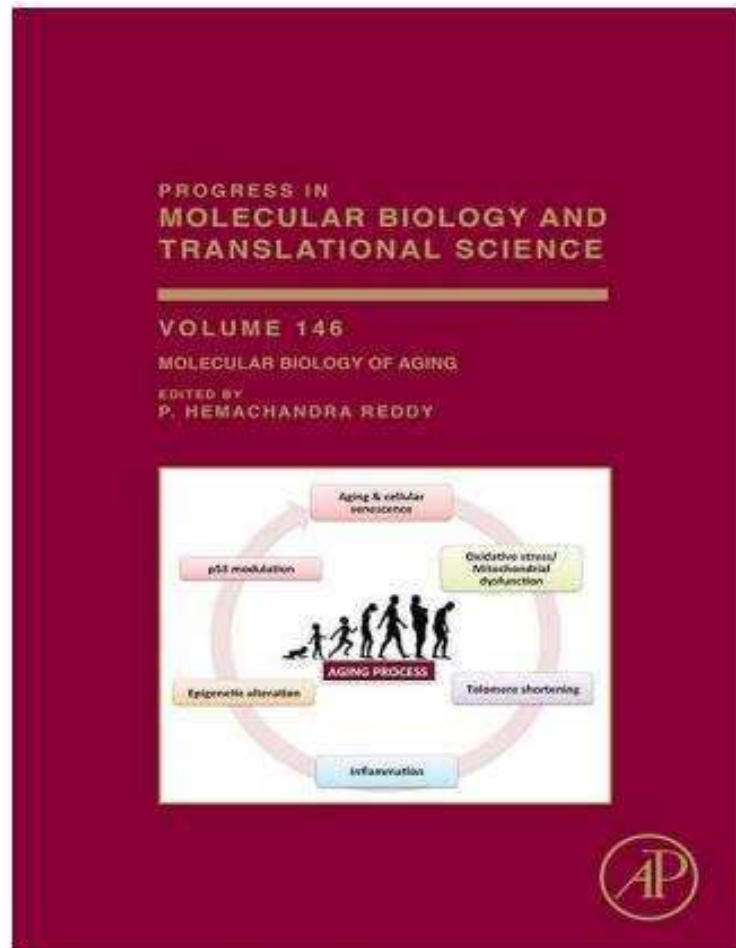
Show more

+ Add to Mendeley Share Cite

<https://doi.org/10.1016/bs.pmbts.2016.12.014> Get rights and content

Abstract

Stroke is a very common neurological disease, and it occurs when the blood supply to part of the brain is interrupted and the subsequent shortage of oxygen and nutrients causes damage to the brain tissue. Stroke is the second leading cause of death and the third leading cause of disability-adjusted life years. The occurrence of stroke increases with age, but anyone at any age can suffer a stroke. Stroke can be broadly classified in two major clinical types: ischemic stroke (IS) and hemorrhagic stroke. Research also revealed that stroke, vascular dementia (VaD), and Alzheimer's disease (AD) increase with a number of modifiable factors, and most strokes can be prevented and/or controlled through pharmacological or surgical interventions and lifestyle changes.

Progress in Molecular Biology and Translational
Science

Volume 146, 2017, Pages 13-46

Chapter Two - Therapeutic Strategies for Mitochondrial Dysfunction and Oxidative Stress in Age-Related Metabolic Disorders

J.S. Bhatti * S. Kumar * M. Vijayan * G.K. Bhatti P.H. Reddy *

Progress in Molecular Biology and Translational
Science

Volume 146, 2017, Pages 47-94

Chapter Three - MicroRNAs as Peripheral Biomarkers in Aging and Age-Related Diseases

S. Kumar * M. Vijayan * J.S. Bhatti * P.H. Reddy *

Show more

Progress in Molecular Biology and Translational
Science

Volume 146, 2017, Pages 127-171

Chapter Five - MicroRNAs, Aging, Cellular Senescence, and Alzheimer's Disease

P.H. Reddy * I. Williams * F. Smith * J.S. Bhatti * S. Kumar * M. Vijayan * R. Kandimalla * C.S. Kuruva

From M. Vijayan, S. Kumar, J.S. Bhatti and P.H. Reddy, Molecular Links and Biomarkers of Str Vascular Dementia, and Alzheimer's Disease. In: P.Hemachandra Reddy, editor, *Progress in Molecular Biology and Translational Science, Vol. 146*, Burlington: Academic Press, 2017, pp. 95-126.

ISBN: 978-0-12-811532-9

© Copyright 2017 Elsevier Inc.
Academic Press

Dr Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: Punjabi sabhyachar vich mele
tioharan da vishleshnatamak adhiyan: Etihask
sandharb ton; In the book: Punjabi sabhyachar di
rooh de haani mele-Tiohar te lok saaz

978-81-7914-927-0

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

**Punjabi Sabhyachar Di Rooh De Hani
Mele-Tiohar Te Lok Saaz
(Articles)**

by: Prof. Gurinder Singh Kalsi
Mob: 94173-73450

Title designed by T. Singh
ISBN: 978-81-7914-927-0

Edition : 2017
Price : Rs. 200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Phones: 98146-73236, 98786-03236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰੂਹ ਦੇ ਹਾਣੀ : ਮੇਲੇ-ਤਿਉਹਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਾਜ਼
ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਯੂਨੀਟੇਕ ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਪ੍ਰਾਮਾਇੰਟ, ਦਿੱਲੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਮੇਲੇ-ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ : ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ

- ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

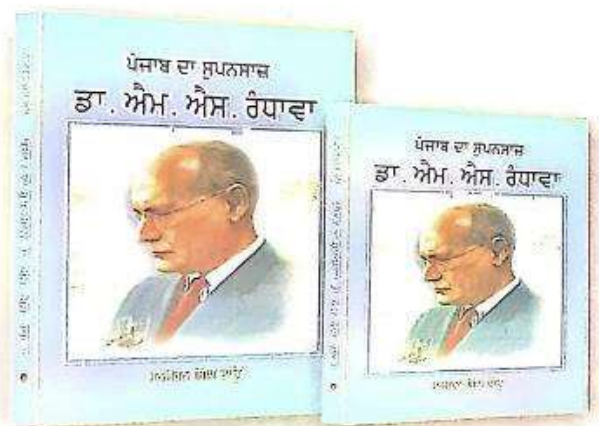
ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਇਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ
ਇਸ ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਮੇਲੇ-ਤਿਉਹਾਰ ਤੇ ਲੋਕ ਸਾਜ਼:
ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ' ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ
ਦੇ ਨਵੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੁਆਗਤ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ, ਸਮਾਜ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ
ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਬਾਸਤਰੀ
ਗਿਰਿਕ ਨੇ ਸਮਾਜ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਮਾਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ
ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗੀ
ਵਿਅਕਤੀ ਪਰਸਪਰ ਸਾਂਝ ਨਾਲ ਬੰਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ
ਬਾਸਤਰੀ ਨਾਮਪਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ
ਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਟਿਲ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਬਾਰੇ
ਸਮਾਜ ਬਾਸਤਰੀ ਕੁਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਗੋਤੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਜਾਂ
ਪ੍ਰਤਿਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਟਿਲ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ
ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਚੁੱਟ ਅਤੇ ਸਿਸਟਮ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਸਚਿਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ
ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਅਤੇ
ਪਦਾਰਥਕ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਾਜਕ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ
ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੋਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਤੀ ਦੇ ਸਮੂੱਚੇ ਪਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਕੇਵਲ
ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਹੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਰ ਇਕ
ਵਰਤਾਰੇ ਅੰਦਰ ਸੁਹਜ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਝਲਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ
ਮੇਲੇ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਥਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਮੇਲੇ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ
ਸੰਧਰਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੇ ਚੇਸਟਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਵਾਹਮਈ ਇਕਸੁਰਤਾ ਹਨ।
ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਖੁੱਲ ਕੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ, ਲੋਕ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਿਖਾਰਦੀ ਤੇ ਚਰਿੱਤਰ

ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਮੁਦਈ ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ

ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Panjabiat Da Muddyee
Dr. Mohinder Singh Radhawa
(Articles)

Edited by : Dr. Gurpreet Kaur
Mob. 95920-99002

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-922-5

Edition : 2017
Price : Rs.200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਮੁਦਈ : ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਪੋਸਟਕਸ਼ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

ਸਮਰਿਤੀਆਂ 'ਚ ਵਸਦਾ- ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ
◆ ਪ੍ਰੋ. ਦਵਿੰਦਰਪ੍ਰੀਤ

ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚੇਤਨਾ
◆ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਸਿਰਜਕ: ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ
◆ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

'ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼-ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ' ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ
ਦੇ ਅਹਿਮ ਪੱਖ
◆ ਪ੍ਰੋ. ਦਲਬੀਰ ਕੌਰ

'ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼-ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ' ਦਾ
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ
◆ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਮਾਲਕ- ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ
◆ ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼ ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ: ਇਕ ਭਾਰਤ
◆ ਪ੍ਰੋ. ਸਨਦੀਪ ਕੌਰ

ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ-ਉੱਘੇ ਨਿਬੰਧਕਾਰ
◆ ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ

ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ
ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣ
◆ ਪੁਨੀਤ

'ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼-ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ' ਦਾ
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ

◆ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼-ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ' ਕ੍ਰੋਮਟੀ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਦਾਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤਾਖਰ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੱਠ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਛੇ ਵਾਰਤਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਜੋਂ ਲੋਕ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬੂਤ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਚਰਚਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

'ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼-ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ' ਤੱਥ, ਸੱਚ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 16 ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਜਿੱਥੇ ਡਾ. ਰੰਧਾਵਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਲ ਖੰਡ 'ਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਲਾਤ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਰਤਾਰੇ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਦਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੁੱਖਾਂ-ਸੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੁਮਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ 'ਚ ਸੁਧਾਰ ਲੈ ਆਉਣ, ਚੰਗੀ ਸੁਧਾਰੀ ਹੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ, ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਵਿਤਾ 'ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼-ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ' ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼- ਰੰਧਾਵਾ ਸੀ,
ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਵਗਦਾ ਦਰਿਆ-ਰੰਧਾਵਾ ਸੀ।
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਹੁਸਨ ਦੀ ਘਾੜਤ- ਰੰਧਾਵਾ ਸੀ,
ਅਜਾਇਬ-ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ- ਰੰਧਾਵਾ ਸੀ,
ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਥਨੀ ਦਾ ਮਾਲਕ- ਰੰਧਾਵਾ ਸੀ,
ਵੱਸੇ ਪੰਜਾਬ ਪਿਆਰਾ, 'ਪੰਜਾਬ'- ਰੰਧਾਵਾ ਸੀ,।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਡਾ. ਰੰਧਾਵਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ

Dr. Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: 'Aurtan Uper Ho Rehe Julmaan Nu Pargtunda Kahani-Sangreh'; In the book: Smajik Ate Mansik Davand Da Partakhan (Pritma Domel de Pustak 'Velaian De Vehan' De Sandrabh Vich)

978-81-7914-906-5

ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦਵੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖਣ
(ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਦੋਮੇਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ)

ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Smajik Ate Mansik Davand Da Partakh:
(Articles)

Edited by : Dr. Balwinder Kaur
Mobile No. 94178-88910
balwinderbpr@gmail.com

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-906-5

Edition : 2017
Price : Rs. 200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦਵੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖਣ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ: ਵਿਸ਼ੇਗਤ ਅਧਿਐਨ ★ ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ	59
ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ ★ ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ	64
ਔਰਤਾਂ ਉਪਰ ਹੋ ਰਹੇ ਜੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ★ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	68
ਔਰਤ-ਮਨ ਦਾ ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ- ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ★ ਡਾ. ਸਰੋਜ ਰਾਣੀ ਸ਼ਰਮਾ	76
'ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ'-ਨਾਰੀ ਅਸਤਿਤਵ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ★ ਡਾ. ਸਤਿਦਰ ਕੌਰ	80
ਔਰਤ ਦੇ ਸੰਵੇਦਨਾਤਮਕ ਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਪੁਸਤਕ ★ ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ	86
ਔਰਤ ਜਾਤ ਦੀ ਬੇਦਨਾ: 'ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ' ★ ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	91
ਔਰਤ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰੋਕਾਰ ★ ਸੁਖਵੀਰ ਕੌਰ	96
ਇਸਤਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ ★ ਵੈਦਨਾ	102
'ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ' ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ ★ ਡਾ. ਤਰਨਜੀਤ ਕੌਰ	108

← ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦਵੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖਣ. 9 →

ਔਰਤਾਂ ਉਪਰ ਹੋ ਰਹੇ ਜੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ'

★ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਦੋਮੇਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਭਰ ਰਹੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਨ 2004 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਆਪਣਾ' ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਦੂਸਰਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਕੋਡੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ' ਸੰਨ 2009 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਤੇ ਸੱਜਰੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ' ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰੁ-ਬ-ਰੂ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਹੈ।

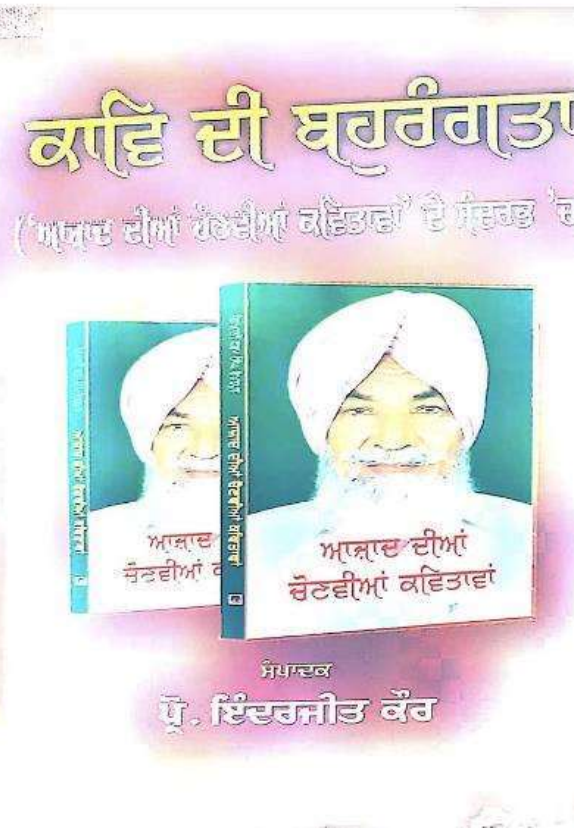
ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੂਲ-ਧਾਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਇਕਾਈ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਹੈ। ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸਮਾਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੰਗਠਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਸਚਿਤ ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਹਾਰ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।¹ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੁਕਰਾਤ ਅਤੇ ਅਰਸਤੂ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਕਰਾਤ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਾਹਸ ਉਸ ਦੇ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਗੁਣ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਸਾਹਸ ਉਸ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ।

← 68 - ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦਵੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖਣ →

Dr. Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: 'Ajad dyian chunvian kavita vana Da samaj - Shastri Adyaian'; In the book: Kaav Di bahurangta ('Ajad dyian chunvian kavita vana' De de Sandarbh Vich)

978-81-7914-901-0

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Kaav Di Bahurangta
(Articles)

Edited by : Prof. Inderjit Kaur
Mob. 94170-85785
Email: nderjitkaur.777@gmail.com

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-901-0

Edition : 2017
Price : Rs. 200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਕਾਵਿ ਦੀ ਬਹੁਰੰਗਤਾ, ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇੰਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

'ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ' ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ	59
• ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	
ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈਆਂ ਦਾ ਤਰਕਪੂਰਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼-ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ	65
• ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ	
ਬਹੁਪਰਤੀ ਸੰਵਾਦਾਂ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ-'ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ'	71
• ਪ੍ਰੋ. ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਕਲਸੀ	
ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤਰਪੂਰ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ: 'ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ'	77
• ਪ੍ਰੋ. ਸਨਦੀਪ ਕੌਰ	
ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ: ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ	83
• ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਜਿਵਰ ਕੌਰ	
ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ : ਥੀਮਕ ਸਰੋਕਾਰ	89
• ਪ੍ਰੋ. ਦਵਿਦਰ ਪ੍ਰੀਤ	
ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ: ਕਾਵਿ-ਜਗਤ	93
• ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	
'ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ' ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਪੇਖ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ	97
• ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ	
'ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ' ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ	102
• ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ	

ਕਾਵਿ ਦੀ ਬਹੁਰੰਗਤਾ / 7

'ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ' ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ

• ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ 'ਆਜ਼ਾਦ' ਦੇਵਨਗਰੀਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਾਵਿ ਸਫ਼ਰ 1963 ਈ. ਵਿੱਚ 'ਨੌਜ਼ ਦੇ ਆਬਕ' (ਕਿੱਸਾ ਰੂਪ) ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਸਫ਼ਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ, ਧਾਰਮਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਵਿਅੰਗਮਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਆਦਿ ਕਾਫੀ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ 15 ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਇਕ ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਗਿਆਨੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਡੱਖਰਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ 'ਆਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ' ਕਿਤਾਬ ਹੇਠ ਛਾਪ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਵਿਤਾ ਭਾਵੇਂ ਯਥਾਰਥ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਜ਼ਾਦ ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਯਥਾਰਥ ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਭਾਵੁ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਅੰਬਰੀ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੀ ਸਗੋਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਘਿਨੌਣੇ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਨਾਤਾ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਹੱਥ-ਬੀਤੇ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਜਾਮਾ ਪੁਆ ਕੇ ਕਾਵਿਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਕਵੀ ਕੋਲ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਹੈ, ਤਜਰਬਿਆ ਦਾ ਵੇਗ ਹੈ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਜੜਤ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਭਲੀਭਾਂਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

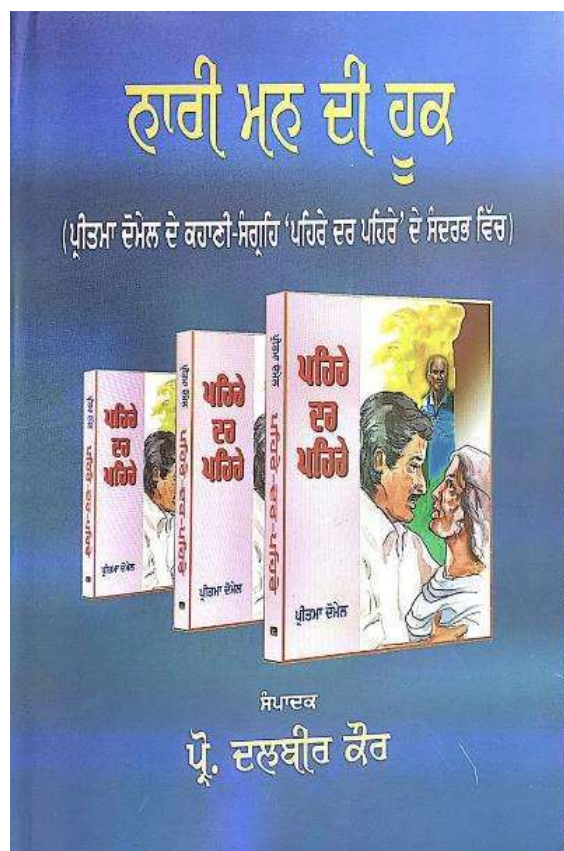
ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਸਾਨੂੰ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਨਮੋਲ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਫ਼ਾਲਤੂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਗੁਆਈ ਜਾ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਸੁਆਸ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਚੰਗੇ ਲੇਖੇ ਲਾ।

ਕਾਵਿ ਦੀ ਬਹੁਰੰਗਤਾ / 59

Dr. Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: Pehre Dar Pehre Da samaj Shastri Adyaian'; In the book: Nari Mann Di Hook (Pritma Domel De Kahani-Sangrah Pehre Dar Pehre De Sandarbh Vich)

978-81-7914-913-3

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Nari Mann Di Hook
(Articles)
Edited by : Prof. Dalbir Kaur
Mobile : 95925-66917

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-913-3

Edition 2017
Price : Rs. 200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਨਾਰੀ ਮਨ ਦੀ ਹੁਕ, ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਦਲਬੀਰ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇੰਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਦੋਮੇਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ	58
● ਪ੍ਰੋ. ਲਖਵੀਰ ਕੌਰ	
'ਪਹਿਰੇ ਦਰ ਪਹਿਰੇ' ਵਿਚ ਬਦਲਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਨੁਹਾਰ	65
● ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ	
'ਪਹਿਰੇ ਦਰ ਪਹਿਰੇ' ਔਰਤ ਦੇ ਅੰਤਰਮਨ ਦੀ ਝਾਤ	72
● ਪ੍ਰੋ. ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ	
'ਪਹਿਰੇ ਦਰ ਪਹਿਰੇ' ਦਾ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ	77
● ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	
ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਦੋਮੇਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ	84
● ਡਾ. ਸਰੋਜ ਰਾਣੀ ਸ਼ਰਮਾ	
ਔਰਤ ਮਨ ਦੀ ਗੁੱਝੀ ਝਾਤ 'ਪਹਿਰੇ ਦਰ ਪਹਿਰੇ'	90
● ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ	
ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤ੍ਰਾਸਦਿਕ ਹੁੰਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ	94
● ਪ੍ਰੋ. ਦਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ	
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥ : 'ਪਹਿਰੇ ਦਰ ਪਹਿਰੇ'	98
● ਰਾਮਵੀਰ ਕੌਰ	
ਔਰਤ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ	102
● ਪੁਨੀਤ	
ਦਮਿਤ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ : ਪਹਿਰੇ ਦਰ ਪਹਿਰੇ	107
● ਵੰਦਨਾ	

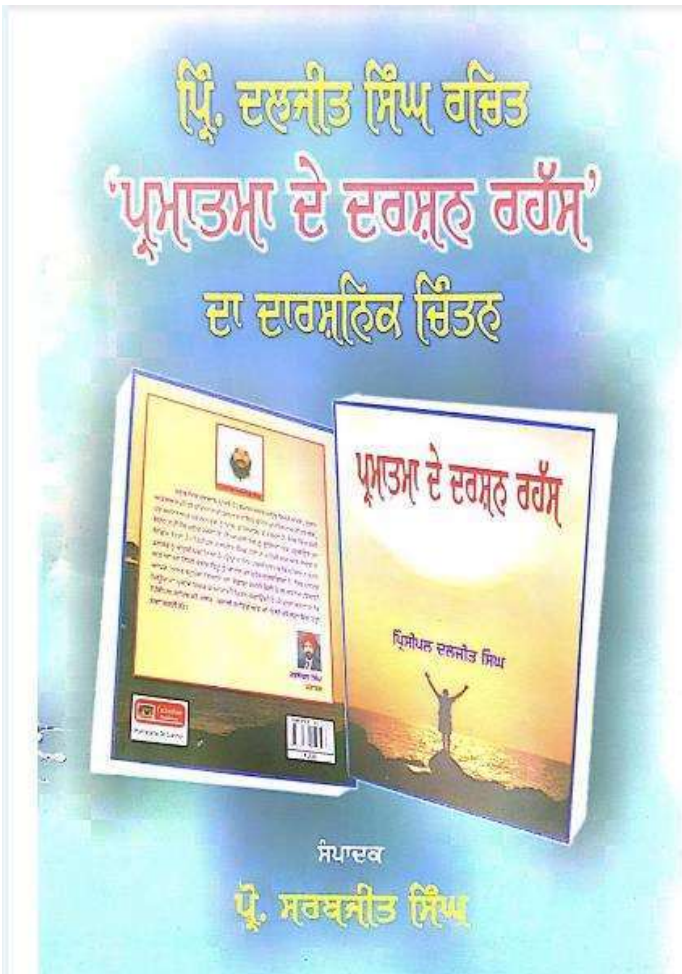
ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪਹਿਰੇ ਦਰ ਪਹਿਰੇ' ਦਾ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ

© ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਨਿੱਖੜ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਨਿੱਖੜਵੇਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਚਿੰਤਕ ਡਾ. ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰੇ, ਭਰਵੇਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹੀ ਚਿਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਨੁਭਵ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ, ਖਾਤਰ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਸਲ ਵਿਭਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਪੁੱਠ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਭੇਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾ ਹੋਣਾ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਕਰਮ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਜਗਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤ ਵਿਚਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ/ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੂਲ-ਧਾਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਇਕਾਈ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਹੈ। ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਮਾਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੰਗਠਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਸਚਿਤ ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਹਾਰ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।⁴

ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਦੋਮੇਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਨ 2004 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਆਪਣਾ' ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਕੋਫੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ' ਸੰਨ 2009 ਵਿੱਚ, ਸੰਨ 2011 ਵਿੱਚ 'ਵੇਲਿਆ ਦੇ ਵਹਿਣ' ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Principal Daljit Singh Rachit
'Parmatma de Darshan Rahas' da Darshnik Chitan
(Articles)

Edited by : Prof. Sarbjit Singh
Mob. 98150-30083

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-914-0

Edition : 2017
Price : Rs. 200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਪ੍ਰਿ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ 'ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਚਿੰਤਨ
ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇੰਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

'ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' : ਇਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
ਪ੍ਰੋ. ਸਨਦੀਪ ਕੌਰ

'ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' : ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ
ਪ੍ਰੋ. ਇਦਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ
ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ

'ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ....
ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦੀ ਪੁਸਤਕ
ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਪੁਸਤਕ
ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ

ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਪੁਸਤਕ
ਪੁਨੀਤ

'ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਚਿੰਤਨ
ਵੰਦਨਾ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ : ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ

ਲੇਖ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' ਦਾ
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ 'ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ' ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ' ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਲੇਖ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਸੁਆਗਤ ਹੈ।

ਹਥਲੇ ਲੇਖ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' ਬਿਲਕੁਲ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਕਵਰ ਉਪਰ ਬਣਿਆ ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸੋਹਣੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕਾਮਯਾਬ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਰੋਚਕਤਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀਹ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਬਾਰੇ ਖੁਦ ਲੇਖਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ 'ਦੋ ਸ਼ਬਦ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦੱਸਦਾ ਹੈ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਧਿਆਨ ਕਰਨ, ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ, ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ, ਨਿਰ-ਵਿਚਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਰਹੱਸ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿੱਜ-ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਬੜੀ ਥਾਗੀਕੀ ਨਾਲ ਮਨਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ-ਘਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ? ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲ ਰੁਖ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਇੱਕਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਸੁਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਫੀ ਸੁਖਾਲਾ

'ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਹੱਸ' ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਚਿੰਤਨ / 79

Dr. Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: Ajoke Sandrabh Vich Sri Guru Granth Sahib De Parsangikta'; In the book: Sri Guru Granth Sahib Ji Da Vishav Samaj nu Sadivi Sandesh

978-81-7914-915-7

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

**Sri Guru Granth Sahib Ji
Da Vishav Samaj nu Sadivi Sandesh**
Edit by : Paramjeet Kaur Aulakh
Mob. 98766-95506
Email: just_paramjeet@yahoo.com

Title designed by T. Singh
ISBN: 978-81-7914-915-7

Edition: 2017
Price: Rs. 200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੰਦੇਸ਼
ਸੰਪਾਦਕ: ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇੰਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

ਤਤਕਰਾ	
★ ਸ਼ੁਭ-ਸ਼ਬਦ / ਪ੍ਰੋ. ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ ਕਾਂਗ	V
★ ਸੰਪਾਦਕੀ / ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	VII
1. ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ > ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	13
2. ਜਪੁ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵੀ ਵਸੀਲੇ > ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ	30
3. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਉ ਅਤੇ ਭਾਉ ਦਾ ਸਕੰਲਪ > ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ	41
4. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਵੇਦਨਾ > ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ	49
5. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ : ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰ > ਡਾ. ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ	61
6. ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਲੇ 'ਨਾਮ-ਸਤਿਨਾਮ' ਦੀ ਸਮਾਜਕ- ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਰਥਕਤਾ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ : ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ) > ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ	72
7. ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਨਾਰੀ: ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ > ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਿਦੀਆਂ	86
8. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਚਿਤਰਿਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਾ-ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮ-ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਕਰਨਾ... > ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ	96

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੰਦੇਸ਼ 11

ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ

੨. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਖੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੇ ॥
ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਪੂਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਸ਼-ਕਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰ੍ਥੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਯੁੱਗ-ਯੁੱਗਾਂਤਰਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਸਰੋਤ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਵਭੌਮਿਕ ਤੇ ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ ਸੱਚਾਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ-ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਮਹਾਮਾਨਯ ਪੁਸਤਕ 'ਸਤਗ੍ਰੰਥੀ' ਸਦੀ (1604 ਈ.) ਵਿੱਚ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਸਮੇਤ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਲਈ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਸਾਨੀ, ਅਮੁੱਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 1604 ਈ. ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਥਾਥਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸਨ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਸ ਸਦੀਵੀ ਜੌਤ ਨੂੰ ਜਗਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ 1708 ਈ. ਨੂੰ ਨਾਂਦੇੜ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ) ਵਿਖੇ

ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਭਾਗ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ, ਸੈਕਟਰ-26, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੰਦੇਸ਼ 13

Dr Anish Kumar
2017

Book Chapter: Samkaleen Kavita ka Raag-Viraag'; In
the book: Samkaleenta ke Artho mein Hindi Kavita

978-81-86400-369-1

समकालीनता के अर्थों में हिन्दी कविता

संपादक
प्रो. (डॉ.) सुखदेव सिंह मिश्रा
प्रोफेसर एवं अध्यक्ष, हिंदी विभाग
स्नातकोत्तर राजकीय महाविद्यालय
सेक्टर-46, पंजीपड़

निर्मल पब्लिकेशन्स
दिल्ली-94

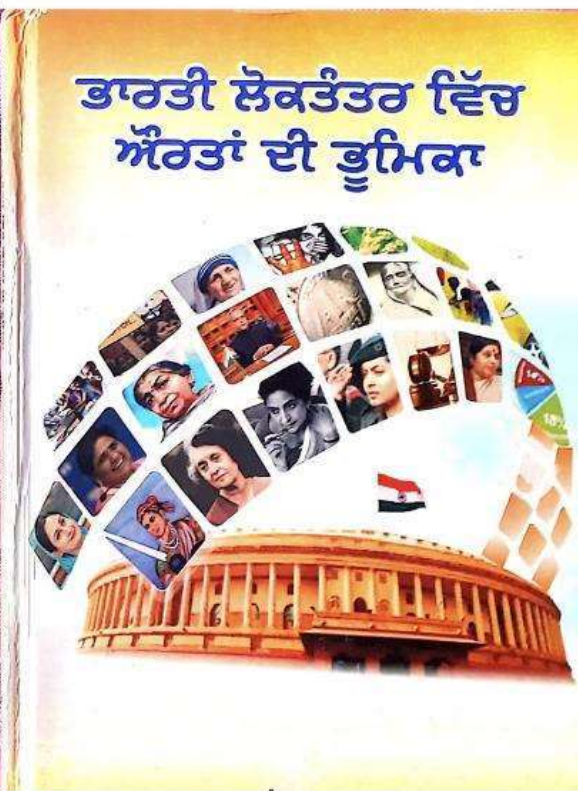
ISBN : 978-81-86400-369-1
लेखक :
प्रकाशक : निर्मल पब्लिकेशन्स
ए-139, गली नं. 3,
कबीर नगर, दिल्ली-110094
मोबा.: 0-9350295129
प्रथम संस्करण : 2017
मूल्य : 650.00 रुपए
शब्दांकन : अमर कम्प्यूटर्स
दिल्ली-110053
मुद्रक : शिवानी आर्ट प्रेस, दिल्ली-110032

शब्द	अनुक्रम
—डॉ. कृष्ण कुमार रतू	9
भूमिका	
—प्रो. (डॉ.) सुखदेव सिंह मिश्रा	11
1. तीसरी दुनिया, नव-उपनिवेशवाद और सामाजिक परिवर्तन	13
—प्रो. देवराज	
2. समकालीन हिंदी कविता : सामाजिक परिवर्तन में	25
—डॉ. कृष्ण कुमार रतू	
3. समकालीन हिंदी कविता में पर्यावरण चेतना	37
—प्रो. सुखदेव सिंह मिश्रा	
4. सामाजिक राजनीतिक प्रतिश्रुति : सुनी राधिका	45
—अनिल कुमार पाण्डेय	
5. समकालीन हिंदी कविता का प्रवृत्तिगत अध्ययन	54
—डॉ. पुष्पा रानी	
6. समकालीन हिंदी कविता संदर्भ भारतीयता	63
—डॉ. राम आझाद चौधरी	
7. निर्मला मुतुल के काव्य में आदिवासी जीवन का चर्चा	75
—डॉ. मनप्रीत कौर	
8. समकालीन कविता का राम-विगम	88
—डॉ. अनीश कुमार	
9. समकालीन कविता : नये प्रश्नों के साथ	96
—डॉ. हरप्रीत कौर	
10. समकालीन हिंदी कविता में पर्यावरण विमर्श	105
—डॉ. पूनम	
11. सततगति प्रगतिशील कविता : सतागत यथार्थ का चित्रण	114
—डॉ. सरिता चौहान	

Dr. Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: Bharti Loktandre Vich Nari Shoshan de Bdalde
Tareke ate us de Savdyanik hal; In the book: Bharti Loktandre
Vich Aurtan De Bhumika

978-93-86558-07-7

ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ
ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ

ਸੰਪਾਦਕ
ਪ੍ਰੋ. ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਦਸਮੇਸ਼ ਖਾਲਸਾ
ਕਾਲਜ (ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ.) ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ
ਪੱਕਾ ਪਤਾ :-
ਨੌਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਸਾਹਿਬ
ਸੈਕਟਰ-78, ਪਿੰਡ/ਡਾਕ ਸਿਹਾਣਾ,
ਮੋਹਾਲੀ।
ਸੰਬਾਇਲ ਨੰ: 94630-28142, 7973009233
E-mail: ishukhushi3028@gmail.com
© ਸਭ ਹੱਕ ਲੇਖਕ ਕੋਲ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ

ISBN : 978-93-86558-07-7

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:
Amit Arts
MW 36, Industrial Area,
Ph-1, Chandigarh

ਡਾਪਕ:
Dataline Computer
ਸੈਕਟਰ 41-ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਫੋਨ: 98146-07142

ਮਾਰਚ, 2017
ਕੀਮਤ: 150/- ਰੁਪੈ

ਤਤਕਰਾ

	ਪੰਨਾ ਨੰ:	
1. ਸੰਪਾਦਕੀ		
2. ਔਰਤ ਦੀ ਹਕੀਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੋੜ- ਡਾ. ਭੀਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ	1	
3. ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ- ਪ੍ਰੋ. ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ	9	
4. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ: ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ -ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	19	
5. ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ- ਪ੍ਰੋ. ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ	30	
6. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ- ਪ੍ਰੋ. ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ	38	
7. 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ - ਪ੍ਰੋ. ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ	49	
8. ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ- ਪ੍ਰੋ. ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ	61	
9. ਨਾਰੀਵਾਦ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ - ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	68	
10. ਨਾਰੀਵਾਦ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ- ਡਾ. ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ	74	
11. ਔਰਤ ਅਤੇ ਅਜੋਕਾ ਮੀਡੀਆ- ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ	80	
12. ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੱਲ - ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	84	
13. ਮੋਹਲ ਕਾਹਲੋਂ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਬਾਰਾਂਦਰੀ' ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ - ਪੱਲਵੀ ਜੋਸ਼ੀ	96	

**ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਬਦਲਦੇ
ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੱਲ**

ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ,

ਧਰਤੀ ਤੇ,
ਜੋ ਵੀ ਸੋਹਣਾ ਹੈ।
ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਾਰ ਅਵੱਸ਼ ਹੈ,
ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਨੇ ਰੱਚਿਆ,
ਉਸ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਦਾ ਹੀ ਹੱਥ ਹੈ।
ਨਾਰੀ ਆਪੇ ਨਾਰਾਇਣ ਹੈ,
ਹਰ ਮੱਥੇ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਹੈ।
ਨਾਰੀ,
ਧਰਤੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ।
ਕੁੱਲ ਭਵਿੱਖ ਨਾਰੀ ਦੇ ਵੱਸ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨਾਰੀ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਭਵਿੱਖ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਰੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਜੋ ਸਦੀਆਂ
ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਮੈਥਲੀਸ਼ਰਨ ਗੁਪਤ ਇਹਨਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ
ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਨਾਰੀ ਜੀਵਨ ਹਾਏ। ਤੁਮਹਾਰੀ ਯਹੀ ਕਹਾਣੀ,
ਆਂਚਲ ਮੇਂ ਹੈ ਦੂਧ ਔਰ ਆਖੋਂ ਮੇਂ ਪਾਣੀ ॥

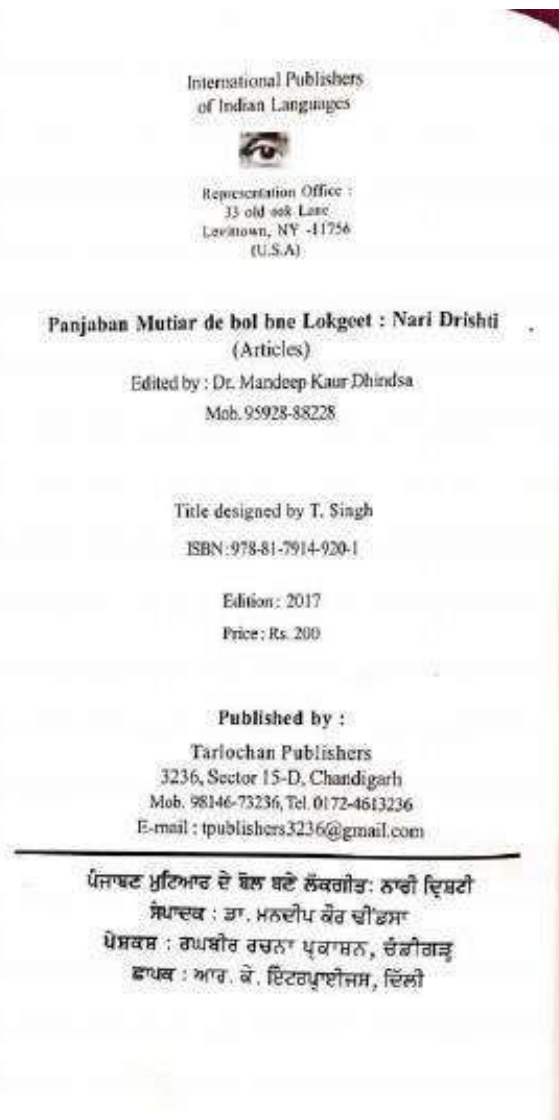
ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰੇਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ
ਦੇ ਭੌਤੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤੀਮਾਨਾਂ ਨੇ ਨਾਰੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ
ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ
ਸਕਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ
ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ, ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੇ ਉਸ
ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਜਾਂ
ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕਸ਼ਟ, ਤਕਲੀਫ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ

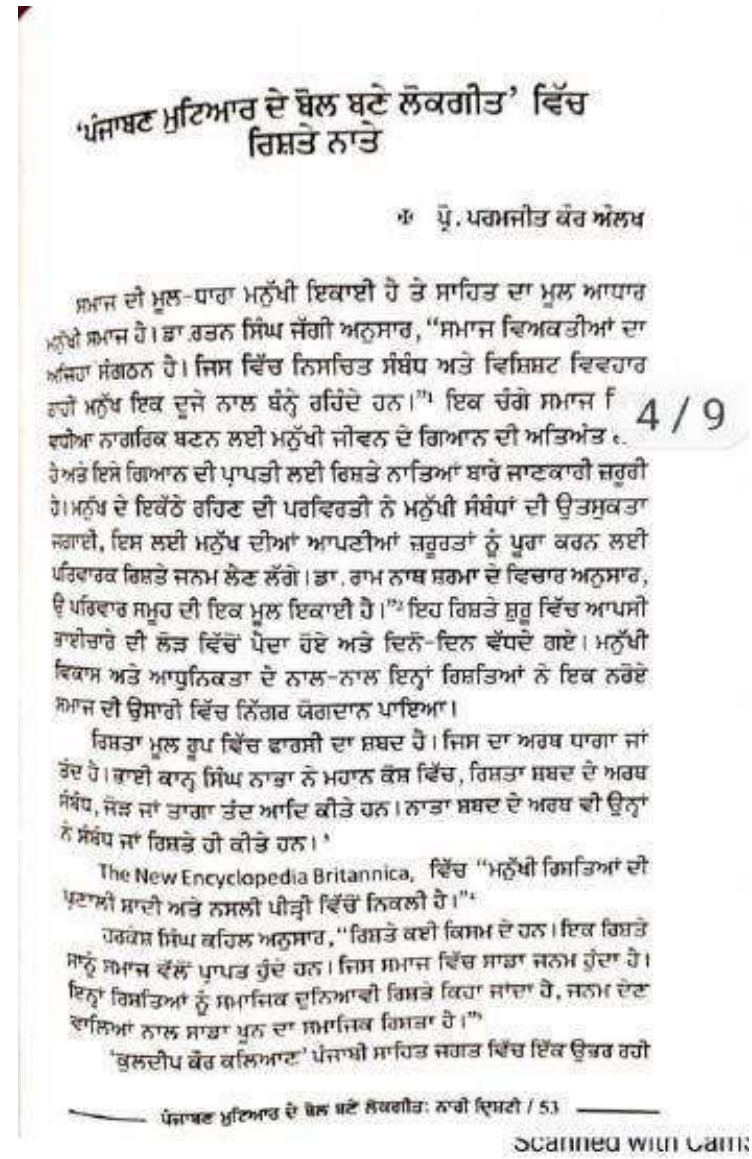
Dr Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: Panjaban mutiar de bol bne lokgeet
vich Rishte Naate; In the book: Panjaban mutiar de
bol bne lokgeet: Naari Drishti

978-81-7914-920-1

ਤਤਕਰਾ	
ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਪੁਣਾਲੀ: ਸਮਾਜਕ ਸਾਰਥਕਤਾ * ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਚੀਡਸਾ	7
ਪੰਜਾਬਣ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਬੋਲ ਬਣੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ * ਡਾ. ਗੁਪਵੀਰ ਕੌਰ	12
ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬਣ ਮੁਟਿਆਰ ਦਾ ਅਕਸ * ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	16
ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਬਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਪੁਸਤਕ * ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	21
ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ * ਡਾ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	26
ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ	30
6 ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਪੁਸਤਕ * ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ	
ਪੰਜਾਬਣ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ * ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ	46
'ਪੰਜਾਬਣ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਬੋਲ ਬਣੇ ਲੋਕਗੀਤ' ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ * ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	53
ਪੰਜਾਬਣ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਬੋਲ ਬਣੇ ਲੋਕਗੀਤ: ਨਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ / 5	

Dr Paramjeet Kaur
2017

Book Chapter: Nari de halt nu byanda te sangarsh
lai Prerda kaav- Sangreh "Suraj Dubda Nahi"; In
the book: Naari Samvedna nu Pragtauda kaav
Sangrah "Suraj Dubda Nhin"

978-81-7914-917-1

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Nari Samvedna nu pargtauda kaav Sangreh
'Suraj Dubda nhin'
(Articles)

Edited by : Dr. Manpreet Kaur
Mob.96467-36802

Title designed by T. Singh
ISBN :978-81-7914-917-1

Edition: 2017
Price : Rs. 200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel.0172-4613236
E-mail : tpubfishers3236@gmail.com

ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸੂਰਜ ਡੁਬਦਾ ਨਹੀਂ'
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਟਿਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

ਨਾਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦਾ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ, ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸੂਰਜ ਡੁਬਦਾ ਨਹੀਂ'

* ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਦਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਸ਼ਾਇਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇਕ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਕਵਿਤਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਸ ਤੀਬਰਤਾ ਅਤੇ ਤੀਖਣਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਟੁੰਬਣ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਵੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਦਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਸੰਨ 2009 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਗ਼ਜ਼ਲ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤਿੱਤਰ ਖੰਡੀਆਂ' ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਪਰਿੰਦੇ ਡਾਵਨਾਵਾਂ' ਦੇ ਗ਼ਜ਼ਲ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਦੋ ਬਾਲ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਦੋ ਸੰਪਾਦਿਤ ਅਤੇ ਦੋ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੱਜਰੇ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸੂਰਜ ਡੁਬਦਾ ਨਹੀਂ' ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹਥਲੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 49 ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਦਾਸੀ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਡੇਟ ਚੜਦੀਆਂ ਜਵਾਨੀਆਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਟਕਦੌਲੀਆਂ, ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ, ਫੇਸ-ਬੁੱਕ, ਵਟਸ-ਐਪ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਠੱਕਰਾਂ, ਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਵੇਦਨਾ ਡਰਪੂਰ, ਨਾਰੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਬਲਿਤ ਅਤੇ ਢੁੱਕਵੀਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਖੱਜ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰਫ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹਾਂ।

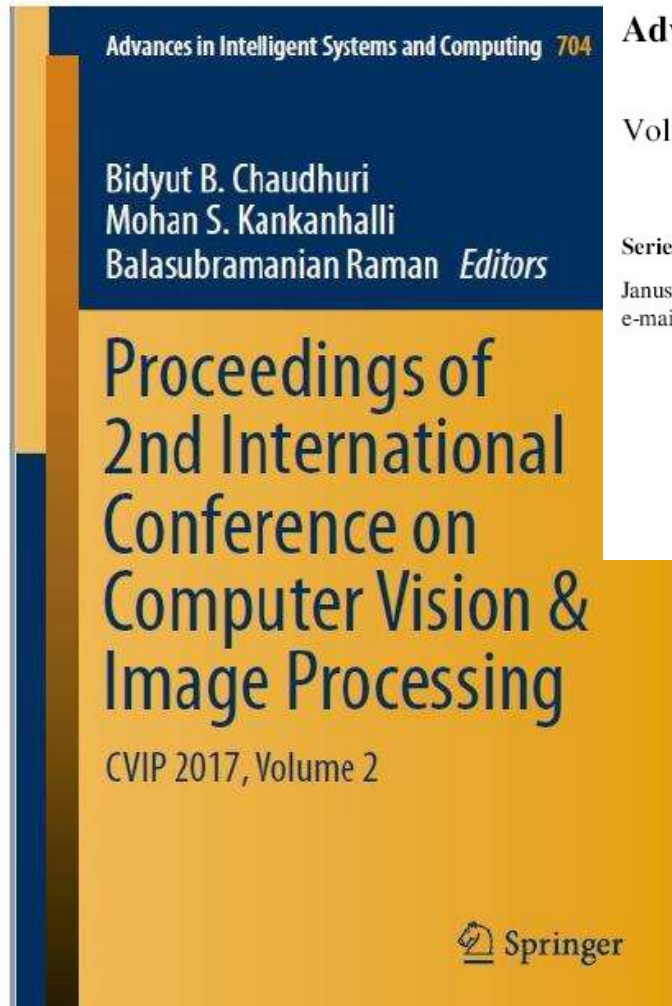
ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰਧਾਂਗਿਨੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਅਧੂਰੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਵੈਦਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

ਉੱਤਰ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕਾਫ਼ੀ ਚੰਗੀ ਰਹੀ। ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਗਈ। ਇਸ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਔਰਤ 'ਗ੍ਰਹਿਲੰਛੀ' ਤੋਂ 'ਭਿਖਾਰੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਔਰਤ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਬਲ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਪਰਤੱਤਰ, ਪਰਾਧੀਨ,

Dr Shradha Arya
2017

Conference Proceedings: Advances in intelligent systems and
computing

978-981-10-7894-1, 978-981-10-7895-8

Advances in Intelligent Systems and Computing

Volume 703

Series editor

Janusz Kacprzyk, Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland
e-mail: kacprzyk@ibspan.waw.pl

Proceedings of 2nd
International Conference
on Computer Vision & Image
Processing

CVIP 2017, Volume 1

 Springer

Editors

Bidyut B. Chaudhuri
Computer Vision and Pattern
Recognition Unit
Indian Statistical Institute
Kolkata
India

Balasubramanian Raman
Department of Computer Science
and Engineering
Indian Institute of Technology Roorkee
Roorkee, Uttarakhand
India

Mohan S. Kankanhalli
School of Computing
National University of Singapore
Singapore
Singapore

ISSN 2194-5357 ISSN 2194-5365 (electronic)
Advances in Intelligent Systems and Computing
ISBN 978-981-10-7894-1 ISBN 978-981-10-7895-8 (eBook)
<https://doi.org/10.1007/978-981-10-7895-8>

Library of Congress Control Number: 2017963008

© Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2018

This work is subject to copyright. All rights are reserved by the Publisher, whether the whole or part of the material is concerned, specifically the rights of translation, reprinting, reuse of illustrations, recitation, broadcasting, reproduction on microfilms or in any other physical way, and transmission or information storage and retrieval, electronic adaptation, computer software, or by similar or dissimilar methodology now known or hereafter developed.

The use of general descriptive names, registered names, trademarks, service marks, etc. in this publication does not imply, even in the absence of a specific statement, that such names are exempt from the relevant protective laws and regulations and therefore free for general use.

The publisher, the authors and the editors are safe to assume that the advice and information in this book are believed to be true and accurate at the date of publication. Neither the publisher nor the authors or the editors give a warranty, express or implied, with respect to the material contained herein or for any errors or omissions that may have been made. The publisher remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Printed on acid-free paper

This Springer imprint is published by Springer Nature
The registered company is Springer Nature Singapore Pte Ltd.
The registered company address is: 152 Beach Road, #21-01/04 Gateway East, Singapore 189721, Singapore

Stochastic Assimilation Technique for Cloud Motion Analysis	103
Kalamraju Mounika, J. Sheeba Rani and Gorthi Sai Subrahmanyam	
Image Contrast Enhancement Using Hybrid Elitist Ant System, Elitism-Based Immigrants Genetic Algorithm and Simulated Annealing	115
Rajeev Kumar, Anand Gupta, Apoorv Gupta and Aman Bansal	
A Novel Robust Reversible Watermarking Technique Based on Prediction Error Expansion for Medical Images	131
Vishakha Kelkar, Jinal H. Mehta and Kushal Tuckley	
Integrated Feature Exploration for Handwritten Devanagari Numeral Recognition	145
Shradha Arya, Indu Chhabra and G. S. Lehal	
Privacy Preserving for Annular Distribution Density Structure Descriptor in CBIR Using Bit-plane Randomization Encryption	159
Mukul Majhi and Sushila Maheshkar	
Near-Duplicate Video Retrieval Based on Spatiotemporal Pattern Tree	173
Ajay Kumar Mallick and Sushila Maheshkar	
Fingerprint Liveness Detection Using Wavelet-Based Completed LBP Descriptor	187
Iayshree Kundargi and R. G. Karandikar	
Silhouette-Based Real-Time Object Detection and Tracking	203
Bhaumik Vaidya, Harendra Panchal and Chirag Paunwala	
Visual Object Detection for an Autonomous Indoor Robotic System	217
Anima M. Sharma, Imran A. Syed, Bishwajit Sharma, Arshad Jamal and Dipti Deodhare	
Engineering the Perception of Recognition Through Interactive Raw Primal Sketch by HNFSG and CNN-MRF	229
Apurba Das and Nitin Ajithkumar	
An Efficient Algorithm for Medical Image Fusion Using Nonsampled Shearlet Transform	243
Amit Vishwakarma, M. K. Bhuyan and Yuji Iwahori	
A Novel Text Localization Scheme for Camera Captured Document Images	253
Tauseef Khan and Ayatullah Faruk Mollah	
Video inpainting Based on Re-weighted Tensor Decomposition	265
Anjali Ravindran, M. Baburaj and Sudhish N. George	

Integrated Feature Exploration for Handwritten Devanagari Numeral Recognition

Shradha Arya¹, Indu Chhabra², and G.S. Lehal³

¹ Department of Computer Science, Sri Guru Gobind Singh College, Chandigarh
² Department of Computer Science and Applications, Panjab University, Chandigarh
³ Computer Science Department, Punjabi University, Patiala, Punjab, India
shraddhaarya@rediffmail.com, chhabra-i@rediffmail.com, gslehal@gmail.com

Abstract. In this paper, the statistical feature extraction techniques are explored, incrementally combined using different methods and analyzed for the recognition of isolated offline handwritten Devanagari numerals. The techniques selected are Zoning, Directional Distance Distribution, Zernike moments, Discrete Cosine Transform and Gabor filter that encapsulates the mutually exclusive statistical features like average pixel densities, directional distribution, orthogonal invariant moments, elementary frequency components and space-frequency component respectively. The standard benchmark handwritten Devanagari numeral database provided by ISI, Kolkata is used for the experimentation and 1-nearest neighbor and support vector machine for classification. The accuracy achieved with individual feature extraction techniques range from 86.87% to 98.96%. Further, features are integrated with methods like feature concatenation, majority voting and a new proposed methodology by us named winners pooling. The maximum recognition obtained through feature integration is 99.14%.

Keywords: Handwritten Devanagari Recognition, Zoning, Directional Distance Distribution, Zernike Moments, Discrete Cosine Transform, Gabor filter.

1 Introduction

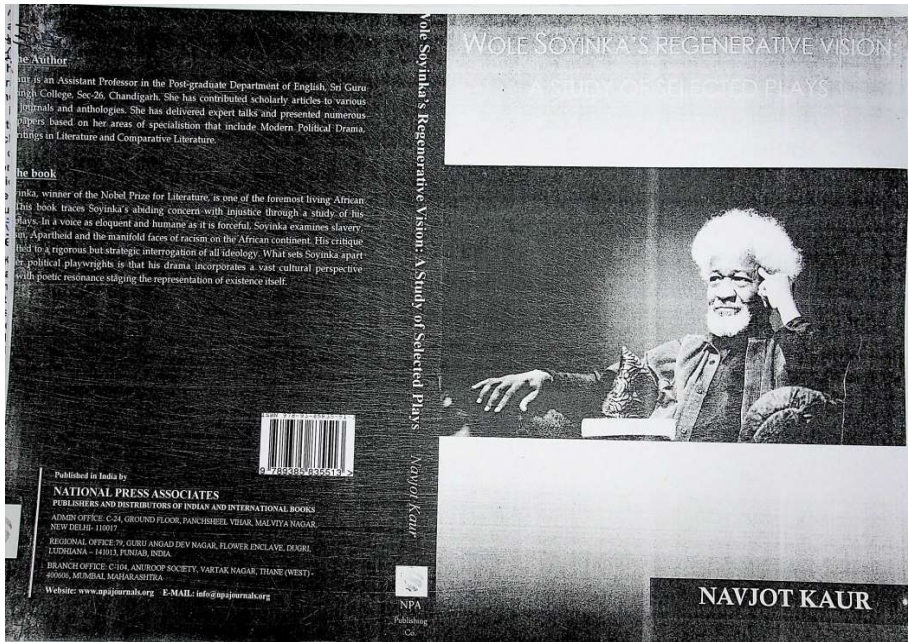
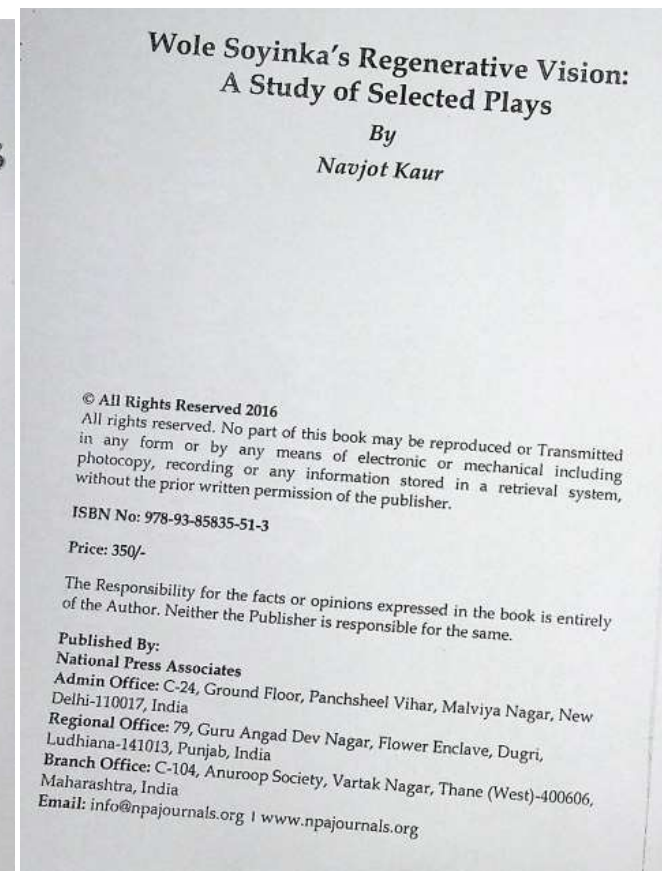
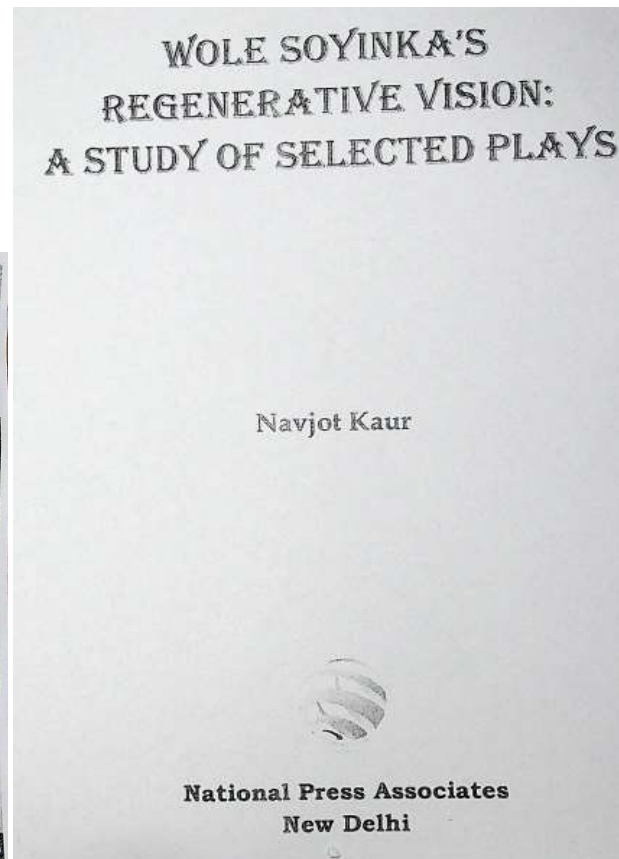
Efficient feature extraction and correct classification are the pillars of any good handwritten character recognition system. A feature extraction technique despite being proficient has a limited scope in terms of overall optimization. This paper experiments with statistical feature extraction techniques and their integration for the recognition of offline handwritten Devanagari numerals. Numerals are the basic entities of any script and their recognition is a prime concern. Devanagari is the script for many languages like Sanskrit, Hindi, Bhojpur, Marathi and Nepali. Hindi is officially the National language of India and the third most popular language of the world. Handwritten character recognition imposes challenge as it permits the infinite number of possible rendering of the character shapes and offline adds to the complexity as there is total lack of the real time

Dr Navjot Kaur

Book: Wole Soyinka's Regenerative Vision: A Study of Selected Plays (2016)

ISBN: 978-93-85835-51-3

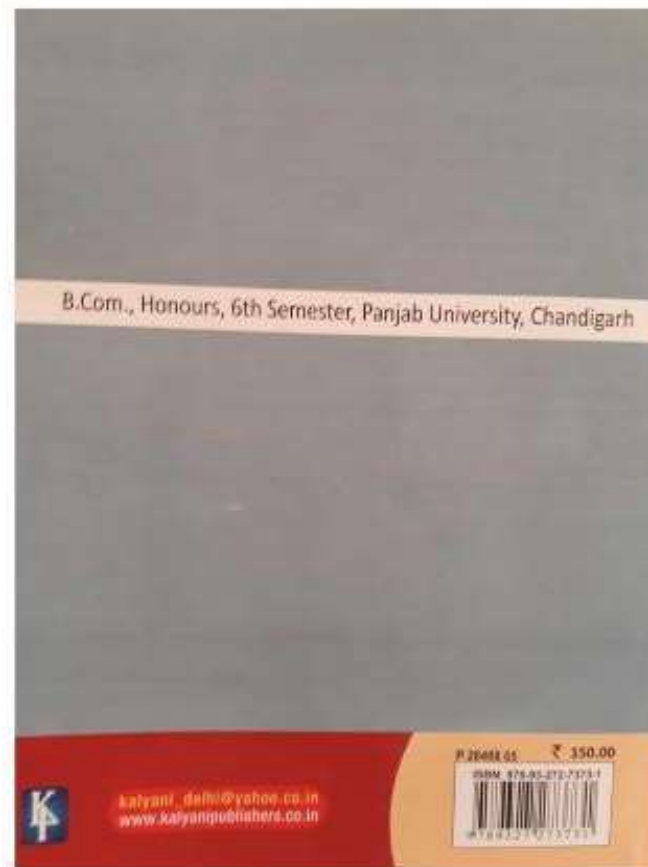
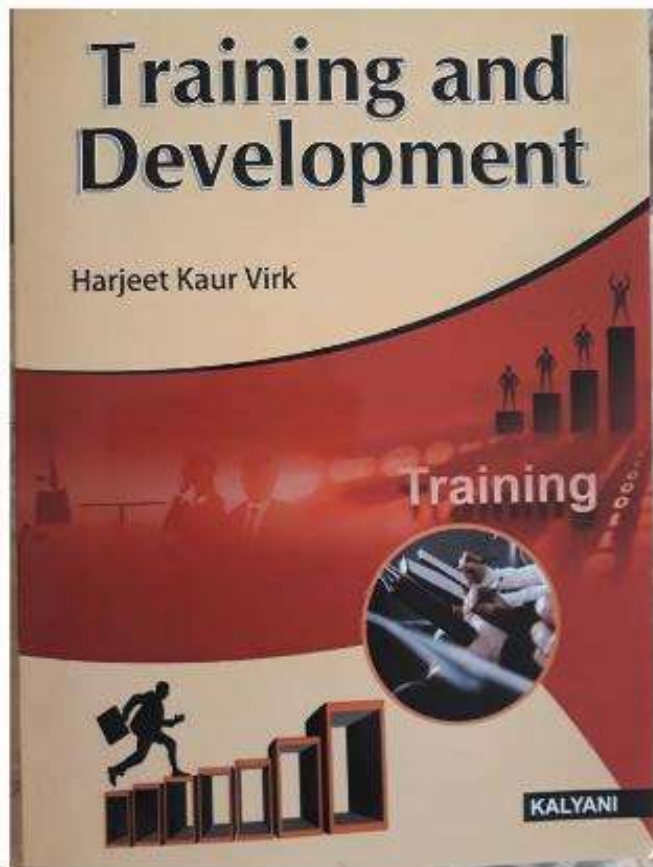
National Press Associates

Dr Harjit Kaur Virk
2016

Book: Training and Development

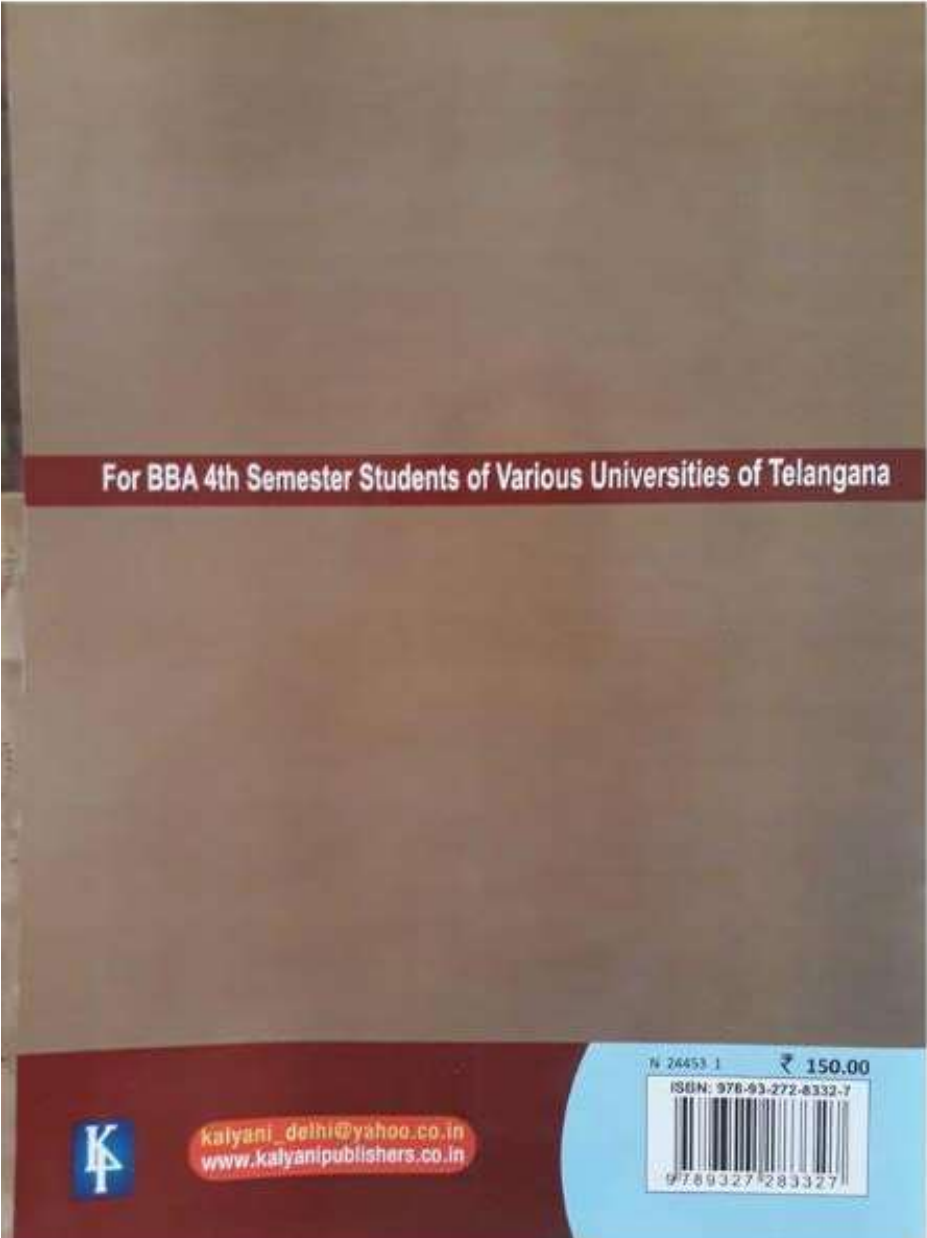
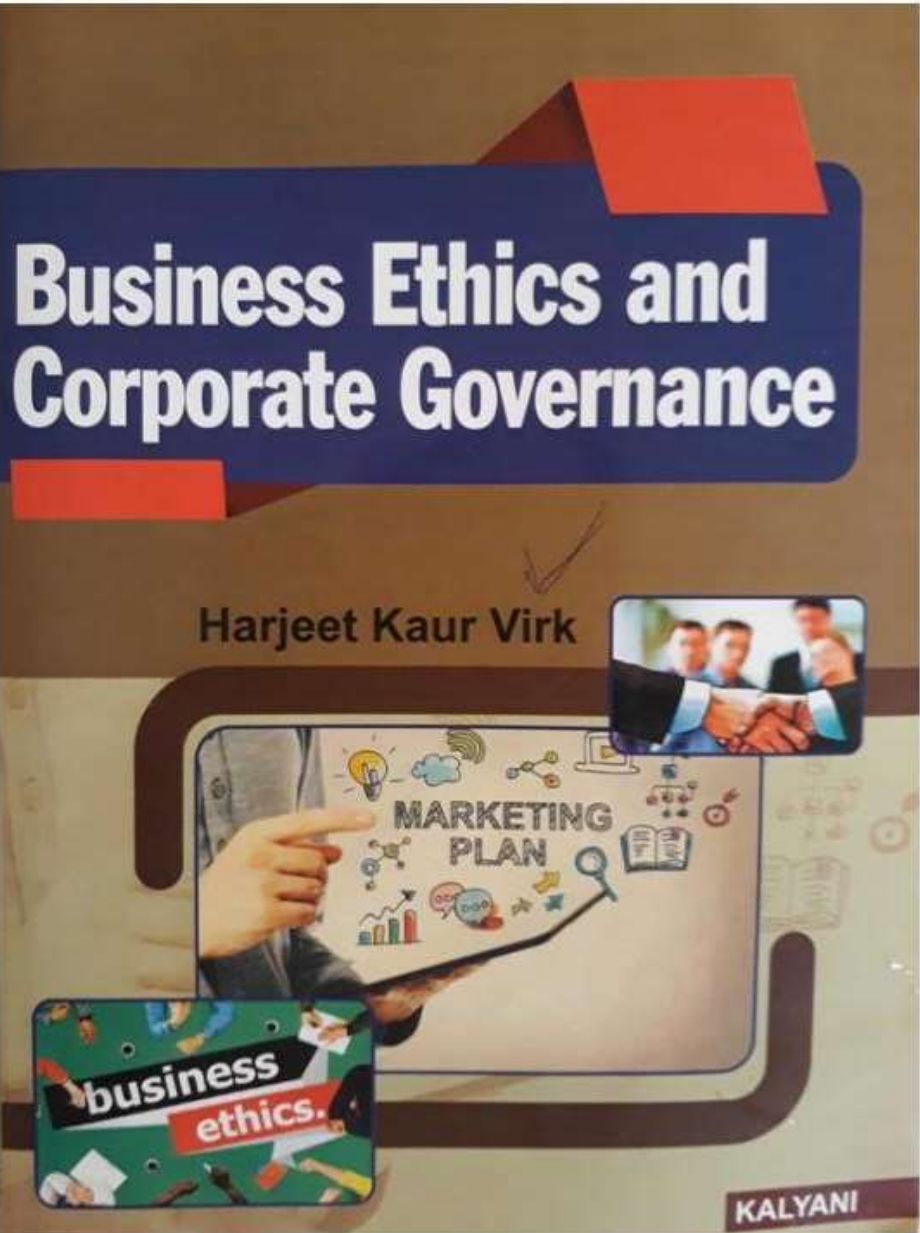
978-93-272-7373-1

Dr Harjit Kaur Virk
2016

Book: Business Ethics and corporate governance

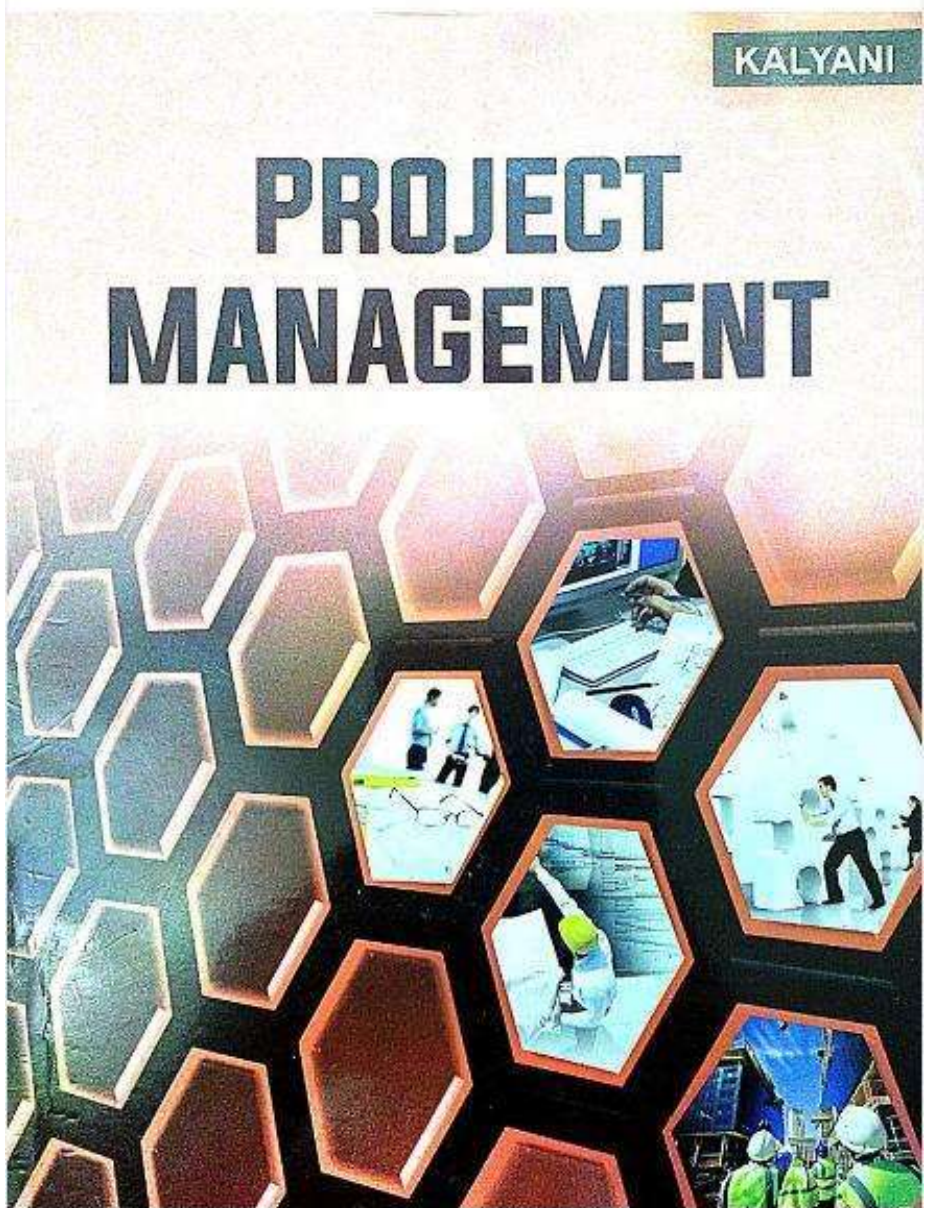
978-93-272-8332-7

Dr Harmeet Kaur
Dr Seema Chopra
2016

Book: Project Management

978-93-272-6875-1

KALYANI PUBLISHERS

Head Office
B-1/1292, Rajinder Nagar, Ludhiana-141 008 • Ph : 0161-2760031, 2745756
E-mail : kalyanibooks@yahoo.co.in Website : www.kalyanipublishers.co.in

Administration Office
4778/23, Ansari Road, Daryaganj, New Delhi-110 002
Ph : 011-23271469, 23274393 E-mail : kalyani_delhi@yahoo.co.in

Works
B-16, Sector-8, NOIDA (U.P.)

Branches

1, Mahalakshmi Street, T. Nagar, Chennai-600 017 • Ph : 044-24344684
Gopabandhu Lane, Behind Govt. Bus Stand, Badambadi,
Cuttack-753 012 (Odisha) • Ph : 0671-2311391

3-5-1108, Narayanaguda, Hyderabad-500 029 • Ph : 040-24750368

10/2B, Ramanath Mazumdar Street, Kolkata-700 009 • Ph : 033-22416024

Arunalaya, 1st Floor, Sariswami Road, Pan Bazar, Guwahati-781 001 • Ph : 0361-2731274

Koratt Perambli House, Convent Road, Kechi-682 035 • Ph : 0484-2367189

No. 24 & 25, 1st Floor, Hameed Shah Complex, Cubbonpet Main Road, Bengaluru-560 002

Every effort has been made to avoid errors or omissions in this publication. In spite of this, errors may creep in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice, which shall be taken care of in the next edition. It is notified that neither the publisher nor the author or seller will be responsible for any damage or loss of action to any one, of any kind, in any manner, therefrom. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications.

For binding mistake, misprints or for missing pages, etc., the publisher's liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All additional expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

KPP M 20896 05

© 2016, Chopra, Seema • Kaur, Harmeet

Gautam Graphic Printers
(VIP-16-P-MGT-PB13)

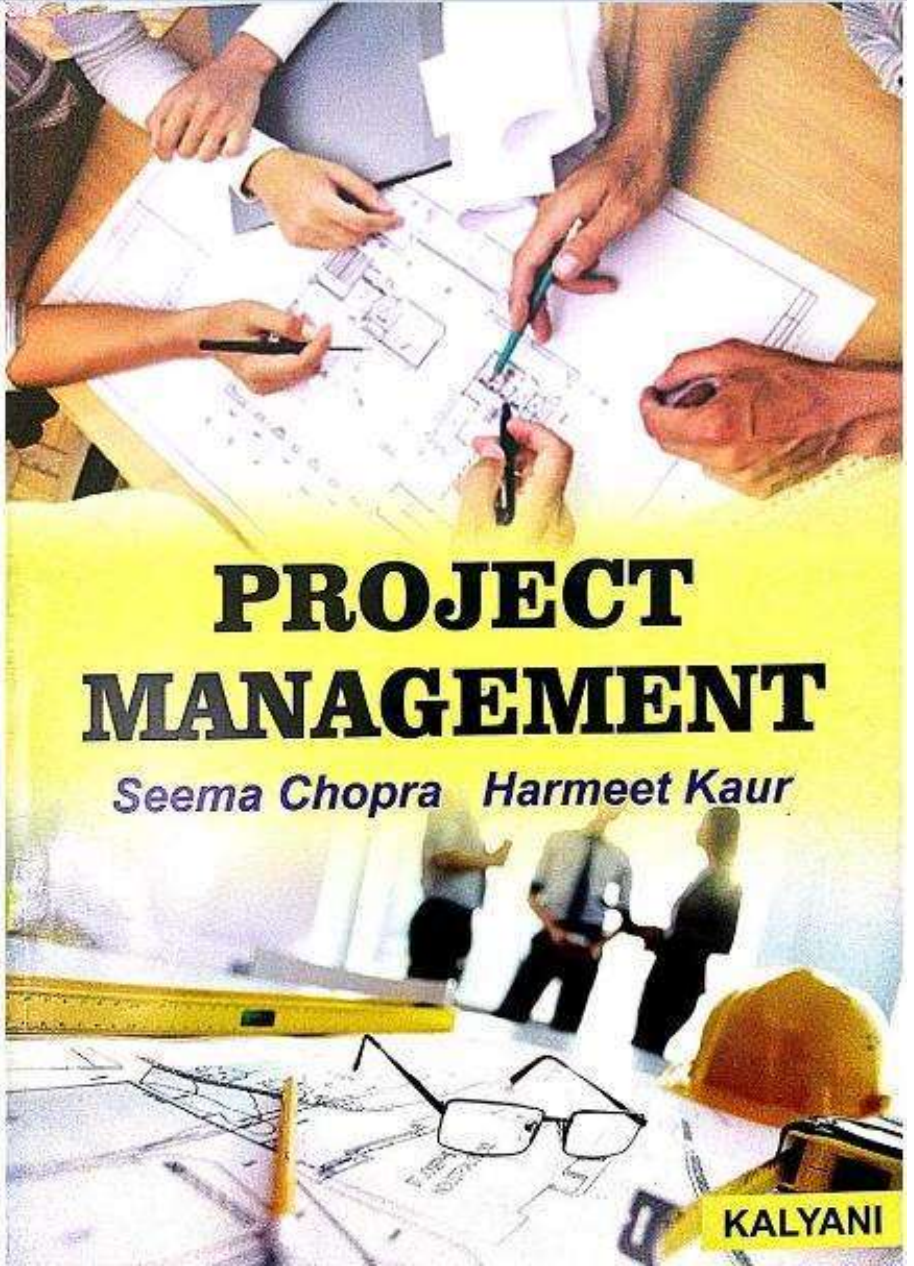
ISBN 978-93-272-6875-1

PRINTED IN INDIA
At B.M. Brothers, Plot No. D-3, Sector B-3 Tronica City
and published by Mrs. Usha Raj Kumar for
Kalyani Publishers, New Delhi-110 002

Dr Harmeet Kaur
Dr Seema Chopra
2016

Book: Project Management

978-93-272-6034-2

KALYANI PUBLISHERS

Head Office
B-1/1292, Rajinder Nagar, Ludhiana-141 008 • Ph : 0161-2780031
E-mail : kalyanibooks@yahoo.co.in

Administration Office
4779/23, Ansari Road, Daryaganj, New Delhi-110 002
Ph : 011-23271469, 23274393, 23278688 E-mail : kalyani_delhi@yahoo.co.in

Works
B-16, Sector-B, NOIDA (U.P.)

Branches

- 1, Mahalakshmi Street, T. Nagar, Chennai-600 017 • Ph : 044-24344884
- Gopabandhu Lane, Behind Govt. Bus Stand, Badambadi, Cuttack-753 012 (Odisha) • Ph : 0671-2311391
- 3-5-1105, Narayanaguda, Hyderabad-500 029 • Ph : 040-24750366
- 10/2B, Ramnath Mazumdar Street, Kolkata-700 008 • Ph : 033-22416024
- Arunalaya, 1st Floor, Saraswati Road, Pan Bazar, Guwahati-781 001 • Ph : 0361-2731274
- Koratti Parambil House, Convent Road, Kochi-682 035 • Ph : 0484-2367189
- No. 24 & 25, 1st Floor, Hameed Shah Complex, Cubbonpet Main Road, Bengaluru-560 002

Every effort has been made to avoid errors or omissions in this publication. In spite of this, errors may creep in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice, which shall be taken care of in the next edition. It is notified that neither the publisher nor the author or seller will be responsible for any damage or loss of action to any one, of any kind, in any manner, therefrom. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications.

For binding mistake, misprints or for missing pages, etc., the publisher's liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All additional expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

KPP L 19145 1

© 2016, Chopra, Seema • Kaur, Harmeet

Gautam Graphic Printers
(VIP-16-P-MGT-PB4)

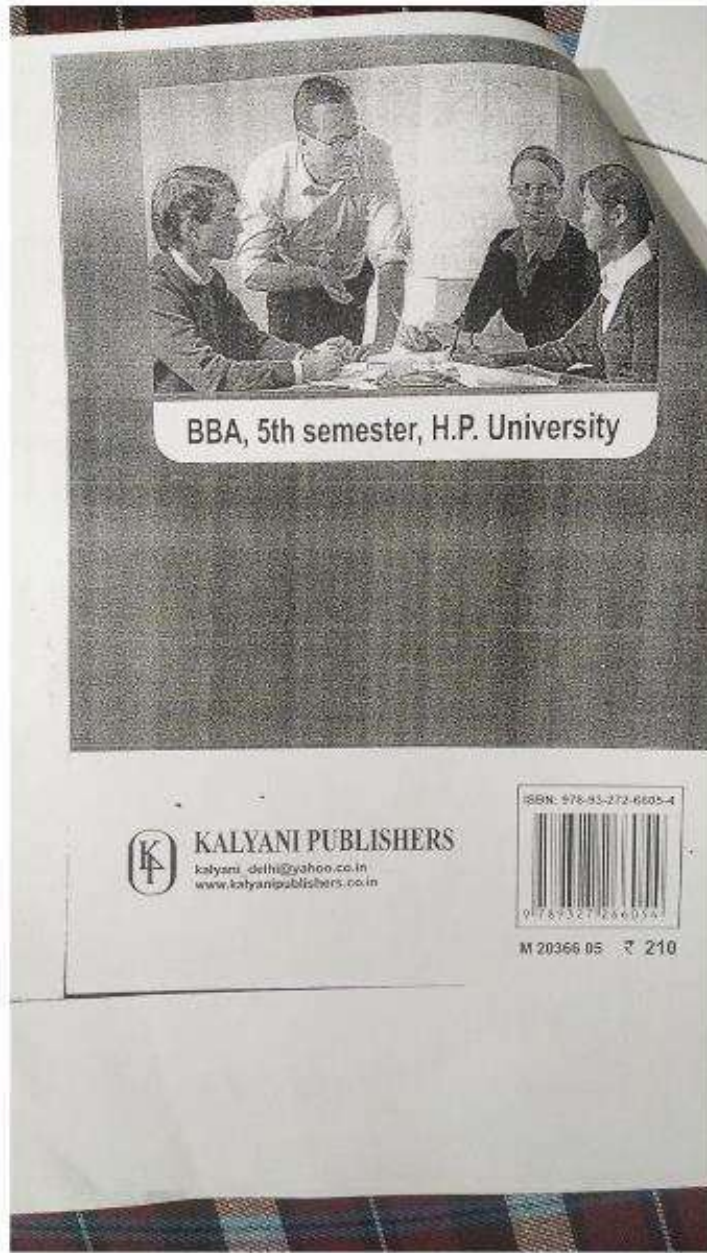
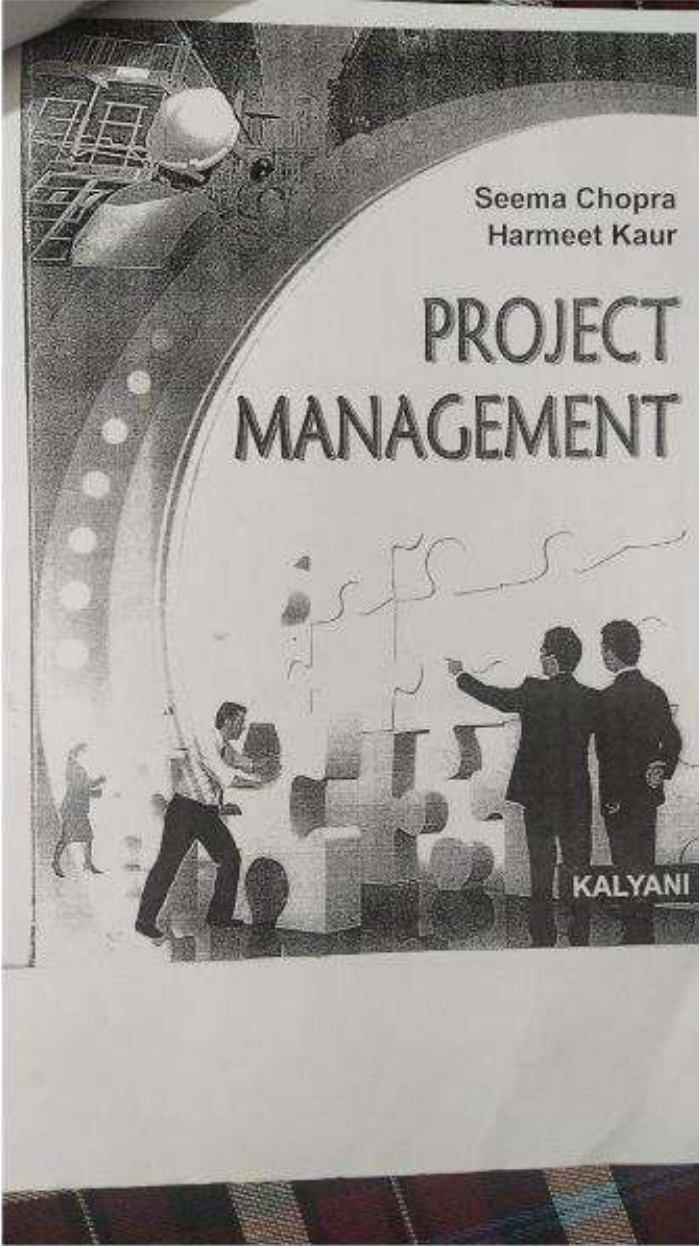
ISBN 978-93-272-6034-2

PRINTED IN INDIA
At Process World India, C-90, Sec. 63, NOIDA
and published by Usha Sales Corporation
4803/2B, 24, Darya Ganj, New Delhi-110002

Dr Harmeet Kaur
Dr Seema Chopra
2016

Book: Project Management

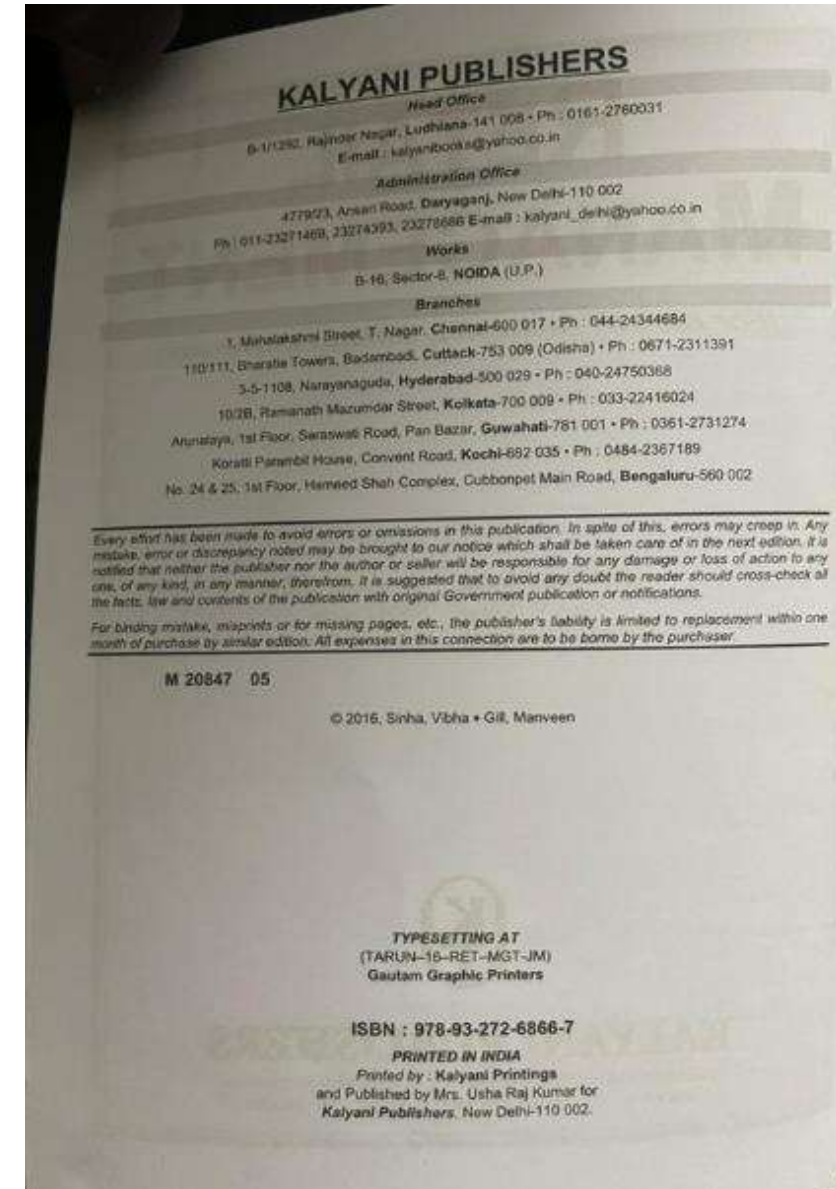
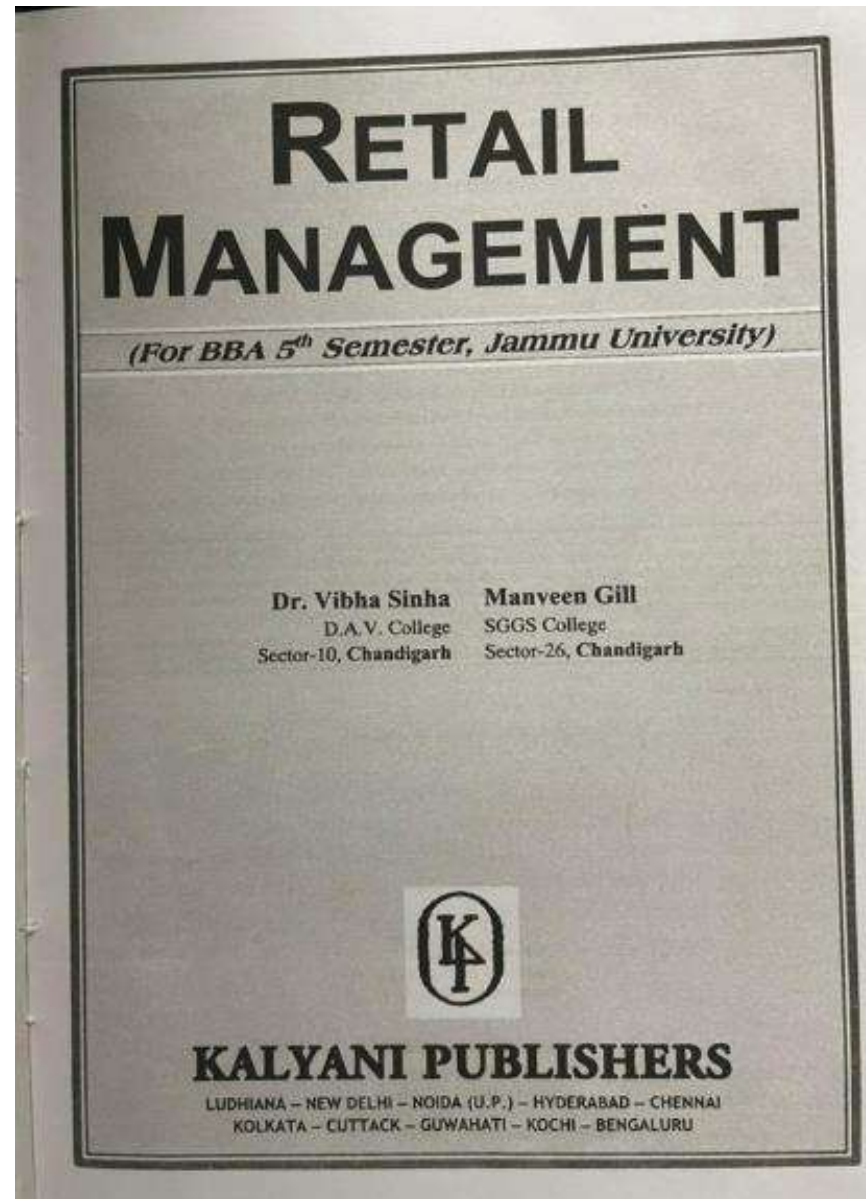
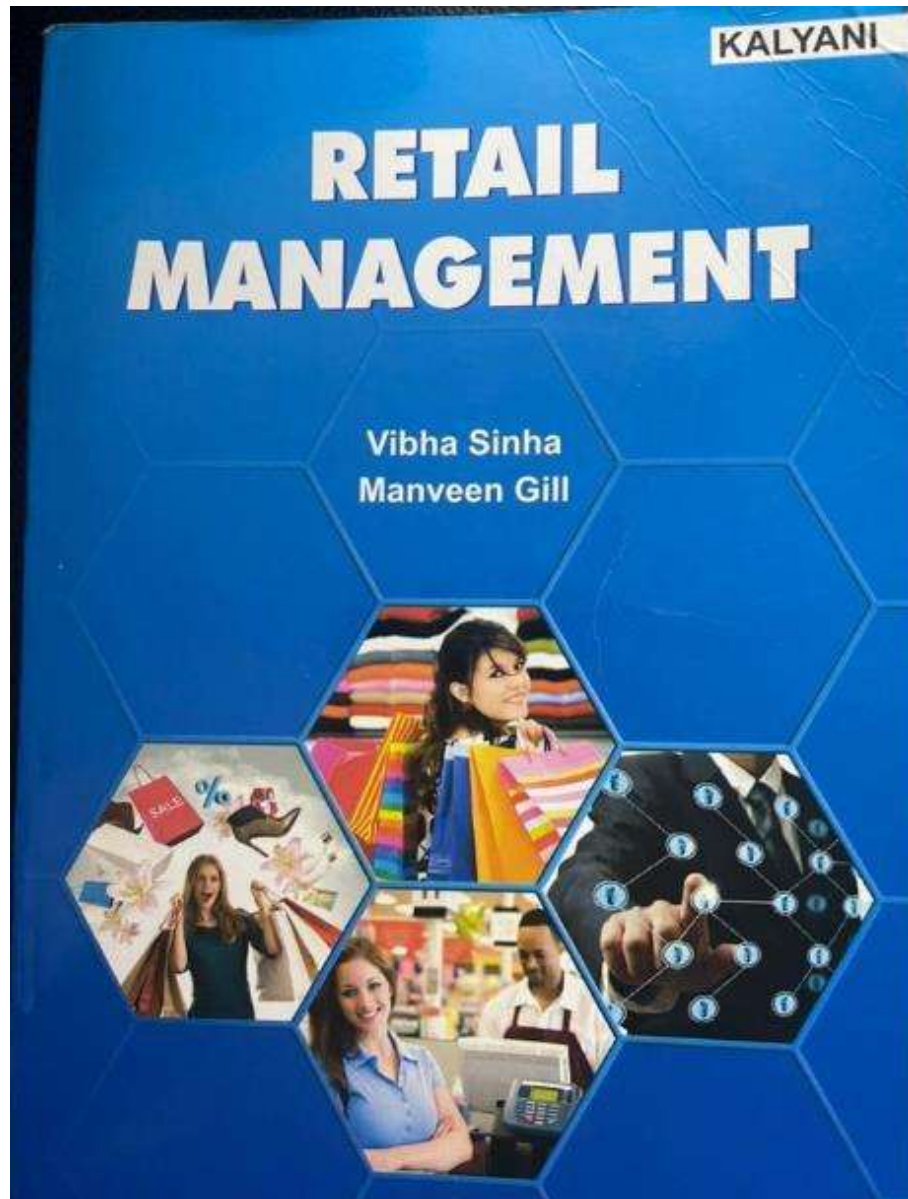
978-93-272-6605-4

Ms Manveen Gill
2016

Book: Retail Management

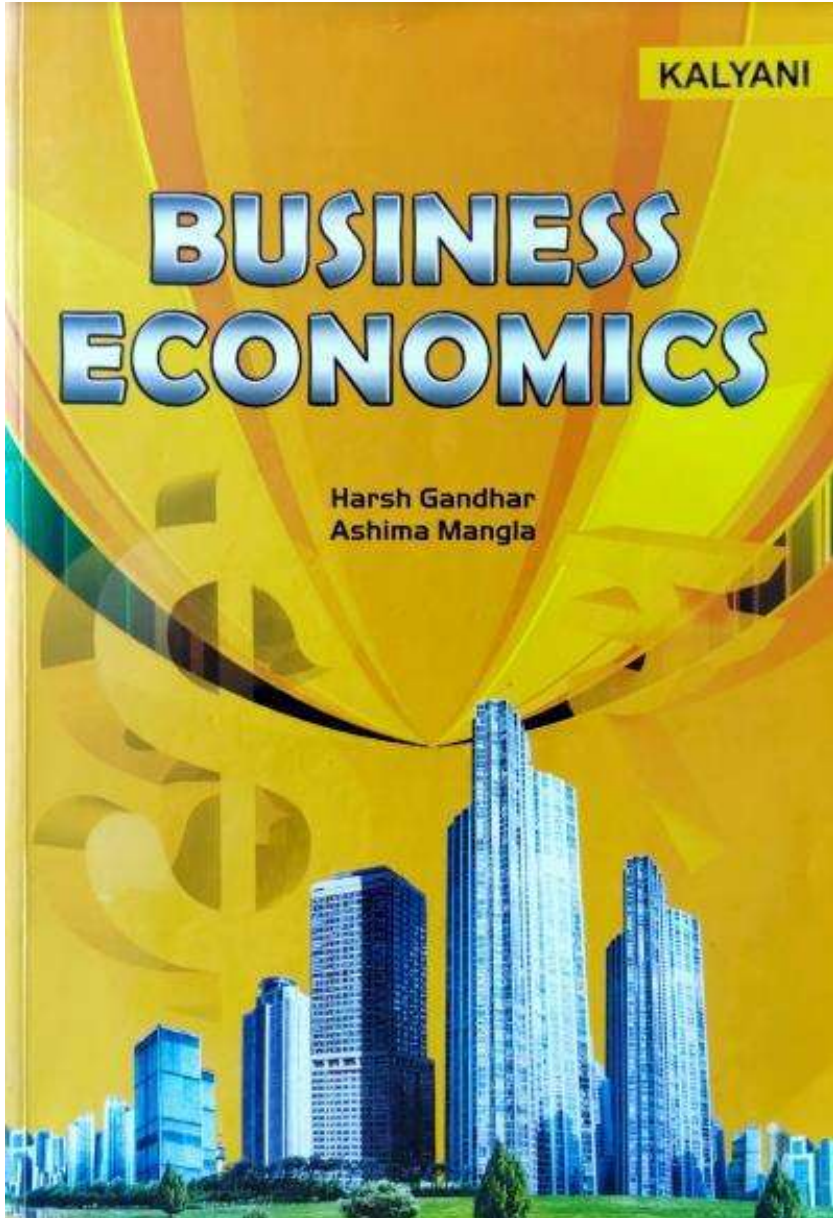
978-93-272-6866-7

Ms Ashima Mangla & Mr Harsh Gandhar
2016

Book: Business Economics

978-93-272-6547-7

KALYANI PUBLISHERS

Head Office

B-1/1292, Rajinder Nagar, Ludhiana-141 008 • Ph : 0161-2760031, 2745756
E-mail : kalyanibooks@yahoo.co.in Website : www.kalyanipublishers.co.in

Administration Office

4779/23, Ansari Road, Daryaganj, New Delhi-110 002
Ph : 011-23271469, 23274393 E-mail : kalyani_delhi@yahoo.co.in

Works

B-16, Sector-8, NOIDA (U.P.)

Branches

- 1, Mahalakshmi Street, T. Nagar, Chennai-600 017 • Ph : 044-24344684
- Gopabandhu Lane, Behind Govt. Bus Stand, Badambadi, Cuttack-753 012 (Odisha) • Ph : 0671-2311391
- 3-5-1108, Narayanaguda, Hyderabad-500 029 • Ph : 040-24750368
- 10/2B, Ramanath Mazumdar Street, Kolkata-700 009 • Ph : 033-22416024
- Arunalaya, 1st Floor, Saraswati Road, Pan Bazar, Guwahati-781 001 • Ph : 0361-2731274
- Koratti Parambil House, Convent Road, Kochi-682 035 • Ph : 0484-2367189
- No. 24 & 25, 1st Floor, Hameed Shah Complex, Cubbonpet Main Road, Bengaluru-560 002

Every effort has been made to avoid errors or omissions in this publication. In spite of this, errors may creep in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice, which shall be taken care of in the next edition. It is notified that neither the publisher nor the author or seller will be responsible for any damage or loss of action to any one, of any kind, in any manner, therefrom. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications.

For binding mistake, misprints or for missing pages, etc., the publisher's liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All additional expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

KPP M 20248 05

© 2016, Gandhar, Harsh • Mangla, Ashima

Gautam Graphic Printers
(VIP-16-B-ECO-PBI-B)

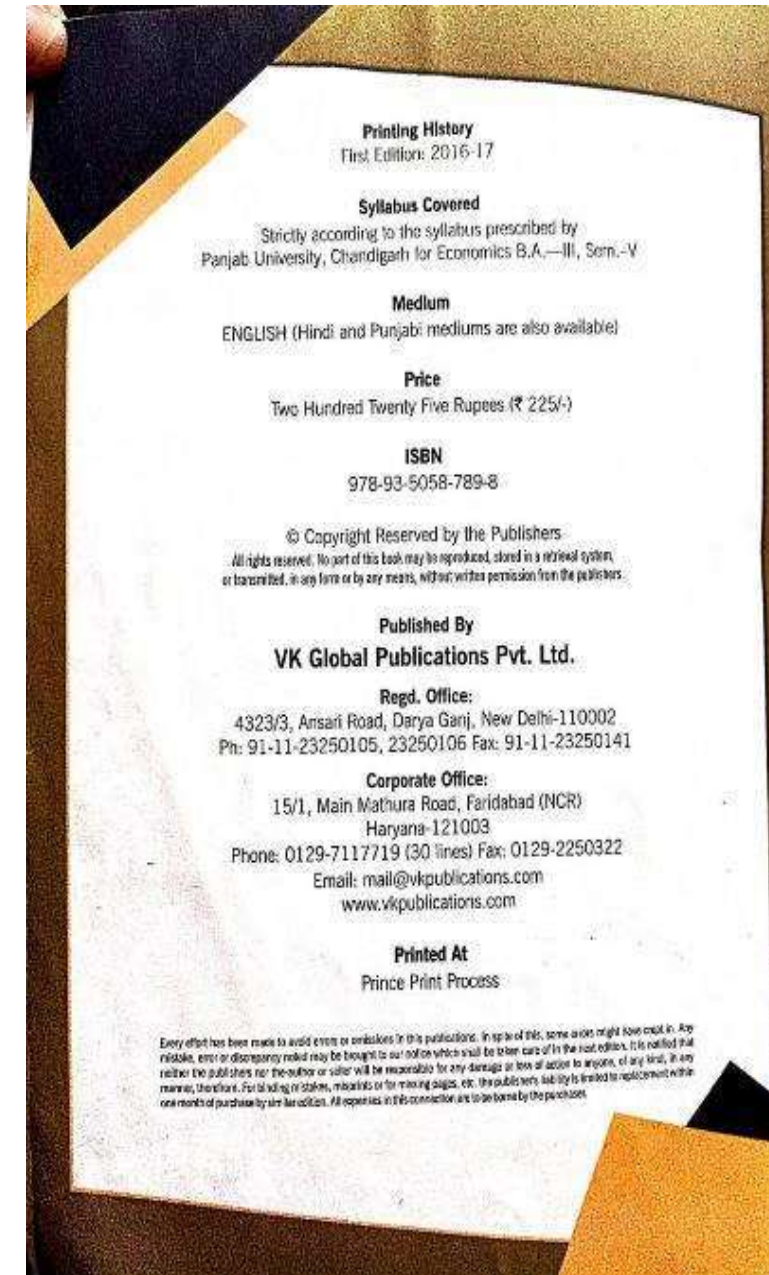
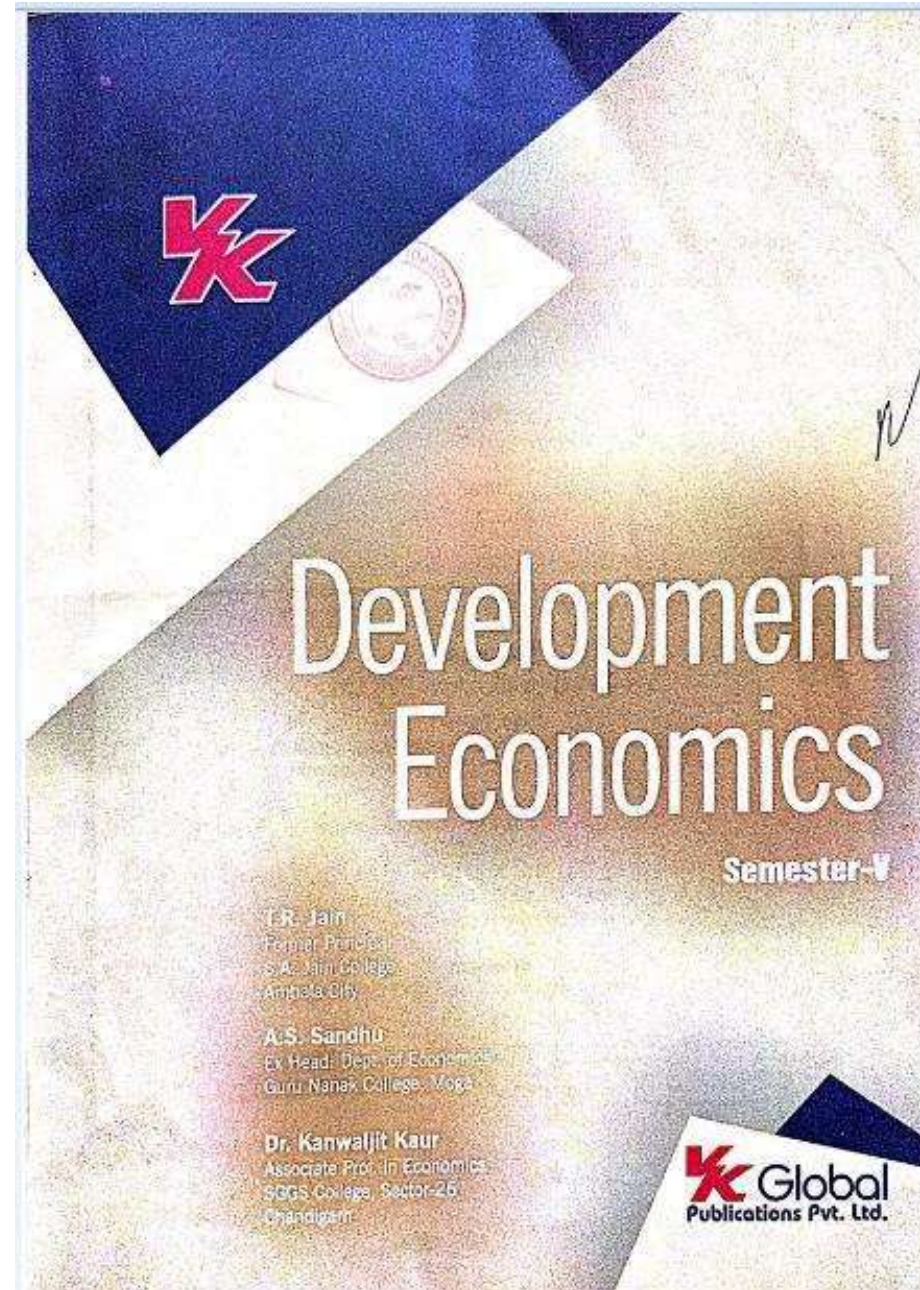
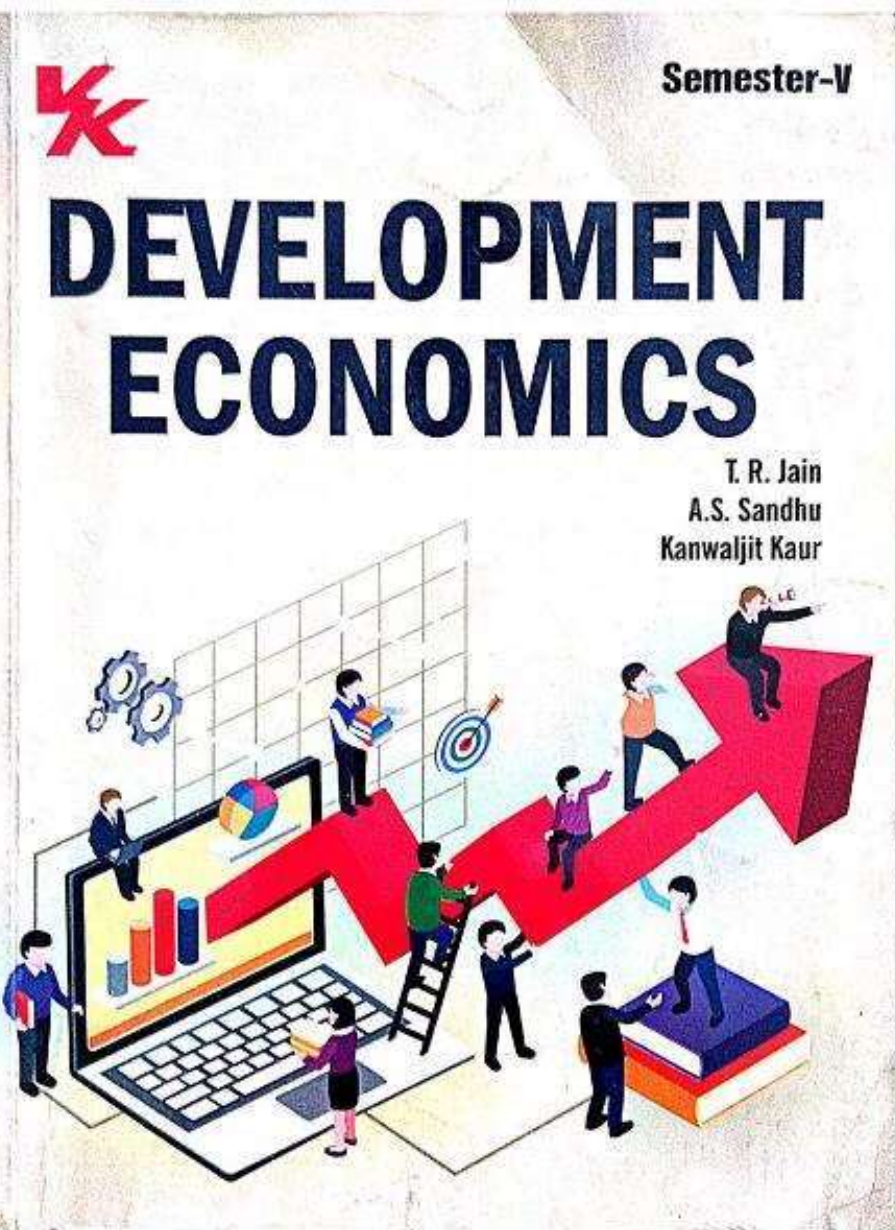
ISBN 978-93-272-6547-7

PRINTED IN INDIA
At B.B. Press, A-37, Sec-87, NOIDA-201301
and published by Mrs. Usha Raj Kumar for
Kalyani Publishers, New Delhi-110 002

Dr Kanwaljit Kaur
2016

Book: Development Economics

978-93-5058-789-8

Dr Anita Chhatwal
2017

Book: Information-seeking behaviour of social science faculty:
A study of universities of Punjab, Haryana and Chandigarh.

978-93-85448-21-8

**Information-Seeking Behaviour
of Social Science Faculty:
A Study of Universities of
Punjab, Haryana and Chandigarh**

Dr. Anita Chhatwal

**INFORMATION-SEEKING BEHAVIOUR
OF SOCIAL SCIENCE FACULTY:
A STUDY OF UNIVERSITIES OF PUNJAB, HARYANA AND CHANDIGARH**

Dr. Anita Chhatwal

Librarian

Sri Guru Gobind Singh College
Sector-26, Chandigarh

LIBRARY

SGGS College, Chandigarh

Acc. No. 50145

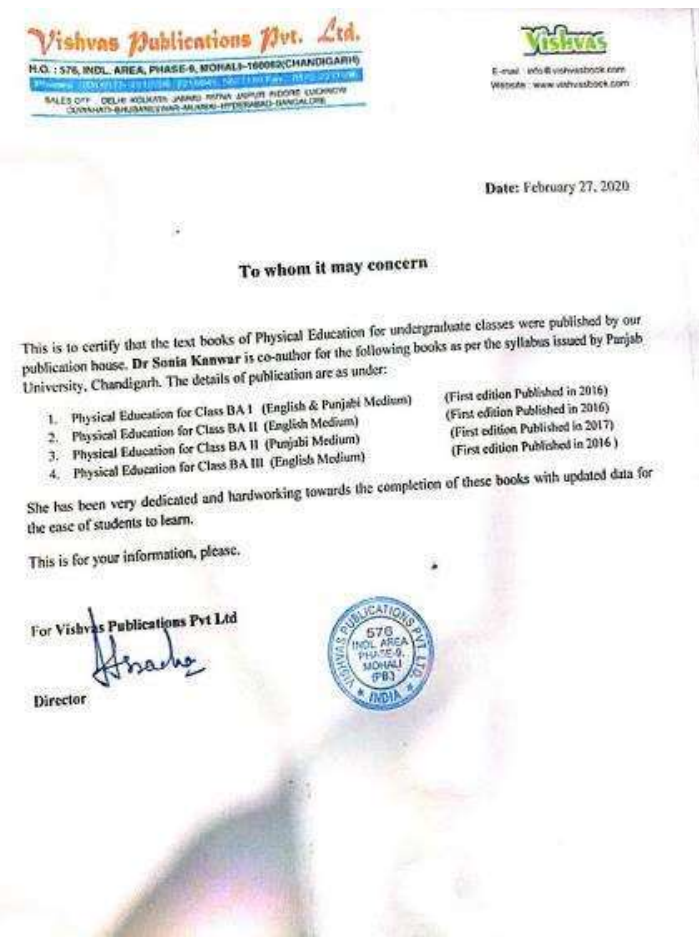
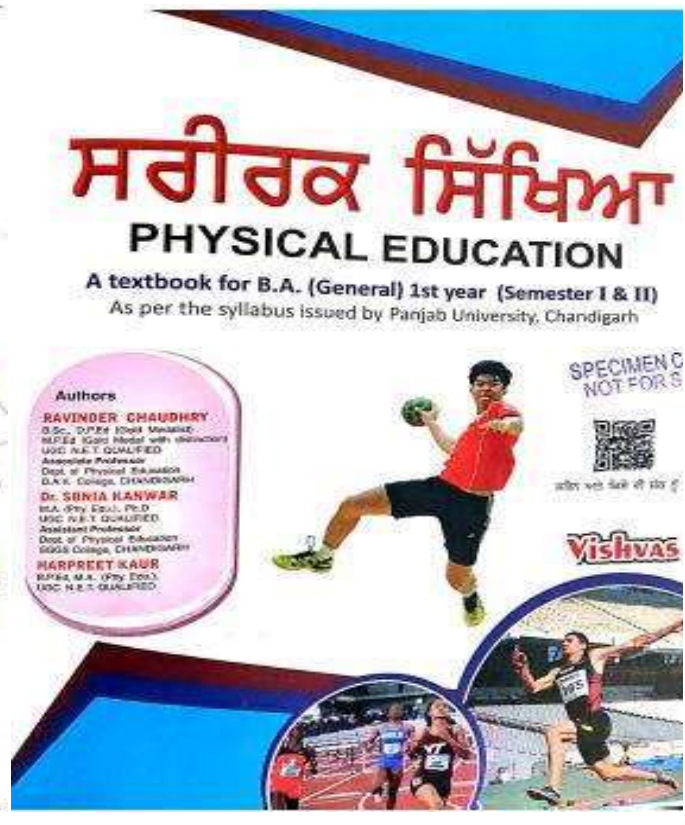
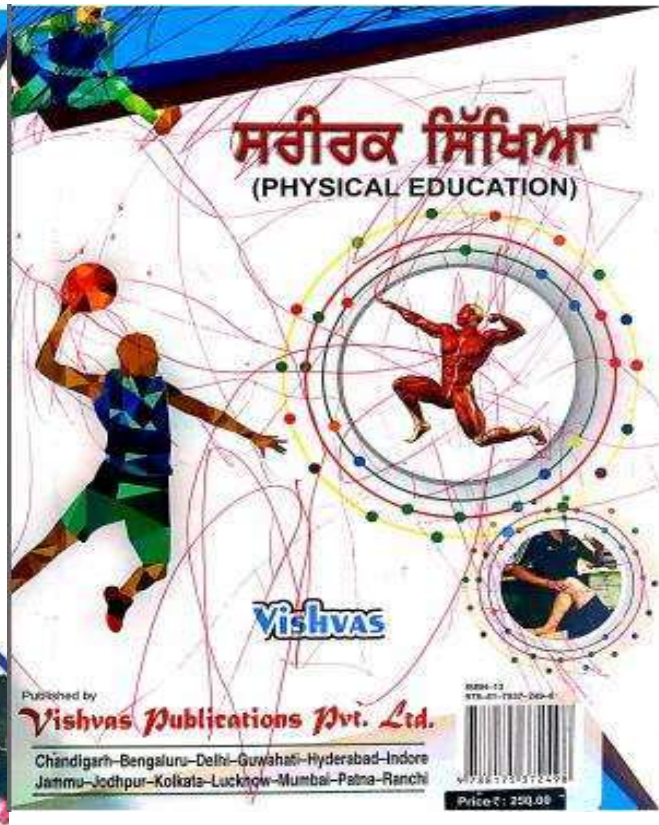
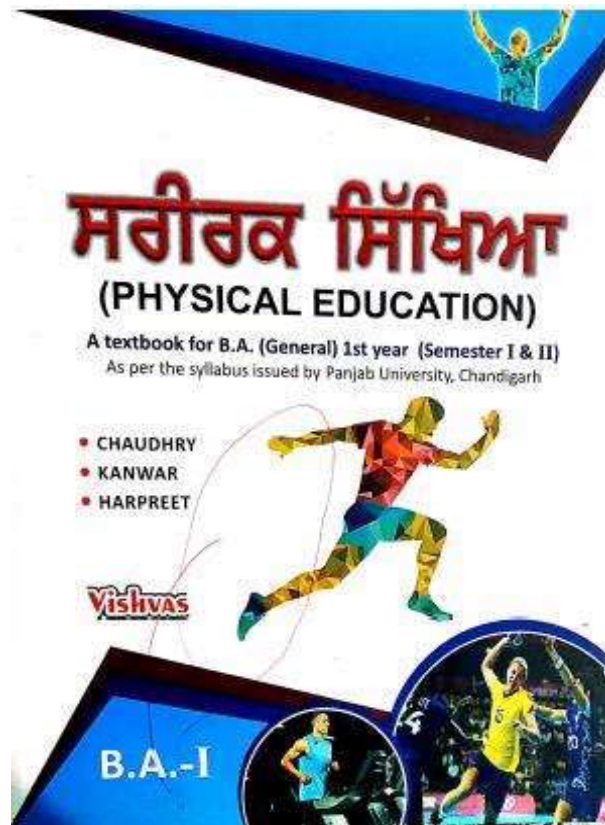

TWENTYFIRST CENTURY PUBLICATIONS
PATIALA

Dr Sonia Kanwar
2016

Book: Physical Education; Books for BA 1st Year

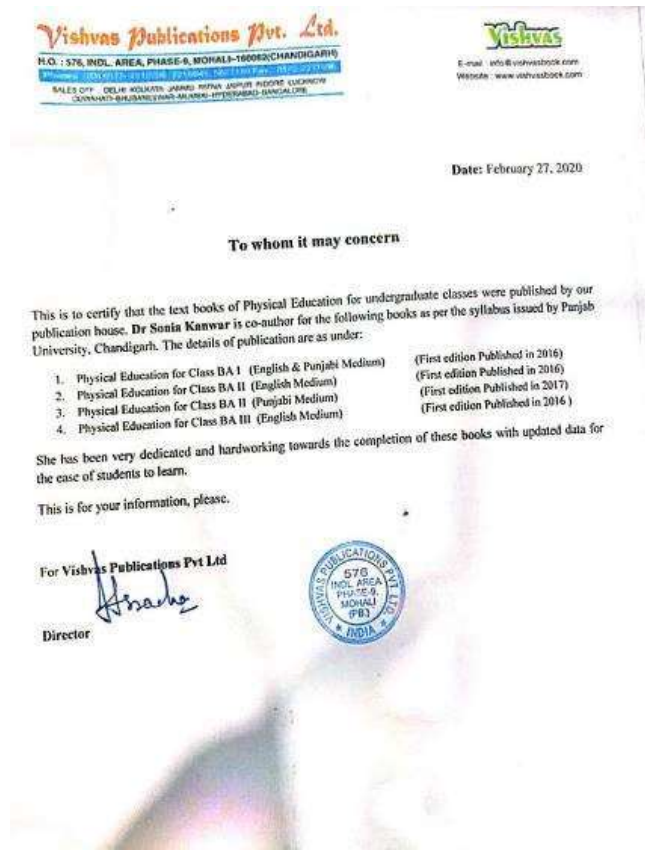
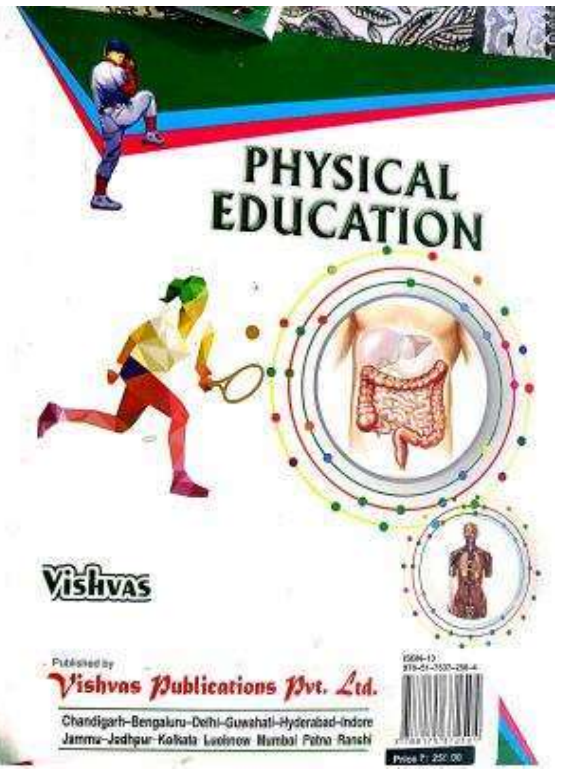
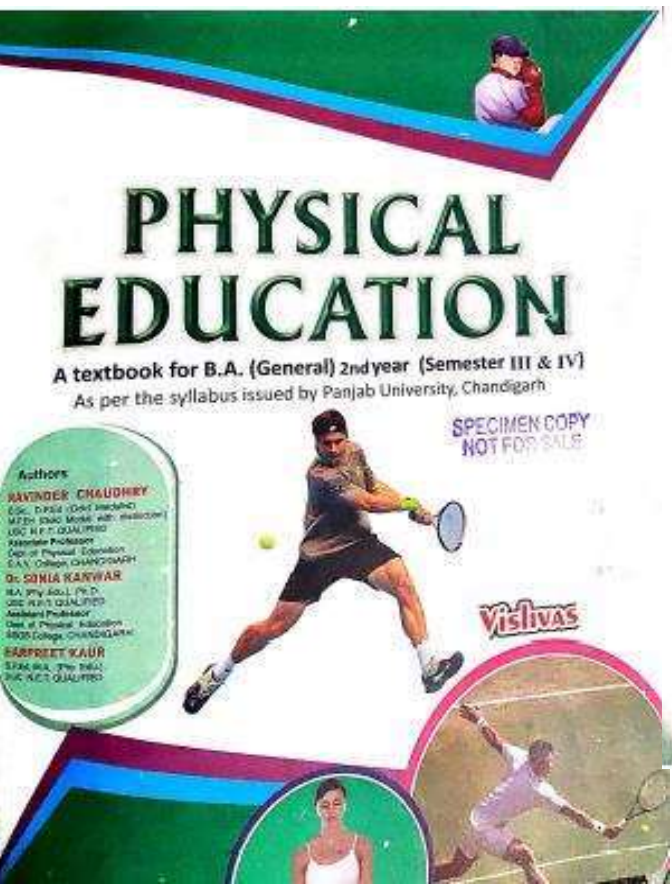
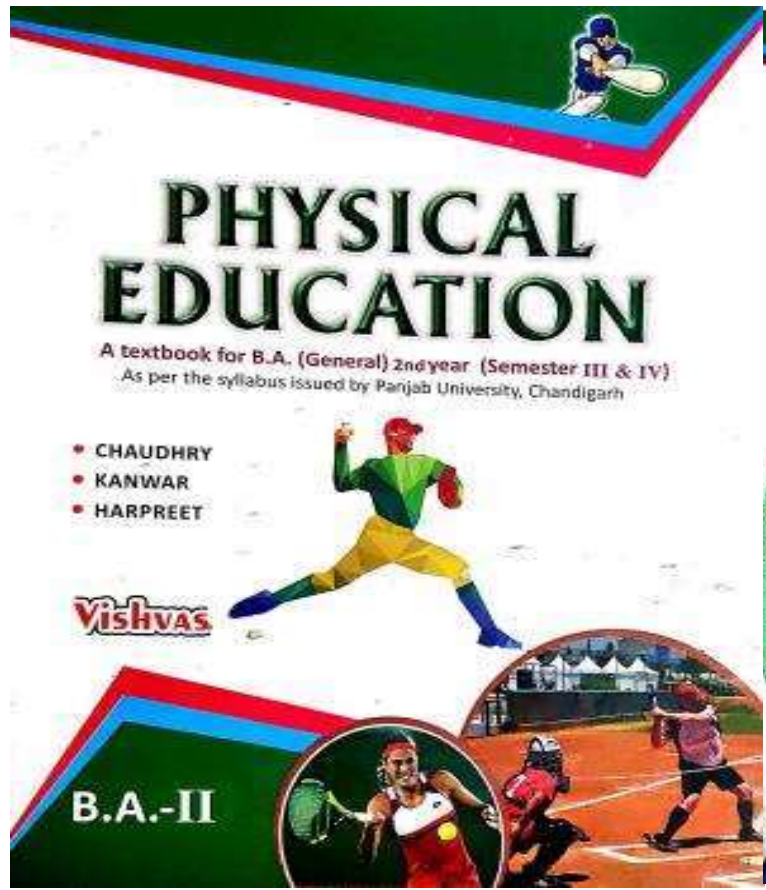
978-81-7537-249-8

Dr Sonia Kanwar
2016

Book: Physical Education; Books for BA 1st Year

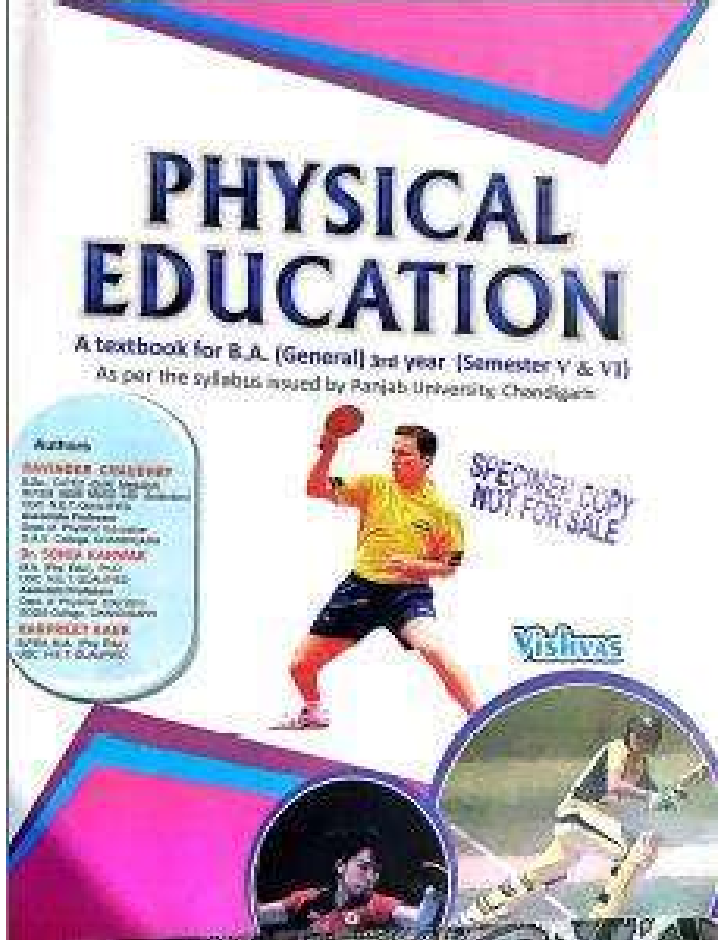
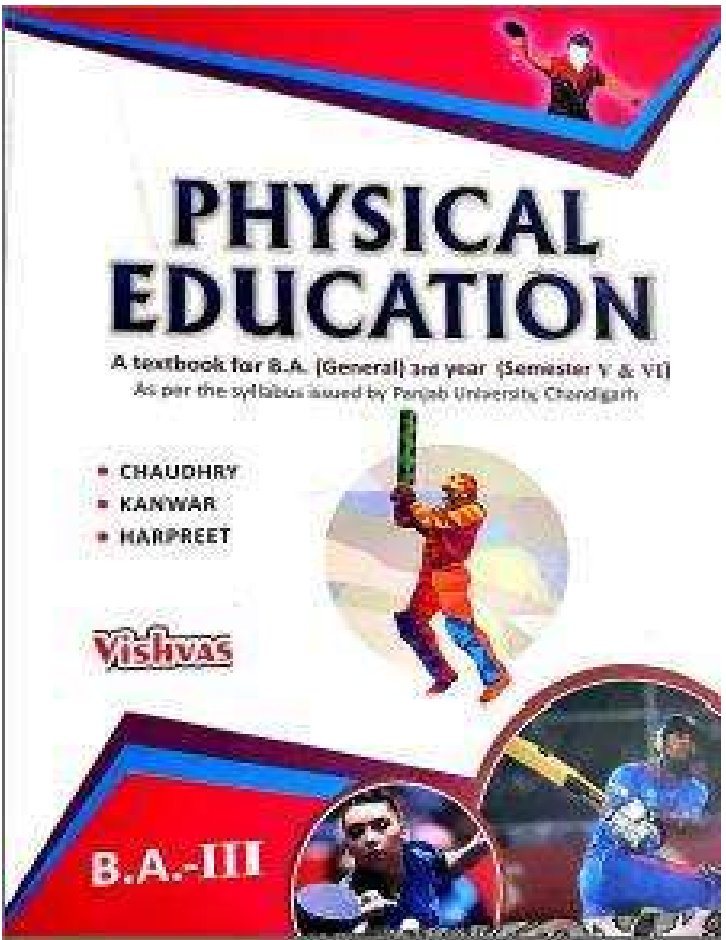
978-81-7537-250-4

Dr Sonia Kanwar
2016

Book: Physical Education; Books for BA 1st Year

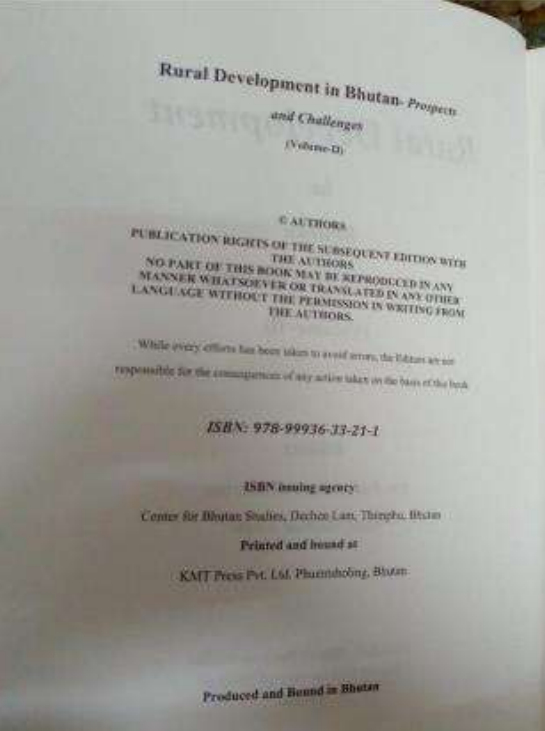
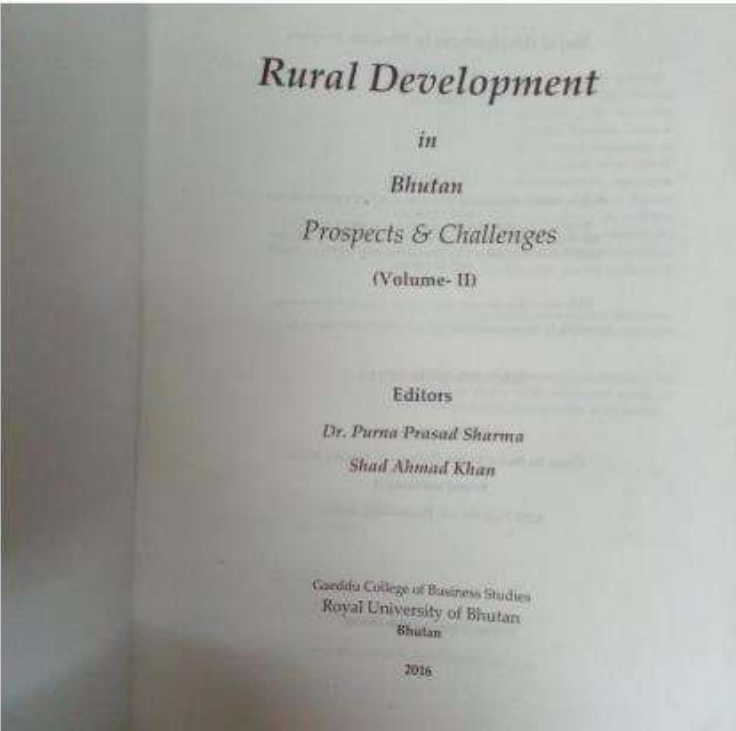
978-81-7537-252-8

Dr Seema Mahajan
Dr Parminder Walia
2016

Book Chapter: Empowering Youth through Skill Development:
Government of India's Initiative'; In the book: "Rural
Development in Bhutan- Prospects and Challenges Vol II "

978-99936-33-21-1

The image shows the table of contents page. It lists 48 chapters with their respective authors and page numbers. The chapters are organized into sections: VI. IT and Governance, VII. NGOs and Specialized Institutions, and VIII. Concluding Remarks. The book is edited by Dr. Purna Prasad Sharma & Shad Ahmad Khan.

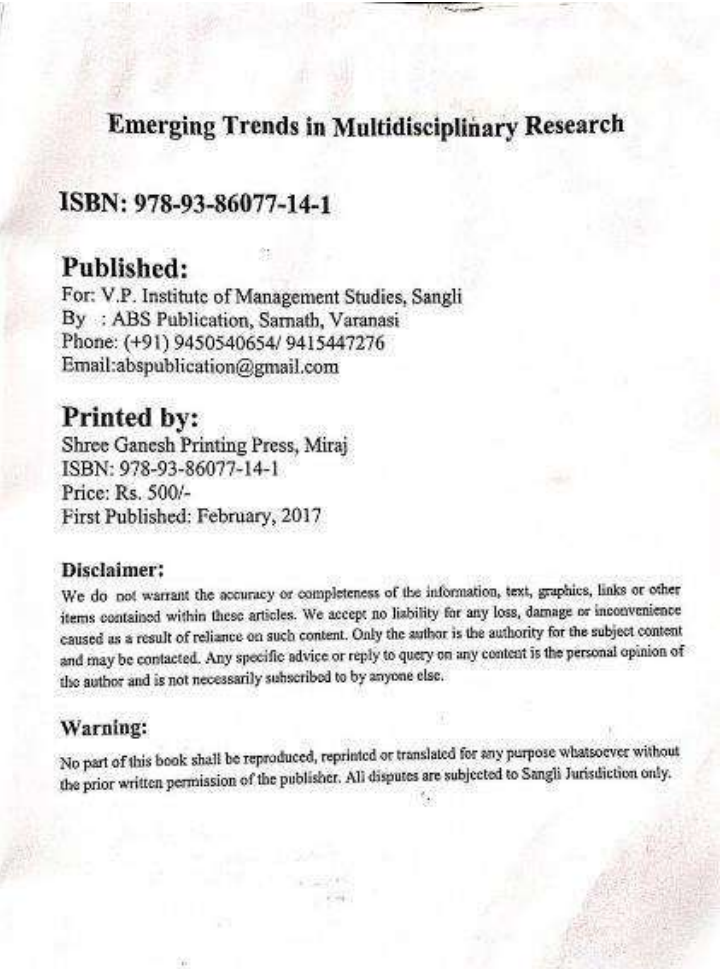
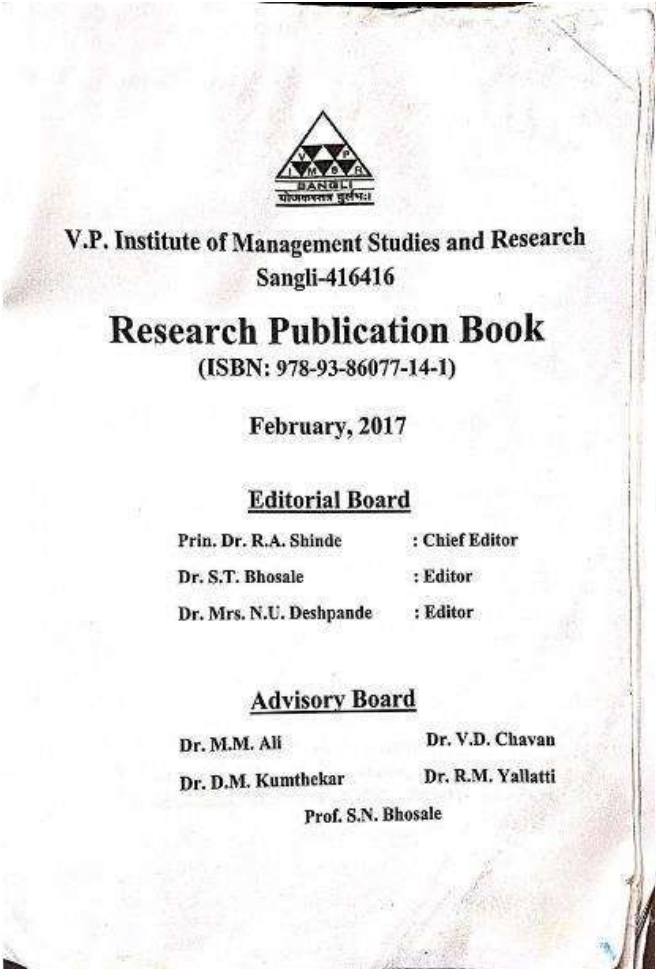
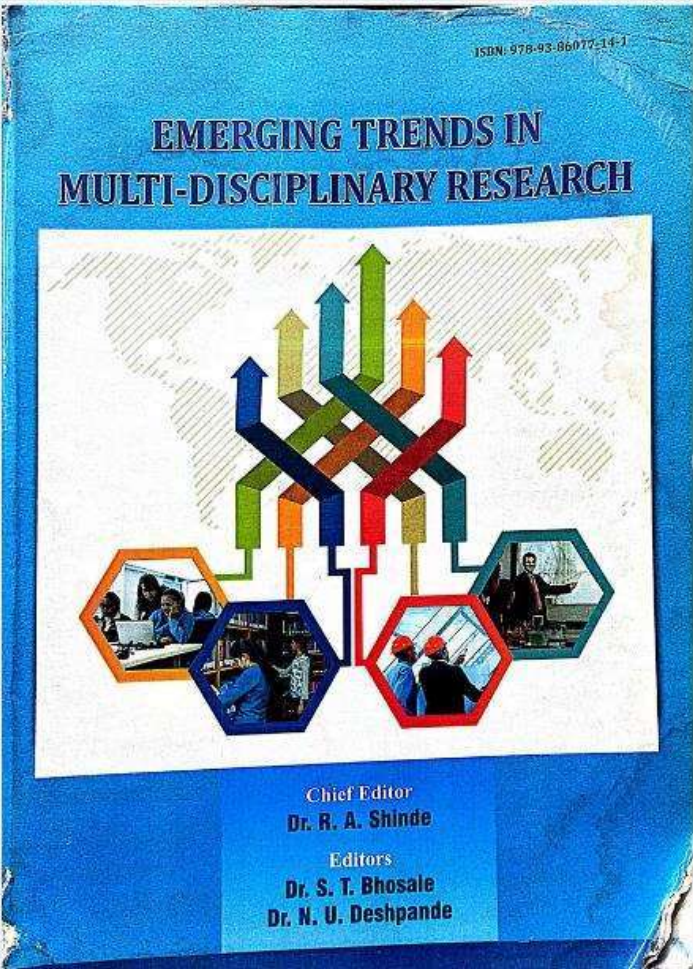
Chapter No.	Chapter Title	Author(s)	Page No.
32	Corporate Social Responsibility in Rural Development Sector: Initiatives taken by Oil and Natural Gas Corporation of India	Dr. Nargis Salim	182-189
33	Role of Panchayati Raj Institutions in the Rural Development of Naxal Affected Areas	Shafiqur Ullah	190-194
VI. IT and Governance			
34	Rural development in India: Need for a shift from Development to Human Development	Charita Bhatia	198-203
35	The Role of Information and Communication Technologies in Rural Development of India	Mohd Abdul Mohd Siddiqui, Ahsan Adnan & Aarish Husain Khan	202-208
36	Causality Dynamics among Selected Macroeconomic Indicators for Bhutan	Nida Rahman	209-214
37	Consumer's Perception of Service Quality: A Comparative Study of Rural and Urban Online Shoppers	Chakrabarti, Anand, Ahmad & Dr. Mohammad Naveed Khan	215-221
38	Contemporary Status of E-Governance Initiatives for Development of Rural Based Businesses	Sandeep Kumar Singh & Prof. Sanjay Mishra	222-226
39	A Review on Applications of Data Mining Techniques in Higher Education: A Rural Development Perspective	Praveen G. Tendole & Prof. Dr. K. M. Alankar	227-230
40	Cloud Based Applications for Rural Development	Mahand A. Kulkarni (Research Scholar), Dr. Prof. Dr. K. M. Alankar	231-233
41	ICT for Improving Rural Women's Health Disparities	Mandira Shinde-Pawar (Research Scholar) & Dr. Kamal Alankar (Professor)	234-239
42	Empowering Youth through Skill Development: Government of India's Initiatives	Dr. Parminder Walia & Dr. Seema Mahajan	240-243
43	Effective Rural Development Strategies for the Development of Bhutanese Economy	Alia Khatun & Dr. Harsh Vardhan Jambh	244-246
VII. NGOs and Specialized Institutions			
44	Contribution of NGOs towards Rural Development in India	Arvita Chaudhry & Anshu Vashishth	248-252
45	The Role of NGO's in Rural Development in India with Special Reference to Corporate Social Responsibility	Neonilla Ravivarma	253-256
46	Developer - Sustainable Banking Model for Indian Banks: An Interpretive Structural Modelling (ISM) Approach	Mohd. Shamsul, Mohd. Sarim & Dr. Anil Akhtar	257-263
47	Health Insurance in Karnataka: Consumers Attitude towards Awareness and Willingness to Pay For	Sahel, Mohamad Malik	264-274
48	Role of NARARD in the Development of Rural Sector	Dr. Kanwaljit Kaur	275-280

Dr Kanwaljit Kaur
2016

Book Chapter: 'Impact of self help group in India' in Book
"Emerging Trends in Multi-disciplinary Research"

978-93-86077-14-1

INDEX

Sr. No	Paper Title and Author	Page No
1	Growth & Development of Tourism Sector in India S S Digahe	1-4
2	Working on Digital Wallets in cashless Economy Dheeraj Deshpande	5-9
3	Introspection to the Entrepreneurial Potential of Tourism Industry in Tripura Shubrata Debnath	10-16
4	Performance Evaluation of Mudra Yojana Initiated by Government of India Umadesi Kokku	17-21
5	Good Governance and India Gangadhar Joshi	22-28
6	Morden Concept of Digital Library Vichare Dattatreya	29-32
7	India's Tourism Industry – Progress and Emerging Issues Yallama Charan	33-38
8	Emerging Trends in Banking Sector-Challenges, Opportunities and Technological Impact on Banking Sector. Laxman Karangale	39-44
9	Emerging Trends in Education - Micro Schooling Farheen Begumwala	45-51
10	Research Methodology: Some Aspects Kishore Desai	52-56
11	Millennium Development Goals and Muslims of India Parveen Kausar Yalagi	57-63
12	A New Way of Selecting Trending Stocks for Traders and Investors on National Stock Exchange, India Sameer Deshpande	64-66
13	A research paper on 'Data Envelopment Analysis – An Effective Way to Measure Performance and Efficiency of Banking Sector in India' Bharat Nagarajole	67-70
14	Consortia: Need of Time Srivashila Salgar	71-74
15	Influence of Motivation on Various Personality Groups and Work Allocation Bina S. Kundargel	75-78
16	Succession Planning Puzzle: A Generalized Idea on Succession Planning in Family Business in the Current Scenario Khushboo Pachhani	79-88
17	Future Of E-Commerce in India - A Review Zeeshan Indikar	89-92
18	Impact of Self Help Group in India Kanwaljit Kaur	93-98

Sr. No	Paper Title and Author	Page No
19	Motivation and Employee Engagement Kanwaljit Marwaha	99-106
20	Re-Engineering of Business Education for International Competitiveness- An Empirical Study R M Yallanti	107-114
21	Theoretical Review of Hybrid Password Security Vishwanath S. Jadhav & A.B. Patil	115-118
22	Role of National Payments Corporation of India (NPCI) for Cash Less Economy. Mangita Akhand Joshi, Purushottam A. Pejaro & Nikita Nille	119-122
23	A Study on Impact of Visual Merchandising on Consumer Preference to Different Departmental Stores in Sangli City Suhani Jadhav	123-129
24	Personal Development: A Prerequisite of the Era for Professional Existence Deepa Pant	130-132
25	Earnings Management- A Concealed Fact P Y Mulla	133-136
26	Women Empowerment in India – Ways and Challenges Paul Madhale & D M Kumbhkar	137-141
27	Information Literacy Programme- Why is It Important in Academic Libraries? Maya Carvalho e Rodrigues	142-146
28	New Trends in Digital Marketing R D Agre	147-152
29	Cross Border Mergers and Acquisitions: A Glimpse at India Pranod Parisa Wadhav	153-159
30	Empowerment: A Way to Mitigate Crime Against Women Neeta Deshpande	160-167
31	'Emerging Trends in Banking – Challenges and Opportunities' A. D. Suryavanshi	168-171
32	Co-operative Dairy Development in Sangli. District. Vasanti Jagdale	172-175
33	Digitalization in Banking Sector Pooja C. Parishwad	176-181
34	Brick and Mortar Bank Branches of Indian Financial System : On the Cusp of Digital Transformation Renu Rathi	182-186
35	Literature Review on: ERP Implementation in Sugar Industries Varsha Desai	187-191
36	Application of Web 2.0 in Library and Information Science Susemita Mahadev Walake	192-198
37	Financial Freedom - As Way to Battle Woman Trafficking Kinray Thakkar & CS Lalita Muteja	199-204
38	A Study on Development of Rural Areas through Industries in India – Challenges Pati Bhagwan Shankar	205-210

IMPACT OF SELF HELP GROUP IN INDIA

Kanwaljit Kaur
Dr Kanwaljit Kaur Associate Prof. in Economics SGS College Sector 26 Chandigarh
kanwaljit13@yahoo.in, Mobile: 9417247864
Kamal Preet Kaur
Student, Punjab University, Patiala
Email: Kpkhains33@gmail.com, Mobile: 8626961700

ABSTRACT:
The Self-Group is a method used worldwide by the Government, NGO's and other agencies. But in India, its impact is maximum. Thousands of people who belong to low income group are building the structure of their prosperous lives with the initiatives of SHG's. The main aim of this paper is to study the impact of self-help groups on the economic growth of the country. Impact on form of channelizing the energy and resources of people in the right direction and with the right manner so that it help in raising the level of the employment in India. The history of SHG's is discussed in the integrated section of the literature review in the context of the current scenario. How the SHGs can be framed and at the end some important suggestions are given.

Keywords: Self-Help Group, Prosperity, Impacts.

I INTRODUCTION:
In the management, when we talk about the group, we always talk about a particular group of the people which unites themselves for the achievement of the common goal. All the activities of each and every member are directed towards the fulfillment of those goals. In the same way, the concept of 'Self-help Groups' came into existence. A group of 10-20 members in the same way, do some work with the efforts of all members. The work done is come together and started to do some work with the efforts of all members. The members basically related to the small scale industries. Basically, these groups are meant to make the members self-dependant. These people do not run towards the jobs but took an initiative. In most of cases, all members of family are engaged and efforts are made to expand that. These groups represent a part of that economy, which is situated in the rural areas. The participation of the women leads to the empowerment and also of the society.

II OBJECTIVE OF STUDY:
This paper is written with the following objective:
• To find out the historical aspect of SHG.
• To know how these groups help in social and economic development.
• To know the basic purpose and ideology of SHG's.

III RESEARCH METHODOLOGY:
• Paper is completely based on the secondary source of data.
• Both qualitative and quantitative data is used for the research purpose.
• Some other research papers and reports are studied for the preparation of this literature.

IV LITERATURE REVIEW:
Narayan (2002) In his study explained that the CDD approach is now used in a wide range of areas that range from delivery of agricultural technology and inputs to health care, education, and micro-finance. In view of this wide coverage, there is a considerable variety in approaches. Especially, the level of institutional development preceding group formation and its expected trajectory thereafter,

MOTIVATION AND EMPLOYEE ENGAGEMENT

Dr. Kanwaljit Kaur Marwaha
Associate Prof.
SGGS College Sector 26 Chandigarh
Email: kanwaljit13@yahoo.in, Mobile: 9417247864
Auriti Lal
Student, Punjab University, Chandigarh
Email: auritiggarwal25@gmail.com, Mobile: 9914921717

ABSTRACT:
What will happen if the employees of the organization are not enthusiastic, the organization will never allow to persist this type of the atmosphere at the workplace. Organization always wants to achieve the goals which they set for their growth purposes. So, they will always motivate the employees so that they will perform best which can help in leaving a great impact worldwide. The basic aim of the motivation is to engage the employees towards the organization, towards the work they are doing. Motivation is a inner feeling that develops a sense of the belongingness to do work. In this paper, we explained about the concepts of Motivation and Employee Engagement, their relation and how both are inter-related. It is also explained that how the motivation to the employees lead to their engagement towards the with organization.

Keywords: Motivation, Employee Engagement.

I INTRODUCTION:
In the era of globalization and competition companies are adopting new changes and also changing their structure. Most of these organizations used to think of capital simply as shares, cash, investment or some sort of wealth. Over the years, these organizations have changed their views and now started to consider their employees as their most important wealth; also added employee development and performance management as business priority from competition. Talent management has emerged as an area in which organization and especially human resource professional can spend time and the resources to develop a workforce that gives them a competition and strategic advantages. So, that the organization can grow in the global context. This growth is possible if the employees of the organization are engaged. Engagement impacts various organization outcomes such as retention of employees and productivity. In the modern scenario, the concept of the Employee Engagement plays a vital role in the growth of the organization.

II OBJECTIVE OF STUDY:
• To identify and study the link between motivation and engagement of employees.
• To study that how more employee engagement benefited the organization and reasons for the same.
• To identify the present scenario of employee engagement with the level of motivation.

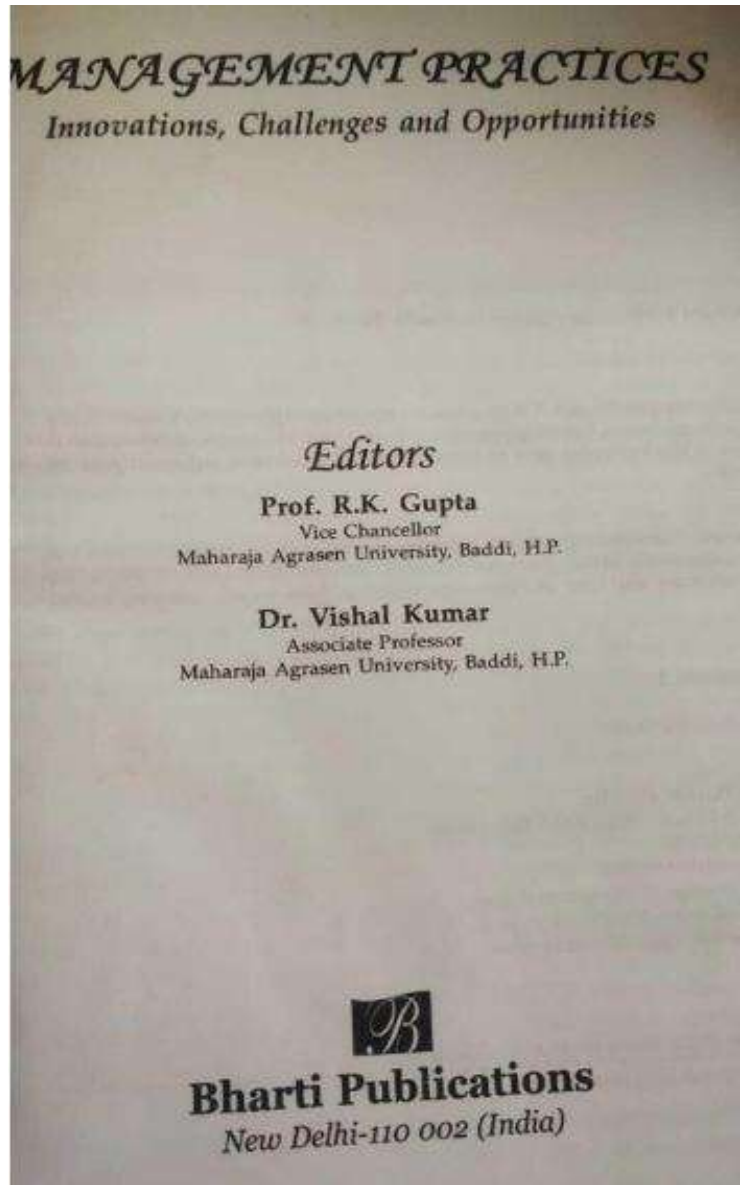
III SCOPE OF STUDY:
• Research enumerate the position of engagement of employees and their contribution in the work, the base for the most of work is National Business Research Institute Journal.
• The whole paper has based on the level of motivation and its impact on human being with respect to work culture.

IV RESEARCH METHODOLOGY:
• Paper is completely based on the secondary source of data.

Ms Tawinder Kaur & Ashima Mangla
2016

Book Chapter: Role of Entrepreneurship and Innovations in Farming; In the book: "Management Practices, Innovation, Challenges and Opportunities"

978-93-85000-70-6

46. Need of Communication
Reetika Sood

47. Teaching and Work Ethics
Sumeet Kaur

48. A Study on the Impact of Globalisation on the Indian Banking Sector
Manjula Gupta

49. **Role of Entrepreneurship and Innovations in Farming**
Tawinder Kaur & Ashima Mangla

50. CSR Disclosure Practices: A Review
Rinkey Priya Bali

51. Corporate Social Responsibility and Sustainable Business
Lipika Bhardwaj & Amit Katoch

First Published, 2016

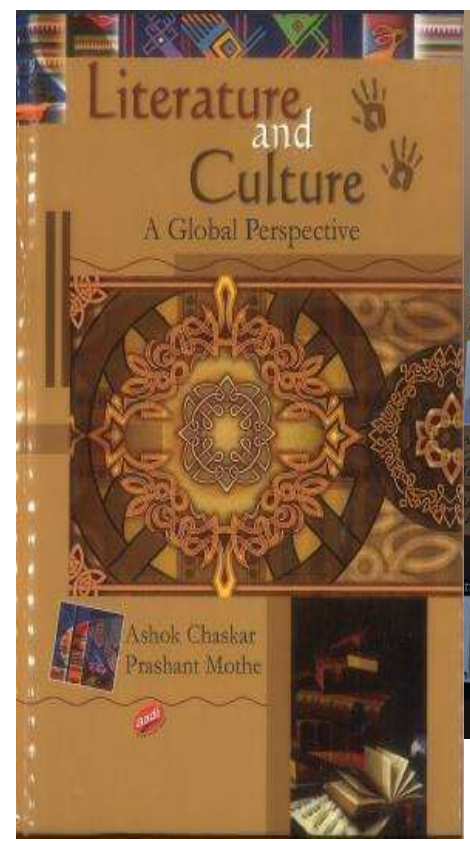
ISBN : 978-93-85000-70-6

Printed in India:
BHARTI PUBLICATIONS
4819/24, 3rd Floor, Ansari Road, Darya Ganj
New Delhi-110002
Mobile : +91-9899897381
E-mail : bhartipublications@gmail.com
info@bhartipublications.com
Website : www.bhartipublications.com

Dr Shelley Narang
2016

Book Chapter: Literary Festivals in India: Cultural Politics and Trends' in an anthology titled Literature and Culture: A Global Perspective. (Ed. Prashant Mothe & Ashok Chaskar),

978-93-82630-87-6

Literature and culture are mutually related. Literature is more than a realistic depiction of human life. It highlights the whole panorama of human life by subsuming in it the cultural traits, institutions, social stratifications and power structures of a society. Thus, literature constitutes in it all the cultural aspects of a society including its beliefs, knowledge, values and practices.

The articles in this book focus on the analysis of the connection between literature and culture especially in Indian literature in English. The main purpose of the anthology is to explore the issues and themes like cross-cultural relations, multiculturalism, cultural alienation, cultural conflicts, cultural encounters, cultural diversity, socio-cultural navigation, cross-cultural conflicts, cultural clashes, cultural assimilation, cultural values, socio-cultural realism, cultural materialism, cultural encounter, culture and human values, identity crisis, postcolonial cultural theories and socio-cultural issues reflected in different texts. It is hoped that this book will prove a considerable contribution to the study of literature and culture.

Dr. Ashok Chaskar is a former Dean and Chairman, Board of Studies in English, Savitribai Phule Pune University. He has authored three and edited ten books. He has also published a dozen of papers in national and international journals and has delivered key-note addresses in different seminars and workshops. Dr. Chaskar has played a key role in university academics and administration. At present he is shouldering the responsibility of the Head of English Department and the Vice-Principal of Arts Faculty, S. P. College Pune, one of the oldest and reputed colleges in Pune.

Dr. Prashant Mothe is working as Assistant Professor in Department of English, Adarsh Senior College, Omega, Maharashtra, India. He has published various research articles in National and International Refereed Journals with ISSN. He has also presented research papers in National and International level Seminars and Conferences. He is the Editor-in-Chief of LangLit: An International Peer-Reviewed Open Access Journal (ISSN 2349-5189). The books which are edited by him are: (i) *Contemporary Writers on Indian English Novels* (ii) *Emerging Lines in the Field of English Teaching (ELT)*, (iii) *English Language and Literature Teaching: Trends, Techniques and Approaches* (iv) *Role of ICT in English Language Teaching and Learning: Opportunities and Limitations* (v) *Higher Education in India: Issues, Innovations, Challenges and Prospects* (vi) *Dividers and Canons*.

AADI Publications
F-11, S.S. Tower, Dhamani Street, Chaura Rasta, Jaipur-302003 (Raj.)
Ph. : 0141-2311900, 9414443132
e-mail : aadipublications@gmail.com
Web : www.aadipublications.com

16850.00

8. Re-visioning the Cultural Epistememes of Patriarchy through Vedic and Bhakti Literature —Dr. Rashmi Tikku	48
9. Literary Festivals in India: Cultural Politics and Trends —Dr. Shelly Narang	58
10. A Study of Socio-cultural Navigation in Bhabani Bhattacharya's <i>Shadow from Ladakh</i> —Tanmoy Kundu & Kripasindhu Layek	66
11. Cross-cultural Conflicts Reflected in Jhumpa Lahiri's <i>The Namesake</i> —Dr. K. Rajani & M. Gopal Naidu	69
12. Diasporic Consciousness and Multiculturalism in Kiran Desai's <i>The Inheritance of Loss</i> —Dr. Vipin Kumar Pandey	75
13. Death of Culture: Chinua Achebe's <i>Things Fall Apart</i> —A Retrospect of Colonization —Gulab Karim Shaikh	82
14. Cultural Assimilation in the Novels of Bharati Mukherjee —Padmini N. Mane	86
15. Impact of Christian Religion on African Cultural Values —Jones M. Jaja & Paul B. Badey	94
16. Socio-cultural Realism in the Writing of Bapsi Sidhwa: A Post-colonial Perspective —Dr. Totawad Nagnath Ramrao	105
17. Focus on Multiculturalism in Canada —Neeharika Rawat	108
18. The Culture and Life of the Tribes in Maharashtra —Dr. Pradnyashalee Sawai & Dr. Sanjay Lohakare	123
19. The Culture of Assam as Viewed by Soncu Moharaj —Rini Banerjee	129
20. Edward Said's <i>Culture and Imperialism: An Assessment</i> —Dr. Jinu George	135

9

**Literary Festivals in India:
Cultural Politics and Trends**

Dr. Shelly Narang

The paper trying to contextualize cultural politics of literary festivals in India, tries first to delineate the main difference between contemporary literature festivals and the earlier literary salons. Stating while democratization has brought about the expansion of the middle classes and the diversification of cultural taste, literature festivals serve more as stages for mediating different cultural tastes. Through the concentration of events in time and space and the explicit support of plurality and diversity, literature festivals particularly in India contribute to the partial overcoming of the fragmented public sphere observed by Habermas, in addition to facilitating hybridization, i.e., the mixing of forms, styles and genres, as well as inter-change and translation. In turn, this brings about a shift of the rigid distinctions implied in the high- vs. low-brow classification both with respect to the various agents of cultural production and the audience. But on the other hand, commercialization remains a fact, yet the new-found permeability of boundaries and the joy at experimentation creates new opportunities for culture-reasoning or even a critical public.

An aspect of theory and research on the public sphere that has long been overlooked is the aesthetic public sphere or aesthetic public culture. Unlike other social and cultural institutions such as the temple/mosque/church (religion), the school (education) or the community centre (the local) that have been widely explored as sites of identity formation and discursive practice, arts have received little attention from this perspective.

First Published : 2016
ISBN : 978-93-82630-87-6
© Editors
Price : Rs. 1850

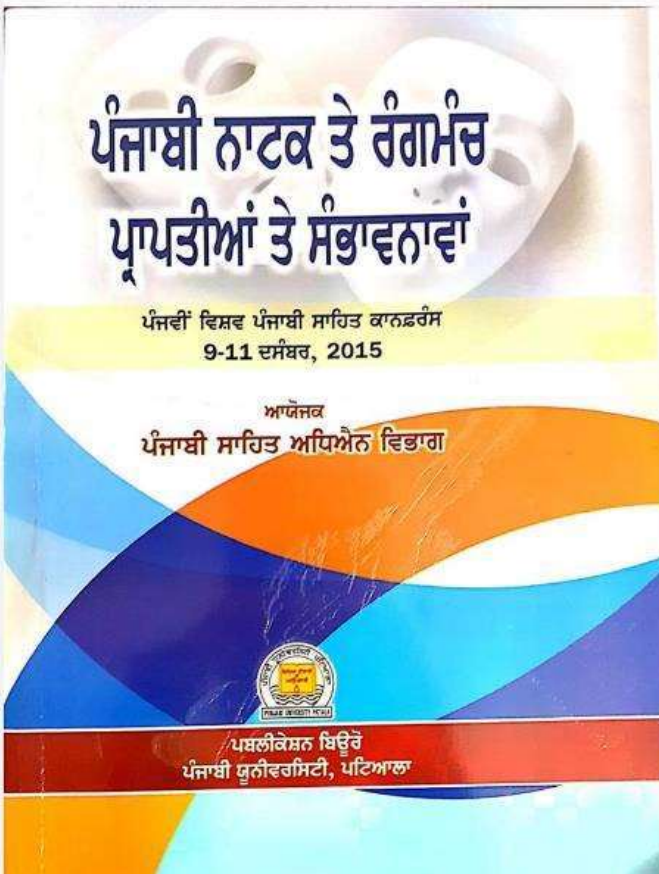
Published by
Aadi Publications
F-11, S.S. Tower, Dhamani Street, Chaura Rasta, Jaipur-302003
Tel. 0141-2311900, 9414443132
• E-mail : aadipublications@gmail.com

Laser Typesetting by
Vikram Kumar Sharma, Jaipur
Printed at
Thomson Press (India) Ltd.

Dr. Paramjeet Kaur
2016

Book Chapter: 'Samkali Natak Vich Nari samvedna'; In the book: Punjabi Natak Te Rangmanch Praptian Sambhavnawan

978-81-203-0420-8

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
(1961 ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਨੰਬਰ 35 ਤਹਿਤ ਸਥਾਪਿਤ)

**PUNJABI NATAK TE RANGMANCH
PRAPTIAN TE SAMBHAVNAWAN (Punjabi)**
(Fifth Vishav Punjabi Sahit Conference)
9-11 Dec., 2015

Chief Patron
DR. JASPAL SINGH
Vice-Chancellor, Punjabi University, Patiala

Chief Editor
DR. AMRITPAL KAUR
Head & Director of the Conference
Department of Punjabi Literary Studies

Editorial Board
Dr. Rajinder Lehari - Professor, Department of Punjabi Literary Studies
Dr. Gurnamb Singh - Professor & Coordinator of the Conference
Dr. Harjodh Singh - Associate Professor, Department of Punjabi Literary Studies
Dr. Bhim Inder Singh - Associate Professor, Department of Punjabi Literary Studies
Dr. Parmet Kaur - Assistant Professor & Co-Coordinator of the Conference
Dr. Mohan Singh Tyagi - Assistant Professor & Co-Coordinator of the Conference

ISBN: 978-81-203-0420-8

2016
ਕਾਪੀਆਂ : 250
ਕੀਮਤ : 1100.00

The responsibility for the facts stated, opinions expressed or conclusions reached at is entirely that of the authors and not of the Department of Punjabi Literary Studies & the Editorial Board.

ਟਾਈਪ ਸੈਟਿੰਗ : ਏੰਗਲ ਕੰਪਿਊਟਰਕ, ਪਟਿਆਲਾ

ਡਾ. ਏਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਆਰਨਾ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਸੋਈਊਸਨਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਛਪੀ।

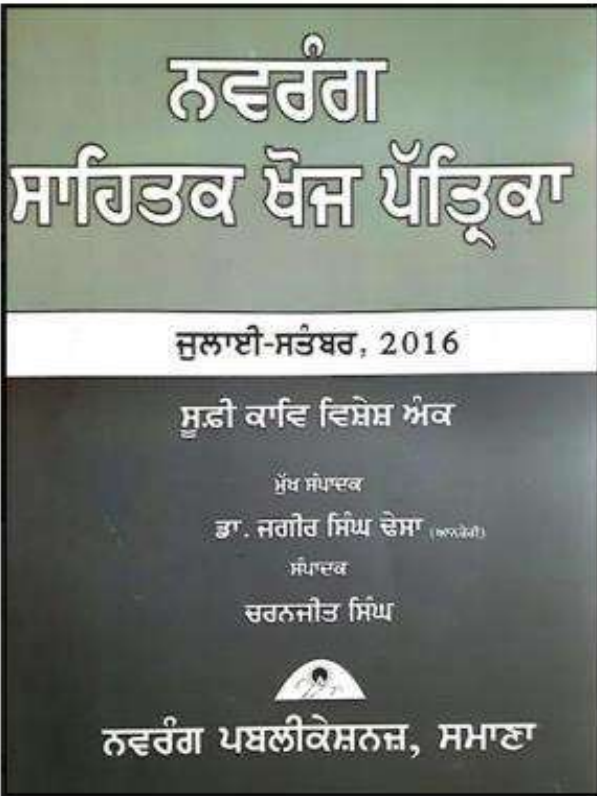
ਪੰਜਵੀਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਕਾਨਫਰੰਸ

ਪਾਲੀ ਕੁਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਯਾਦ : ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾ ('ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਔਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ' ਨਾਟਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ)	— ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ	555
ਪਰਦਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ	— ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ	560
ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ	— ਡਾ. ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	564
ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਪਿਤਰਸੰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਉਤਰ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਦਾ ਵਿਦਰੋਹੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ	— ਡਾ. ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ	569
ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਮਰਦ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਤਾਂ	— ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ	574
ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਸੰਤਾਣਨਾਵਾਂ (ਈਸਦਾਰ ਚੰਦਰ ਨੰਦਾ, ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ, ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਨਮੋਹ ਔਲਖ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ)	— ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਬਰਾੜ	579
ਸਮਕਾਲੀ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਮਰਦ-ਔਰਤ ਸੰਬੰਧ	— ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	582
ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ	— ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ	584
ਰੰਗਮੰਚ, ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਔਰਤ	— ਡਾ. ਸਿਮਰਜੀਤ ਕੌਰ	588
ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਸਰੋਕਾਰ	— ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	591
ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਵੇਦਨਾ ਦਾ ਦ੍ਰੁਮਾਤ ('ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ', 'ਕਟਕ ਦੀ ਥੱਲੀ', 'ਸੁਟੀ ਦੀ ਔਗ', 'ਸੁਲਤਾਨ ਰਜੀਆ' ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ)	— ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇਸਾ	594
ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਬਿੰਬ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ('ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ', 'ਕਟਕ ਦੀ ਥੱਲੀ', 'ਸੁਲਤਾਨ ਰਜੀਆ' ਅਤੇ 'ਸੰਕਟ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ)	— ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ	599

ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ * ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ

ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਅਸਤਿਤਵ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਬਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਜਿਉਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਨਾ ਕੋਵਲ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਆਪਣਾ ਅਸਤਿਤਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗ, ਸੰਜਮਤਾ, ਸੰਸਕਾਰ ਆਦਿ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਮਰਦ ਆਪਣੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਟੱਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕਈ ਬਿਸਮ ਦੇ ਤਰਕ ਘੜਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਾਰੀ ਲੇਖਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਵਲੰਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਨਜੀਤ ਟਿਵਾਣਾ, ਪ੍ਰਤੀਯੋਗ ਕੌਰ, ਸਰਨ ਮੌਕੜ, ਚੰਨਾ ਵਰਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਹਨਾਂ ਲੇਖਿਕਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਪਰ ਨਾਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤੰਗ ਨੂੰ ਫਰੋਲ ਕੇ ਨਾਟਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਹੂਰੀ ਵਾਲੀ ਸਿੱਦਧੀ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਔਲਖ, ਆਤਮਜੀਤ ਵਰਗੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ 'ਇਸਕ ਬਾਬ ਨਾਮਜ਼ ਦਾ ਹੱਸ ਨਾਰੀ', 'ਕਲਮ ਹਨੇਰੇ', 'ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਰੰਗੀ ਹਾਂ' ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਨਾਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਜਗਦੀਸ ਸਰਦੇਵਾ, ਸਵਰਜਬੀਰ, ਪਾਲੀ ਕੁਮਿੰਦਰ, ਸੋਮਪਾਲ ਹੀਰਾ ਆਦਿ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਜਿਥੇ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀੜਾ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਇਸ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਰਮਲੇ ਨੂੰ ਬਾਗੀਪੁਟੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਲੀ ਕੁਮਿੰਦਰ ਦੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਸੁਰੇਤ ਧਾਕਨ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵਲੋਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਵਿਦਰੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਹਨ ਅਜਿਹੇ ਪਾਤਰ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੂਰਾ ਦੀ ਛਾਪ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਨਾਟਕ 'ਕੁੜੀ ਸਿੰਦਰੀ ਦੀ ਤਰਾਸ ਵਿਚ' ਵਰਿੰਦਰ ਅਜੀਤ ਪਾਤਰ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮਰਦਾਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਫਾ ਦੇਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿੰਦਰੀ ਦਾ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। 'ਲੀਰਾ ਦੀ ਗੁੱਡੀ' ਦੀ ਸਾਹਿਦਾ, ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ 'ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਔਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ' ਦੀ ਪਾਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਅਜੀਤੀਆ ਔਰਤਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਵਿਦਰੋਹ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਿੱਜਤਾ ਤੇ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਚੰਦਨ ਦੇ ਚਿਹਲੇ' ਦੀ ਮਾਣਾ ਤੇ 'ਘਰ ਗੁੱਮ ਹੈ' ਦੀ ਪਾਤਰ ਜਿਥੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਉਲਝੀਆਂ ਨਾਰੀ-ਪਾਤਰ ਹਨ, ਉਥੇ 'ਟੈਰਾਸਿਸਟ' ਦੀ ਅਨੀਤਾ ਵਿਦਰੋਹ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੱਡਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਟਕ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜਾ ਕੇ ਵਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਔਰਤ ਉੱਪਰ ਵਧੀਕੀ ਵਜੋਂ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਾਲੀ ਕੁਮਿੰਦਰ ਦੇ ਨਾਟਕ 'ਚੰਦਨ ਦੇ ਚਿਹਲੇ' ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪਾਤਰ ਮਾਣਾ ਇਕ ਪੜ੍ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਸਾਭਦਾਰ ਕੁੜੀ ਹੈ ਤੇ ਕਨੈਡਾ ਤੋਂ ਆਈ ਪ੍ਰਿਠੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਬਨੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਨੀ ਸਿਰਫ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹਿੰਗ ਹੀ ਪ੍ਰਿਠੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ

Navrang Publications, Samana
NAVVRANG SAHITAK KHOJ PATRIKA
A National Research Journal Embodying Punjabi literature and Culture
SUFI-KAV VISHESH ANK
Chief Editor
DR. JAGIR SINGH DHESA
Hend, Post Graduate Department of Punjabi,
Patel Memorial National College, Rajpura, District Patiala (Pb.)
Ph. 94173-40724
e-mail: dr.jagirdhesa24@yahoo.com
Editor
CHARANJEET SINGH
Navrang Publications, Samana

ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ ਕਾਂਗ	ਡਾ. ਸਰਬਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ	ਡਾ. ਹਰਜੋਧ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਅਸਵਨੀ ਕੁਮਾਰ	ਡਾ. ਪਾਲੀ ਕੁਪਿੰਦਰ
ਡਾ. ਸੁਚਰਨ ਨਾਮੋ	ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ
ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ	ਡਾ. ਆਰ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼
ਸ੍ਰ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰਾ	ਡਾ. ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

ਡਾ. ਸੁਰੇਸ਼ ਨਾਇਕ	ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਭੰਵਰਾ	ਡਾ. ਗੁਰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ	ਪ੍ਰੋ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਚੌਠਸਾ

ISBN - 978-93-85609-31-2
2016

ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ
ਨਵਰੰਗ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼
ਪਿੰਡ ਚੌਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਆ, ਭਾਕਾ, ਧਨੌੜਾ
ਰਾਜ: ਸਮਾਣਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ (ਪੰਜਾਬ)
ਫੋਨ: 99151-29747, 89685-10042
E-mail: navrang47samana@gmail.com

ਬੀਮਤ: 60 ਰੁਪਏ (ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 20 US ਡਾਲਰ, 10 ਪੈਂਡ)
ਸਲਾਨਾ: 200 ਰੁਪਏ (ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 70 US ਡਾਲਰ, 35 ਪੈਂਡ)

ਨੋ: 'ਨਵਰੰਗ ਸਾਹਿਤਕ ਖੋਜ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ' ਦਾ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੇਪਰੇ ਆਪ ਸਿੱਧੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਨਵਰੰਗ ਸਾਹਿਤਕ ਖੋਜ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਆਗੋਰੀ ਹਨ।

ਨਵਰੰਗ
ਸਾਹਿਤਕ ਖੋਜ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ
ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ

ਸਾਲ: ਦੂਜਾ	ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ, 2016
------------------	--------------------------

• ਸੰਪਾਦਕੀ	-
• ਸੂਫੀ ਮੱਤ: ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਭੁਨਿਆਈ ਸੰਕਲਪ	ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ 7
• ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਾਵਿ ਫ਼ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਮਾਨਵੀ ਪਰਿਪੇਖ	ਡਾ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇਸਾ 23
• ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਆਧਾਰ	ਡਾ. ਸੁਰੇਸ਼ ਨਾਇਕ 28
• ਫ਼ਰੀਦ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਵਚਨ	ਪ੍ਰੋ. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ 33
• ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ: ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਕਲਾ	ਪ੍ਰੋ. ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ 35
• ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ	ਸਤਵਿੰਦਰ ਕੌਰ 38
• ਸੂਫੀ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਕੱਚਾਲੀ ਗਾਇਨ ਸੈਲੀਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ	ਡਾ. ਰਿਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ 41
• ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ	ਜਗਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ 46
• ਇਸਲਾਮ, ਸੂਫੀ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ	ਡਾ. ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ 50
• ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ	ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ 58
• ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ ਆਲੋਚਨਾ: ਮੈਟਾ ਅਧਿਐਨ	ਡਾ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ 63
• ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਬਿਬ ਫਿਯਾਨ	ਪ੍ਰੋ. ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ 72
• ਸੂਫੀ ਕਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀਨ ਪਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ	ਡਾ. ਨਵਜੋਤ ਕੌਰ 76
• ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਮੁਰਜਦ ਦਾ ਸੰਕਲਪ	ਡਾ. ਅਮਰਦੀਪ ਕੌਰ 82
• ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਦੀਆਂ ਸੀਰਤਨਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਵਿ-ਬਿਬ	ਪ੍ਰੋ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਚੌਠਸਾ 88
• ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਭਾਸ਼ਣ	ਪ੍ਰੋ. ਸਤਿੰਦਰ ਕੌਰ ਹੋਧਾਵਾ 94

ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ
ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ

ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਭਾਵੇਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬੱਝਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸੂਫੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਉਬਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੂਫੀਆਂ ਦਾ ਆਗਮਨ ਬਾਰੂਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਆਦਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਤੇ ਬਾਰੂਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਛੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਪਾਕਪਟਨ, ਮੁਲਤਾਨ ਅਤੇ ਕਸੂਰ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗੜ੍ਹ ਸਨ।

ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਦਾ ਨਾਂ ਸੂਫੀ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਪਿਆ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦਾ ਮੰਤੋ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਹਾਉਦੀਨ ਸਾਮ ਸੀ, ਜੋ ਤੋਰੂਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਆਦਿ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਭੂਠਾ ਤੇ ਬਸਤਾ ਇਸ ਮੱਤ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੇਂਦਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਛ ਦੇ ਆਰੂ ਵਾਲੇ ਵਸਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਫੀ ਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਸੂਫੀ ਸ਼ਬਦ ਬਾਰੇ ਵਿਡਿੰਨ ਪਾਰਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ 'ਸੂਫ' ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਉੱਚੇ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਕ ਲੋਕ ਇਸ ਸੂਫ ਦੇ ਖੰਡੇ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ 'ਸਾਫ਼' ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਪਵਿੱਤਰਤਾ' ਹੈ, ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪੰਨੀ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ 'ਸਿਫੋਸ' ਤੋਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ 'ਗੁੱਧੀ' ਜਾਂ 'ਅਕਲ' ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਰਬ ਦੇ ਇਕ ਕਬੀਲੇ 'ਸੂਫਾਰ' ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਸੂਫੀ' ਸ਼ਬਦ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ 'ਸੂਫ' ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਉੱਚੇ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਮਾਰਗ ਅਤੇ ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਜੋ ਇਕ ਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਫਿਲਾਸਫੀ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਮਤ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅਮਲੀ ਧਰਮ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਰਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਇਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ, ਇਕ ਅਗਵਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਫਲ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਤਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੂਫੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਯੂਰਪੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਹਦੀਸ ਨੂੰ ਸੂਫੀਵਾਦ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜਦਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਰੋਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।

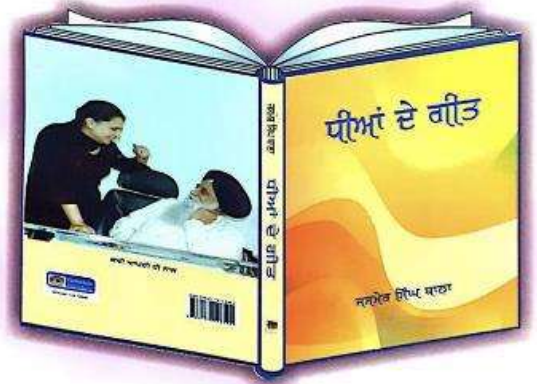
ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਵਿਚਲੀ ਸਾਥ ਭਾਰਤ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਸੀ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ 'ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦਾ ਮੇਲ' ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿਚਾਰ ਤੱਤ ਉੱਤੇ ਚੌਰ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸੋਮਾ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਦੀ ਸਾਥ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਰਹੱਸਵਾਦ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸੰਗਮ ਜਿਸ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੜਾਅ ਤੇ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਸਮੇਲ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਵਿੱਚ ਦੋ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਫੁੱਲ ਤੇ ਫੁੱਲ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਦੀਵੀ 'ਗੁਲਿਸਤਾਨ' ਬਣ ਕੇ ਮਹਿਕ ਉੱਠੇ, ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਦੇ ਸਰਬ-ਸੰਗਤ ਮਾਰਗ ਸਨ।

Dr. Paramjeet Kaur
2016

Book Chapter: Manukhi Jindgi De Yatharth Da Akas: Dhiyan De Geet'; In the book: "Jasmer Singh Bala Di Kav-Pustak 'Dhiyan De Geet' Da Alochnatmik Adhyan"

978-81-7914-884-6

ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲਾ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ
ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ
ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ

ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਤਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A.)

Jasmer Singh Bala Di Kav-Pustak
'Dhiyan De Geet' Da Alochnatmik Adhyan
(Articles)
Edited by : Dr.Taranjeet Kaur
Mob. 94176-87546

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-884-6

Edition : 2016
Price : Rs.150

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲਾ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ
'ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਤਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇਟਰਪੁਰਾਇਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

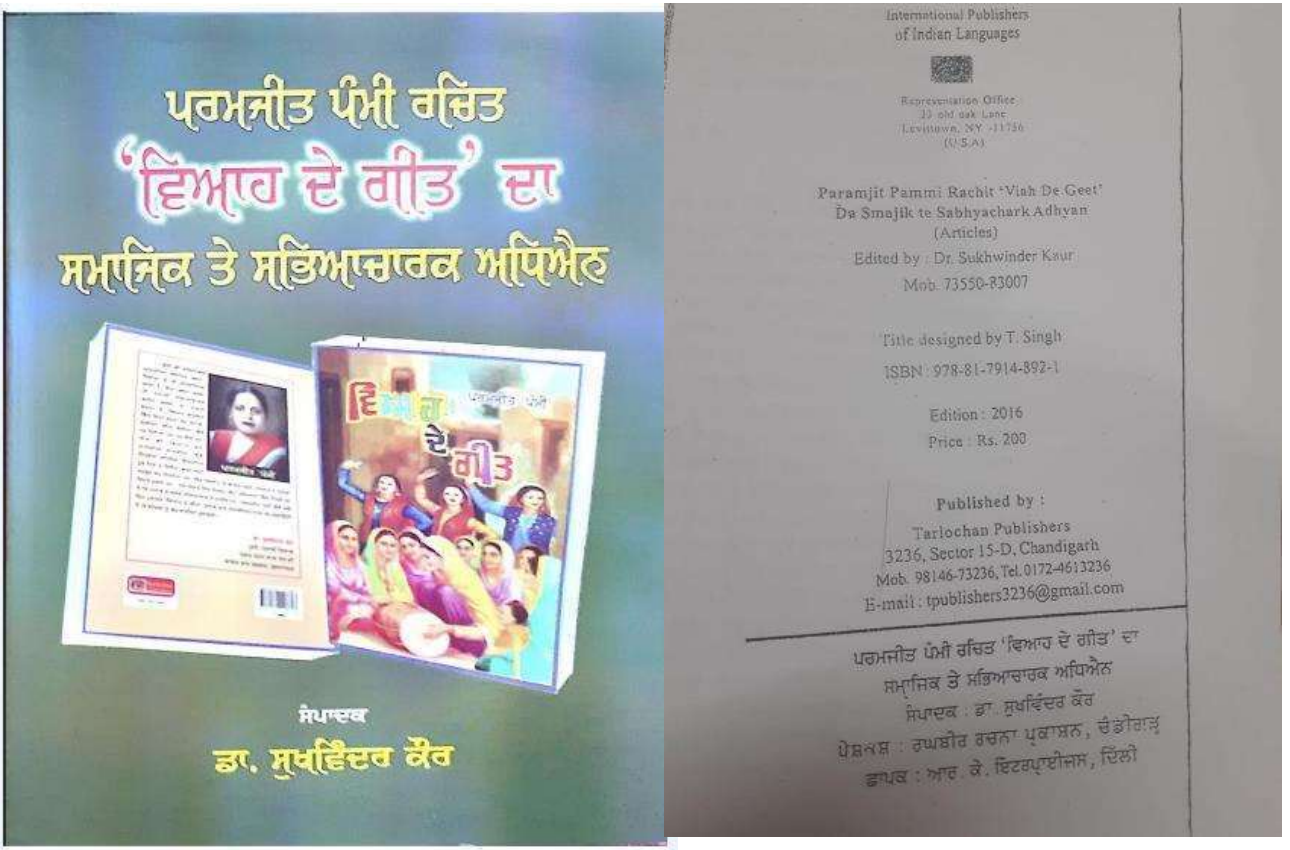
ਪਿਤਾ ਦੇ ਬੇਟੀ ਲਈ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਮੂਨਾ...	57
• ਪ੍ਰੋ. ਸਨਦੀਪ ਕੌਰ	
ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ...	65
• ਪ੍ਰੋ. ਇਦਰਜੀਤ ਕੌਰ	
ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਅਕਸ: 'ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ'	71
• ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	
ਧੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸੁਰਮਈ ਸਫ਼ਰ: ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ	81
• ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	
ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਿਆ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ...	88
• ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ	
ਧੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ: ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ	93
• ਪੁਨੀਤ	
ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦਾ ਕਾਵਿਕ-ਦਸਤਾਵੇਜ਼...	97
• ਵੰਦਨਾ	
ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ: ਨਾਗੀਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ	102
• ਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ	
ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ: ਕਾਵਿ ਸਰੋਕਾਰ	108
• ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	

ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਅਕਸ: ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ
'ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ'

• ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਲਾ ਜੀ ਇੱਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਨ 1998 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੂਫਾਨਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ' ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਸਾਰ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ' ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ 31 ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਦੋ ਰੁਬਾਈਆਂ, ਤਿੰਨ ਗਜ਼ਲਾਂ, ਤਿੰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੱਤ ਯੂਰਪੀਨ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਖੁਦ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਲਮ ਵਾਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ-ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਸੰਤੋਖ ਲਈ, ਸੰਤੁਲਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਅੰਕੜਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤੋਰ ਤੇ ਲੋਰ ਵਿੱਚ ਤਵਾਜ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ।"

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਘੋਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੀਤ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੀ 'ਧੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ' ਹੈ। ਉੱਗੀਤ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਾਉਂਦੇ ਆਪਣੇ ਦੀ ਕਲਾਮਈ, ਭਾਸ਼ਕ, ਸੁਹਜਾਤਮਕ, ਸੂਚਨਾਮਈ ਅਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ਮਈ ਪੱਥਰਾਂ ਹੋ ਸ਼ੀਤਕਾਰ ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਦੀ ਇਕੋ ਭਾਸ਼ਾ, ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਸੰਦਰਭ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਭੌਤਿਕ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਲੋੜ ਚਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੀਤਕਾਰ ਅਤੇ ਸਰੋਤੇ ਵਿੱਚ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਬੰਧ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੰਚਾਰ ਧਨਾਤਮਕ ਰੂਪ ਪਾਦਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆਰੀਅਨ ਲੈਂਗੁਏਜਿਜ਼ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਗੀਤ, ਗਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ।"

ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ: ਲੋਕ-ਪੰਖੀ ਪਾਸਾਰ ◆ ਡਾ. ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ	61
'ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੀਤ' ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਾਰਥਕਤਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ◆ ਅਮਰਜੀਤ ਘੁਮਣ (ਡਾ.)	66
ਰੰਗਲੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ 'ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ' ◆ ਪ੍ਰੋ. ਦਿੱਦਰਜੀਤ ਕੌਰ	71
ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ◆ ਪ੍ਰੋ. ਜਗਦੀਪ ਕੌਰ	78
ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਰਦ ਦਾ ਥਿਕ ◆ ਪ੍ਰੋ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਖੇਰੀ	86
'ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ' ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਝਲਕ ◆ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	92
ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ: 'ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ' ◆ ਪ੍ਰੋ. ਸਨਦੀਪ ਕੌਰ	99
ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ-ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ◆ ਪ੍ਰੋ. ਦਵਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ	107
ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਵਿਰਸਾ 'ਲੋਕ-ਗੀਤ' ◆ ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ	112
ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਧਾਰਾ ਦਾ ਆਧਾਰ: ਲੋਕ-ਗੀਤ ◆ ਪੁਨੀਤ	117
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਕਾਵਿਕ-ਦਸਤਾਵੇਜ਼: 'ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ' ◆ ਵੰਦਨਾ	122

'ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ' ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਝਲਕ

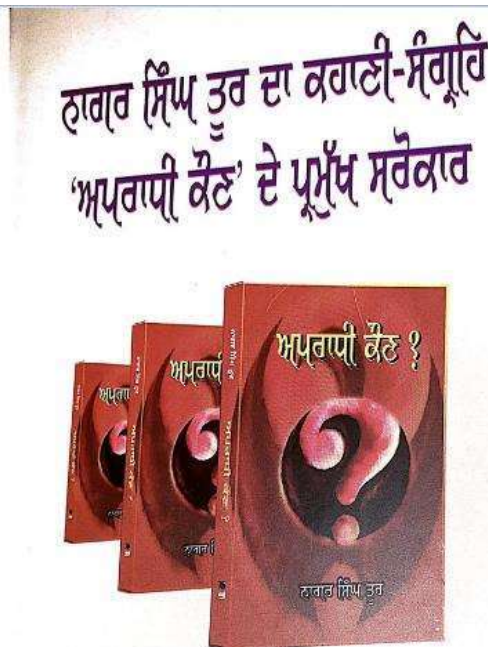
◆ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

'ਪਰਮਜੀਤ ਪੰਖੀ' ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਭਰ ਰਹੀ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਾਖੂਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫੁਹਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤ ਤੇ ਸੰਜਗੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬ 'ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ-ਜਗਤ ਵਿੱਚ 'ਜੀ ਆਇਆ' ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਟਾਇਟਲ ਵਾਲਾ ਪੰਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਕਰਸ਼ਕ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨੌਂ ਅਧਿਆਇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮਜੀਤ ਪੰਖੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਾਸ਼ਤ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਸੁਖਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਘੋਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰੋਕ ਅਨੁਸਾਰ, "ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਤਿ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਉਹ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਦੇ ਹਨ। ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

"ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਰੂਹ, ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ, ਹਰਖ ਸੋਗ, ਸੰਜੋਗ ਵਿਸੋਗ ਦੇ ਮਨੋਹਾਵੇ ਲੁਪਿਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਸਮ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਹੱਸਦਾ ਖੰਡਣਾ ਚਿੱਤਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ

92 / ਪਰਮਜੀਤ ਪੰਖੀ ਰਚਿਤ 'ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ'

ਸੰਪਾਦਕ
ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Nagar Singh Toor Da Kahani Sangreh
'Apradhi Kaun?' De Parmukh Srokar
(Articles)

Edited by: Prof. Baljeet Kaur
Mobile No.75891-18076

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-871-6

Edition : July 2016
Price : Rs.150

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel.0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਨਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ?' ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ
ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

ਤਤਕਰਾ

'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ' ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ ◆ ਡਾ. ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ	7
ਅਪਰਾਧੀ ਬਨਾਮ ਸਮਾਜਿਕ ਚੋਗਿਰਦਾ: 'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?' ◆ ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	11
ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?': ਇਕ ਅਧਿਐਨ ◆ ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	16
ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਗਠਨ : ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ? ◆ ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	21
'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?' ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ◆ ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ	27
ਸਮੇਂ ਦਾ ਕਰੂਰ ਯਥਾਰਥ: 'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?' ◆ ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਚੌਭਸਾ	32
'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?' ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ◆ ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ	37
'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?' ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀਨ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰ ◆ ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ	42
'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?' ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ ◆ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	53
'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?' ਵਿਸ਼ੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ◆ ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ	59

◆ ਨਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਦਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ?' ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ/5 ◆

**ਨਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ?' ਦਾ
ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ**

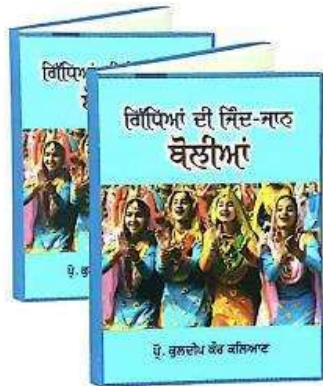
◆ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਨਿੱਖੜ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਨਿੱਖੜਵੇਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਚਿੰਤਕ ਡਾ. ਟੀ. ਆਰ. ਵਿਨੋਦ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰੇ, ਡਰਵੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹੀ ਚਿਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਨੁਭਵ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ, ਪਾਤਰ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਸਲ ਵਿਸ਼ਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਪੁੱਠ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਫ਼ੋਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾ ਹੋਣਾ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਕਰਮ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਜਗਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤ ਵਿਚਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ/ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਇੱਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਸੱਜਰੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ?' ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੱਜਰੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਜੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹਥਲੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ 15 ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ ਪਹੁੰਚ-ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਤੂਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਖੋਜ-ਕਰਮ 'ਨਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੂਰ' ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਅਰਥ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵੰਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰਜਣ ਕਲਾ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ-ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੋਣ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਦਰਪਣ 'ਗਿੱਧਾ ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ'

ਸੰਪਾਦਕ
ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY - 11756
(U.S.A)

Punjabi Sabyachar Da Darpan
'Gidha te Bolian'
(Articles)

Edited by : Prof. Baljeet Kaur
Mob. 75891-18076

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-890-7

Edition : October 2016
Price : Rs. 150

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਦਰਪਣ : 'ਗਿੱਧਾ ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ'
ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਆਰ. ਕੇ. ਇੰਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ਸ, ਦਿੱਲੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਦਰਪਣ: ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ • ਡਾ. ਗੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ	53
ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ • ਡਾ. ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ	60
ਗਿੱਧਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਬੋਲੀਆਂ : ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ • ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ	66
'ਗਿੱਧਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਬੋਲੀਆਂ' ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪਰਿਪੇਖ • ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	76
ਗਿੱਧੇ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸ-ਰਸ • ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ	83
'ਗਿੱਧਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਬੋਲੀਆਂ': ਇਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ • ਪ੍ਰੋ. ਸਨਦੀਪ ਕੌਰ	90
ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦੀਆਂ : ਗਿੱਧਾ ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ • ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ	96
ਗਿੱਧਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਬੋਲੀਆਂ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ • ਪੁਨੀਤ	101
'ਗਿੱਧਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਬੋਲੀਆਂ' ਦਾ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਅਧਿਐਨ • ਵੇਦਨਾ	106

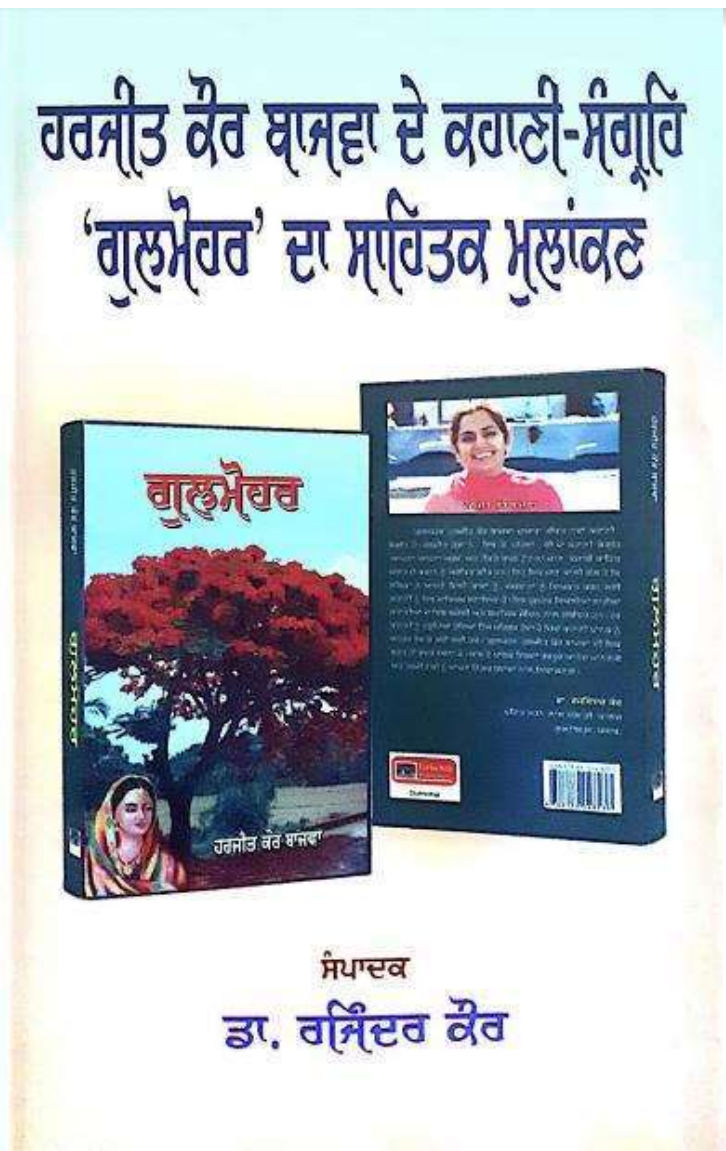
ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਗਿੱਧਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਬੋਲੀਆਂ' ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪਰਿਪੇਖ

• ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਕਲਿਆਣ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਭਰ ਰਹੀ ਕਵਿਤਰੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬਣ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਬੋਲ ਬਣੇ ਲੋਕ ਗੀਤ' ਪੁਸਤਕ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਾਖੂਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਸੱਜਰੀ ਕਿਤਾਬ 'ਗਿੱਧਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਬੋਲੀਆਂ' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਜੀ-ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ, ਸੁਹਜ-ਸੁਆਦ, ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ, ਮਨੋਤਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਮਨੋਬਿਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕਦਮ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਚਲ-ਚੜ੍ਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਵਸੀਲਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਸ ਵੰਨਗੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ੋਕਰ ਵਰਗੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੂਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਦਾ ਦਿਲ ਧੜਕਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਬੋਲਦਾ, ਤਾਰੀਖ ਝਾਤੀਆਂ ਆਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਸਦੇ ਸਹੁਰੇ-ਘਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰਸਮੋ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਤੋਹਫੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸੱਸ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Harjeet Kaur Bajwa de Kahani Sangrah
'Gulmohar' da Sahitik Mulankan
(Articles)

Edited by : Dr. Rajinder Kaur
Mob. 98153-06825

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-882-2

Edition : 2016
Price : Rs. 150

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਗੁਲਮੋਹਰ' ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਮੁਲਾਂਕਣ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਯੂਨੀਟੇਕ ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਪ੍ਰਾਇੰਟ, ਦਿੱਲੀ

ਗੁਲਮੋਹਰ: ਵਿਸ਼ਾਗਤ ਅਧਿਐਨ
❖ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਗੁਲਮੋਹਰ'
❖ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਗੁਲਮੋਹਰ: ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ
❖ ਪ੍ਰੋ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬੋਰੀ

'ਗੁਲਮੋਹਰ': ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ
❖ ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ

'ਗੁਲਮੋਹਰ': ਔਰਤ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਮੱਸਿਆਕਾਰ
❖ ਡਾ. ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ

ਮਾਨਵੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਤੀਮਾਨ: 'ਗੁਲਮੋਹਰ'
❖ ਸੁਖਵੀਰ ਕੌਰ

ਔਰਤ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ 'ਗੁਲਮੋਹਰ'
❖ ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ

ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ: ਗੁਲਮੋਹਰ
❖ ਪੁਨੀਤ

'ਗੁਲਮੋਹਰ': ਔਰਤ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਂਦ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ
❖ ਵੰਦਨਾ

ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ ਰਚਿਤ 'ਗੁਲਮੋਹਰ' ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ
❖ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਗੁਲਮੋਹਰ'

❖ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਤਰ ਰਹੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਨ 2005 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਅਰਸ਼' ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਦੂਸਰਾ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਕਿਤੇ ਸੁਪਨੇ ਟੁੱਟ ਨਾ ਜਾਣ' ਸੰਨ 2014 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਾਪੂਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਸੱਜਰੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਗੁਲਮੋਹਰ' ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਹਥਲੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 14 ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਖੁਦ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿੱਚ ਵਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਖਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੇਸ਼ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

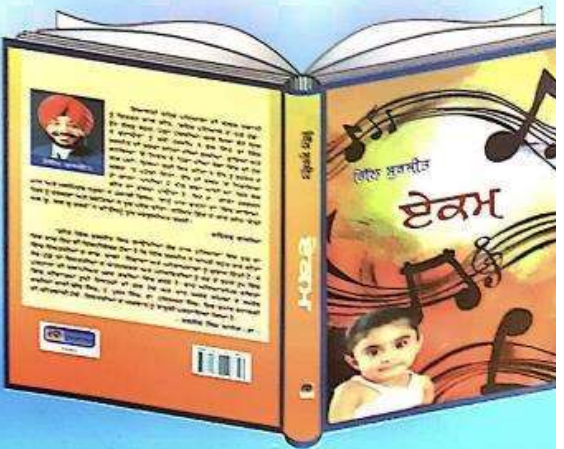
ਔਰਤ ਮਰਦ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਤੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਵੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਦੀ ਹੋਂਦ

Dr. Paramjeet Kaur
2016

Book Chapter: 'Gill Surjeet De Geet - sangreh Ekam vich Aurat De vibhin roop'; In the book: Panjabi Sabhyachar Di Rangoli (Gill Surjeet De Geet- sangreh 'Ekam' De Sandarbh Vich)

978-81-7914-872-3

ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰੰਗੋਲੀ
(ਗਿੱਲ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਗੀਤ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਏਕਮ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)

ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ: 'ਏਕਮ' ਗੀਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ • ਪ੍ਰੋ. ਇਦਰਜੀਤ ਕੌਰ	60
ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ-ਏਕਮ • ਪ੍ਰੋ. ਹਰਜੀਤ ਕੌਰ ਕਲਸੀ	64
'ਏਕਮ' ਔਰਤ ਮਨ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ • ਡਾ. ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ	69
ਗਿੱਲ ਸੁਰਜੀਤ ਰਚਿਤ 'ਏਕਮ': ਸਮਾਜ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਖ • ਪ੍ਰੋ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬੇਰੀ	74
ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਦਰਪਣ: ਏਕਮ • ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	80
ਗਿੱਲ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਗੀਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਏਕਮ' ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪ • ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	85
'ਏਕਮ' ਮਨੁੱਖੀ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ • ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ	91
ਗੀਤ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਏਕਮ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ • ਪੁਨੀਤ	95
ਗਿੱਲ ਸੁਰਜੀਤ ਦੀ ਗੀਤ ਸੰਵੇਦਨਾ • ਵੰਦਨਾ	100
ਔਰਤ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ-ਏਕਮ • ਜਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ ਸੰਧੂ	107

**ਗਿੱਲ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਗੀਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਏਕਮ' ਵਿੱਚ
ਔਰਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪ**

• ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔ

ਗਿੱਲ ਸੁਰਜੀਤ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਮਵਰ ਹਸਤਾਖਰ ਹਨ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਗੀਤਕਾਰੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਹੀ ਅਮੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਗੀਤ ਲਿਖੇ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਅਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਮਾਂ-ਬੋਲੀ, ਸਮਾਜ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾ ਨਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੀਤਕਾਰੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲੀਲਤਾ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹੈ 'ਏਕਮ' ਗੀਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਔਰਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਦਗੀ ਤੇ ਸਹਿ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੀਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੀ ਪੌੜੀ ਏਕਮ ਦੇ ਨਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤ ਵੰਡਿਆਇਆ ਹੈ।

ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਔਰਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਮਾਜ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਮਾਦਾ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਦਕਾ ਮਾਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਦਿਨ ਘੱਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਵੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਚਿੰਤਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਧੀ ਰੋ ਕੁਰਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਤਰਲੇ ਕੱਢ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦਿਓ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ। ਕੱਚੀ ਕਾ ਖਿੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੰਜ਼ੂਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੰਡੀਆਂ ਪਟੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗਰਭ ਦੋਹਾਨ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁੜੀ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁੜੀ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Panjabi Sabhyachar Di Rangoli
(Articles)

Edited by : Dr. Joginder Singh Virk
Mob. 94173-60278

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-872-3

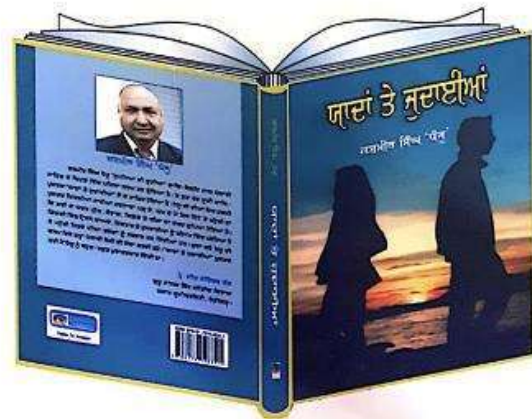
Edition : 2016
Price : Rs.150

Published by :

Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tarlochanpublishers3236@gmail.com

ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰੰਗੋਲੀ
(ਗਿੱਲ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਗੀਤ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਏਕਮ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਯੂਨੀਟੇਕ ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਪ੍ਰਾਇੰਟ, ਦਿੱਲੀ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਧੰਜੂ ਦੇ ਕਾਵਿਕ-ਸਰੋਕਾਰ
'ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ' ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ

ਸੰਪਾਦਕ
ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office
33 old oak Lane
Levittown, NY - 11756
(U.S.A)

Kashmir Singh Dhanju De Kavik Sarok
'Yadan te Judayian' De Adhar Te
(Articles)

Edited by : Prof. Jagroop Kaur
Mob. 81460-00719

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-865-5

Edition : 2016
Price : Rs. 150

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Phones: 98146-73236, 98786-03236
E-mail : tarlochanpublishers3236@gmail.com

ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਧੰਜੂ ਦੇ ਕਾਵਿਕ ਸਰੋਕਾਰ
'ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ' ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ'
ਸੰਪਾਦਕਾ : ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਯੂਨੀਟੇਕ ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਪ੍ਰਾਇੰਟ, ਦਿੱਲੀ

ਤਤਕਰਾ

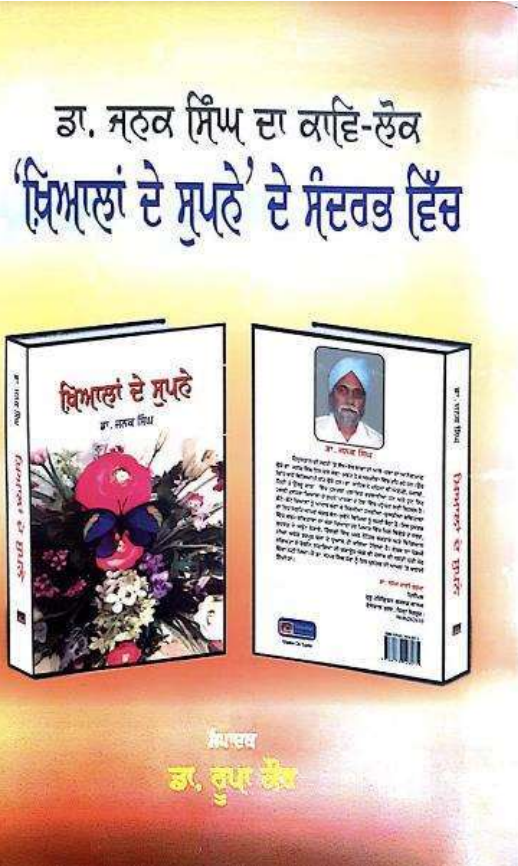
ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼- 'ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ'	9
• ਪ੍ਰੋ. ਜਗਰੂਪ ਕੌਰ	
ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ 'ਧੰਜੂ' ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ	16
• ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ	
ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਕਵੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਧੰਜੂ	24
• ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ	
ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ: ਇਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ	30
• ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	
ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ	36
• ਪੁਨੀਤ	
ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ: ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵਮੂਲਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ	43
• ਡਾ. ਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	
'ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ' ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਕਾਵਿਕ-ਸਰੋਕਾਰ	49
• ਵੰਦਨਾ	
'ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ': ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ	57
• ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ (ਪ੍ਰੋ.)	

ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ 'ਧੰਜੂ' ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਯਾਦਾਂ
ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ

- ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ 'ਧੰਜੂ' ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਕਵੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦਰਦ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਸ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਆਰਥਿਕਤਾ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਿਸ ਤੀਬਰਤਾ ਅਤੇ ਤੀਖਣਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਟੁੱਬਣ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ 'ਧੰਜੂ' ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਜੁਦਾਈਆਂ' ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਧੰਜੂ ਦੀਆਂ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਰਸਦਾਇਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿੱਸਾ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਇਕ ਹੀਰ ਰਾਝਾ, ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਹੈ ਇਕ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪਾਣੀ,
ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਿਆ।
ਇਬਕ, ਹੁਸਨ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜੋਬਨ,
ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਸਜਾ ਕੇ ਬਣਿਆ।

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levitown, NY -11756
(U.S.A)

Dr. Janak Singh da kav-lok
'Khialan de Supne' de Sandarbh Vich
(Articles)

Edited by : Dr. Roopa Kaur
Mobile No. 98145-17643

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-841-9

Price : Rs. 300 (\$20)
Edition : 2016

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Phones: 98146-73236, 98786-03236
E-mail : tarlochanpublishers3236@gmail.com

ਡਾ. ਜਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਲੋਕ
'ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ' ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਰੂਪਾ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਛਾਪਕ : ਯੂਨੀਟੈਕ ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਪ੍ਰਆਇੰਟ, ਦਿੱਲੀ

ਤਤਕਰਾ

- 'ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ' ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੁਹਜ ਪਲਾਂ ਦਾ ਸੁਪਨ-ਸੰਸਾਰ 13
● ਡਾ. ਰੂਪਾ ਕੌਰ
- ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ 'ਚ ਖੜ੍ਹਾ ਮਨੁੱਖ 19
● ਡਾ. ਸਰੋਜ ਰਾਣੀ ਸ਼ਰਮਾ
- ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ 24
● ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
- 'ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 29
● ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ
- ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦੀ ਕਵਿਤਾ: ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ 38
● ਡਾ. ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
- ਡਾ. ਜਨਕ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ 'ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ': ਇਕ ਅਧਿਐਨ 45
● ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ
- ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ: ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਧਿਐਨ 52
● ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
- ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ: ਰੋਗ-ਖਿੰਦਗੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਡੋਰ 63
● ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

8 / ਡਾ. ਜਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਲੋਕ

'ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ : ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਕਵਿਤਾ

● ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਜਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਦਾ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ 2011 'ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪਲ' ਨਾਂ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਲਿਪੀਅੰਤਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ Moments Of Reflection ਅਤੇ 2013 ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਅਧੂਰਾ ਸੁਪਨਾ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ' ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੇ 207 ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਰੰਗ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

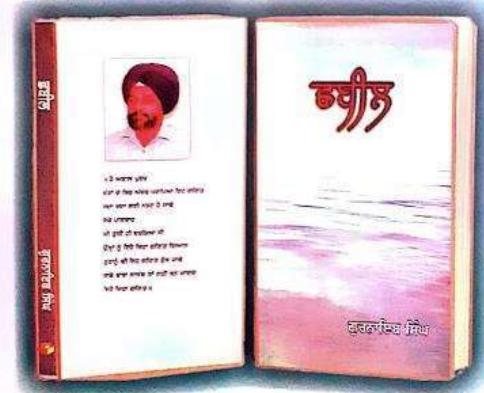
ਡਾ. ਜਨਕ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਕਾਵਿ-ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਕਵਿਤਾ ਸਿਰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਯਥਾਰਥ ਇਕਹਿਰੇ ਥੀਮ ਦੁਆਲੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਗਲੋਰੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਆਂਤਰਿਕ ਯਥਾਰਥ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ, ਵਿਕੋਲਿਤਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ/ ਤੋਂਦਾਂ/ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ/ ਸਿਮਰਤੀਆਂ/ ਅਕਾਂਖਿਆਵਾਂ/ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ/ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਵਿਧ ਨੌਟਵਰਕ ਸਿਰਜ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਕੇਂਦਰਿਤ ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਪੱਖ ਤੇ ਪਾਠਕ/ ਸਮੀਖਿਅਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਖਸਮਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਥੀਮੈਟਿਕ ਪਾਸਾਰ ਤੇ ਪਾਠਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਕਵੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਾਂਝ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਾਨਵ ਦੇ ਆਂਤਰਿਕ

Dr. Paramjeet Kaur
2016

Book Chapter: 'Chhabeel Kav-Rachna da Vishleshnatamak Adhyan'; In the book: Sikh Phalsafe Te Itahas Da Aham Dastavez: Chhabeel

978-81-7914-878-5

ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ : ਛਬੀਲ

ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ

International Publishers
of Indian Languages

Representation Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

**Sikh Phalsafe Te Itahas Da Aham
Dastavez: Chhabeel
(Articles)**
Edited by :Dr. Jatinder Kaur
Mob. 94176-00027
Email: jatinderjitu@yahoo.co.in

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-878-5

Edition : 2016
Price : Rs.200

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob. 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ : ਛਬੀਲ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਾਮਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਫਾਪਕ : ਯੂਨੀਟੈਕ ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਪ੍ਰਆਇੰਟ, ਦਿੱਲੀ

ਤਤਕਰਾ

- * ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼: ਛਬੀਲ 11
 ♦ ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ
- * 'ਛਬੀਲ' ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ 21
 ♦ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ
- * 'ਛਬੀਲ'-ਡਾ. ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਵਿ ਦਾ 30
 ਵਿਸ਼ਾਗਤ ਅਧਿਐਨ
 ♦ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
- * ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਬੁਧ ਸਪੇਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ 'ਛਬੀਲ' 41
 ਦਾ ਪ੍ਰਣਾਮ
 ♦ ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਲੀ
- * 'ਛਬੀਲ' ਧਰਮ ਤੇ ਸੱਤਾ ਦੀ ਖੇਡ 50
 ♦ ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
- * 'ਛਬੀਲ' ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ 55
 ♦ ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ
- * 'ਛਬੀਲ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗਤ ਅਧਿਐਨ 61
 ♦ ਪੁਨੀਤ

ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ : ਛਬੀਲ-9

'ਛਬੀਲ' ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ

♦ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਔਲਖ

ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਉੱਘਾ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਆਰੰਭ 2000 ਈ. ਵਿੱਚ ਲੰਬੀ ਕਵਿਤਾ 'ਕਉਨੂ ਮੂਆ ਰੇ ਕਉਨੂ ਮੂਆ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਰਚ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਜਰੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਛਬੀਲ' ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

'ਛਬੀਲ' ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਸੂਖਮ, ਮਹਾਨ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿੱਭਿਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਂਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਨਾਇਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਮ 'ਛਬੀਲ' ਅਲੰਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਚੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵੱਖਰਾ ਤੇ ਕਵਰ ਆਕਰਸ਼ਕ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਾਵਿ-ਸ਼ੈਲੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਜਮੀ ਤੇ ਬੋਧਮਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਕਵਰ ਉਪਰ 'ਸੰਨ ਸੱਤਾਲੀ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਸਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਾ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੁਰੂਆਂ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਨਵੰਬਰ 84 ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਚੱਜੇ ਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰ-ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ : ਛਬੀਲ-21